

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler
Enstitüsü

**EGE'DE ADALAR SORUNU VE ADALAR İLE İLGİLİ
TÜRK-YUNAN TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUK
AÇISINDAN ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin BERGİN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

İZMİR

2024

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler
Enstitüsü

EGE'DE ADALAR SORUNU VE ADALAR İLE İLGİLİ TÜRK-YUNAN TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin BERGİN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Turgay CİN

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Ege Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Hüseyin BERGİN

ÖNSÖZ

Türk-Yunan ilişkilerine dair merakım lisans eğitimi dönemimde başlamıştır. Yüksek lisans eğitimime başladığımda yine Türk-Yunan ilişkileri üzerine bir çalışma yapmak istedim. Bu çalışmamın konusunu ise o an gündemde yoğun bir şekilde işlenen Ege sorunları belirlemiştir. Konuyu detaylı araştırmam üzerine sorunların temelinde Ege adalarının olduğu kanaatine vardım. Bunun üzerine çalışmamı, Ege Denizi'ndeki adalar ve Yunanistan'ın bunlar üzerindeki talepleri üzerine yoğunlaştırdım. Literatür taraması yaptığımda sorunlara dair konuların hepsinin bir arada verildiği bir çalışmaya rastlamadım ve adalar ile ilgili sorunların hepsinin bir arada olduğu ve uluslararası hukuk açısından analiz edildiği bir çalışma yapmaya karar verdim.

Bu çalışma oluşturulurken önce deniz ve deniz hukuku ile ilgili kavramlara ve daha sonra Ege Denizi ve üzerindeki adaların coğrafi ve jeopolitik özelliklerine değinilmiştir. Sonrasında Ege'deki Statükoyu oluşturan antlaşmalara değinilerek ilgili antlaşma maddelerini ele alınmıştır. Son bölümde ise Ege'deki sorunları ve ortaya çıkış sebeplerini tarihi olayları ile birlikte aktarılıp akabinde bu sorunlara dair Türk ve Yunan tezlerini ele alınmıştır. Türk ve Yunan tezlerini aktarılırken Türk yazarlar ile birlikte Yunanlı yazarların da görüşlerine yer verilmiştir. Sorunların anlatıldığı her konu başlığında İki tarafın tezleri işlendikten sonra tarafların tezleri uluslararası hukuk açısından analiz edilmeye çalışılmıştır.

İzmir, 2024

Hüseyin BERGİN

ÖZET

1830 yılında Avrupalı Büyük Devletlerin yardımı ile Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak bağımsız bir devlet olarak kurulan Yunanistan, kurulduğu tarihten bu yana Türk toprakları üzerinde büyümüştür. Yine arkasına Batılı Devletleri alarak Megolo İdea'sını gerçekleştirmeye çalışan Yunanistan Birinci Dünya Savaşı sonrası Anadolu içlerine kadar gelmeyi başarmıştır. Türkiye'nin işgallerden kurtulmak için verdiği İstiklal Harbi sonucunda Yunan Ordusu, Anadolu topraklarından kovulmuş ve akabinde 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında barış dengesi oluşmuştur. Fakat Yunanistan, barış döneminde yine oluşan dengeyi bozacak faaliyetlerini Ege Denizi'nde yaptığı tek taraflı uygulamalar ile devam ettirmiştir.

Ege Denizi'ndeki statükoyu, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması oluşturmaktadır. Yunanistan söz konusu Antlaşmalar ile Ege Denizi'nde elde ettiği adaları kullanarak Ege Denizi'ni bir 'Yunan Gölü' haline getirmeye çalışmaktadır. Özellikle 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin maddelerini, Türkiye söz konusu bu Sözleşmeye taraf olmamasına rağmen, bir teamül kuralı olarak Türkiye'ye kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bu sayede Yunanistan, tüm Ege Denizi'ni kendi egemenlik alanı olarak kullanacak ve burada Türkiye'nin ve Türk Milleti'nin her türlü siyasi, ekonomik, askeri ve ticari faaliyetlerini kısıtlayacaktır. Fakat Türkiye başından beri Yunanistan'ın revizyonist taleplerini kabul etmemektedir ve böylece Ege Denizi üzerinde anlaşmazlıklar doğmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle denizlerin kullanım alanlarına; Denizi Hukuku kurallarını ve kavramlarını oluşturan uluslararası sözleşmelere; Ege Denizi'nde statükoyu oluşturan tarihi olaylar ile antlaşmalara değinilmiştir. Sonrasında, söz konusu antlaşmalar ve sözleşmeler temelinde Ege adaları üzerinden oluşan egemenliği belli olmayan ada, adacık ve kayalıkların sahipliği; deniz alanlarının paylaşımı ve hava sahasının tespiti gibi Türk-Yunan anlaşmazlıkları, uluslararası hukuk açısından analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Ege, Adalar Sorunu, Uluslararası Hukuk

ABSTRACT

Greece, which became an independent state by separating from the Ottoman Empire with the help of the Major European States in 1830, has grown on Turkish territory since its establishment. Again, Greece, which is trying to realize the Megolo Idea by taking the Western States behind it, has managed to reach the interior of Anatolia after the First World War. As a result of the War of Independence that Turkey gave to get rid of the invasions, the Greek Army was expelled from the Anatolian lands, and then a balance of peace was established between Greece and Turkey with the 1923 Lausanne Peace Treaty. However, Greece has continued its activities that will disrupt the balance that has been formed again during the peace period with its unilateral practices in the Aegean Sea.

The status quo in the Aegean Sea is established by the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947. Greece is trying to turn the Aegean Sea into a 'Greek Lake' by using the islands it has obtained in the Aegean Sea with the aforementioned Treaties. In particular, it is trying to get the articles of the United Nations Convention on the Law of the Sea dated 1982 accepted by Turkey as a customary rules, even though Turkey is not a party to this Agreement. In this way, Greece will use the entire Aegean Sea as its sovereignty area and restrict all kinds of political, military, economic and commercial activities of Turkey and the Turkish Nation here. But Turkey has not accepted Greece's revisionist demands from the very beginning, and thus disputes arise over the Aegean Sea.

In this study, firstly, the usage areas of the seas; International agreements that constitute the rules and concepts of Sea Law; Historical events and treaties that created the status quo in the Aegean Sea were mentioned. Afterwards, on the basis of the agreements and contracts in question, the ownership of islands, islets and rocks of unknown sovereignty formed on the Aegean islands; Turkish-Greek disputes such as the sharing of maritime areas and the determination of airspace were analyzed in terms of international law.

Key Words: *Türkiye, Greece, The Agean, The Problem of Islands, International Law*

KISALTMALAR

AAP-6: NATO Terimler ve Tanımlar Sözlüğü

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletler

AIP: Yunan Havacılık Enformasyon Yayını

AP: Avrupa Parlamentosu

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

CDHS: Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri

CKBBS: Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

CKSS: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

DM: Deniz Mili

EGAYDAAK: Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar

GASA: Gayri Askeri Statüdeki Adalar

ICAO: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü

İHA: İnsansız Hava Aracı

KM: Kilo Metre

M: Metre

MÖ: Milattan Önce

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NOTAM: Havacılar ve Pilotlar için Yayımlanan Bülten

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

UDAD: Uluslararası Daimi Adalet Divanı

USHM: Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZLERİN TANIMI VE KULLANIM ALANLARI

1.1. Denizler.....	5
1.2. Kullanım Alanları	5
1.2.1. Denizlerde Ulaşım-İletişim.....	5
1.2.2. Denizlerdeki Doğal Kaynaklardan Yararlanma	6

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ÇOK TARAFLI ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE BAZI TEMEL KAVRAMLAR

2.1. 1958 Tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri	8
2.2. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	9
2.3. Kapalı ve Yarı-Kapalı Denizler.....	10
2.4. İç Denizler	11
2.5. Esas Hat	11
2.6. İç Sular.....	13
2.7. Karasuları.....	14
2.7.1. Karasularından Zararsız Geçiş	16
2.8. Kıta Sahaneliği	18
2.9. Münhasır Ekonomik Bölge.....	22
2.10. Ada, Adacık ve Kayalıklar	24
2.11. Takımada ve Takımada Devleti.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGE DENİZİ İLE EGE ADALARI'NIN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

3.1. Kuzey Sporad Adaları.....	32
3.2. Kiklad Adaları.....	32
3.3. Boğazönü Adaları	33

3.3.1. Limni Adası	33
3.3.2. Semadirek Adası	34
3.3.3. Bozbaba Adası	34
3.3.4. Gökçeada	34
3.3.5. Bozcaada.....	35
3.3.6. Tavşan Adaları	35
3.3.7. Zürafa Adası.....	35
3.4. Saruhan Adaları	36
3.4.1. Midilli Adası	36
3.4.2. İpsara Adası	37
3.4.3. Sakız Adası	37
3.4.4. Antiipsara.....	37
3.4.5. Koyun Adası	38
3.4.6. Ahikerya Adası.....	38
3.4.7. Susam Adası.....	38
3.4.8. Hurşit Adası	39
3.5. Menteşe Adaları	39
3.5.1. Eşek Adası	40
3.5.2. Batnoz Adası.....	40
3.5.3. Lipsi Adası	41
3.5.4. Bulamaç Adası	41
3.5.5. İleryoz Adası	41
3.5.6. Kelemez Adası	41
3.5.7. Keçi Adası.....	42
3.5.8. Nergizcik Adası.....	42
3.5.9. İstanköy Adası	42
3.5.10. Sömbeki Adası	42
3.5.11. İncirli Adası.....	42
3.5.12. İstanbulya Adası.....	43
3.5.13. İleki Adası	43
3.5.14. Herke Adası	43
3.5.15. Rodos Adası	43
3.5.16. Limoniye Adası.....	43
3.5.17. Kerpe Adası	43
3.5.18. Çoban Adası.....	44

3.6. Diğer Önemli Adalar.....	44
3.6.1. Girit Adası.....	44
3.6.2. Meis Adası	44

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EGE ADALARININ GÜNCEL STATÜSÜNÜ OLUŞTURAN TARİHİ GELİŞMELER

4.1. Girit ve İstendil Adalarının Osmanlı Devleti Hakimiyetine Geçmesi ile Ege Denizi'ndeki Durum	45
4.2. 1830 Londra Protokolü ile Yunanistan Devleti'nin Kurulması ve Adalar Üzerinde Oluşan Durum	46
4.3. Trablusgarp Savaşı ve 1912 Uşi Antlaşması ile Oluşan Durum	48
4.4. Balkan Savaşları ve 1913 Atina Antlaşması ile Oluşan Durum	49
4.5. 1923 Tarihli Lozan Antlaşması ile Oluşan Durum	52
4.6. 1932 Tarihli Türkiye-İtalya Sözleşmesi.....	54
4.7. 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması ve Oluşan Durum	54

BEŞİNCİ BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE ADALAR İLE İLGİLİ SORUNLARIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRK-YUNAN TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. Ege'de Egemenliği Antlaşmalarla Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Aidiyeti Meselesi	57
5.1.1. Kardak Krizi	57
5.1.2. Yunan Tezleri	59
5.1.3. Türk Tezleri.....	62
5.1.4. EGAYDAAK Meselesine Dair Üçüncü Devletlerin Bakış Açıları ve Bazı Uluslararası Hukuk Yorumları.....	67
5.1.5. Egemenliği Devredilmemiş Ege Adaları'na İlişkin Türk-Yunan Tezlerinin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi	77
5.2. Yunanistan Tarafından Ege'deki Adaları'nın Karasularını Tek Taraflı Artırılması Girişimi	81
5.2.1. 12 Mil Karasuyu Hakkında Yunan Tezleri.....	82
5.2.2. 12 Mil Karasuyu Hakkında Türk Tezleri	87
5.2.3. Ege Denizi'ndeki Karasuları Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Analizi.....	94
5.3. Yunanistan'ın Ülkesini Takımada Devleti Olarak Tanıtma ve Ege Adaları'na Takımada Statüsü Kazandırma Girişimleri.....	98
5.3.1. Takımada Devleti İddiasına Dair Yunan Görüşü	99
5.3.2. Takımada Devleti İddiasına Dair Türk Görüşü.....	100

5.3.3. Yunanistan'ın Takımadada Devleti Olduğu İddiasının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi.....	101
5.4. Yunanistan'ın, Ege Adaları için Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Talebi	102
5.4.1. Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığı ve MEB'e İlişkin Yunan Tezleri.....	104
5.4.2. Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığı ve MEB'e İlişkin Türk Tezleri.....	105
5.4.3. Ege Denizi'ndeki Kıta Sahanlığı ve MEB Anlaşmazlıklarının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi.....	108
5.5. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Yunanistan Tarafından Silahlandırılması Meselesi	115
5.5.1. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılmasına İlişkin Yunan Görüşü.....	119
5.5.2. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılmasına İlişkin Türk Görüşü	122
5.5.3. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Meselesine İlişkin Türk ve Yunan Görüşlerinin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi.....	129
5.6. Yunanistan'ın 6 Deniz Mili Karasuyuna sahip Ege Adalarına 10 Deniz Mili Hava Sahası Talebi Meselesi	136
5.6.1. 10 Mil Hava Sahasına İlişkin Yunan Görüşleri.....	137
5.6.2. 10 Mil Hava Sahasına İlişkin Türk Görüşleri.....	138
5.6.3. 10 Mil Hava Sahasına İlişkin Üçüncü Tarafların Görüşleri.....	139
5.6.4. 10 Deniz Mili Hava Sahası İddiasının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi.....	141
SONUÇ	1444
KAYNAKÇA	16363
TEŞEKKÜRLER.....	1699
ÖZGEÇMİŞ	17070

GİRİŞ

Tarih boyunca denizler ulaşım, balıkçılık ve ticaret bakımından büyük öneme sahip olmuştur. Öyle ki tüm imparatorlukların bir amacı da denizlere ve dolayısı ile de ulaşım ve ticarete hükmetmek olmuştur. Günümüzde ise geçmişteki kullanım alanlarına ek olarak denizler, iletişim ağının kurulmasında (deniz tabanına telekomünikasyon kablolarının döşenmesi gibi) enerji kaynaklarına (gaz ve petrol rezervleri gibi) ulaşımında ve enerji transferinde de (doğalgaz ve petrol boru hatları gibi) kullanılmaya başlanmıştır. Denizlerin bu çok yönlü kullanım alanları devletlerin deniz alanları için daha çok mücadele etmelerine de sebep olmaktadır. Ege Denizi ise coğrafi konumu ile Dünya Ticareti ve Deniz Ulaştırmacılığı bakımından fazlaca önemli bir konuma sahiptir. Öyleki, Karadeniz'e inen bir gemi Türk Boğazları sayesinde Ege Denizi'ne geçebilmekte ve akabinde Rodos ve Girit Adaları'nı da geçtikten sonra Akdeniz'e açılabilir. Akdeniz'e inen bir gemi Süveyş Kanalı aracılığı ile Kızıl Deniz'e ulaştıktan sonra oradan Hint okyanusuna ya da Cebelitarık Boğazı aracılığı ile Atlas Okyanusu'na açılma imkânı bulmaktadır. Ege Denizi'nin bu jeopolitik konumu onu tarih boyunca devletlerin çekişme alanı yapmıştır. Günümüzde ise bu deniz, sahil dar iki komşu devlet olan Türkiye ve Yunanistan arasında bir mücadele alanına dönüşmüştür.

Ege Denizi jeolojik oluşumu sebebiyle birçok irili ufaklı ada, adacık ve kayalıklara ev sahipliği yapmaktadır. Söz konusu bu adalar şunlardır: Yunan ana karasına yakın konumda bulunan Kuzey Sporad Adaları, Eğriboz Adası'ndan İstanbul'a Adası'na kadar serpilmiş vaziyette görünen Kiklad Adaları ve Türkiye ana karasına yakın konumda olan Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Adaları olmak üzere 5 ayrı grupta toplanmaktadır. Ege Adaları jeostratejik özellikleri sebebiyle Anadolu'da kurulan her devlet için bir güvenlik meselesi ve mücadele konusu olmuşlardır. Öyle ki, bu adalar denizden Anadolu topraklarına çıkmak isteyen her devlet için sıçrama tahtası olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple 1830 yılında Mora'da kurulan Yunan Devleti, yeniden büyük imparatorluk olma fikri olan Megalo İdea'sını gerçekleştirmek amacıyla Batılı devletlerin desteğini alarak kuzeydeki Osmanlı Devleti toprakları üzerinde genişlemeye devam ederken Ege Denizi'ndeki adaları da ele geçirme faaliyetlerini sürdürmüştür. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Ege Denizi'nde bir barış dengesi oluşsa da Yunanistan karasularını ve hava sahasını genişletme politikalarına gizlice devam etmiş ve 1947 tarihli Paris

Barış Antlaşması ile İtalya'dan Menteşe Adaları'nın egemenliğini de devralarak Ege Adaları üzerinde hakimiyeti büyük oranda ele almıştır.

Günümüzde Ege Denizi'ndeki statükoyu 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması hükümleri oluşturmaktadır. Fakat Yunanistan kimi zaman iç hukuk düzenlemeleri ile kimi zaman da uluslararası hukuk kurallarını kendi lehine yorumlayarak bu statükoyu bozacak revizyonist tavırlar sergilemektedir. Bu durum Türkiye ve Yunanistan arasında anlaşmazlıklara sebep olmaktadır. Söz konusu anlaşmazlıklar doğrudan ve dolaylı olarak Ege'deki adalar ile ilgilidir. Bu çalışmada ele alınan söz konusu anlaşmazlıklar şu konularla ilgilidir: Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti meselesi, Ege'de karasuları belirlenmesine dair meseleler, Yunanistan'ın takımda devleti olduğuna yönelik iddiaları, Kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge paylaşımına dair meseleler, gayri askeri statüdeki adaların Yunanistan tarafından silahlandırılması meselesi ve son olarak Yunanistan'ın Ege'de 6 deniz mili yerine 10 deniz mili ulusal hava sahası uygulaması meselesidir.

Bu tez hazırlanırken temel araştırma soruları şunlar olmuştur: Denizlerin önemi ve kullanım alanları nelerdir; Denizlerin paylaşılmasını ve kullanım alanlarını düzenleyen hukuk kuralları nelerdir; Türk-Yunan anlaşmazlıklarının kaynağı olan Ege Denizi'nin ve Ege Adaları'nın özellikleri nelerdir ve neden bu deniz ve adalar Türkiye ve Yunanistan için büyük öneme sahiptir; Ege Denizi'nde statükoyu oluşturan antlaşmalar nelerdir ve bunların adalar üzerindeki Türk-Yunan anlaşmazlıklarında oynadığı roller nelerdir; Ege Adaları üzerindeki Türk-Yunan anlaşmazlıkları nelerdir ve bu anlaşmazlıklar üzerine öne sürülen Türk-Yunan tezleri uluslararası hukuk açısından uygun mudur?

Söz konusu bu tez beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde denizlerin tanımı ve kullanım alanlarına dünya ticareti ve enerji kaynakları bakımından önemine değinilmiştir. İkinci bölümde deniz hukuku çerçevesinde çok taraflı uluslararası antlaşmalar ve deniz hukukuna ilişkin bazı temel kavramlar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Ege Denizi'nin coğrafi, jeopolitik ve jeostratejik özelliklerine değinilmiş ve Ege Adaları hakkında genel bilgiler verildikten sonra Türkiye açısından büyük öneme sahip her bir adaya yönelik bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölümde Ege Adaları'nın egemenliğine ilişkin tarihi olaylar ve Ege'deki statükoyu oluşturan iki veya çok taraflı antlaşmalar ele alınmıştır. Son

olarak beşinci bölümde ise Ege Adaları'ndan kaynaklanan Türk-Yunan anlaşmazlıklarına ve tarafların söz konusu anlaşmazlıklara ilişkin tezlerine değinilmiş ve ardından tarafların tezleri uluslararası hukuk açısından analiz edilmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar bu çalışma uluslararası hukuk ekseninde analizler içerse de tarafların davranışları neorealist düşünce¹ ekseninde açıklanabilmektedir. Türkiye ve Yunanistan'ın tarihten gelen güç ve çıkar mücadelesi günümüzde Ege Denizi'nde devam etmektedir. Tarafların geçmişteki travmaları bugün birbirlerine karşı duydukları güvensizliği pekiştirmektedir. Oluşan güvenlik kaygıları iki tarafı da daha fazla güç arayışına itmiş ve iki tarafın güçlenme yarışı da bir güvenlik ikilemi doğurmuştur. Çalışmada değinilen anlaşmazlıkların temeline indiğimizde çıkar ve güç maksimizasyonu çabaları görülmektedir. Nitekim 1923'te Lozan Barış Antlaşması ile oluşan barış dengesi çok uzun sürmemiş Yunanistan'ın revizyonist tutum ve davranışları ve Ege Denizi'ni Türkiye ile paylaşmak istememesi yeni anlaşmazlıklar ve çatışma halini doğurmuştur. Bu kapsamda Yunanistan Ege'de kendi isteklerini Türkiye'ye dayatabilmek için uluslararası hukuku bir kılıf olarak kullanma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeleri kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak uluslararası kamuoyunda Türkiye'ye karşı haklılığını ispat etmeye çalışmaktadır. Türkiye de kendi haklılığını Lozan Barış Antlaşması ve Paris Barış Antlaşması gibi antlaşmaları ve çok taraflı uluslararası sözleşmeleri kaynak göstererek Yunan iddiaları karşısında kendi tezlerini ortaya koymaktadır.

Neorealist bakış açısına göre uluslararası sistemin anarşik yapısı gereği devletleri cezalandıran veya hakkını teslim eden bir üst otorite yoktur. Bu perspektiften bakınca, her ne kadar uluslararası hukuk diliyle haklılıklarını ortaya koymaya çalışsalar da Türkiye ve Yunanistan'ın neden silahlanma yarışına devam ettikleri anlaşılmaktadır. Çünkü hukuken haklı olmak, güçlü olmanın getirdiği caydırıcılık kadar bir devlete istediğini yaptırabilme yeteneği kazandırmamaktadır. Üstelik devletlerarası anlaşmazlıklara ilişkin hiçbir uluslararası yargı organının tarafların rızası olmadan anlaşmazlıkları mahkeme etme yetkisi yoktur. Bunun için tarafların anlaşmazlık konularının çözümü için yargı yoluna gitmeyi müşterek olarak

¹ Neorealizm teorisi hakkında bilgi için bkz.: "Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 68(02), s. 155-171"

kabul etmesi gereklidir. Türkiye ve Yunanistan, anlaşmazlıklarının çözümü için yargı yoluna gitme konusunda hem fikir değillerdir. Türkiye'ye göre yargı yoluna gitmeden önce müzakere ile çözümlenmesi gereken konular (EGAYDAAK gibi) vardır. Yunanistan göre ise Ege'de kıta sahanlığı dışında çözülmesi gereken sorun yoktur. Yunanistan'ın bu uzlaşmaz tutumu da Türkiye'yi, gücün caydırıcılığını kullanarak Yunanistan'ı müzakere masasına oturtma çabalarına yöneltmektedir.

Bu çalışma bir bütün olarak ele alındığında, Ege Adaları üzerinden Yunanistan'ın talepleri ve Türkiye'nin bu taleplere olan itirazları uluslararası hukuk açısından analiz edilmiş ve sonuç bölümünde iki ülke davranışları neorealist bakış açısıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENİZLERİN TANIMI VE KULLANIM ALANLARI

1.1. Denizler

Yer yer okyanus ile aynı anlamda kullanılan deniz kelimesinin coğrafya bakımından karşılığı yer küredeki çukurları kaplayarak geniş alana yayılmış tuzlu su kütleleri olarak ifade edilebilir. Okyanus kelimesinin karşılığı ise kıtaları birbirinden ayıran büyük deniz alanları (Atlas Okyanusu, Hint Okyanusu... vb.) olarak bilinmektedir.

Uluslararası hukuk açısından ise deniz, tuzlu su alanı olma ve tüm dünya yüzeyinde doğal bir ulaşım-iletişim alanı oluşturması açısından iki niteliğe bağlı olarak belirlenmektedir. İnsanlık günümüzde denizlerden ulaşım-iletişim ve doğal kaynaklarının ve zenginliklerinin kullanılması kapsamında belirli kurallara uyarak faydalanma hakkına sahiptir.²

1.2. Kullanım Alanları

Her ne kadar denizlerin kullanım alanları giderek çeşitlense de genel olarak iki ana başlık öne çıkmaktadır. Bunlar: a) Ulaşım-İletişim, b) Doğal kaynaklardan yararlanma.

1.2.1. Denizlerde Ulaşım-İletişim

Deniz taşımacılığı hala dünyada en çok tercih edilen ulaştırma türüdür. Dünya ticaretinin yaklaşık %75 'inin deniz yolu ile gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bunun en önemli sebebi deniz yolu taşımacılığının demir yolundakine göre 4 kat, hava yolundakine göre 14 kat ve kara yolundakine göre ise 7 kat daha ucuz olmasıdır. Fakat aynı zamanda deniz taşımacılığının çevreye daha az zarar vermesi, daha az kazaya neden olması ve bir seferde çok daha fazla yük taşınması da tercih edilmesinde önemli sebeplerdendir.³

Denizlerde ulaşım amacıyla en yaygın kullanılan yüzen araç gemiler olmakla birlikte gemilerin hangi hukuki rejime bağlı oldukları gemilerin türlerine göre

² Pazarcı, H. (2012). Uluslararası Hukuk, 11. Bası, Ankara, Turhan. s.250

³ Koçak, İ. H. (2012). Dünyada ve Türkiye’de ekonomik gelişmeler ve deniz ticaretine yansımaları. TC Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.s.11

değişmektedir. Gemiler şu an uygulanan uluslararası hukuka göre iki sınıfa ayrılmaktadır: a) Devlet gemileri; b) Ticaret gemileri (devletlerin ticari gemileri de bu gruba dahil edilmektedir).⁴ Bunların yanı sıra 17'nci yüzyıldan bu yana ilke olarak açık denizlerde dolaşım serbestisi tüm gemi türlerinde geçerlidir ve gemiler bayraklarını taşıdıkları devletlerin hukukuna tabidir. Ancak farklı bir devletin deniz alanlarına giren gemiler o devletin ülkesel bütünlüğünün sonucu bazı kısıtlamalara ve farklı dolaşım koşullarına tabii olabilmektedir.

Denizlerden iletişim kapsamında yararlanma biçimlerinin başında deniz diplerine döşenen telekomünikasyon kabloları yer almaktadır. Burada da tıpkı ulaşım kısmında olduğu gibi uluslararası açık denizlerde deniz tabanının kullanımı serbesttir. Fakat kablolar döşenirken üçüncü devletlerin deniz yetki alanlarına girilmesi durumunda ilgili devletin izni gerekmektedir. Bu konuyla ilgili tarihte ilk olarak deniz diplerine döşenen kablolarla ilgili olan 14 Mart 1884'te Paris'te imzalanan ve 23 Nisan 1888'de Paris'te onaylanan Denizaltı Kablolarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme uygulanmış akabinde 1958 tarihli Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) bu konuyu düzenleyen maddeler getirmiştir.⁵

1.2.2. Denizlerdeki Doğal Kaynaklardan Yararlanma

Denizlerdeki doğal kaynaklar nitelikleri açısından “deniz canlıları” ve “hidrokarbon ve mineral kaynakları” olarak iki ana sınıfa ayrılmaktadır. İnsanlık tarihten bu yana deniz canlılarını başta beslenme olmak üzere diğer birçok alanda kullanma ihtiyacı hissetmiştir. Özellikle balık avcılığı ekonomik getirisi bakımından birçok denize kıyı ülke için büyük önem arz etmiştir. Sanayileşme ile doğan sürekli yüksek oranda enerji tüketim ihtiyacı ise günümüzde deniz tabanlarındaki hidrokarbon yataklarının araştırılması ve çıkartılması konusunda insanlığı mecbur etmiştir. Özellikle günümüzde Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yatakları birçok kıyıdaş ülkenin iştahını kabarttığı gibi kıyıdaş olmayıp enerji ihtiyacı olan veya bundan dolayı olarak da olsa gelir elde edebilen diğer devletlerin de dikkatini söz

⁴ BKZ.1958 Cenevre K.B.B.S., mad. 18-23;1958 Cenevre Açık Deniz Söz., mad. 8-9 ve 21-22;1982 BMDHS, mad.21/1, c. Sözleşmelerin ilgili maddeleri için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 198-308

⁵ Jurislitis. CABLES SOUS MARINS – QUEL DROIT APPLICABLE? (2018, 24 Ekim). Erişim Adresi: (<http://www.delplanqueparis.fr/fr/nos-publications/cables-marins-droit-applicable/>). Erişim Tarihi: 20.10.2023

konusu bölgeye çekmiştir. Öyle ki Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarının toplam değerinin yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğer olduğu tahmin edilmekle birlikte bu kaynakların 2010 yılındaki tüketim miktarları baz alınarak hesaplandığında Türkiye'nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa'nın ise yaklaşık 30 yıllık tüketimine tekabül edebileceği düşünülmektedir.⁶

Denizlerdeki doğal kaynaklardan yararlanma ise bir takım hukuki koşullara bağlanmıştır. Bunlar kaynakların nitelikleri ve kıyı devletlerinin deniz yetki alanlarına (iç sular, karasuları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, balıkçılık bölgesi...gibi) bağlı olarak değişmektedir. Tıpkı ulaşım ve iletişim kısmında olduğu gibi uluslararası sulardaki doğal kaynaklardan tüm devletlerin yararlanma hakkı vardır.

⁶ Yayı, C. (2020). Doğu Akdeniz'in paylaşım mücadelesi ve Türkiye. Kırmızı Kedi.s.27-28

İKİNCİ BÖLÜM

DENİZ HUKUKU ÇERÇEVESİNDE ÇOK TARAFLI ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Denizlerin kullanımı ve paylaşımı için insanlık çok eski tarihlerde birtakım kurallar getirmeye çalışmıştır. Öyle ki M.Ö. 2'nci yüzyıla kadar uzanan bazı yazılı eserlerde adı geçen ve 6-8'inci yüzyıllar arasında Akdeniz'de uygulanmaya devam ettiği bilinen Rodos Kanunları (Lex Rhodia) denizlerdeki gemi ticaretine dair bazı temel kurallar getiren ilk düzenleme olarak bilinmektedir.⁷

Orta Çağ'ın ikinci yarısına gelindiğinde ise Batı Avrupa'da karasuları kavramı devletlerin ülkesinin bir parçası olarak görülmeye başlanmış ancak karasuları uygulaması kesin olarak 13'üncü yüzyılda yerleşmiştir.⁸ Karasuları uygulamasından sonra günümüze kadar devletler ekonomik açıdan hak ve menfaatlerini göz önünde bulundurarak deniz alanlarının paylaşılmasında bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uygulamaları gibi bir takım yeni kavramlar ve düzenlemeler getirmiştir. 20'nci yüzyıldan itibaren bu konuları düzenleyen en önemli iki uluslararası sözleşme şunlardır; a) 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri, b) 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.

2.1. 1958 Tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri

2. Dünya Savaşı sonrasında ABD Başkanı Truman'ın 28 Eylül 1945 tarihinde yapmış olduğu bildiri ile kıta sahanlığı kavramını ortaya atmasının ardından halihazırda karasuları, bitişik bölge ve balıkçılık bölgesi gibi birçok konuda bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. İşte bu ve benzeri birtakım alanlarda sorunları görüşmek ve çözümlemek için Birleşmiş Milletler kararı ile 24 Şubat 1958 tarihinde Cenevre'de toplanan Birinci Deniz Hukuku Konferansı neticesinde 28 Nisan 1958 tarihinde dört ana sözleşmeden oluşan 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri (CDHS) imzalanmıştır. Türkiye'nin de aralarında olduğu 86 devlet tarafından iştirak edilen toplantıda kabul edilen 4 sözleşme şunlar olmuştur: a) Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, b) Açık Deniz Sözleşmesi, c) Kıta Sahanlığı

⁷ Ertekin, E. (2011). Akdeniz Dünyasının Bilinen İlk Denizcilik Kanunu: Rodos Avarya Kanunu. Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III Bildiriler Kitabı, 93-104.

⁸ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s. 255.

Sözleşmesi, d) Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Sözleşmeleri.⁹ Türkiye bu antlaşmaların hiçbirini imzalamamış ve taraf olmamıştır. Diğer yandan Yunanistan da bu antlaşmalara taraf değildir.

Birinci Deniz Hukuku Konferansı sırasında katılan devletlerin bir kısmı, kıta sahanlığı, karasuları ve diğer uyuşmazlık yaşanan alanlarda çözümün nasıl olması gerektiğini tartışmış ve konferansın ardından çıkan sözleşmelere uyuşmazlıkların çözümü için açık hükümler içeren maddeler koyulması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.¹⁰ Fakat söz konusu talepler yerine uyuşmazlıkların çözümü için Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) zorunlu yargı yetkisi verilmiş ve yukarıda anılan sözleşmelere ek olarak 29 Nisan 1958 tarihinde Uyuşmazlıkların Zorunlu Çözümüne İlişkin İhtiyari Protokol imzalanmıştır.¹¹

Birinci Deniz Hukuku Konferansı kapanırken, karasuları genişliği ve balıkçılıkla ilgili konularda birtakım sorunların tam olarak çözülmemesi sebebiyle BM Genel Kurulu'na ikinci bir konferans için talepte bulunulması üzerine BM Genel Kurulu 10 Aralık 1958 tarihinde yeni bir konferans için çağrıda bulunmuş ve akabinde 17 Mart 1960 tarihinde Cenevre'de İkinci Deniz Hukuku Konferansı toplanmıştır. Fakat burada da bir çözüm elde edilememesi sebebiyle ikinci konferans hiçbir antlaşma metni oluşturmamadan dağılmak durumunda kalmıştır.

2.2. 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

İkinci Deniz Hukuku Konferansı bir çözümle neticelenememesi üzerine Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı çalışmaları başlamış, ilk toplantı usule ilişkin olmak üzere 3 Aralık 1973 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) New York kentinde yapılmıştır. Öze ilişkin çalışmalar ise Venezuela'nın başkenti Karakas'ta 20 Haziran 1974 tarihinde başlamış ve 10 Aralık 1982 tarihinde Jamaica'nın Montego Bay kentinde BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin imzaya açılması ile son bulmuştur. Konferansta sözleşme için 130 olumlu oy, 17 çekimser oy (Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğundaki devletler ile birlikte Belçika, İspanya,

⁹ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, Beta Yayınları, 8. Baskı, (Ed). Reşat V. Günel, İstanbul, 2015, 198-215

¹⁰ Akkutay, B. L. (2012). *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüm yolları*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, s. 18.

¹¹ Akkutay, *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, s. 19.

İtalya, Hollanda, Batı Almanya, Lüksemburg, Tayland, İngiltere) ve 4 karşı oy (ABD, Türkiye, Venezuela, İsrail) kullanılmıştır. 60 devletin onaylamasının üstünden 1 yıl süre geçmesine müteakip BMDHS 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Burada değinmek gerekirse Türkiye, BMDHS'nin karasuları ile ilgili olan 309'uncu maddeye çekince yasağı konulması sebebiyle bu sözleşmeyi imzalamamış ve onaylamamıştır. İş bu sebeple söz konusu sözleşmenin Türkiye açısından bir bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte uluslararası hukuk açısından ilgili sözleşmenin yalnızca teamül kuralları içeren hükümleri sözleşmeye taraf olmayan devletleri ve dolayısıyla da Türkiye'yi bağlayıcı niteliktedir. Diğer yandan Yunanistan ise 1982 tarihli BMDHS'yi imzalamış ve 1995 tarihli ve 2321 sayılı yasa ile onaylamış ve 23 Haziran 1995 tarihli ve 136 sayılı Yunan Resmî Gazetesinde yayınlamıştır.¹²

1982 tarihli BMDHS'nin yürürlüğe girmesi ile birlikte uluslararası hukukta uluslararası deniz yatağı, münhasır ekonomik bölge (MEB), arkeolojik bitişik bölge, takımada devleti, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Deniz Yatağı Örgütü, vb. gibi yeni birtakım kavramlar ve kurumlar da uygulamada kabul görülmeye başlanmıştır.¹³ Uluslararası Hukukta kabul gören bazı temel kavramlara aşağıda değinilecektir.

2.3. Kapalı ve Yarı-Kapalı Denizler

Uluslararası hukuka göre daha yeni bir kavram olarak gündemde olan kapalı ve yarı-kapalı denizler için üzerinde tam olarak anlaşılmış bir tanım olmamakla birlikte BMDHS madde 122'ye göre şöyle tanımlanmıştır:

*“İki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin karasularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz.”*¹⁴

Bu tanımlamadan hareketle kapalı ve yarı-kapalı denizler için iki veya daha fazla devletin ülkesinin kara sınırları ile çevrili veya deniz alanlarından oluşan bir su alanı olma şartlarını sağlaması gerektiğini söyleyebiliriz. Türkiye ve Yunanistan

¹²Cin, T.(2022), BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları ve Türkiye'nin Yaşamsal Çıkarları, İzmir, Ege Üniversitesi Basım ve Yayınevi, s. 47,48.

¹³ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s. 256.

¹⁴ BMDHS madde 122 için bkz.: GÜNDÜZ, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 254

sınırları arasında kalan ve Akdeniz’e açılan Ege Denizi için bu şartları sağlayan en güzel örneklerden birisidir diyebiliriz. Bu tür denizlerde hukuki rejim kıyı devletlerinin kendi aralarında yapacağı bir anlaşma ile belirlenmektedir. Ayrıca 1982 tarihli BMDHS madde 123’te kıyıdaş devletler arasında iş birliğini aşağıdaki hükümlerle düzenlemiştir:

“Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletler, işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında iş birliğinde bulunmalıdırlar. Bu amaçla, doğrudan doğruya veya ilgili bir bölgesel kuruluş aracılığı ile aşağıdaki konularda gayret göstereceklerdir:

- a) Denizin canlı kaynaklarının yönetimini, araştırılmasını ve işletilmesini koordine etmek;*
- b) Deniz çevresinin korunmasına ve muhafazasına ilişkin haklarının kullanılması ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini koordine etmek;*
- c) Bilimsel araştırma politikalarını koordine etmek ve gerektiği takdirde, söz konusu bölgede ortak bilimsel araştırma programlarına girişmek;*
- d) İşbu maddenin uygulanmasında, kendileriyle iş birliğinde bulunmaları için, gerektiğinde diğer devletleri veya ilgili uluslararası kuruluşları davet etmek”¹⁵*

2.4. İç Denizler

İç denizler için coğrafi olarak boğazlarla ana denize bağlanmış fakat kara içlerinde kalmış denizler tanımını yapabiliriz.¹⁶ İç denizlere örnek olarak Karadeniz, Marmara Denizi, Akdeniz, Kızıl Deniz ve Baltık Denizi’ni verebiliriz.

2.5. Esas Hat

Esas hat belirleme şekli Uluslararası Hukuk’a göre “normal esas hat” ve “düz esas hat” olmak üzere iki şekilde düzenlenmiştir. Türkiye’nin taraf olmadığı 1982 tarihli BMDHS’de 2’nci kısım 5’inci maddede “normal esas hat” aynen şu şekilde tanımlanmaktadır: *“İşbu Sözleşmede aksine hüküm bulunmadıkça, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı normal esas hat, sahildar devlet tarafından resmen kabul edilmiş büyük ölçekli deniz haritalarında belirtildiği şekliyle, sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır.”¹⁷*

¹⁵ BMDHS madde 123 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 254

¹⁶ “İç Deniz” kavramının Türk Dil Kurumu’ndaki sözlük anlamı için bkz.: “<https://sozluk.gov.tr>”, Erişim Tarihi:10.10.2023

¹⁷BMDHS 2’nci kısım 5’inci madde için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 223

Bu konu ile ilgili UAD'nin 18 Aralık 1951 tarihli İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'na yönelik kararında bir devlete ait kıyı çizgisinin belirlenmesinde genellikle suların en alçak olduğu zamanki yapılan ölçümün uygulamada kabul edildiği bildirilmiştir.¹⁸ Lakin söz konusu dava Norveç'in 1935 yılında uygulamaya başladığı düz esas hattın İngiltere'nin balıkçılık menfaatlerinin zarar görmesi ile alakalı olup, UAD coğrafi koşulları göz önüne alarak Norveç'i haklı bulmuştur. Buradan hareketle coğrafi koşullar esas hat belirlemede göz önünde bulundurulması gereken bir husus olmuştur ve 1982 tarihli BMDHS 2'nci kısım madde 7'de "düz esas hat" şu şekilde düzenlenmiştir:

"1- Sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu veya sahil boyunca hemen yakında bir adalar dizisinin bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın çizimi için, uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir.

2- Bir deltanın mevcudiyeti ve diğer doğal özellikler sebebiyle sahilin son derece değişken olduğu bölgelerde, uygun noktalar en düşük cezir çizgisi boyunca seçilebilir; en düşük cezir çizgisinin daha sonra yükselmesi halinde dahi, bu düz esas hatlar, işbu Sözleşmeye uygun olarak sahildevlet tarafından değiştirilmedikçe yürürlükte kalacaktır.

3- Düz esas hatların oluşturduğu çizginin sahilin genel yönünden hissedilir bir biçimde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olmaları gerekir.

4- Düz esas hatlar cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere çizilmeyecektir; meğerki, bunlar üzerinde devamlı olarak suyun üstünde kalan deniz fenerleri veya benzer tesisler inşa edilmiş olsun veya bu şekilde çizilmiş düz esas hatlar uluslararası genel bir kabul görmüş olsun.

5- 1'inci paragraf uyarınca düz esas hatlar yönteminin uygulandığı durumlarda, bazı esas hatların tespiti için, söz konusu bölgeye özgü ve gerçekliği ve önemi uzun bir teamül ile açıkça kanıtlanmış ekonomik çıkarlar göz önünde tutulabilir.

6- Düz esas hatlar yöntemi bir devlet tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanamaz."¹⁹

Sonuç olarak kıyı devletinin bulunduğu coğrafya göz önüne alındığında, normal esas hat suların çekildiği en düşük seviyeye göre belirlenirken; mercan adalarının ya da serpiştirilmiş kayalıklara sahip adaların, kıyıya çok yakın takım

¹⁸ Pazarcı, s.259

¹⁹ BMDHS 2'nci kısım madde 7 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 223

adaların, körfezlerin, akarsu ağızlarının, suların çekildiği durumda ortaya çıkan yükseltelerin, limanların, çok fazla girintili çıkıntılı olan kıyıların, doğal sebepler yüzünden kıyı çizgisinin sürekli değişkenlik gösterdiği yerlerin var olduğu durumlarda hem 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi²⁰ (CKBBS) hem de 1982 tarihli BMDHS'ye²¹ göre düz esas hat uygulaması uygun görülebilmektedir. Yukarıda bahsi geçen coğrafi şartların mevcut olduğu durumlarda esas hat mümkün olan en uç noktaların birleştirilmesi ile belirlenebilir ve oluşan esas hat ile devletin kara ülkesinin arasında kalan deniz alanları iç suları oluşturmaktadır.²²

2.6. İç Sular

1982 tarihli BMDHS 2'nci kısım madde 8'e göre iç sular şu şekilde düzenlenmiştir:

“1- IV. Kısım saklı kalmak şartıyla, karasuları esas hattının berisinde kalan sular devletin iç sularına dahildir.

2- 7. maddede belirlenen yönteme uygun olarak tespit edilen bir düz esas hat, daha önce iç su olarak kabul edilmeyen suları iç sulara dahil ettiği takdirde, bu Sözleşmede öngörülen zararsız geçiş hakkı bu sulara da uygulanacaktır.”²³

İç suların hukuksal rejimi kıyı devletinin egemenliğine dayanmaktadır. İlke olarak kıyı devleti bu sulara tam yetkili olduğu kabul görmekle birlikte günümüzdeki uygulamada özellikle limanlara zararsız giriş çıkış serbestliği tanınması yönünde bir eğilim vardır. Ancak devletler uygulamada geminin türüne göre ayrıma gittiği görülmektedir. Ağırlıklı olarak ticaret gemileri için devletler giriş-çıkış serbestliği tanırken savaş gemileri için aynı şey söz konusu olmamaktadır. Bunun yanında devletler, ticaret gemilerine de bazı durumlarda (liman askeri limansa, yaygın hastalıklar mevcutsa ve kamu düzenine ve güvenliğe ilişkin tehditler varsa) giriş-çıkışı kapatabilmektedir.²⁴

²⁰ BMDHS Mad.4, 7-9 ve 11-13. Sözleşme metni için bkz: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 222-224

²¹ BMDHS Mad.6-13 için bkz: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 223-224

²² Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.260

²³ BMDHS Kısım 2 Mad. 8 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 224

²⁴ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.261

2.7. Karasuları

Karasuları, bir devletin denize olan kıyılarından, o kıyıların özelliklerine göre çizilmiş esas hattının ilerisine doğru uzanan ve kıyı devleti tarafından uluslararası hukuka uygun olarak belirlenmiş bir genişliği olan açık su alanlarına verilen addır. Karasuları kıyı devletinin ülkesini oluşturduğu düşüncesi ile karasularının üzerindeki hava sahası ve altındaki deniz tabanı da kıyı devletin egemenlik yetkisi alanına girmektedir. Bir devletin karasularının dış sınırı, başlangıç noktası olan esas hatta her noktada eşit mesafede olmak zorundadır. Bu mesafe geçmişten günümüze değişiklik göstermekle birlikte üzerinde bütün devletler tarafından uzlaşa sağlanmış değildir. 18'inci yüzyıl itibari ile top atışı menzili olan 3 dm (dm: deniz mili) biçiminde uygulansa da ilerleyen zamanlarda top atış menzilin giderek artması ve devletlerin bu deniz alanlarındaki ekonomik kazancını artırma arzusu sebebiyle daha uzun genişliklerde karasuyu sınırları belirlenmeye başlamıştır.

Karasularının genişliğinin belirlenmesi hususunda uluslararası hukuk açısından son karar Türkiye'nin taraf olmadığı 1982 tarihli BMDHS ile verilmiştir. Karasuları ile ilgili ölçüt BMDHS 2'nci kısım madde 3 ve madde 4'te şu şekilde düzenlenmiştir:

“Madde-3. Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez.

*Madde-4. Karasularının dış sınırı, her noktası esas hattın en yakın noktasından karasularının genişliğine eşit uzaklıkta bulunan hattın oluşur.”*²⁵

Yukarıdaki BMDHS'nin maddelerinden de anlaşılacağı üzere devletlere en fazla 12 deniz mile kadar karasularını belirleme hakkı tanınmıştır. Fakat bu her kıyı devletinin karasularını 12 dm olarak belirleyebileceği anlamına gelmemektedir. Nitekim coğrafi koşullar sebebiyle bu hak kısıtlanabilmektedir. Mesela karşılıklı kıyıların uzaklıkları 15 dm olan iki komşu kıyı devletinin birisi 12 dm karasuyu belirlerken diğeri 3 dm belirlemek zorunda değildir. Burada BMDHS madde 15'te şu şekilde bir düzenleme getirmiştir:

²⁵ BMDHS Kısım 2 Mad. 3 ve 4 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 223

“İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”²⁶

Diğer yandan yukarıda bahsedildiği gibi bir devletin diğer kıyıdaş devletin hakkını gasp edecek şekilde adaletli olmayan bir sınırlandırmaya gitmesi ve bu konuda tehdit ve cebir yoluna başvurması, 1982 tarihli BMDHS madde 300 ve madde 301’deki ilkelere aykırı bir durum teşkil edecektir. Bu maddeler sırasıyla şu şekilde düzenlenmiştir.

“Madde 300- İyi niyet ve hakkın kötüye kullanılması: Taraf Devletler işbu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar.

Madde 301- Denizlerin barışçı amaçlarla kullanımı: İşbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırlarken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, Taraf Devletler, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Antlaşmasında belirtilen uluslararası hukuk ilkeleri ile bağdaşmayacak diğer herhangi bir şekilde, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınacaklardır.”²⁷

Yukarıdaki maddelere ek olarak UAD’nin İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası’na ilişkin 18 Aralık 1951 tarihli kararında ve yine İngiltere ve İzlanda arasındaki Balıkçılık Davası’nda aldığı 25 Temmuz 1974 tarihli kararında deniz alanlarını sınırlandırma işleminin tek taraflı bir işlem olsa bile sadece bir devletin iradesine bağlı olarak belirlenemeyeceği, söz konusu kararın bir uluslararası yönü olduğu şu şekilde vurgulanmıştır:

“Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman bir uluslararası yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş devletin iç hukukunda açıkladığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar tek kıyı devletinin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de buna karşılık, bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği uluslararası hukuku ilgilendirmektedir.”²⁸

²⁶ BMDHS madde 15 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 225

²⁷ BMDHS madde 300 ve 301 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 292

²⁸ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.264

Yukarıdaki karar metninden de anlaşılacağı üzere uluslararası hukuk üçüncü devletlerin hakkını dahi koruma eğilimindedir. Buradaki kastedilen hak zararsız geçiş hakkı ile ilgilidir.

2.7.1. Karasularından Zararsız Geçiş

Tarihten bu yana zararsız geçiş devletlerarası hukukta bir teamül olarak kabul görmüştür ve karasularından zararsız geçişe genel olarak izin verilse de burada da devletler gemi türüne göre ayrıma gitme eğilimindedirler. Genellikle ticaret gemileri (devletlere ait ticari gemiler de dahil) için geçiş serbestliği ilke olarak kabul görse de savaş gemileri ve diğer kamu görevi göden gemilere kısıtlama getirme çabası hakim olmuştur. Özellikle savaş gemileri için önceden izin veya bildiri usulü ile geçiş koşulu getirilmeye çalışılsa da bir uluslararası hukukta bu konuyu düzenleyen açıkça bir kural görülmemektedir. Bunun yanında zararsız geçiş hakkı için 1958 tarihli CKBBS madde 14/4 ve 1982 tarihli BMDHS madde 19/1’de sahildevletinin barışına, düzenine ya da güvenliğine zarar vermedikçe zararsız olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca 1982 tarihli BMDHS madde 19/2 de geçişin hangi durumlarda zararlı olabileceği şu maddelerle özetlenmiştir:

“a) Sahildevletinin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdide veya kuvvete baş vurulması veya Birleşmiş Milletler Antlaşmasında belirtilen uluslararası hukuk ilkelerine aykırı diğer herhangi bir davranışta bulunulması;

b) Herhangi bir tip silahla deneme veya manevralar yapılması;

c) Sahildevletinin savunmasına veya güvenliğine zarar verecek şekilde bilgi toplanması;

d) Sahildevletinin savunmasına veya güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan her türlü propagandada bulunulması;

e) Her türlü uçağın uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;

f) Her türlü askeri makinaların uçurulması, güverteye indirilmesi veya gemiye alınması;

g) Sahildevletinin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı bir şekilde mal, para veya kişilerin gemiye alınması veya gemiden çıkartılması;

h) İşbu Sözleşmeye aykırı olarak, bilerek ve isteyerek ağır kirlenmeye sebebiyet veren fiillerde bulunulması;

i) Balık avlama faaliyetlerinde bulunulması;

j) Araştırma veya ölçüm faaliyetlerinde bulunulması;

k) Sahildar devletin herhangi bir haberleşme sisteminin veya diğer herhangi bir deniz teçhizat veya tesisinin işleyişini engelleyecek her türlü faaliyette bulunulması;

l) Geçişle doğrudan ilgisi bulunmayan diğer her çeşit faaliyette bulunulması.”²⁹

Yukarıdaki maddeler gemiler gibi denizaltılar için de geçerli olup bir denizaltı aracının başka bir devletin karasularından geçerken su üstüne çıkması ve bayrağını çekmesi koşulu yine 1982 tarihli BMDHS madde 20’de ifade edilmiştir.

Sahildar devletin kendi karasularından geçiş yapan yabancı bayraklı gemiler üzerindeki yetkisi ise zararsız geçiş hakkı haricindeki tüm konularda devletin ülkesel egemenliği ilkesi kapsamında bütün egemenlik haklarını kullanma hak ve yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu yetkiler 1982 tarihli BMDHS madde 21’e göre şu şekilde düzenlenmiştir:

“a) Seyrüsefer güvenliği ve deniz trafiğinin düzenlenmesi;

b) Deniz seyrüsefer yardımcıları ve sistemlerinin ve diğer teçhizat veya tesislerinin korunması;

c) Denizaltı kablolarının ve petrol borularının korunması;

d) Denizin canlı kaynaklarının muhafazası;

e) Sahildar devletin balıkçılığa ilişkin kanun ve kurallara aykırı davranışların önlenmesi;

f) Sahildar devletin çevre alanlarının muhafazası ve kirliliğin önlenmesi, azaltılması ve kontrol altına alınması;

g) Denize ilişkin bilimsel araştırmalar ve hidrografik ölçümler yapılması;

h) Sahildar devletin gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret konularındaki kanun ve kurallarına aykırı davranışların önlenmesi.”³⁰

Aynı maddenin içerisinde kıyı devletinin zararsız geçiş hakkını kullanan yabancı gemilerin çizimlerine, inşaat ve donanımlarına yönelik herhangi bir yetkisinin bulunmadığı ve geçiş hakkını kullanan yabancı gemilerin de denizdeki çatışmayı önleyen teamül olarak kabul edilen uluslararası kurallara uyması gerektiği ifade edilmiştir.

Diğer yandan sahildar devlet de ilgili hak ve yetkilerini zararsız geçiş yapan gemilerin geçişlerini kısıtlamak üzere kullanmaması gerektiği gerek 1958 tarihli

²⁹ BMDHS madde 19 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 225-226.

³⁰ BMDHS madde 21 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 226

CKBBS’ de gerekse de 1982 tarihli BMDHS’ de belirtilmektedir. İyi niyet ve hakkaniyet ilkeleri kapsamında devletler uluslararası hukuka uygun bir şekilde davranmak mecburiyetindedir.

2.8. Kıta Sahanlığı

Kıta sahanlığı kavramının yerbilimi (jeoloji) ve uluslararası hukuk açısından iki farklı tanımı vardır. Yerbilimi açısından kıta sahanlığı, “*Kıyı devletinin kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısı*” olarak tanımlanmaktadır.³¹

Kıta sahanlığının hukuk nezdinde ortaya çıkması ise ABD Başkanı Truman’ın 28 Eylül 1945 tarihinde yaptığı bir bildiriyle olmuştur. Truman’ın söz konusu bildirideki ABD kıta sahanlığı ile ilgili açıklamasındaki amaç, ABD kıyılarına bitişik olan ve kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve onun toprak altı kısımlarındaki doğal kaynakların çıkarılması, işletilmesi ve kullanılmasının ABD’nin yetkisi ve kontrolünde olduğunu duyurmaktır.³² Kıta sahanlığının sınırlarına ilişkin açıklama ise daha sonra ABD hükümetince yapılan basın açıklamasında 100 kulaç (200 m.) olarak belirtilmiştir. Söz konusu bildiriden sonra diğer birçok devletin de kendi kıta sahanlıklarını belirleme ve onun üzerin de bazı hak ve yetkiler ileri sürme yönünde hareket ettikleri bilinmektedir.³³ Örneğin 1945’te Meksika; 1946’da Arjantin ve Panama; 1947’de Peru ve Şili; 1948’de Bahama, Jamaika ve İzlanda; 1949’da Filipinler, Suudi Arabistan ve Kosta Rika; 1950’de Pakistan, Brezilya ve Nikaragua; 1952’de İsrail ve Kore Cumhuriyeti; 1953’te Avusturya... gibi birçok devlet kıta sahanlıkları ile ilgili bir takım hak ve yetkiler ileri sürmüşlerdir.³⁴

Kıta sahanlığı kavramı ile ilgili ilk imzalanan çok taraflı sözleşme 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi (CKSS) olmuştur. Bu sözleşmede kıta sahanlığının dış sınırı belirlenirken 200 m derinlik veya işletilebilirlik gibi iki kıstas öne çıkmıştır. Sözleşmenin kıta sahanlığı ile ilgili 1’inci Maddesi aynen şu şekildedir:

“Bu maddelerin uygulanması bakımından, “kıta sahanlığı” terimi,

a- kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde,

³¹ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.282.

³² ERTÜRK, Y. (2007). *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s.110.

³³ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.282

³⁴ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.281

üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerleri,

b- adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır.”³⁵

Söz konusu Sözleşmenin 6’ncı maddesi ile de kıta sahanlığının nasıl sınırlandırılabileceği şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

2. Aynı kıta sahanlığının kıyıları yan yana olan iki Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

3. Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken, bu Maddenin 1. ve 2. paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimî sabit noktalar dikkate alınmalıdır.”³⁶

Yukarıda görüldüğü üzere 1958 tarihli Cenevre Sözleşmesi kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi için tarafların anlaşma yoluna gitmesini, eğer anlaşma yoksa ve özel şartlar farklı sınır hattını haklı kılmıyorsa devreye eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının gireceğini belirtmiştir. Ayrıca sözleşmenin 1’inci maddesinde adalar için de kıta sahanlığı olabileceği değerlendirildiği için Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamıştır.

1958 tarihli CKSS’nin devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözmekte yetersiz kalmasından sonra sözleşmede bazı güncelleştirmeler yapılması ihtiyacı duyulmuş ve Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı düzenlenmiştir. Konferansın ardından 1982 tarihli BMDHS ortaya çıkmasıyla birlikte kıta sahanlığı uygulaması üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır.

1982 tarihli BMDHS ilk olarak tanım da bir değişikliğe gitmiştir. Söz konusu sözleşmenin 76’ncı maddesinde kıta sahanlığı şu şekilde tanımlanmıştır:

³⁵ Gündüz, A. (2003). *Milletlerarası hukuk: temel belgeler, örnek kararlar*. Beta Basım Yayın Dağıtım, s. 204-207.

³⁶ Gündüz, *Milletlerarası hukuk: temel belgeler, örnek kararlar*, s. 204-207.

“1-Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.

2-Kıta sahanlığı 4. ila 6. paragraflarda öngörülen sınırların ötesine uzamayacaktır.

3-Kıta kenarı sahildar devletin toprak kitlesinin su altındaki uzantısıdır; kıta kenarı, kıta sahanlığının, yamacının ve yüksekliğinin deniz yatağı ve toprak altından oluşur. Kıta kenarı ne sıradağları ile birlikte derin okyanus tabanlarını ve ne de bunların toprak altlarını içerir.”³⁷

Söz konusu sözleşmenin yukarıda anılan maddesinde görüldüğü üzere 1958 tarihli CKSS’nden farklı olarak tanıma “doğal uzantı” kavramı girmiş ve 200 m derinlik ve “işletebilme” kavramı yerine kıta kenarının en dış eşiğine ya da eğer bu eşik daha az bir mesafede ise karasularının dış sınırından itibaren 200 dm mesafesi sınır olarak belirlenmiştir. Eğer kıta sahanlığı karasularının dış sınırından itibaren 200 dm kadar olan mesafeyi aşıyor ise söz konusu sözleşmenin aynı maddesinin 7’nci paragrafında “sahildar devletin, kıta sahanlığının dış sınırını, enlem ve boylam koordinatları ile tespit edilmiş sabit noktalarının, uzunluğu 60 dm geçmeyen düz çizgilerle birleştirerek belirleyeceği” düzenlenmiştir.³⁸ Ayrıca 1958 tarihli CKSS madde 1’deki kıta sahanlığının tanımında geçen adalar ile ilgili kısım 1982 tarihli BMDHS’de tanım kısmından çıkarılmış, bu konu 121’inci madde de sınırlamalar kapsamında ayrıca düzenlenmiştir. Böylece adalara diğer karalar ile eşit şekilde kıta sahanlığı tanınmadığı gözlemlenmektedir.

Kıta sahanlığı üzerinde sahildar devletin haklarına gelecek olursak; 1982 tarihli BMDHS madde 77’de, daha önce 1958 CKSS madde 2’de de belirtildiği gibi sahildar devletin kıta sahanlığı üzerinde egemen haklara sahip olduğu belirtilmektedir. Kıyı devleti söz konusu egemen haklara en başından, doğal olarak veya varoluşsal olarak sahiptir. Bu sebeple kıyı devletinin söz konusu haklara sahip olmak için ilgili bölgede herhangi bir eylemde bulunması veya bölge üzerindeki haklarını ilan etmesi gerekmemektedir. Bu haklar münhasır olarak kıyı devletine aittir ve sadece doğal kaynaklardan faydalanılmasını amaçlar. Öte yandan sahildar devlet kıta sahanlığında herhangi bir araştırma yapmadığı veya doğal kaynakları işletmediği gibi durumlarda

³⁷ BMDHS madde 76 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 243-244.

³⁸ BMDHS madde 77, 7’nci paragraf için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 244

başka hiç kimse sahildar devletin açık rızası bulunmadan bu tarz faaliyetlerde bulunamaz. Söz konusu doğal kaynaklar ise 1982 tarihli BMDHS madde 77'nin 4'üncü paragrafından şu şekilde düzenlenmiştir:

“İşbu kısımda öngörülen doğal kaynaklar, deniz yatağı ve toprak altının madensel kaynaklarını ve diğer cansız kaynaklarını ve keza sedanter türden canlı organizmaları; yani hasata elverişli duruma geldikleri zaman, deniz yatağında veya bu yatağın altında ya hareketsiz bulunan veyahut da hareketleri deniz yatağı veya toprak altı ile sürekli temasa bağlı olan organizmaları içerir.”³⁹

Ayrıca sahildar devletin kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kabloları ve boru döşenmesine ilişkin konularda 1982 tarihli BMDHS madde 79'da şu düzenlemeler getirilmiştir:

“1- Bütün devletlerin kıta sahanlığı üzerine işbu maddeye uygun olarak denizaltı kabloları ve petrol boruları döşemeye hakkı vardır.

2- Kıta sahanlığı üzerinde araştırmalar yapmak, bu alandaki doğal kaynakları işletmek, petrol boruları ile kirlenmeyi önlemek, azaltmak ve kontrol etmek amacıyla makul tedbirler alma hakkı saklı kalmak üzere sahildar devlet, bu kabloların ve petrol borularının döşenmesini veya bakımını engelleyemez.

3- Kıta sahanlığına döşenen petrol borularının takip edeceği hat sahildar devlet tarafından kabul edilmelidir.

4- İşbu Kısımın hiçbir hükmü, sahildar devletin, ülkesine veya kara sularına giren kabloları veya petrol borularına uygulanacak şartları tespit etme hakkına ve kendi kıta sahanlığının araştırılmasına veya kaynaklarının işletilmesine; veyahut da kendi yetkisi altındaki sun'i adaların, tesis veya yapıların işletilmesine ilişkin olarak yerleştirilmiş bulunan veya bu amaçlarla kullanılan kablo ve petrol boruları üzerindeki yetkisine hâlel getirmez.

5- Denizaltı kabloları veya petrol boruları döşerken, devletler daha önceden mevcut olan kabloları ve petrol borularını gerektiği şekilde göz önünde bulunduracaklardır. Devletler özellikle, bunların tamir imkanını tehlikeye düşürmemeye dikkat edeceklerdir.”⁴⁰

Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ise 1982 tarihli BMDHS bu devletleri hakkaniyete uyması amacıyla Uluslararası Adalet Divanı'nın 38'inci Maddesi hükümlerine de uygun olarak anlaşma yolu ile bir sınırlandırma yapılmasına yönlendirmektedir. Eğer söz konusu devletler bir anlaşmaya varamazlarsa yine 1982 tarihli BMDHS Kısım

³⁹ BMDHS madde 77, paragraf 4 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 244

⁴⁰ BMDHS madde 79 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 244-245.

XV'te yer alan "Uyuşmazlıkların Çözümü" ile ilgili maddelerdeki usullere uygun olan bir çözüm yoluna başvurulması gerektiğini ifade etmektedir ve nihai çözüm oluncaya kadar anlaşmazlık yaşayan söz konusu devletler geçici bir düzenleme ile pratik çözüm yollarına gidebileceklerdir. Söz konusu geçici düzenlemeler ise nihai sınırlandırmaya hanel getirmeyecektir. Eğer iki devlet arasında hali hazırda yürürlükte olan bir antlaşma varsa kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili sorunlar söz konusu antlaşmanın hükümlerine uygun bir şekilde çözümlenecektir.⁴¹

2.9. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (MEB), bir kıyı devletin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlarından başlayarak en çok 200 dm kadar uzanan ve bu bölgede kıyı devletine gerek deniz yatağının üstündeki su tabakasında gerekse deniz yatağının toprak altı bölümünde bulunan canlı veya cansız tüm kaynaklardan yararlanma hak ve yetkisi tanınan bir deniz alanıdır. MEB kavramının ortaya çıkmasında balıkçılık bölgesi kavramı etkili olmuştur. 1982 tarihli BMDHS ile uluslararası hukukta tartışmalı bir kavram olan balıkçılık bölgesi kavramı yerini madde 55'ten madde 75'e kadar düzenlenen MEB kavramına bırakmıştır. 1982 tarihli BMDHS kıyı devletine MEB alanlarında egemen haklar tanımaktadır. Söz konusu sözleşme kıyı devletine MEB alanlarında birtakım hak, yetki ve yükümlülükler getirmiştir. Bu hak, yetki ve yükümlülükler madde 56'da şu şekilde düzenlenmiştir:

"1. Münhasır ekonomik bölgede sahildevletinin aşağıdaki hak, yetki ve yükümlülükleri vardır:

a) Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar:

b) İşbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;

c) suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma;

d) denize ilişkin bilimsel araştırma yapma

e) deniz çevresinin korunması ve muhafazası; konularına ilişkin yetki;

f) İşbu sözleşmede öngörülen diğer hak ve yükümlülükler.

2. Münhasır ekonomik bölgede sahildevletinin, işbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin

⁴¹ BMDHS madde 83 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 245

haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulunduracak ve işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir.

3. İşbu maddede deniz yatağına ve bunların toprak altına ilişkin olarak belirtilen haklar, VI Kısma (Kıta Sahanlığı Kısmı) uygun olarak kullanılacaktır.”⁴²

Yukarıda anılan maddeden de anlaşıldığı üzere kıyı devletinin MEB sahasında diğer devletlerin de hakları devam etmektedir ve kıyı devleti tarafından bu hakların kullanımına zorluk çıkarılmaması gerektiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda 1982 tarihli BMDHS madde 57’ye göre diğer devletlerin de sahildar devletin hak ve yükümlülüklerini göz önünde bulundurması ve sahildar devletin kanun ve kurallarına gerektiği şekilde riayet etmesi mecburiyeti bulunmaktadır. Diğer devletlerin hakları ise 57’nci maddenin ilk paragrafında şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Münhasır ekonomik bölgede, sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletler; işbu sözleşmenin ilgili hükümlerinde öngörülen şartlar içerisinde, 87. Maddede söz konusu olan seyrüsefer serbestliği ile uçuş serbestliğinden ve denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme serbestliğinden; keza, bu serbestliklerin kullanımına ilişkin olarak, özellikle gemilerin, uçakların ve denizaltı kabloları ve petrol borularının işletilmesinde, denizin uluslararası diğer yasal amaçlarla kullanılması serbestliğinden işbu Sözleşmenin diğer hükümleri ile bağdaşır bir şekilde yararlanırlar.”⁴³

Diğer yandan 1982 tarihli BMDHS, bir kıyısı bulunmayan veya coğrafi bakımdan elverişsiz olan devletlere de bir kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinden yararlanabilecekleri bazı haklar tanımıştır. Bu haklar daha çok o bölgedeki canlıların avlanması ile ilgilidir. Avlanma, sahildar devlet ile yapılacak bir anlaşma kapsamında yine sahildar devletin münhasır ekonomik bölgesindeki belirlediği av hacminden kendisinin maksimum avlanabileceği miktarın çıkarıldıktan sonra kalan miktar kadar söz konusu olacaktır (Madde 61-62). Söz konusu devletler bu yararlanmayı sahildar devletin haklarına hâlel getirmeyecek şekilde, hakkaniyet esaslarına uygun olarak ve sahildar devlete bir yük getirmeden yapacaklardır (mad.69-70).

MEB ile ilgili diğer önemli konu ise kıyıları bitişik veya karşı karşıya olan devletler için münhasır ekonomik bölgelerinin nasıl sınırlandırılacağıdır. 1982 tarihli BMDHS madde 74’te bu konuyu tıpkı yukarıda bahsettiğimiz kıta sahanlığı

⁴² BMDHS madde 56 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 235-236.

⁴³ BMDHS madde 57 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 236

sınırlandırılmasında da olduğu gibi, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38’inci maddesinde belirtildiği üzere uluslararası hukuka uygun anlaşmalar yoluyla yapılması gerektiğini düzenlemiştir. Eğer anlaşma yoluyla çözülemezse, yine kıta sahanlığı uyuşmazlıklarında da olduğu gibi devletler 1982 tarihli BMDHS’nin XV’inci kısmında öngörülen usullere başvuracaklardır. Buradan anlaşıldığı üzere MEB sınırlandırmasındaki usuller kıta sahanlığı sınırlandırmasındaki usullerle aynıdır.

Münhasır ekonomik bölgenin belirlenmesi birçok açıdan kıta sahanlığı kavramındakine benzese de kıta sahanlığından farklı olarak sahildar devlet tarafından münhasır ekonomik bölge sınırlarının ilan edilmesi gerekmektedir. Söz konusu bu şart madde 75’te şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. İşbu Kısım hükümleri saklı kalmak üzere, münhasır ekonomik bölgenin dış sınır çizgileri ve 74. maddeye göre çizilen sınırlandırma çizgileri, yerlerinin tespiti amacıyla uygun ölçekli deniz haritalarında gösterilecektir. Gerekliği takdirde bu dış sınırların çizgileri veya sınır çizgileri yerine, kullanılan jeodezik sistemi belirten noktaların coğrafi koordinatlarına ilişkin bir liste ikame edilebilir.

2. Sahildar devlet bu haritalar veya coğrafi koordinatlara ilişkin listeleri gereken şekilde yayınlayacak ve bunların bir nüshasını Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edecektir.”⁴⁴

Görüldüğü üzere MEB kavramı, tamamen deniz alanlarındaki ekonomik değerlerin işletilmesi ve insanlığın bu değerlerden hakkaniyetli ölçülerde istifade edebilmesi için düzenlenmiş bir kavramdır. Uluslararası hukuk, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasında ve kullanılmasında hakkaniyet ve adaletli paylaşım esaslarını ölçüt almaktadır.

2.10. Ada, Adacık ve Kayalıklar

Ada tanımı ilk olarak 1930 La Haye Uluslararası Hukuk Kodifikasyonu Konferansı çerçevesinde II. Komisyona bağlı II. Alt Komisyon raporunda şu şekilde düzenlenmiştir: *“bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli olarak açıkta kalan, etrafı su ile çevrili bir kara parçasıdır.”⁴⁵*

⁴⁴ BMDHS madde 75 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 243

⁴⁵ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.602-603.

1958 tarihli CKBBS madde 10' da düzenlenen tanımda ise adalar için “etrafı sularla çevrili doğal bir kara parçası” ifadesi kullanılarak denizlerdeki kara parçasının ada hukuki rejiminde sayılması için “doğal olması” şartı getirilmiştir.

1982 tarihli BMDHS ise 1958 tarihli CKBBS ile aynı tanımlı kabul etmiş ve madde 121’de adalar rejimine ilişkin şu düzenlemeler yer almıştır:

“1. Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.

2. 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.

3. İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır.”⁴⁶

Yukarıda anılan maddeye göre 1982 tarihli BMDHS, kayalıkların kıta sahanlığı ve MEB gibi deniz alanlarına sahip olması için üzerinde yaşanabiliyor olmasını ve kendisine özgü ekonomik faaliyetlerin olmasını şart koşmuştur. Bunun yanında kayalıkları ada ve adacıktan ayıran en önemli fark, üzerinde kendine has bir ekonomik faaliyetin olmaması ve buna bağlı olarak üzerinde insan yaşamını destekleyememesidir.⁴⁷

Adacık ise ada ve kayalıkların ortasında bir kavram olmakla birlikte, adacıklar için ne bir ada kadar büyük ne de kayalıklar kadar küçük olan, üzerinde ekonomik ve yaşamsal faaliyetler sürdürülebilen küçük adalar şeklinde bir tanımlama yapılabilmektedir.

2.11. Takımada ve Takımada Devleti

Takımada ve takımada devleti kavramları ilk kez 1982 tarihli BMDHS ile düzenlenmiştir. Söz konusu sözleşmeye göre takımada: birbirleriyle coğrafi, ekonomik ve politik açılardan bir bütün oluşturacak şekilde sıkı bir bağ içerisinde bulunan ve tarihi yönden de bu şekilde kabul görmüş adalar veya bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlarında dahil olduğu ada grupları olarak ifade edilmektedir.⁴⁸

⁴⁶ BMDHS madde 121 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 253

⁴⁷ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 15.

⁴⁸ BMDHS madde 46/b için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 233

Takımada devleti ise hiçbir şekilde kara ülkesine sahip olmayan ve tümüyle bir veya birkaç takımadadan oluşan ve de başka bireysel adaları da içinde bulundurabilen bir ada devleti olarak bilinmektedir.⁴⁹

Takımada devleti kavramının 1982 tarihli BMDHS ile ortaya çıkması ardından takımada suları kavramı da uluslararası hukukta yerini almıştır. Yalnızca takımada devletlerinin takımada sularına sahip olabileceği bu durumda takımada sularının sınırlandırılması yapılırken takımada devletini oluşturan adaların ve kayalıkların en uç noktalarının düz esas hatlar çizilerek birleştirilmesi ile tespit edilebileceği bilinmektedir.⁵⁰ Söz konusu sınırlandırma yapılırken uygulanacak kurallar 1982 tarihli BMDHS madde 47 de şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Çizilen esas hatlar belli başlı adaları içermesi ve hatlar içerisinde kalan suların yüzölçümünün, su üzerinde kalan kayalıklar da dahil olmak üzere, karaların yüzölçümüne oranı bire bir ila dokuza bir olan bir alana eşit olması şartıyla, takımada devleti en uzak adaların en uç noktalarını ve takımadanın su üzerinde kalan kayalıklarını birleştiren takımada düz esas hatları çizilebilir.

2. Bu esas hatların uzunluğu 100 deniz milini geçmeyecektir; bununla beraber, belirli bir takımadayı çevreleyen esas hatların toplam sayısının en çok %3 'ü, 125 deniz milini aşmamak şartı ile, 100 milden daha fazla bir uzunluğa sahip olabilir. 3. Esas hatlar, takımadanın genel çerçevesinden hissedilir biçimde ayıracak şekilde çizilmeyecektir.

4. Bu esas hatlar cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere çizilmeyecektir; meğerki bunlar üzerinde devamlı olarak suyun üstünde kalan deniz fenerleri veya benzer tesisler inşa edilmiş olsun veya cezir zamanı açıkta kalan yükseklik, tamamıyla veya kısmen, en yakın adaya, karasuları genişliğini aşmayan bir mesafede bulunsun.

5. Bu çeşit esas hatlar yöntemi, bir takımada devleti tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanmayacaktır.

6. Eğer bir takımada devletin takımada suları sınırdaş bir devletin ülkesinin iki parçası arasında kalırsa, bu son devletin geleneksel olarak bu sulara sahip olduğu hakları ve yasal çıkarları ile iki devlet arasında akdedilen anlaşmalardan doğan haklar varlıklarını devam ettirecek ve bunlara riayet olunacaktır.

7. 1. Paragrafta öngörülen, suların yüzölçümünün karaların yüzölçümüne oranının hesaplanmasında, adaları çevreleyen serpiştirilmiş mercan kayalarının ve atollerin berisindeki sular ile kalker yapılı adalar zinciri ve su üstünde kalan kayalarla tamamıyla veya hemen hemen tamamıyla çevrilmiş olan keskin yamaçlı okyanus yaylaları da kara parçası olarak kabul edilebilir.

⁴⁹ BMDHS madde 46/a için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 232

⁵⁰ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s. 270.

8. İşbu maddeye uygun olarak çizilen esas hatlar, yerlerinin belirlenebilmesi için uygun ölçekli deniz haritalarında işaretlenecektir. Kullanılan jeodezik sistemi belirleyen coğrafi koordinat noktalarının listesi bu haritaların yerine ikame edilebilir.

9. Takımada devleti, haritaları veya coğrafi koordinatların listesini gerektiği şekilde ilan edecek ve bunların birer nüshasını Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edecektir.”⁵¹

Takımada devletlerinin karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi ise yukarıda belirtilen şekilde çizilen takımada sularının dış sınırından başlayarak belirlenecektir.⁵² Buradan anlaşıldığı üzere takımada suları takımada devletin bir parçası olarak görülmektedir.

Takımada sularının, bu suların üzerindeki hava sahası ile buna tekabül eden deniz yatağının ve toprak altının hukuki rejimi 1982 tarihli BMDHS madde 49’da aynen şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Takımada devletin egemenliği, derinliği veya kıyıdan uzaklığı ne olursa olsun 47. maddeye göre çizilen takımada esas hatlarının berisinde kalan ve takımada suları olarak adlandırılan suları kapsar:

2. Bu egemenlik, takımada suları üzerindeki hava sahası ile bu suların dip yatağı ve toprak altını ve buralardaki kaynakları da kapsar:

3. Bu egemenliğin kullanılması, işbu Kısımın hükümlerine tabidir:

4. Takımada sularındaki yollardan, işbu Kısımda tespit edilen geçiş rejimi, diğer hiçbir yönden, gidiş geliş yolları da dahil olmak üzere takımada sularının ne hukuki rejimi ve ne de takımada devletin bu sular, sular üzerindeki hava sahası, bu suların yatağı ile toprak altı ve buralardaki kaynaklar üzerindeki egemenliğini kullanmasını etkileyecektir.”⁵³

Diğer yandan 1982 tarihli BMDHS madde 50’de yer aldığı şekilde, bir takımada devleti, takımada sularının içerisinde uluslararası hukuka uygun olarak kendi iç sularını belirleme hakkına sahiptir. Bu durumda ise takımada sularının iç sınırını adaların kıyıları yerine, iç suları sınırlarının dış çizgisi belirleyecektir.⁵⁴

Yukarıda belirtilen hususlar doğrultusunda takımada suları takım ada devletin egemenliği altındadır. Fakat uluslararası hukuk diğer devletlerin haklarını da gözетerek birtakım sınırlandırmalar getirmiştir. Bunlar:

⁵¹ BMDHS madde 47 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 233

⁵² Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 221-308.

⁵³ BMDHS madde 49 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 233-234.

⁵⁴ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s. 270.

- 1) Daha önce yapılan anlaşmalara uygun olarak komşu devletlerin geleneksel avlanma haklarını kullanabilmesi (BMDHS madde 51),
- 2) Üçüncü devletler tarafından daha önce takımda suları altına yerleştirilmiş kablo ve borulardan yararlanmaya devam etme ve bakımını yapabilmek haklarının kullanılabilmesi (BMDHS madde 51),
- 3) Karasularından geçiş kurallarına uygun olarak diğer devletlerin takımda sularından “zararsız geçiş” haklarını kullanabilmesi (takımda devletin güvenliği ile ilgili bir durum söz konusu olduğunda geçici olarak zararsız geçiş hakkı sınırlandırılabilir.) (BMDHS madde 52),
- 4) Yabancı devlet gemilerinin ve uçaklarının, takımda sularının üzerinden veya üstündeki hava sahasından sürekli ve hızlı geçiş için, varsa takımda devletin kendi belirlediği gidiş-geliş su yollarını veya hava seyrüsefer yollarını kullanma; yoksa uluslararası seyrüsefer için kullanılan su yollarından ve hava seyrüsefer yollarından “takımda arasından geçiş” haklarını kullanabilmesidir (BMDHS madde 53).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EGE DENİZİ İLE EGE ADALARI'NIN COĞRAFİ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

Ege Denizi coğrafi olarak batıda Yunanistan doğu kıyıları, doğuda Türkiye'nin batı kıyıları arasında kalmış, kuzeyini Trakya kıyıları ve güneyini ise Girit ve Rodos Adaları sınırlayan bir yarı kapalı deniz olarak konumlanmaktadır.⁵⁵ Uzunluğu yaklaşık 380 km (612 km), eni yaklaşık 186 km (299 km) olan bu denizin toplamda kapladığı alan 82.625 km² (214.000 km²) olarak ölçülmektedir. Kısaca Ege Denizi; 35-41 derece kuzey enlemleri ile 23-28 derece doğu boylamları arasındaki bölgeye tekabül etmektedir.⁵⁶

Jeolojik olarak, Anadolu'yu batıdan Balkanlar'a bağlayan toprak alanlarının tektonik sebeplerle gerilip çökmesi sonrasında Akdeniz sularının bu çöken alana dolması ile Ege Denizi'nin oluştuğu bilinmektedir. Böylece Ege Denizi çok miktarda koylar ve körfezler ile boğazlar, adalar, yarımadalar, adacıklar ve kayalıklar içermektedir. Deniz dibinde ise farklı derinliklerde düzlükler, çanaklar, oluklar, gedikler, sırtlar ve tepelik alanlar barındırması sebebiyle "parçalanmışlık, iç içe geçmişlik ve karmaşıklık" içeren bir yapı haline gelmiştir. Bu jeolojik özellikler ise Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayırmakla birlikte dünya üzerinde nadir görülen özelliklerdir.⁵⁷

Jeopolitik açıdan bakıldığında Ege Denizi kuzeyde Türk Boğazları aracılığı ile Karadeniz'e güneyde ise Rodos ve Girit Adaları'nı geçtikten sonra Akdeniz'e açılmaktadır. Akdeniz'den de Süveyş Kanalı aracılığı ile önce Kızıl Deniz'e ve oradan Hint okyanusuna, Cebelitarık Boğazı aracılığı ile de Atlas Okyanusu'na açılma imkanı bulunmaktadır. Böylece Ege Denizi için Dünya Ticareti ve Deniz Ulaştırımacılığı açısından çok önemli bir konuma sahiptir diyebiliriz. Öyle ki T.C.

⁵⁵ Yarı kapalı deniz tanımı 1982 tarihli BMDHS madde 122'de şu şekilde tanımlanmıştır: "Bu sözleşmenin amaçları bakımından 'kapalı veya yarı kapalı deniz' iki veya daha fazla devlet tarafından etrafı çevrilmiş ve başka bir denize veya okyanusa dar bir çıkışla bağlanan veya tamamen veya esas itibarıyla iki veya daha fazla sayıdaki kıyı devletinin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz manasına gelir.", madde 122 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 254

⁵⁶ Kurumahmut, A., & Başeren, S. H. (2004). Ege'de Gri Bölgeler: Unutul (may) an Türk Adaları (Vol. 220). Turkish Historical Society Printing House, s.47

⁵⁷ Erinc, S., & Yücel, T. (1978). *Ege denizi: Türkiye ile komşu Ege adaları*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, s.6.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın resmî sitesinde yayımlanan 2022 yılına ait Türk Boğazlarından geçen gemi istatistikleri incelendiğinde 2022 yılı içerisinde boğazlardan geçen toplam gemi sayısı 35.146 adet iken bu gemilere ait toplam Gross Ton 541.444.690 ton olarak görülmektedir.⁵⁸ Ege Denizi'nin Karadeniz'den Akdeniz'e bağlanan bir köprü olma özelliği güçlü bir sanayi bölgesi olan Marmara Bölgesi için ayrı bir önem taşımaktadır. Yaklaşık %90'ı denizlerden yapılan Türk dış ticaretinin bu oran içerisindeki %75'lik kısmının Ege Denizi üzerinden geçmesi, söz konusu bölgenin önemini fazlasıyla arttırmaktadır. Bunun yanında, Türkiye'nin büyük kısmı ithalata bağlı olan petrol ihtiyacının %75'lik kısmının da Ege Denizi üzerinden karşılanması ile birlikte günde yaklaşık 180 geminin Ege Denizi'nden geçmektedir.⁵⁹ Bu bilgilere bakarak Ege Denizi'nin hem gemi trafiği açısından önemini hem de Türkiye'nin yaşamsal çıkarları açısından ne ifade ettiğini anlayabiliriz.

Ege Denizi Kıta Sahanlığı içerisinde çeşitli yer altı zenginliklerinin (altın, krom, çinko, kurşun, manganez, karışık kükürt gibi) mevcut olduğu bilinmektedir. Milyonlarca yıl boyunca Büyük Menderes, Gediz ve Meriç nehirleri tarafından Ege Denizi'ne birtakım madenler taşındığı ele alındığında Ege Denizi'nin dibinde farklı derinliklerde yer kabuğunun hareketlerine bağlı olarak muhtemel maden yataklarının depolanmış olabileceği değerlendirilmektedir.⁶⁰ Yunanistan ait Taşöz Adası yakınlarında petrol çıkartıldığı bilinmektedir. Bazı araştırmalara göre ise, Ege Denizi'nin farklı bölümlerinde de petrol olma ihtimali yüksek kabul edilmektedir. Yunanistan, 1964 yılında Anadolu'ya yakın olan Sakız Adası'nın doğu kısımlarında da petrol bulduğunu açıklamıştır.⁶¹ Diğer yandan 2001 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından yayımlanan raporda ise Ege Denizi'ndeki hidrokarbon potansiyeli yüksek olarak değerlendirilen alanlar, Limni, Bozbaba ile Midilli Adası'nın güney kısımları, Gökçeada-Bozcaada civarı, Edremit, Saros, Büyük Menderes Körfezleri, İzmir ve Kuşadası olarak gösterilmiştir.⁶² Bütün bu

⁵⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. Gemi İstatistikleri. Erişim Adresi: (<https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikleri>). Erişim Tarihi: 28.11.2023

⁵⁹ Başeren, S. H. (2003). *Ege sorunları* (Vol. 15). Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, s. 2.

⁶⁰ Önder, A.(2008). *Türk Yunan İlişkileri Kıta Sahanlığı Meselesi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, s. 11

⁶¹ Adnan Önder, s. 12.

⁶² Doğru, S. (2003). *Uluslararası hukukta kıta sahanlığı ve Ege denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğu*. Ankara Üniversitesi Basım Evi, s. 68.

yeraltı kaynakları da Ege Denizi'nin önemini kıyısı olan Türkiye ve Yunanistan için artırmaktadır.

Ege Denizi'nin söz konusu coğrafik ve jeopolitik özellikleri üzerindeki ada, adacık ve hatta kayalıkların da önemini artırmaktadır. Ege Denizi üzerinde daha önce bahsettiğimiz denizin jeolojik oluşumundan da kaynaklı irili ufaklı çok sayıda ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır ve bunların sayısı Yunan kaynakları da dahil olmak üzere farklı kaynaklarda farklı rakamlarla belirtilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na bağlı olan Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda Ege Denizi'nde yaklaşık 1800 kadar ada, adacık, kayalık tespit edildiği ve bunların 100 civarının yerleşime müsait olduğu, diğerlerinin ise üzerinde insanların yaşaması için elverişli olmayan kayalıklardan ibaret olduğu öğrenilmektedir.⁶³ Türkiye'nin Ege Denizi'nde 60'ın üzerinde adası olduğu ve anlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş 100'ün üzerinde adacık, kayalık ve coğrafi formasyonların ise yine Türkiye'ye ait olduğu bilinmektedir.⁶⁴ Ancak Yunanlı yazar olan Stavrinos ise Ege Denizi'nde 3.000 fazla ada, adacık ve kayalık olduğunu ve bunlardan Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları dışındaki tümünün Yunanistan'a ait olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁵ Oysaki Yunanistan'ın da üye olduğu Avrupa Topluluğu tarafından 23.12.1992 tarihinde hazırlanan Yunanistan hakkındaki bir komisyon raporunda ise Ege Denizi üzerinde Yunanistan 'a ait 1000 kadar adanın olduğu ve bunlardan 130 civarındakinin meskun olduğu ifade edilmiştir.⁶⁶ Adaların aidiyeti hakkındaki tartışmalara ileriki bölümlerde değinilecektir.

Ege Denizi üzerindeki 24 adanın (Girit, Eğriboz, Semadirek, Gökçeada, Limni, Midilli, Sakız, Sisam, Ahikerya, Kilimli, İstanköy, Rodos, Kerpe, Taşoz, İksiri, Andre, İstendin, Mürted, Bara, Nakşa, Yamurgi, Değirmenlik, Aniye ve Çuha) yüzölçümünün 100 km²'den büyük olduğu bilinmekle beraber tüm adaların yüzölçümü toplamı 23.000 km² olduğu öne sürülmektedir.⁶⁷ Ege Denizi'ndeki adaların Ege Denizi'nin deniz alanlarının yaklaşık %10'una tekabül ettiği

⁶³ Başeren, "Ege Sorunları", s. 5

⁶⁴ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları ,s. 192.

⁶⁵ Stavrinos, M. H.(1986), "To Provlima Tis İfalokripidas Tu Egeu" (Ege Kıt'a Sahaneliği Problemi), Atina-Gümölcine, s.55.

⁶⁶ COM (92) 569 final, Greek Islands in the Aegean Sea. Final Commission report. Proposals for a Council Regulation (EEC) introducing specific measures for the smaller Aegean Islands concerning certain agricultural products., 23 Aralık 1992, s.2 (çevrimiçi), <http://aei.pitt.edu/5884/1/5884.pdf>, 30 Kasım 2023.

⁶⁷ Erinç, S., Yücel, T. (1998) "Ege Denizi, Türkiye İle Komşu Ege Adaları", Ankara, s.9-10

bilinmektedir. Söz konusu bu adaları genel olarak bulundukları coğrafi konumlarına, tarihsel süreç içerisindeki egemenlik devirlerine, Ege Denizi'nin güncel statüsünü belirleyen uluslararası antlaşmalarda düzenleniş biçimlerine, stratejik ve jeopolitik önemlerine göre incelediğimizde aşağıda belirtildiği şekilde 5 gruba ayırmaktayız:

- 1-) Kuzey Sporad Adaları
- 2-) Kiklad Adaları
- 3-) Boğazönü Adaları
- 4-) Saruhan (Doğu Sporad) Adaları
- 5-) Menteşe Adaları (On iki Adalar)

Bu adalar grubu içerisinde Türkiye için büyük öneme sahip olan ve Semadirek/Semendirek adasından başlayarak Meis adasına kadar Anadolu'nun batı kıyılarını kuzeyinden güneyine kadar kapatan Boğazönü adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe adaları Doğu Ege adaları olarak anılmaktadır. Girit ve çevresindeki adalar Güney Ege Adaları olarak değerlendirilmektedir ve Girit ile Kuzey Sporad ve Kiklad Adaları'nın egemenliği hakkında Türkiye ve Yunanistan arasında herhangi bir tartışma bulunmamaktadır.

3.1. Kuzey Sporad Adaları

Eğriboz Adası'nın kuzeyinde, Orta Yunanistan kıyılarının önlerinde konumlanan Kuzey Sporad Adaları, irili ufaklı 80 ada ve adacıktan oluşmaktadır. Söz konusu adaların Yunanistan açısından önemi ise Eğriboz ve Andros gibi adaların Yunanistan kıyılarına Ege Denizi üzerinden yapılacak olası bir taarruz için birer basamak teşkil etmesidir. Diğer yandan Kuzey Sporad Adaları Yunanistan ana kıtasının korunmasında ileri karakol görevi gören önemli topraklardır.⁶⁸ Bu adalardan öne çıkanları; Hasır, Bozada, Keçi, İblislik, Çamlıca, Iskados, İkizceler, İskiri ve Maymuncuk adalarıdır.

3.2. Kiklad Adaları

Yunanistan ana karasına çok yakın konumda bulunan Kiklad Adaları, Girit'in kuzeyinde Eğriboz Adası'ndan başlayarak Menteşe Adaları'na kadar uzanan ve Menteşe Adaları ile birlikte Ege Denizi'nin kuzey-güney istikametindeki tüm deniz

⁶⁸ Belen, N. (1995). *Ege denizi ve ege adaları*. Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul, s.42

yollarının kontrolünde stratejik bir önem kazandıran adalar grubudur. Jeolojik oluşumlarından kaynaklanarak yüksekliği 1 km'yi bulan adalar genel görünümü itibariyle çıplak dağlık ve kayalık olarak bilinmektedir.⁶⁹ Söz konusu adalardan bazıları: Eğriboz, Andire (Andros), İstendil (Tinos), Mökene (Mykonos), Yamurgi (Amorgos), Anafiye (Anafi), Santoron (Santorini), Nakşa (Noxos), Bara (Paros), Gümüş (Kimolos), Polino (Polyaigos) Değirmenlik (Milos), Papazlık (Gayros), Koyunluca (Serifos), Termiye (Kyhtnos), Mürted (Kea) Adalarıdır.

3.3. Boğazönü Adaları

Çanakkale Boğazı'nın güvenliği açısından stratejik bir öneme sahip olan buradaki deniz yollarının kontrolünde de büyük bir öneme sahip adalar grubudur. Söz konusu adalar grubu, Limni (Limnos), Semadirek (Samothrace), Bozbaba (Agios Efstratios), Gökçeada (İmbros) Bozcada (Tenedos), Tavşan/Mavriya Adası ve Zürafa Adalarından oluşmaktadır.

3.3.1. Limni Adası

Çanakkale Boğazı'na 34 dm uzaklıkta olan Limni (Limnos) Adası'nın Yunan anakarasında uzaklığı 31 dm'dir. Yüzölçümü 474,62 km² iken 2011 verilerine göre ada nüfusunun 17.000 olduğu bilinmektedir.⁷⁰ Ayrıca adanın etrafında 8 kadar adacık ve bir adet de kayalık bulunmaktadır. Romalılardan Bizans'a, Bizans'tan sonra İtalyanlara ve daha sonra da 1457 yılında Osmanlı Devleti'ne geçen Limni Adası tarihte birçok kez el değiştirmiş, ancak son olarak 21 Ekim 1912 tarihinde Yunanistan'ın adayı işgali ile Yunanlıların eline geçmiştir. Çanakkale Savaşları'nda ise Yunanistan, adanın müttefikler tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı bir üs olarak kullanılmasına izin vermiştir.⁷¹ Son olarak 1923'te Lozan Barış Antlaşması ile Limni Adası, hukuken gayri askeri statüde kalması şartıyla Yunanistan egemenliği altına girmiştir. Adanın bu kadar çok el değiştirmesi stratejik önemini de ortaya koymaktadır. Bugün de gayri askeri statüsüne rağmen Limni'de Yunanistan'ın askeri üsleri bulunmaktadır. Nitekim Yunanistan Hava Kuvvetleri'ne ait 130'uncu Muharebe Filosu Limni Adasında konuşlu bulunmakta ve 1959'dan beri faaliyette

⁶⁹ Birol, R. İ. (2002). *Ege'de Mevcut Ada, Adacık ve Kayalıklara İlişkin Hukuki Gelişmelerin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi*, Muğla Üniv. S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Muğla, s. 20.

⁷⁰ Yayıncı, C., Paksüt, O. (2022), *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi "Nedir, Ne Değildir?"*. Girdap Kitap, s. 53.

⁷¹ Yaşar Ertürk, s.37.

olan bu üste F4, F5, F16 ve AS-332 Super Puma savaş uçakları kullanılmaktadır.⁷² Bu durum Türkiye'nin Güvenliği açısından bir risk teşkil etmekle birlikte önce Lozan statüsüne sonra da Montrö ve NATO müttefiklik şartlarına aykırı durum oluşturmaktadır. Bu konuya daha sonra Gayri Askeri Statüdeki Adalar (GASA) başlığında ayrıntılı olarak değinilecektir.

3.3.2. Semadirek Adası

Semadirek (Samothrace) Adası, Saroz Körfezi'nde bulunan diğer bir stratejik öneme sahip adadır. Adanın Türkiye anakarasına uzaklığı 19,57 dm iken Yunan anakarasına uzaklığı 21 deniz milidir. Ayrıca 178 km² yüz ölçümüne sahip olan adanın nüfusu 2850 (2011) olarak bilinmektedir.⁷³ 1204 yılında Venediklilerin hakimiyetine geçen ada 1467 yılında Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.⁷⁴ Uzun yıllar Osmanlı hakimiyetinde kalan ada Balkan Savaşı sırasında 1 Kasım 1912 tarihinde Yunanistan tarafından işgal edilmiş ve 1923 Lozan Barış Antlaşması ile gayri askeri statüde kalma şartı ile egemenliği Yunanistan'a devredilmiştir.

3.3.3. Bozbaba Adası

Limni Adası'na göre güneyde kalan Bozbaba (Agios Efstratios) Adası, diğer Boğazönü Adaları içerisinde Türkiye anakarasına en uzak düşen adadır. Adanın Türkiye anakarasına uzaklığı 46,7 dm Yunanistan anakarasına uzaklığı ise 45,8 dm'dir. Yüzölçümü 43 km², üzerinde kayıtlı nüfus ise 270 (2011) kişidir. Adanın etrafında küçük adacık ve kayalıklar mevcuttur. Bozbaba Adası da Limni ve Semadirek gibi 1912'de Birinci Balkan Savaşı esnasında Yunanistan tarafından işgal edilmiş ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile gayri askeri statüde kalmak şartı ile Yunanistan'a devredilmiştir.

3.3.4. Gökçeada

Çanakkale Boğazı'nın güvenliği açısından stratejik öneme sahip diğer bir adadır. Tarihte birkaç kez el değişirse de 1470 yılında son kez el değiştirip Türk hakimiyetine giren ada Birinci Dünya Savaşı sırasında müttefikler tarafından işgale uğramış fakat sonra 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile birlikte tekrar

⁷² Detaylı bilgi için bkz: Hellenic Air Force. 130 Combat Group. Erişim Adresi: (<https://www.haf.gr/en/structure/htaf/130-combat-group/>). Erişim Tarihi: 03.12.2023

⁷³ Yayı, C., Paksüt, s. 60.

⁷⁴ Ering, S., & Yücel, T. (1978). Ege denizi: Türkiye ile komşu Ege adaları. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.s.102

Türkiye'nin egemenliğine devredilmiştir. Adanın yüz ölçümü yaklaşık 280 km²'dir ve Gökçeada Belediyesi verilerine göre nüfus 10.106 olmuştur.⁷⁵

3.3.5. Bozcaada

Türkiye anakarasına (Geyikli İskeleyi) 4 dm uzaklıkta olan Bozcaada (Tenedos), Çanakkale'ye bağlı bir ilçedir. Adanın çevresi 38 km² iken en yüksek noktası 192 m ile Göztepe olarak bilinmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü büyük adası olan adada nüfus yaklaşık olarak 2.500 olarak bilinmektedir ancak gelen ve giden göçler sebebiyle bu sayı sürekli iniş çıkışlar göstermektedir. Adanın etrafında ise irili ufaklı 17 adacık mevcuttur. Diğer bahsi geçen adalar gibi Bozcaada da tarihte çok kez el değiştirmiş İstanbul'un fethinden sonra Bozcaada ilk kez 1455'te Türk hakimiyeti altına girmiştir. Bu tarihten sonra adanın hakimiyeti Osmanlılar ve Venedikliler arasındaki mücadeleler sebebiyle zaman zaman el değiştirse de Bozcaada uzun süre Türk yönetiminde kalmıştır. Yine 1912 yılında Yunanistan tarafından işgal edilen ada, 1923 tarihli Lozan Barış Anlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti'ne yeniden devredilmiştir.⁷⁶

3.3.6. Tavşan Adaları

Bu adalar gurubunun en büyüğü, gruba ismini veren Tavşan Adası'dır. Bozcaada'ya 5 dm uzaklıkta olan Tavşan Adası'nın yüzölçümü 93 km² olup kıyı uzunluğu ise 5 km olarak bilinmektedir. Tavşan Adası'nın diğer adı da Mavriya olarak bilinmektedir. Etrafındaki irili ufaklı ada ve kayalıklarla birlikte 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'yla (12'nci madde) Türk egemenliğinde bırakılmıştır.

3.3.7. Zürafa Adası

Zürafa Kayalıkları olarak bilinen bu bölge Semadirek Adası'nın doğusunda yer almaktadır. Söz konusu bölgede üzerinde bir fener bulunan bir adacık ve iki kayalık mevcut bulunmaktadır. Söz konusu adacıkta herhangi bir yerleşim yeri olmamakla birlikte üzerinde yaşamı destekleyen bir doğaya da sahip değildir. Ege Denizi'nin kuzeyindeki petrol yatakları, bölgedeki adaların önemini artırdığı gibi Zürafa Adası'nın da önemini artırmaktadır. Yunanistan ve Türkiye arasında aidiyeti konusunda tartışma olan söz konusu adanın, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın

⁷⁵ Tarihçe ve kamu bilgileri için bkz: Gökçeada Belediyesi. Gökçeada Tarihi. Erişim Adresi: (<https://www.gokceada.bel.tr/tarihce-2/>). Erişim Tarihi: 03.12.2023

⁷⁶ Tarihçe ve kamu bilgileri için bkz: Bozcaada Belediyesi. Bozcaada Hakkında. Erişim Adresi: (<http://www.bozcaada.bel.tr/bozcaada/bozcaada-hakkinda>). Erişim tarihi: 03.12.2023

16'ncı maddesiyle Yunanistan'a ismen sayılı bir şekilde devredilmemiş olması, Türkiye'nin ada üzerinde egemenlik hakkının devam ettiği iddiasına temel oluşturmaktadır. Bu tartışmanın özüne ileriki bölümlerde değinilecektir.

3.4. Saruhan Adaları

Ege Denizi'nin orta kısmına denk gelen Saruhan Adaları Anadolu kıyılarına çok yakın olması ile bilinmektedir. Doğu Ege Adaları olarak da bilinen Saruhan Adaları, kuzeyde Midilli Adası'ndan başlayıp güneyde Ahikerya ve Sisam adalarına kadar uzanan adalar grubundan oluşmaktadır. Saruhan Adaları; Midilli, Sakız, Sisam, Koyun Adaları, İpsara, Antippsara, Ahikerya, İkaria, Hurşit ve Fornos, adalarından oluşmaktadır. Bu adalar, Anadolu topraklarının savunulmasında ileri karakol görevi görebileceği gibi Anadolu'ya karşı yapılabilecek bir taarruzda ise sıçrama tahtası olarak kullanılabilme avantajı sağlayabilirler.⁷⁷ Bu sebeple söz konusu adaların jeostratejik önemi büyüktür.

3.4.1. Midilli Adası

Yunanca adı Mytiline olarak da bilinen ve Edremit Körfezi'nin doğal uzantısı olan Midilli Adası, 70 km uzunluğa ve 46 km genişliğe sahip olarak bilinmektedir. 1.633 km² yüz ölçümüne sahip olan Midilli Adası, büyüklük sıralamasında Akdeniz'de yedinci, Ege Denizi'nde ise Girit ve Eğriboz adalarından sonra en büyük üçüncü adadır. Ada nüfusunun büyük çoğunluğunu Türkiye'deki Milli Mücadele Dönemi sırasında ve ardından imzalanan 1923 Lozan Barış Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye'den adaya göç eden Rumlar oluşturmaktadır. 2020 yılına ait sayımlarda ada nüfusu 115.000 olarak tespit edilmiştir. Adanın etrafında 10 kadar küçük ada mevcut olup onlardan da küçük adacık ve kayalıklar da bulunmaktadır. Adanın Türk anakarasına uzaklığı 4,89 dm (9 km) iken Yunan anakarasına uzaklığı 86,5 dm (160 km) olarak ölçülmektedir.⁷⁸

Midilli Adası'nda, diğer Ege Adaları gibi tarih boyunca birçok kez egemenlik değişikliği yaşanmıştır ve yine diğer Ege Adaları'ndaki gibi en uzun barış dönemi Osmanlı Devleti egemenliğinde yaşanmıştır. Midilli Adası, 1461 yılında Osmanlı Devleti hakimiyetine girdikten sonra 1912 tarihli Birinci Balkan Savaşı'na kadar Türk egemenliğinde kalmıştır. Lozan Antlaşması için yapılan görüşmelerde, Türk

⁷⁷ Ali Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.5

⁷⁸ Yayıncı, C., Paksüt, s. 64.

tarafı Midilli Adası'nın Anadolu kıyılarına yakın olması sebebiyle Türkiye'nin emniyeti açısından önemli olduğu ve adanın ekonomik ihtiyaçları düşünüldüğünde Türkiye'ye bırakılması gerektiği tezi ileri sürülmüş olsa da İngiltere'nin Yunanistan'a olan güçlü desteği sebebiyle yine gayri askeri statüde kalmak şartıyla Yunanistan'a devredilmiştir.

3.4.2. İpsara Adası

İpsara Adası, Sakız Adası'nın kuzeybatısında olup adaya yaklaşık olarak 10 dm uzaklıktadır. Adanın yüzölçümü yaklaşık 40 km² olup kıyılarının uzunluğu 36 km'dir. 2011 yılına ait nüfus verilerinde adanın 458 kişilik nüfusa sahip olduğu görülmektedir. İpsara Adası Türk anakarasına yaklaşık 76 km uzaklıkta iken Yunan anakarasına 135 km uzaklıktadır.⁷⁹ Söz konusu adanın etrafında 20 kadar küçük ada ile birlikte küçük kayalıklar da olduğu bilinmektedir.⁸⁰ Ada 1566 yılında Osmanlı egemenliğine girmiş, 1821 yılında çıkan Yunan isyanlarında ise etkili rol almış ve son olarak 1912 yılında Yunanistan tarafından işgal edilmiştir. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile birlikte gayri askeri statüde kalmak şartıyla egemenliği Yunanistan'a devredilmiştir.

3.4.3. Sakız Adası

Sakız Adası, İzmir kıyılarına gözle görülebilir bir mesafede bulunmaktadır. Bu adanın Türk anakarasına uzaklığı 6,6 km, Yunan anakarasına uzaklığı ise 156,5 km'dir. Kıyılarının uzunluğu 213 km olan adanın yüz ölçümü 904 km² olup Yunanistan'ın beşinci büyük adasıdır. Çevresinde 21 adet küçük ada bulunan Sakız Adası'nın nüfusu 53.817'dir.⁸¹ Sakız Adası, 1566 yılında Osmanlı egemenliğine geçmiş ve Balkan Savaşı'na kadar yaklaşık 350 yıl Türk hâkimiyetinde kalmıştır. 3 Aralık 1913'te Yunanlılar tarafından işgal edilen ada, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır. Söz konusu adada Türk azınlığı bulunmadığı bilinmektedir.

3.4.4. Antiipsara

İpsara Adası'nın 2 dm kadar güneybatısında olan Antiipsara (Küçük İpsara) Adası, 1923 Lozan Antlaşması'nın 12'nci maddesinde egemenliği Yunanistan'a

⁷⁹ Yayı, C., Paksüt, s. 76.

⁸⁰ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 194.

⁸¹ Yayı, C., Paksüt, s. 78.

devredilen adalar içerisinde yer almaması sebebiyle Türkiye tarafından söz konusu adanın Yunanistan'a ait olmadığı ileri sürülmektedir. Antiipsara Adası'nda arazinin uygun olmaması sebebiyle yerleşim yeri olmadığı bilinmektedir. Fakat Yunanistan yerleşim yeri olmayan adalara küçük yapılar inşa edip kilise olarak gösterebilmektedir.

3.4.5.Koyun Adası

Sakız Adası ile İzmir Yarımadası'nın arasında kalan Koyun Adası'nın etrafında çok sayıda adacık ve kayalık da bulunduğu için Koyun Adaları olarak da bazı kaynaklarda adı geçmektedir. Yüzölçümü 14.202 km² olarak bilinen adanın sahillerinin uzunluğu ise 48 km'dir. 2011 yılı nüfus verilerine göre 826 kişi yaşadığı bilinen adada Türk nüfusu mevcut değildir. Koyun Adaları da 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilen adalar içerisinde adı geçmediği için egemenliği tartışmalı adalar arasında yerini almaktadır.

3.4.6. Ahikerya Adası

Ahikerya (İkaria, Karyot, Kaşot) Adası 255 km² yüz ölçümüne sahip olup Yunan anakarasına 135 km, Türk anakarasına yaklaşık 57 km uzaklıktadır. Bu adanın kıyılarının uzunluğu ise 102 km'dir. Ahikerya Adası'nın nüfusu 2011 yılı nüfus verilerine göre 8.423 kişi olarak tespit edilmiştir. Adada 8 ana yerleşim yeri ile birlikte 48 köy olduğu bilinmektedir. Bunun yanında adanın çevresinde 13 kadar küçük ada mevcuttur.

3.4.7. Susam Adası

Susam (Sisam, Samos) Adası, yüzölçümü yaklaşık 477 km², sahillerinin uzunluğu ise 159,3 km olan, Türk anakarasına (Dilek Yarımadası) sadece 1 dm (1,8 km), Yunan anakarasına ise 118 dm (219 km) mesafede olan egemenliği 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiş gayri askeri statüdeki bir adadır. Adanın nüfusu 2011 yılı verilerine göre 32.977 kişiden oluşmaktadır. Ada nüfusunun tamamının Rum olduğu bilinmektedir.

Osmanlı egemenliğine Fatih Sultan Mehmet döneminde Biga Beyi tarafından 1479 yılında katılan Susam Adası, 1821-1829 yılları arası Yunan isyanı sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan adaların başında geldiği bilinmektedir.⁸² Söz

⁸² Yücel, s.77.

konusu ada Sultan II. Mahmut döneminde Rusya, Fransa ve İngiltere'nin baskılarıyla özerklik kazanmış, Birinci Balkan Savaşı sırasında 15 Mart 1913 tarihinde Yunanistan tarafından işgal edilmiştir.⁸³ 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılan söz konusu adanın etrafında 8 adet küçük ada ile küçük adacıklar gurubu bulunmaktadır.

3.4.8. Hurşit Adası

Hurşit (Fourni) Adası, Sisam ve Ahikerya Adaları arasında konumlanmış, yüzölçümü 30 km² olan ve Türk anakarasına (Dilek Yarımadası) 22 dm, Yunanistan anakarasına ise 115 dm mesafede bir adadır.

Hurşit Adası da 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye tarafından egemenliği devredilmeyen adalar arasında yer almaktadır. Türkiye'nin ada üzerinde hak iddia etmesi ile birlikte Yunanistan tarafından ada nüfusu korunmaya çalışılmakta ve göçlere engel olmak istenmektedir. Hurşit Adası üzerinde yerleşim birimi olarak iki köy mevcut olduğu bilinmektedir. Yine söz konusu adanın çevresinde kendisi ile aynı hukukî statüde olan 24 kadar ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır.

3.5. Menteşe Adaları

Menteşe Adaları'nın ismi, Anadolu'nun Güneybatı kıyılarında, Büyük Menderes Oluğu güneyinde kalan Menteşe bölgesinden gelmektedir. 13'üncü yüzyılda Bizans'ın elinde bulunan bölge o dönem "Karya" adı ile biliniyordu. Fakat daha sonra Menteşe Beyliği'nin bölgeyi ele geçirmesi ile "Menteşe Yöresi" adını almıştır. Söz konusu Adalar ise Menteşe bölgesinin devamı olarak düşünüldüğü için Menteşe Adaları ismini almaktadır. Yunanlılar ise Balkan Savaşları öncesinde bu adaları "Oniki Ada" anlamına gelen "Dodeca-nissas" olarak isimlendirmiştir.⁸⁴ Fakat bölgedeki ada sayısının 12'den fazla olması sebebiyle bu ismin bilimsel bir karşılığı olmadığı söylenmektedir. Nitekim Türkiye'de araştırmalar yapmış Alman jeolog Alfred Philippson araştırmalarının sonucunda bu adaları Menteşe yöresinin devamı olarak nitelemiş ve çalışmalarında bu adalara Menteşe" veya "Kayra" isimlerinin verilmesinin uygun olacağını belirtmiştir.

⁸³ Küçük, C. (1998). Ege Adalarında Türk Egemenliği Dönemi. Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar,(Yayına Hazırlayan, KURUMAHMUT, Ali), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 33-80, s.43.

⁸⁴ Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun, s.5.

Menteşe Adaları da tıpkı Saruhan Adaları gibi Anadolu'nun savunmasında ileri karakol görevi görmekte ve bunun tam tersi durumda ise, yani Anadolu'ya yapılabilecek bir taarruzda, sıçrama tahtası görevi üstlenmektedir. Söz konusu adaların bu jeostratejik konumu Türkiye'nin güvenliği açısından önem arz etmektedir. Bu sebeple söz konusu bu adalar İtalya'dan Yunanistan'a 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile devredilirken "demilitarized" statüde (askersizleştirilmiş/silahsızlandırılmış) kalması şartıyla devredilmiştir. İtalya ise söz konusu bu adaları 1912 tarihli Uşi Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden şartlı olarak devralırken, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile birlikte adalar üzerinde tam egemenlik sağlamıştır.

Menteşe Adaları'nın bazıları şunlardır: Eşek Adası (Gaydaros/Agathonisi), Nergiscik, Batnoz (Patnos), Lipsi, Bulamaç, İleryoz, Ardıçık-Koçbaba, Kelemez (Kalimnos), Kalalimnoz, Keçi Adası, İstanköy (Kos), Sömbeki (Simi), İncirli (Nisiros), Sakarcılar, İstanbulya, İleki/İlyaki (Tilos), Herke (Halki), Rodos, Küçük Kerpe, Kerpe ve Çoban Adası.

3.5.1. Eşek Adası

Batı Anadolu kıyılarına yakınlığı ile bilinen Eşek Adası'nın Yunanistan anakarasına uzaklığı 138 dm iken Dilek Yarımadası'na uzaklığı 10,5 dm'dir. Yüz ölçümü 13,5 km² olan adanın nüfusu 185 kişidir. Adanın sahil uzunluğu ise 31 km'dir. Elektriğin ancak 1984 yılında Yunanistan tarafından ulaştırıldığı ada, egemenliği tartışmalı adalar grubu içinde yerini almaktadır. Bu sebeple Yunanistan adadaki nüfusun artışına yönelik teşviklerde bulunmuş ve ekonomik faaliyetlerin devamlılığı için 1985 yılında adaya bir liman ve 1992 yılında ise bir helikopter pisti inşa etmesi akabinde bu adayı tekne turu turizminde kullanmaya başlamıştır.⁸⁵ Söz konusu adanın çevresinde 6 küçük ada ile birlikte bir adet de kayalık bulunmaktadır.⁸⁶

3.5.2. Batnoz Adası

Türkçe ismiyle Papaz Adası olarak bilinen Batnoz Adası'nın Yunanistan'a uzaklığı 222,5 km iken Türkiye anakarasına uzaklığı 59,2 km'dir. Yüz ölçümü 34,6 km² olan adanın sahil uzunluğu 63 km ve nüfusu ise yaklaşık 3.000 kişidir. Üzerinde 360 adet kilise ve şapel bulunduran Batnoz Adası Ege'nin Kudüs'ü olarak

⁸⁵ Işıklar, H. C. (2005). *Ege'de casus belli* (Vol. 185). Ümit Yayıncılık, s.157

⁸⁶ Cin., Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 195

adlandırılmaktadır. Bun adanın çevresinde 15 adet küçük ada, adacık ve kayalıklar bulunmaktadır.⁸⁷

3.5.3. Lipsi Adası

Bodrum Yarımadası'na 42 km uzaklıkta bulunan Lipsi Adası Yunanistan anakarasına 235 km uzaklıktadır. Bu adanın yüz ölçümü 17,3 km² iken 2011 yılı verilerine göre nüfusu 790 kişidir. Söz konusu adanın etrafında çok sayıda küçük ada adacık ve kayalık bulunmaktadır.

3.5.4. Bulamaç Adası

Tıpkı Eşek Adası gibi egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş diğer bir ada olan Bulamaç Adası Türkiye anakarasına 6 dm uzaklıkta iken Yunanistan anakarasına 148 dm uzaklıktadır. Yüz ölçümü 3,9 km² olan söz konusu adanın üzerinde yaşayan olmadığı bilinmekle beraber adaya Yunanistan tarafından tekne turları düzenlenmektedir.

3.5.5. İleryoz Adası

Yunanistan anakarasına 333,5 km uzakta, Türkiye anakarasına ise 31,3 km uzakta olan İleryoz (Leros) Adası'nın yüz ölçümü 53 km² ve nüfusu da 2011 verilerine göre 7.917 kişiden oluşmaktadır. Adanın etrafında 11 küçük ada ile birlikte 3 adet de küçük adacık bulunmaktadır.

3.5.6. Kelemez Adası

Kelemez veya diğer bir adıyla Kilimli Adası, Yunanca adıyla Kalimnos olarak bilinmektedir. Bu adanın Yunanistan anakarasına uzaklığı 255,5 km iken Türkiye anakarasına uzaklığı 21,1 km'dir. Yüz ölçümü 111 km² olan adanın nüfusu 2011 yılı verilerine göre 16.179 kişidir. Kalimnos adası ile Kalolimnos/Kalolimni adası isim benzerliği sebebiyle karıştırılmaktadır. Fakat Kalimnos Adası'nın aksine Kalolimnos Adası egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş adalardan birisidir. Kalolimnos Adası üzerinde yaşayan bir nüfus yoktur. Fakat Yunanistan Kalolimnos Adası üzerine birkaç yapı inşa etmiştir.

⁸⁷ Cin., Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 194

3.5.7. Keçi Adası

Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş diğer bir ada olan Keçi Adası Yunanistan anakarasına 155 dm uzaklıkta iken Bodrum Yarımadası'na 10 dm uzaklıktadır. Adanın kıyılarının uzunluğu 25 km ve yüz ölçümü 14,6 km²'dir.

3.5.8. Nergizcik Adası

Yunanca adı Pserimos/Arki olan ve Batnoz Adası'nın kuzeydoğusunda yer alan Nergizcik Adası, egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş diğer bir adadır. Adanın yüz ölçümü 7 km² iken kıyılarının uzunluğu 21 km ve nüfusu ise 55 kişidir.

3.5.9. İstanköy Adası

İstanköy (Kos) Adası Türkiye anakarasına 3,7 dm uzaklıktayken Yunanistan anakarasına 147 dm uzaklıktadır. Yüz ölçümü 290,275 km² olan adanın kıyılarının uzunluğu 112 km ve nüfusu ise 33.387 kişiden oluşmaktadır. Bodrum'un Akyarlar Köyü'ne yaklaşık 5 km uzaklıkta bulunan adada yaklaşık 1500 kadar Türk nüfusu bulunmaktadır. Türk nüfusunun büyük bir kısmı Türkiye ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs geriliminden sonra adada baskı ve şiddet görerek göçe zorlanmıştır.⁸⁸

3.5.10. Sömbeki Adası

Datça Yarımadasının güneydoğusunda kalan Sömbeki Adası Marmaris kıyılarına yalnızca 3,7 dm uzaklıkta, Yunanistan kıyılarına ise 189 dm uzaklıktadır. Yüz ölçümü yaklaşık 58 km² olan bu adanın sahillerinin uzunluğu 85 km, nüfusu ise 2.590 kişiden oluşmaktadır. Söz konusu adanın çevresinde 9 adet küçük ada 2 adet küçük adacık ve de 4 adet kayalık mevcuttur.⁸⁹

3.5.11. İncirli Adası

İstanköy Adası'nın güneyinde, Datça Yarımadası'nın 9,25 dm batısında olan İncirli Adası Yunanistan anakarasına 162,62 dm uzaklıktadır. Adanın yüz ölçümü 41,400 km² olup sahillerinin uzunluğu 28 km'dir. 2011 yılı verilerine göre 1.008 kişi adada yaşamaktadır. Ada volkanik dağ kayalarından oluşmuş olduğu ve adada çok uzun zaman önce patladığı bilinen bir kraterin mevcut olduğu bilinmektedir.⁹⁰

⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Yunanistan'daki Türk Varlığı. Erişim Adresi: (<https://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>). Erişim Tarihi: 16.01.2024

⁸⁹ Cin., Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 196.

⁹⁰ Taşkıran, C. (2007). *Ürkek bir siyasetin tarih önündeki ağır vebali: Oniki ada: hatalı kararlar, acı kayıplar* (Vol. 17). Babıali Kültür Yayıncılığı, s.46.

3.5.12. İstanbulya Adası

İstanköy adasının 22,5 km güneybatısında bulunan İstanbulya Adası Datça Yarımadası'nın 80,13 km batısında yer almaktadır. Bu adanın Yunanistan anakarasına uzaklığı ise 230 km'dir. 2011 yılı verilerine göre 1.334 kişilik nüfusa sahip olan adanın yüz ölçümü ise 114 km²'dir.

3.5.13. İleki Adası

İleki/İlyaki (Tilos) Adası Datça Yarımadası'nın güneybatı kıyılarına 20 km uzaklıkta, Rodos Adası'nın ise 35 km kuzeybatısında yer almaktadır. Bu adanın yüzölçümü 63 km² ve nüfusu ise 419 kişidir. Adanın çevresinde 9 adet de küçük ada mevcuttur.

3.5.14. Herke Adası

İleki Adası ile Rodos Adası arasında kalan Herke Adası, Rodos Adası'nın kuzeybatı kıyılarına 9 km uzaklıkta yer almaktadır. Bu ada Yunanistan anakarasına 187 deniz mili uzaklıkta iken Türkiye kıyılarına 26 deniz mili uzaklıktadır. Yüzölçümü 37 km² olan adanın nüfusu 478 kişiden oluşmaktadır.

3.5.15. Rodos Adası

Bozburun Yarımadası'na 10 km mesafede bulunan Rodos Adası Yunanistan anakarasına 198 km uzaklıktadır. Yüzölçümü 1400 km² olan adanın nüfusu 130.000 kişidir. Bu adanın çevresinde 13 küçük ada mevcuttur.

3.5.16. Limoniye Adası

Rodos adasına 4,17 km uzaklıkta olan Limoniye Adası'nın yüzölçümü 7 km² ve sahillerinin uzunluğu ise 20 km'dir. İkinci Dünya Savaşı sırasında adada yaşayan nüfusun başka yerlere tahliyesi sonrasında günümüzde ada üzerinde kalıcı bir nüfus yaşamaktadır.

3.5.17. Kerpe Adası

Kerpe Adası, Girit ve Rodos adalarının arasında yer alan bir ada olmakla birlikte 324 km² olan yüz ölçümü ile Menteşe Adaları'nın Rodos'tan sonraki en büyük ikinci adasıdır. Kıyılarının uzunluğu 160 km olan bu ada Yunanistan anakarasına 191 deniz mili uzaklıkta, Türkiye anakarasına ise 48 km uzaklıktadır. Nüfusu 2001 yılı sayımlarına göre 6.500 kişidir.

3.5.18. Çoban Adası

Bir diğer adı Kaşot (Kassos) olan Çoban Adası, Kerpe Adası ile Girit arasında kalan ve Kerpe Adasına yalnızca 6 km uzaklıkta bulunan bir diğer adadır. Adanın nüfusu 2001 yılı verilerine göre 990 kişi olarak tespit edilmiştir.

3.6. Diğer Önemli Adalar

3.6.1. Girit Adası

Girit Adası tarihten bugüne Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nin kontrolü için kilit rol oynayan başka bir ada olmuştur. Ada 1669 yılında Venedikliler'den Osmanlı hakimiyetine geçmiş, 244 yıl Osmanlı Devleti egemenliğinde kaldıktan sonra Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde çıkan Rum isyanları sebebiyle önce özerk bir yapıya kavuşmuş ve daha sonra 1913 yılında Yunanistan'a bağlanmıştır.

Girit Adası'nın yüz ölçümü 8.261 km² olmakla birlikte 2001 yılı verilerine göre nüfusu 601.159 kişidir. Yunanistan bu adada birçok askeri üssü bulunmaktadır.

3.6.2. Meis Adası

Kızılhisar/Meis Adası Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki tek adası olmakla birlikte Türkiye kıyılarına en yakın (Kaş Limanı'na 2 km uzaklıkta) Yunan Adası olma özelliğini taşımaktadır. Bu ada Türkiye ile İtalya arasında 1932 yılında imzalanan bir sözleşme ile İtalya'ya bırakılmış, fakat İkinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiştir. Bu adanın yüzölçümü 12 km² ve nüfusu 500 kişiden oluşmaktadır. Yunanistan anakarasına 600 km uzaklıkta olan adanın nüfusu Yunanistan tarafından güçlükle korunmaya çalışılmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EGE ADALARI'NIN GÜNCEL STATÜSÜNÜ OLUŞTURAN TARİHİ GELİŞMELER

1071 Malazgirt Meydan Muharebesi ile Bizans İmparatorluğunu yenen Selçuklular yavaş yavaş Anadolu hakimiyetini sağlamış ve hakimiyet mücadelesi Ege Denizi üzerinde devam etmiştir. 1081 yılı itibariyle ilk büyük Türk denizcisi Çaka Bey'in emrindeki ilk donanmanın Ege sularına inmesi ve ardından 1090 yılında Koyun Adaları'nın fethedilmesi ile Ege Denizi üzerinde başlayan hakimiyet mücadelesi, Osmanlı Devleti döneminde de devam etmiştir. Bu mücadele 1830 yılına kadar Osmanlı-Ceneviz-Venedik ve Saint Jean Şövalyeleri arasında sürmüştür. Buradan anlaşılacağı üzere Ege Denizi üzerindeki hiçbir ada Yunanistan veya Rum hakimiyetinden Türk hakimiyetine geçmemiştir.⁹¹

Üçüncü bölümde adaların genel coğrafi konum ve özelliklerinden bahsederken birtakım adaların tarihsel dönemlerinden de bahsedilmiştir. Fakat bu bölümde, tek tek hangi adanın, hangi zamanlarda, hangi devletin egemenliğinde olduğuna değinmek yerine günümüzdeki statüye geçiş dönemi anlatılmaya çalışılacaktır.

4.1. Girit ve İstendil Adaları'nın Osmanlı Devleti Hakimiyetine Geçmesi ile Ege Denizi'ndeki Durum

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkler 1090 yılı itibariyle Ege Denizi'ndeki adaların üzerinde hâkimiyet mücadelesine girişmiş ve Türklerin Ege Denizi üzerindeki tam hakimiyeti Girit ve İstendil Adaları'nın Osmanlı hakimiyetine geçmesi ile oluşmuştur. Özellikle 1669 yılında Girit Adası'nın Venedik hakimiyetinden Osmanlı hakimiyetine geçmesi ile Akdeniz ve Ege'nin üzerinde Türk hakimiyeti neredeyse tamamlanmıştır. 21 Temmuz 1718 tarihinde Venedik ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan Pasarofça Antlaşması ile İstendil Adası'nın da Osmanlı Devleti egemenliğine girmesi ile Ege Denizi üzerindeki tüm ada, adacık ve kayalıklar Osmanlı mülkü olmuş ve Ege Denizi Osmanlı Devleti'nin iç denizi haline gelmiştir. Buradaki Türk Hakimiyeti 1830 yılında Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir devlet oluşuna kadar sürmüştür.

⁹¹ Başeren, S. H., & Kurumahmut, A. (2003). *Ege'de egemenliği devredilmemiş adalar* (Vol. 1). SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, s.9

4.2. 1830 Londra Protokolü ile Yunanistan Devleti'nin Kurulması ve Adalar Üzerinde Oluşan Durum

1821 yılında Çarlık Rusya'sının kışkırtması ile başlayan Rum isyanları Yanya valisi Tepedenli Ali Paşa ile Osmanlı Devleti arasındaki iç mücadelenin getirdiği otoritesizlikten de faydalanarak giderek büyümüş ve Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokmuştur. O dönem tahtta olan Sultan II. Mahmut isyanları bastırmak için Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile Girit ve Mora Valiliği karşılığında anlaşma yoluna gitmiş ve böylece Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Mısır donanması ile Mora Yarımadası'na çıkmıştır. Bu vakte kadar Rum isyancılar 1821 yılında ilk kurucu meclislerini kurmuş ve ardından hükümet 13 Ocak 1822 tarihinde Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Bütün bunların ardından 1825 yılında Mora'ya çıkan İbrahim Paşa isyancıları dağıtmayı ve isyanı bastırmayı başarmıştır. Fakat İbrahim Paşa'nın Rum isyanını bastırması, Rum isyancıların Mora'da yaşayan Müslüman Türklere ve hatta Yahudilere karşı yaptıkları katliam ve işkencelere rağmen Avrupa toplumlarında tepki uyandırmış ve bu durumu kullanan Avrupalı devletleri bu işe karışma yoluna itmiştir. Rum propagandası olan, belki de o zamana kadar 100 yılı aşkın süredir Avrupa'da yaydıkları "Philhelenizm" (helen dostluğu) akımı sayesinde Rumlar, Osmanlı Devleti'ne karşı Avrupalıların desteğini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'ne nazaran daha güçlü olan Mısır Valisinin Mora'ya yerleşmesi başta İngiltere olmak üzere Avrupalı güçleri rahatsız etmesi ve Avrupa'daki toplum baskısıyla birlikte Avrupalı güçler bu olaya müdahale etmeye başlamışlardır. İbrahim Paşa'nın isyanları bastırmak için kullandığı şiddet bahane edilerek İngiltere ve Rusya arasında Sen-Petersburg'da görüşmeler başlamış ve sonuçta 4 Nisan 1827 tarihinde Sen Petersburg Protokolü imzalanmıştır. Bu protokole göre Yunanistan, Osmanlı Devleti'ne vergiyle bağlı özerk bir devlet olacak ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacaktır.⁹²

Söz konusu protokol ile bağımsız bir Yunanistan'ın kurulmasına yönelik ilk adım da atılmış olup üç büyük devlet Londra'da görüşmelere başlamış ve 6 Temmuz 1827'de Londra Antlaşması (Protokolü) imzalanmıştır. Antlaşmanın maddelerine

⁹² Çetintaş, E. (2007). Doğu Akdeniz Politikaları Çerçevesinde Avrupalı Devletlerin Yunan İsyanına Desteği; Kamuoyu Desteği, Diplomatik Destek, Silahlı Destek. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22(22), 83-108, s. 99.

göre Osmanlı Devleti, Sen Petersburg protokolünü kabul ederse isyancılar ile Osmanlı Devleti arasında bir mütareke yapılarak bağımsız bir Yunanistan devleti kurulacağı, eğer kabul etmezse isyancılara destek verilerek Osmanlı'nın protokolü kabul etmesi içi her şekilde zorlanacağı üzerinde karara varılmıştır. Babıali ise bu antlaşmayı kabul etmemiştir. Bunun üzerine üç devlet Mora'yı abluka altına alarak Navarin'de Mısır donanmasını kuşatmıştır.⁹³ İsyanın başında bölgede Ruslara bağlı bir Rum devleti istemeyen İngiltere bile Fransa ve Rusya ile ortak hareket ederek 20 Ekim 1827'de Navarin'deki Mısır donanmasının yok edilmesinde rol almıştır. Tarihe Navarin Felaketi olarak geçen bu olaydan sonra Osmanlı Devleti Rusya'yı suçlayarak savaş ilanı etmiş ve böylece 1828 yılında Osmanlı-Rus Harbi başlamıştır. Savaşın sonucunda Osmanlı Devleti ağır yenilgi alarak Edirne Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır.

Edirne Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti kendisine dayatılan Londra Protokolleri'ni kabul etmek zorunda kalmıştır. Daha önce İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından imzalanan 22 Mart 1829 tarihli protokolde yer alan, iç işlerinde bağımsız dış işlerinde bağımlı olan bir Yunanistan fikrinden vazgeçilmiştir ve yerine 3 Şubat 1830 da tam bağımsız bir Yunanistan'ı dayatan yeni bir Londra Protokolü imzalanmıştır. Osmanlı Devleti de 7 Mayıs 1832'de İstanbul Antlaşması'nı imzalayarak resmi olarak Yunanistan Devleti'ni tanımıştır. Bu antlaşmaya göre Yunanistan'da idare şekli monarşi olarak kararlaştırılmıştır. Sınırları: Mora, Atina ve Batı Yunanistan olarak belirlenmiştir. Merkezi 1833'e kadar Anabolu (Nauplion/Nafplion) olup bu tarihte Atina'ya taşınmıştır. Yunan devletinin ismi eski Yunanistan'a referansla "Hellas" (Ellada) adını almıştır ve Yunan halkına da eski Yunanlara atfen "Helenler" denilmiştir.

Yunanistan 24 Nisan 1830 tarihinde bağımsız bir devlet olunca Kuzey Sporad Adaları ve Kiklad Adaları da Osmanlı Devleti hakimiyetinden Yunanistan hakimiyetine geçmiştir. Böylece Yunanistan Ege Denizi üzerindeki ilk genişlemesini sağlamıştır.

⁹³ Toprak, S. (2015). 19. Yüzyıl milliyetçilik çıkmazında Rumlar. *Yeni Türkiye Dergisi*, 68, 2840-2884, s. 2854.

4.3. Trablusgarp Savaşı ve 1912 Uşi Antlaşması ile Oluşan Durum

1870 yılında siyasi birliğini kuran İtalya çok geçmeden çevresindeki rakip devletler gibi sömürge arayışına girmiştir. Kendisine coğrafi olarak yakın olan Kuzey Afrika bölgesinde bulunan Cezayir 1830 yılında ve Tunus 1881 yılında Fransa tarafından, Mısır ise 1882 yılında İngiltere tarafından işgal edilmiş ve bölgede sadece Trablusgarp'ta o dönem güçsüz olan Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti devam etmekteydi. Fransa ve İngiltere ile ters düşmek istemeyen İtalya, Osmanlı Devleti'nin zayıflığından faydalanarak Trablusgarp üzerine gitmeyi tercih etmiş ve birtakım bahaneler ile 23 Eylül 1911 de Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek Trablusgarp'ın kendisine devredilmesini istemiştir. Osmanlı Devleti'nin söz konusu notaya olumsuz cevap vermesi üzerine ise 29 Ekim 1911 tarihinde İtalyanlar Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve böylece iki devlet arasında Trablusgarp Savaşı başlamıştır.

Savaş başında İtalya bölgeye asker çıkarabilse de bölgedeki yerel halkı işgale karşı örgütleyen ve direnişi başlatan Osmanlı subayları (Enver Bey, Ali Fethi Bey, Mustafa Kemal Bey) sayesinde ilerleme sağlayamamıştır. Aslında Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı destekleyecek ne güçlü bir donanmaya ne de karadan bir bağlantıya sahiptir. Savaş başladığında bölgede sadece 3.500 Osmanlı askeri bulunmaktadır. Fakat Trablusgarp'ın elden çıkmasını istemeyen birçok Türk subayı bölgeye direniş başlatmak için gitmiş ve başarılı da olmuşlardır. İtalya bir yıl boyunca ilerleme sağlayamamış fakat donanması sayesinde bölgeden çıkarılamamıştır. Bunun üzerine doğrudan Osmanlı Devleti'ne baskı kurmak isteyen İtalya, donanmasını Ege'ye ve Çanakkale önlerine sürmüştür.

24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'na ve 18 Nisan 1912'de de Sisam ve Çanakkale Boğazı'na saldıran İtalya'ya karşı Osmanlı Devleti Çanakkale Boğazı'na mayın döşemiş ve bütün gemilerin giriş ve çıkışlarına yasak koymuştur. Avrupalı devletler ise İtalya'nın söz konusu saldırılarına karşı çıkmışlardır. Bunun üzerine, Osmanlı Devleti'ne ait Oniki Ada'yı ele geçirmeye planlayan İtalya, 28 Nisan 1912'de İstanbul Adası'nı, 4 Mayıs 1912'de Rodos Adası'nı ve ardından iki hafta içerisinde Menteşe Adalar grubuna dahil olan bazı küçük ada ve adacıklarla birlikte 16 adet adayı ele geçirmiştir. İtalya tarafından işgal edilen adalara sırasıyla 9 Mayıs 1912'de Herke Adası, 12 Mayıs 1912'de İlyaki, Kerpe, Batnoz, İleryoz, ve Kilimli Adaları, 16 Mayıs 1912'de Lipso Adası, 19 Mayıs 1912'de Sömbeki Adası, 20 Mayıs

1912’de İstanköy Adası eklenmiştir.⁹⁴ Güçlü bir donanması olmayan Osmanlı Devleti, İtalya’nın Ege Denizi’ndeki bu işgallerine engel olamamıştır.

Yıl 1912’ye geldiğinde, savaşın uzaması sebebiyle hem İtalyan kamuoyunda huzursuzluklar çıkmaya başlamış hem de Osmanlı Devleti içerisinde özellikle Balkanlar’da isyanlar artmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu bu zor durumu fırsat bilen Balkan Devletleri ise giderek Osmanlı Devleti üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda baskı kurmaya çalışmış ve Balkan Savaşları’na giden süreç giderek hızlanmaya başlamış ve sonuçta 7 Ekim 1912’de Balkan Savaşları başlamıştır. Rumeli’deki son topraklarını da kaybetmek istemeyen Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları başlamadan önce İtalya ile uzlaşma yoluna gitmiş ve ön barış görüşmelerine başlamıştır. Balkan Savaşları başladıktan hemen sonra 15 Ekim 1912’de Lozan’ın Uşi (Ouchy) semtinde büyük devletlerin de aracılığıyla önce gizli ön barış antlaşması, 18 Ekim 1912 itibariyle de asıl barış antlaşması imzalanmıştır.⁹⁵

İki devlet arasında imzalanan Uşi Antlaşması’na göre; Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Bingazi’yi boşaltacak ve buralara bağımsızlık verecek, bunun karşılığında İtalya ise Oniki Ada’yı Osmanlı Devleti’ne iade edecekti. Fakat İtalya bu adaların Yunanistan tarafından işgal edilmesi tehlikesine karşı Balkan Savaşı bitene kadar geçici süre ile söz konusu adalarda kalmaya devam edecekti. Fakat antlaşma metninde söz konusu adaların İtalya’ya devrine ilişkin bir madde bulunmamasına rağmen İtalya bölgedeki yerel halkın devam ettirdiği mukavemete orada bulunan birkaç Trablus’lu subayı neden göstererek, anlaşma şartlarına rağmen işgal ettiği adaları boşaltmamıştır.⁹⁶ Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin yenilmesi ile birlikte Oniki Adalar’da İtalyan işgali devam etmiş, Milli Mücadele Dönemi sonrası imzalanan 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile de bu adaların egemenliği tamamen İtalya’ya devredilmiştir.

4.4. Balkan Savaşları ve 1913 Atina Antlaşması ile Oluşan Durum

1789 Fransız İhtilali ile başlayan ulusçuluk akımı, çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı Devleti üzerinde de yayılmaya başlamış ve 19. Yüzyılın başlarına

⁹⁴ Kamalov, R. (2007). *Ege Sorunları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,, s.13

⁹⁵ Uşi Antlaşması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İsrail Kurtcephe, *Türk-İtalyan İlişkileri (1911-1916)*, TTK Yay., Ankara,1915, s. 215-221.

⁹⁶ Yaşar Ertürk, s.83

gelindiğinde özellikle devletin batıdaki topraklarında yaşayan ve Hristiyan inancına sahip halklar tarafından çıkarılan isyanlar Osmanlı Devleti'ne büyük sıkıntılar yaşatmıştır. Batılı büyük devletler tarafından desteklenen bu isyanlar sonucunda Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Karadağ ve son olarak da 20. Yüzyılın başında Bulgaristan bağımsızlıklarını ilan ederek Osmanlı Devleti'nden ayrılıp yeni bir devlet olmuşlardır. Bağımsızlıklarını almakla yetinmeyen bu devletler daha sonra topraklarını genişletmek için bir araya gelerek Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de kalan toprakları üzerinde paylaşım planı yapmaya başlamışlardır. Osmanlı Devleti'nin 1911-1912 tarihleri arası İtalya ile yapılan Trablusgarp Savaşı'nı fırsat gören bu devletler Osmanlı Devleti'ne bir nota vererek taleplerini iletmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu talepleri reddetmesi üzerine önce Karadağ, Osmanlı Devleti'ne savaş açmış, ardından Osmanlı Devleti'nin de Bulgaristan ve Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile 1912 yılının Ekim ayında Balkan Savaşları başlamıştır.

Osmanlı Donanması'na görece daha güçlü bir donanmaya sahip olan Yunanistan, savaşın başlaması ardından Ege Adaları'na saldırmaya başlamış ve ilk önce Boğazönü Adaları'nı işgal etmiş ve ardından 20 Ekim 1912'de Bozcaada'yı, 21 Ekim 1912'de Limni Adası'nı, 30 Ekim 1912'de Taşoz Adası ve Gökçeada'yı, 31 Ekim 1912'de Bozbaba Adası'nı, 1 Kasım 1912'de Semadirek Adası'nı, 4 Kasım 1912'de İpsara Adası'nı, 17 Kasım 1912'de Ahikerya Adaları'nı ele geçirmiştir. 3 Aralık 1912 tarihinde Çatalca'da gerçekleştirilen Barış Müzakereleri'nde savaşa taraf diğer Balkan Devletleri'nin ateşkes kararı almasından sonra bile Yunanistan, aynı tarihte Sakız Adası'nı ve iki hafta sonrasında da Midilli Adası'nı işgal etmiştir.⁹⁷

7 Ekim 1912 de başlayan Birinci Balkan Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti yukarıda adı geçen Balkan Devletleri tarafından yenilgiye uğratılmış ve Rumeli'de kalan son topraklarını (Makedonya, Batı Trakya ve Doğu Trakya) ve Ege Adaları'nı kaybetmiştir. Savaş sonrası 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Konferansı'nda yapılan antlaşma ile Osmanlı Devleti Midye-Enez hattına kadar çekilmiş ve Girit Yunanistan'a devredilmiştir.⁹⁸ Ege Adaları'nın geleceği ise konferanstan sonra imzalanan Londra Antlaşması'nın 5'inci maddesi ile Büyük Devletler' in (Almanya,

⁹⁷ Başeren, "Ege Sorunları", s. 29

⁹⁸ Ertan, T. F., Aysal, N., Bakacak, A., Dinçer, H., Unat, K., & Ertan, T. F. (2020). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Ankara: Siyasal Publications, s. 51.

İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, Fransa, İtalya ve Rusya) alacağı karara bırakılmıştır.

Birinci Balkan Savaşı'nın sonucunda en çok büyüyen devlet Bulgaristan olmuştur. Bulgaristan'ın daha fazla toprak kazanmasından ve genişlemeci politikasından rahatsız olan Yunanistan ve Sırbistan ise birlikte hareket etmeye karar vermişlerdir. Bulgaristan'a karşı bir ittifak kuran bu iki devletin 29-30 Haziran 1913 tarihinde Bulgaristan'a karşı saldırıya geçmesiyle de İkinci Balkan Savaşı başlamıştır. Bu durumu fırsat olarak gören Osmanlı Devleti ise Edirne'yi tekrar almayı başarmıştır. İlerleyen zamanlarda Romanya da savaşa sonradan katılarak Sofya'ya doğru ilerlemiştir. Savaşın sonucunda yenilgiye uğrayan Bulgaristan ilk olarak diğer Balkan Devletleri ile Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak Makedonya ve Batı Trakya'nı büyük bölümünden çekilmek zorunda kalmıştır. Daha sonra ise Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalanmış ve bu antlaşma ile Kırklareli, Dimetoka ve Edirne Osmanlı Devleti'nde kalmıştır. Ayrıca Osmanlı Devleti Yunanistan ile de 14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nı imzalamış ve bu antlaşma ile Girit resmi olarak Yunanistan'a verilmiştir.

Ege Adaları'nın geleceği daha önce 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması ile Büyük Devletler'in alacağı karara bırakıldığı için Atina Antlaşması'nda söz konusu adalar ile ilgili hüküm veren madde koyulmamış, bunun yerine 15'inci madde ile Londra Antlaşması'nın 5'inci maddesine atıf yapılmıştır. Nitekim Şubat 1914 de Londra'da toplanan büyük devletler Ege Adaları'nın İmroz, Bozcaada ve Meis dışında kalanlarını Yunanistan'a verilmesi kararını almışlardır. Fakat Osmanlı Devleti bu kararı reddetmiştir. O sırada İtalyan işgali altında olan Oniki Ada da prensip olarak Yunanistan'a verilmiştir.⁹⁹ Fakat bu kararın aksine İtalya, Uşi Antlaşması gereği bu adaları Osmanlı Devleti'ne iade edeceğini açıklamışsa da Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile söz konusu adalarda kalmaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilmesi ile İtalya bu adalar üzerinde iyice yerleşmiştir. Türkiye'deki Millî Mücadele Dönemi (1919-1923) sonrası imzalanan 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile de bu adalar resmen İtalya'ya devredilmiştir.

⁹⁹ Ertan, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, s.52.

4.5. 1923 Tarihli Lozan Antlaşması ile Oluşan Durum

Yukarıda bahsedildiği üzere Balkan Savaşları sonucunda Ege Denizi'nde oluşan statüde Lozan Barış Antlaşması imzalanana kadar herhangi bir değişiklik olmamış, Lozan Antlaşması ile birlikte Ege Adaları'nın egemenliği üzerinde birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Lozan Antlaşması'nın Ege Adaları üzerinde düzenleme yapan maddeleri ise; 6/3'üncü, 12'nci, 15'inci ve 16'ncı maddeleridir. Söz konusu maddelerdeki ilgili hükümlere değinecek olursak;

“Madde 6 :İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, deniz sınırları, sahilten üç milden daha yakın mesafede bulunan adaları ve adacıkları kapsar.

Madde 12: İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları haricinde, Doğu Akdeniz Adaları ve bilhassa Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan hakimiyetine dair 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15'inci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı'nda alınarak 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar, işbu Antlaşma'nın İtalya'nın hakimiyeti altına konulan ve 15'inci Maddede bahsi geçen

adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak şartı ile teyit edilmiştir. Asya sahillerinden üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.

Madde 15: Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Lcros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Koş) Adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası.

Madde 16: Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm arazi ile bu arazilerden olup yine bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda —ki bu arazi ve Adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiş ya da düzenlenecektir- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini beyan eder.

İşbu Maddenin hükümleri komşuluk sebebiyle Türkiye ile sınırdaş ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.”¹⁰⁰

Yukarıda görüldüğü üzere söz konusu bu maddeler Ege Adaları üzerinde yeni düzenleme getirmiştir. Antlaşmanın 6'ncı maddesiyle Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki sınırları, 12'nci madde ile Yunanistan'a verilen adalar, 15'inci madde ile İtalya'ya verilen adalar ve 16'ncı madde ile de Türkiye'nin Ege Denizi üzerindeki antlaşmalar

¹⁰⁰1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın ilgili maddeleri için bkz.: 1923 Lozan Antlaşması'nın 16'ncı maddesi için bkz.: Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası.

ile belirlenmemiş diğer haklarından vazgeçtiği belirtilmiştir. Fakat burada birkaç konuya değinmekte fayda vardır.

Öncelikle 15'inci madde de İtalya'ya verilen adalardan bahsedilirken bunlara bağlı adacıklar da egemenlik devrine bahis olup antlaşma maddesine eklenmiştir. Fakat ne 12'nci maddede, ne de bu maddede atıf yapılan 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı'nda alınan kararda Yunanistan'a verilen adalar (Taşoz, Semadirek, Limni, Boz Baba, Midilli, İpsara, Sakız, Ahikerya, Sisam) tek tek zikredilmesine rağmen adacık ve kayalıklara ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Buradan hareketle 16'ncı maddede belirtilen “—ki bu arazi ve Adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiş ya da düzenlenecektir” ifadesinin gereği olarak Ege Denizi'ndeki egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklarla ilgili bir düzenleme mevcut değildir. Kaldı ki bu ifadede adalar hususi olarak belirtildiği için 16'ncı maddenin adacık ve kayalıklar üzerinde net bir hüküm oluşturması için tıpkı 15'inci maddedeki gibi açık bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Diğer yandan 16'ncı madde ile ilgili eski Türk Denizci Müstafî Tümamiral Doç. Dr. Cihat Yaycı da şunları söylemektedir:

“Her şeyden önce, tamamlayıcı mahiyette bir hüküm olan md.16 Ege'de uygulanamaz. Ege'de egemenlik konusu md. 12 ve md. 15'deki özel hükümlerle düzenlenmiştir. Bir konuyu düzenleyen özel hükümler varken genel düzenlemelere başvurulamaz. Md. 16, ancak Ege'deki durumun aksine Kızıldeniz'deki gibi egemenlik ilişkilerinin özel bir düzenlemeye konu olmadığı bölgelerde uygulanabilir. İkinci olarak hüküm, sahillerden itibaren üç milin dışında kalan bütün ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçildiği anlamına gelmez. Ege'de bu madde, ancak md. 12 ve 15 ile egemenliği devredilen adalara işaret edebilir. Kaldı ki, md. 16 kapsamına sadece adalar girmekte; adacık ve kayalıklar ise ayrı tutulmaktadır. Nihayet, eğer bu madde sebebiyle egemenliği daha sonra düzenlemeye konu olacak adalar varsa Türkiye de ilgili taraflar arasında yer alacaktır. Çünkü Türkiye bu adaları hiçbir devlete devretmemiştir ve sahihsiz ada olamaz.” 101

Nitekim 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın söz konusu maddelerinde tüm ada, adacık ve kayalıkların egemenliğine ilişkin net hükümler konulmadığı için bugün Ege Denizi'nde egemenliği antlaşmalarla devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorunu mevcuttur. Bu konuya sonraki bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

¹⁰¹ Yaycı, C. (2020). *Yunanistan talepleri (Ege sorunları): soru ve cevaplarla*. Türk Tarih Kurumu, s. 21-22

4.6. 1932 Tarihli Türkiye-İtalya Sözleşmesi

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması sonrası Türkiye ile İtalya arasında Kara Ada ve Anadolu kıyıları ile Meis Adası arasındaki bazı adacıkların aidiyeti konusunda bazı uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu uyuşmazlıkları çözmek üzere Türkiye’yi temsilen Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras ve İtalya’nın Türkiye Büyükelçisi Baron Pompeo Aloisi Ankara’da bir araya gelmişlerdir ve 4 Ocak 1932 tarihinde “Anadolu Kıyısı ile Meis (Castellorize) Adası Arasında Karasularının Sınırlandırılması ve Bodrum Karşısındaki Kara Adanın Egemenliği Konusunda Sözleşme” konu başlıklı olan 1932 Türkiye-İtalya Ankara Sözleşmesi imzalamışlardır. Söz konusu sözleşmenin 1’inci ve 2’nci maddeleri Ege Denizi ve Akdeniz’deki birtakım ada ve adacıklar hakkında bir düzenleme getirmiştir. Bu maddeler aşağıdaki gibidir:

“Madde 1: İtalya Hükümeti aşağıda yazılı adacıklar üzerinde Türkiye’nin egemenliğini tanır:

Volo (Çatal Ada), Oehendra (Uvendire), Fournachia (Furnakya), Kato Volo (Katovolo), Prasouid (Praşudi), (Katavolo Adasının Güney Doğusunda) ve Tchattallota, Pighi, Nissi-Tis Pighi, Recif Agrecelia, Prousseclisse (Kaya), Pano Makri, Kato Makri (Kayalıklarla birlikte), Marathi, Roccie Voutzaky (Rocci Vutchaki) Dacia (Dasya), Nissi – Tis- Dacia, Prassoudi (Dasyanın Kuzeyinde) Alimentaria (Alimentaria), Caravola (Karavola) Adacıkları.

Madde 2: Bodrum Körfezindeki Kara Ada da Türkiye’nin olacaktır.”¹⁰²

Yukarıda sayılı adalardan bir kısmı Akdeniz’de yer alırken Kara Ada ve Çatal Ada gibi adalar Ege Denizi’nde yer almaktadır. İtalya söz konusu ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki Türk egemenliğini bahsi geçen sözleşme ile tanımıştır.

4.7. 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması ve Oluşan Durum

İkinci Dünya Savaşı süresince birçok kez farklı devletlerin işgaline uğrayan Ege Adaları (Türk Adaları hariç), İtalya’nın savaşın sonucunda yenilgiye uğraması ile son kez el değiştirmiştir. İtalya ve Yunanistan’ın taraf olduğu 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın 14’üncü maddesi ile 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın 15’inci maddesi hükümlerince İtalya’ya bırakılan ada ve bitişik adacıklar Yunanistan’a devredilmiştir. Söz konusu antlaşma maddesi aşağıdaki gibidir:

“1.) İtalya işbu Antlaşma ile aşağıda listelenen Oniki Adalar’ı tüm egemenliği ile Yunanistan’a devreder: Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisiros),

¹⁰² 1932 Türkiye-İtalya Sözleşmesi’nin tam metni için bkz: RG, 25 Ocak 1933-2313, s. 1-2.

Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos), ve Catellorizo ve bitişik adacıklar.

2.) *Bu adalar askerden arındırılacak ve öyle kalacaktır.*

3.) *Bu adaların Yunanistan'a devri ile ilgili formaliteler ve teknik şartlar, Yunanistan ve Birleşik Krallık Hükümetleri arasındaki anlaşmayla belirlenecek ve Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içerisinde yabancı birliklerin çekilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.”¹⁰³*

Yukarıda belirtilen 14'üncü maddeden anlaşılacağı üzere adalar tek tek sayılarak Yunanistan'a devredilmiştir. Ayrıca aynı maddenin ikinci fıkrasında adaların askerden arındırılmasına hükmedilmiştir. Burada şunu belirtmek gerekir ki Lozan Antlaşması'nın 15'inci maddesinde söz konusu adalar İtalya'ya devredilirken askerden arındırma veya silahsızlandırma gibi kavram ve terimler kullanılmamıştır. Fakat aynı adaların Yunanistan'a devri söz konusu olduğunda tıpkı 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 13'üncü maddesinde¹⁰⁴ olduğu gibi askerden arındırma hükmüne bağlanmıştır. Şüphesiz buradaki amaç 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 13'üncü maddesinde de belirtildiği üzere barışı korumaktır. Fakat Yunanistan 1960'lı yıllardan bu yana söz konusu adaları silahlandırmaya ve askerileştirmeye devam etmektedir. Adaların silahlandırılması ise Lozan Antlaşması'nda da ön görüldüğü üzere Türkiye ve Yunanistan arasında sorunlar çıkarmaya ve bölgede gerginlik oluşmasına sebep olmaktadır. Bu konuya sonraki bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

¹⁰³ 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın Fransızca orjinal tam metni için bkz: “<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2049/v49.pdf>”, Erişim Tarihi: 29.01.2024

¹⁰⁴ Lozan Antlaşması madde 13: “Barışın korunmasını sağlamak amacı ile, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adalarında aşağıdaki önlemlere saygı göstermeği yükümlenirler: Birincisi: Bu Adalarda hiçbir deniz üssü ve hiçbir istihkâm kurulmayacaktır.

İkincisi: Yunan savaş uçakları ve diğer hava araçlarının Anadolu sahillerindeki topraklar üzerinde uçuşu yasaklanacaktır.

Buna karşılık, Türkiye Hükümeti de savaş uçaklarının ve diğer hava araçlarının sözü geçen Adalar üzerinde uçuşunu yasaklayacaktır.

Üçüncüsü: Söz konusu Adalarda Yunan Silâhlı Kuvvetleri, silâh altına alınıp yerinde eğitilebilecek olan normal askeri birlikle ve tüm Yunanistan topraklarındaki jandarma ve polis sayısı ile orantılı olacak bir jandarma ve polis örgütü ile sınırlı kalacaktır.”, 1923 Lozan Antlaşması'nın 12'inci maddesi için bkz.: “Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 25”

BEŞİNCİ BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE ADALAR İLE İLGİLİ SORUNLARIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRK-YUNAN TEZLERİNİN ULUSLARARASI HUKUKA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye ve Yunanistan arasındaki çatışmalara Neorealist perspektiften yaklaştığımızda sorunların temel sebebi güvenlik endişeleri ve bunun sonucu olan sürekli güç mücadelesidir. Bu sebeple Türkiye açısından sorunlar, Batı Anadolu sahillerine Yunanistan anakarasından daha yakın olan adaların daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz tarihi olayların sonucundaki antlaşmalar yoluyla Yunanistan'ın eline geçmesi itibariyle başlamıştır. Çünkü daha önce de bahsettiğimiz üzere Saruhan Adaları, Menteşe Adaları ve Boğazönü Adaları grubundaki adalar Türkiye anakarasına yapılacak bir taarruzda sıçrama tahtası olarak kullanılabilecek jeostratejik bir konuma sahiptirler. Söz konusu bu adaların, kurulduğu tarihten beri Türk toprakları üzerinde genişleyen Yunanistan'ın eline geçmesi ve buna ek olarak, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın hükümlerine aykırı olarak gayri askeri statüde kalması taahhüt edilen bu adaların yine Yunanistan tarafından silahlandırılması ve askeri amaçlarla kullanılması Türkiye açısından bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Ayrıca Egemenliği Antlaşmaları Yunanistan'a Devredilmeyen Ada, Adacık ve Kayalıkların yine Yunanistan tarafından iskana açılarak işgal etme girişimleri de bu güvenlik endişelerini artırmaktadır. Yine söz konusu bu adalara yönelik karasularını arttırma çalışmaları, uluslararası hava hukuku ve 1982 tarihli BM Deniz Hukuku hükümlerine aykırı olarak 6 dm karasuyuna rağmen 10 dm hava sahası ilan etme, adalara yönelik kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge talepleri de Türkiye ve Yunanistan arasındaki güvenlik ikilemini derinleştirmekte ve gerilimi artırmaktadır. İki ülke arasında Ege Denizi üzerindeki anlaşmazlıkların temel sebebi olan Adalar Meselesi'ni şu ana başlıklar altında inceleyeceğiz:

1.) Ege'de Egemenliği Antlaşmaları Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Aidiyeti Meselesi

2.) Ege Adaları'nın Karasularının Yunanistan Tarafından Tek Taraflı Arttırma Girişimi

3.) Yunanistan'ın Ülkesini Takımda Devleti Olarak Tanıtma ve Ege Adaları'na Takımda Statüsü Kazandırma Girişimleri

4.) Yunanistan Tarafından Ege Adaları için Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Talebi

5.) Gayri Askeri Statüdeki Adaların Yunanistan Tarafından Silahlandırılması Meselesi

6.) Yunanistan Tarafından 6 dm Karasuyuna Sahip Ege Adaları'na 10 dm Hava Sahası Uygulanması Meselesi

5.1. Ege'de Egemenliği Antlaşmalarla Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Aidiyeti Meselesi

Ege Adaları'nın aidiyeti ile ilgili tartışmalara girmeden önce Ege Denizi'ndeki güncel Statükoyu oluşturan antlaşmaları bir kez daha hatırlamak faydalı olacaktır. Söz konusu bu Antlaşmalar aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- a.) 1830 Londra Protokolü
- b.) 17-30 Mayıs 1913 Tarihli Londra Antlaşması
- c.) 1-14 Kasım 1913 Tarihli Atina Antlaşması
- d.) 24 Temmuz 1923 Tarihli Lozan Barış Antlaşması
- e.) 4 Ocak 1932 Tarihli Türkiye-İtalya Sözleşmesi
- f.) 10 Şubat 1947 Tarihli Paris Barış Antlaşması

Yukarıda sayılan söz konusu Antlaşmalardan bazılarının farklı yorumlanması sebebiyle Ege Denizi üzerindeki bazı adaların aidiyeti konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında anlaşmazlıklar çıkmıştır. Bu anlaşmazlıklar ilk olarak, 1995 yılının Kasım ayı itibariyle Yunan basınında büyük kısmı Doğu Ege Adaları (Saruhan Adaları) bölgesinde ve Anadolu kıyılarına yakın olan 11 ıssız ve küçük adacığın Yunanistan tarafından iskana açılacağı yönündeki haberlerin çıkmasıyla başlamış ve 25 Aralık 1995 tarihinde Figen Akat isimli bir Türk kargo gemisinin Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmasıyla da gündeme oturmuştur.

5.1.1. Kardak Krizi

Menteşe Adaları bölgesinde bulunan Kardak Kayalıkları, birbirine uzaklıkları 325 metre olan 2 küçük kayalıktan oluşmaktadır. Üzerinde yaşamaya elverişli

olmayan bu iki kayalığın Türk kıyılarına en yakını 3,6 deniz mili uzaklıktayken diğeri 3,9 deniz mili uzaklıktadır. 25 Aralık 1995 yılında Figen Akat isimli Türk kargo gemisinin bu kayalıklarda karaya oturması sonrasında önce Yunan kurtarma ekipleri gemiye ulaşarak Yunan karasuları içerisinde olduğunu gemiye bildirmiş ve yardım teklifinde bulunmuştur. Fakat gemi kaptanı Yunanlı ekibin yardım teklifini reddederek Türk karasuları içerisinde olduğunu ve Türk kurtarma ekiplerinden yardım istediğini Yunan tarafına bildirmiştir. Türk kurtarma ekipleri kurtarma çalışmalarına başladıktan sonra 26 Aralık 1995 tarihinde Yunanistan Türkiye'ye Figen Akat isimli geminin kendi karasuları içerisinde olduğunu ve kurtarma işleminin durdurulması isteğini bildiren bir nota vermiş, fakat Türkiye de buna karşılık aynı gün Yunanistan'a iddiaları reddeden bir nota vermiştir. Gemi daha sonra Yunan hücum botlarının kurtarma işlemini durdurarak Yunanistan'a ait bir römorkör tarafından çekilerek kurtarılmaya çalışılmış ve akabinde gemi Bodrum'daki Gümüşlük limanına çekilmiştir. İki taraf arasındaki bu olaylar Yunan basınında yer aldıktan sonra kriz derinleşmeye başlamış, 26 Ocak 1996 tarihinde aralarında Kalimnos Adası Belediye Başkanı ve Kalimnos Adası Papazı'nın da bulunduğu Yunanlı bir grup Yunan televizyon kanalları ile birlikte Kardak Kayalıklarına giderek Yunan Bayrağı dikmişlerdir. Söz konusu bu görüntülerin medyaya yansması üzerine bazı Türk basın mensupları tarafından helikopter yardımıyla Kayalıklara gidilerek Yunan Bayrağı indirilmiş ve yerine Türk Bayrağı çekilerek görüntüler medyaya servis edilmiştir. Söz konusu bu görüntüler üzerine iki taraf arasındaki bayrak dikme yarışı daha da kızışmış ve 28 Ocak 1996 tarihinde Yunan Hükümeti tarafından Kayalıklara Asker gönderilmiş ve Kayalıkların ikisine de Yunan Bayrağı çekilmiştir. Ayrıca Kayalıklara çıkan Yunan Askerlerine de yaklaşanı vurması yönünde emir verilmiştir. Bu olaydan 3 gün sonra da Türkiye üzerinde Yunan Askeri olmayan diğer küçük Kardak Kayalıklarına asker göndermiş ve Yunan Bayrağını indirerek Türk Bayrağını dikmiştir. Son olay sonrasında bölgeye Türk ve Yunan silahlı unsurları bölgeye intikal etmeye başlamıştır ve iki ülke neredeyse savaşın eşiğine gelmiştir.

Tarihe Kardak Krizi olarak geçen, Türk ve Yunan kurtarma ekipleri arasında oluşan anlaşmazlık neticesinden patlayan bu diplomatik ve askeri kriz, iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla uluslararası güç dengesinde başat güç haline gelmiş ABD, olaya müdahale ederek iki ülkeyi savaşın eşiğinden döndürmüştür. O dönem ABD Başkanı olan Bill Clinton'un talimatıyla

ABD Dışışleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrook iki tarafı arayarak, krizi önlemek adına "bayraklar, gemiler ve askerler çekilsin" anlamına gelen "No flags, No ships, No troops" formülünü önermiş ve iki ülke bu formül üzerine geçici uzlaş sağlamıştır. Fakat bu durum sorunu temelinde çözmemiştir. Söz konusu bu olaydan sonra Türkiye Ege Denizi'nde Kardak Kayalıkları gibi diğer Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkları (EGAYDAAK) araştırma ve tespit etme yoluna gitmiş ve Gri Bölgeler Tezi'ni Ortaya koymuştur. Yunanistan ise söz konusu bu adalara bayrak dikerek iskana açma yoluyla adalar üzerinde egemenliğini ispatlamaya çalışmıştır. Bu durum iki ülkenin arasında gerginlik yaratmaya devam etmekte ve günümüzde Ege'deki ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti ile ilgili Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklar giderek uluslararası bir boyut kazanma yolunda ilerlemektedir.

5.1.2. Yunan Tezleri

Yunanlılar Ege Adaları üzerindeki egemenlik iddialarını şu temellere dayandırmaktadır:

a) Türkiye, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesi ile sayılan adalar üzerindeki Yunan egemenliğini tanımaktadır.¹⁰⁵

b) Türkiye, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının 15'inci maddesinde sayılan adalar üzerindeki İtalyan egemenliğini tanımaktadır.¹⁰⁶

¹⁰⁵ 12'nci Madde: "İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları haricinde, Doğu Akdeniz Adaları ve bilhassa Limni, Semendirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan hakimiyetine dair 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15'inci Maddeleri hükümleri uyarınca 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı'nda alınarak 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar, işbu Antlaşma'nın İtalya'nın hakimiyeti altına konulan ve 15'inci Maddede bahsi geçen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak şartı ile teyit edilmiştir. Asya sahillerinden üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar, işbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır.", 1923 Lozan Antlaşması'nın 12'inci maddesi için bkz.: "Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 25

¹⁰⁶ 15'inci Madde: "Türkiye aşağıda sayılan Adalar üzerindeki tüm hak ve sıfatlarından İtalya yararına vazgeçer: Bugün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Kodoş (Rhodes), Kalki (Calki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Simi) ve İstanköy (Koş) Adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası.", 1923 Lozan Antlaşması'nın 15'inci maddesi için bkz.: "Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 27"

c) Türkiye, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi ile Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları dışında kalan tüm haklarından Yunanistan ve İtalya lehine feragat etmiştir.¹⁰⁷

ç) 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 6'ncı ve 12'nci maddeleri Türkiye ve Yunanistan'ın deniz sınırları ile Türkiye'ye bırakılan adaları belirlemektedir ve bu sınırlara göre 3 dm dışında kalan tüm adalardan Türkiye hak ve sıfatlarından vazgeçmiştir.

d) Türkiye ve İtalya arasında bazı adaların aidiyeti ile ilgili 4 Ocak 1932 tarihli bir sözleşme ve söz konusu sözleşmeye ek olarak 28 Aralık 1932 tarihli protokol imzalanmıştır. Bu protokol ile İtalya'ya devredilen adalar 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiştir.

e) 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile İtalyan egemenliğindeki tüm Ege Adaları Yunanistan egemenliğine geçmiştir.

Yukarıdaki maddelerden de anlaşıldığı gibi Yunanlılar Ege'de EGAYDAAK'ın varlığını reddetmektedir. Yunanlılara göre Ege'de 3 dm dışındaki tüm ada adacık ve kayalıklar Yunanistan'a aittir ve bu iddia Yunan Hükümetleri'nin tepedeki isimleri tarafından da sık sık dile getirilmektedir. Örneğin geçmiş hükümetlerde Dışişleri Bakanlığı yapmış ve günümüzde de Yunan Savunma Bakanı olan Nikos Dendias 2020 yılında Dışişleri Bakanlığı görevindeyken Türkiye'nin Gri alanlar tezini revizyonist bir yaklaşım olarak değerlendirerek Türkiye'nin Ege'deki egemenliğinin maksimum 3 dm olduğunu, Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nın maddelerini herhangi bir revizyon yapmadan incelemesi ve içeriğine saygı göstermesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁰⁸ Ayrıca, Dendias 22 Şubat 2024 tarihinde Athens Voice'un podcast kanalına katılmış ve Oniki Ada civarındaki Yunan Balıkçı Teknelerinin Türk Sahil

¹⁰⁷ 16'ncı Madde: "Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm arazi ile bu arazilerden olup yine bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda —ki bu arazi ve Adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiş ya da düzenlenecektir- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini beyan eder. İşbu Maddenin hükümleri komşuluk sebebiyle Türkiye ile sınırdaş ülkeler arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.", 1923 Lozan Antlaşması'nın 16'ncı maddesi için bkz.: "Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 27-28."

¹⁰⁸ Bilgi için bkz: Euronews. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias: Türkiye, Lozan Antlaşması'nı iyi incelemeli. (2020, 07 Haziran). Erişim Adresi: (<https://tr.euronews.com/2020/06/07/yunanistan-d-sisleri-bakan-dendias-turkiye-lozan-antlasmas-n-iyi-incelelemeli>). Erişim Tarihi: 13.03.2024

Güvenliği tarafından kovalanması olayları kendisine hatırlatılınca, aynı durumun Kardak civarında da yaşandığını söyleyerek şu demeçte bulunmuştur:

*“Lozan Antlaşması ve diğer tüm antlaşmalar, bizim tarafımızdan olduğu kadar Türkler tarafından da rahatlıkla okunabilir... (Ege'de) 3 milin ötesindeki her şeyin Yunan olduğunu Türkler de bizim gibi çok iyi biliyor.”*¹⁰⁹

Görüldüğü üzere EGAYDAAK meselesi Yunanistan tarafından en üst mevkilerde reddedilirken Lozan Barış Antlaşması'nın 6'ncı¹¹⁰, 12'nci, 15'inci ve 16'ncı maddeleri buna dayanak olarak gösterilmektedir.

Ege'deki adaların egemenliği üzerine Yunan görüşlerine dayanak olduğu iddia edilen diğer unsurlar ise Türkiye ve İtalya arasında imzalanan 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Antlaşması ve 28 Aralık 1932 tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı'dır. Yunanlılara göre söz konusu bu belgeler Türkiye ve İtalya arasında Meis Adası ve Menteşe Adaları'nın sınırlarını belirlemek için imzalanmıştır. Türkiye her ne kadar 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı'nın uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak gerçekleşmediğini ve Türk ulusal hukuk sisteminden geçmediğini ortaya koysa da Yunanlılar bu Mutabakat Zaptı'nın 4 Ocak 1932 Tarihli Antlaşma'nın bir eki olduğunu ve dolayısıyla da geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Yine Yunanlılar bu mutabakat metninde Türkiye ile İtalya arasında deniz sınırı olarak belirlenen 37 nokta olduğunu ve Kardak Kayalıkları'nın da ilgili metinde 30 numaralı nokta olarak gösterildiğini belirtmektedir. Buradan hareketle Yunanlılar, ilgili antlaşmalar ile Türkiye'nin adalar ve adacıklar üzerindeki İtalyan egemenliğini tanıdığını ve söz konusu egemenlik haklarının 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile de Yunanistan'a devredildiğini iddia etmektedir. Sonuç olarak Yunanlılara göre Ege'de egemenliği belirsiz bir ada adacık veya kayalık bulunmamaktadır.

¹⁰⁹ Dataylı bilgi için bkz: Aydınlik. Dendias'tan kriz yaratacak açıklama: 3 milin ötesindeki her şey Yunanistan'ın. (2024, 25 Şubat). Erişim Adresi: (<https://www.aydinlik.com.tr/haber/yunan-savunma-bakani-dendiastan-kriz-yaratacak-aciklama-3-milin-otesindeki-her-sey-yunanistanin-455857>). Erişim Tarihi: 13.03.2024..

¹¹⁰ 6'ncı Maddenin 3'üncü paragrafı: “İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, deniz sınırları, sahilden üç milden daha yakın mesafede bulunan adaları ve adacıkları kapsar.”, 1923 Lozan Antlaşması'nın 6'ncı maddesi için bkz.: “*Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 22*”

5.1.3. Türk Tezleri

Türkiye Yunanistan'ın iddialarının aksine Ege'de antlaşmalar yoluyla egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların var olduğunu ve bunların statüsünü belirlenmesinde söz hakkının bulunduğunu ileri sürmektedir. Türkiye bu iddiasını şu temellere dayandırmaktadır:

a) 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde Yunanistan'a verilen adalar ismen zikredilmiş ve Asya kıyısına 3 dm'den az uzaklıkta olan adalar ile İmroz ve Bozca Adaları ile Tavşan Adaları kesin olarak Türk egemenliğine bırakılmıştır. Yunanistan'a, 12'nci madde de ismi geçen adalar ve aynı maddede atıfta bulunulan antlaşmalarla devredilen adalar dışında hiçbir ada, adacık ve kayalık devredilmemiştir. Devredilmeyen söz konusu bu coğrafi formasyonların statüsü henüz belirlenmemiştir. Egemenliği devredilmeyen tüm ada, adacık ve kayalıklar Osmanlı Devleti'ne ait olduğu için onun halefi konumunda bulunan Türkiye, söz konusu bu coğrafi formasyonların statüsünün belirlenmesinde söz sahibi olacaktır.

b) 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 15'inci maddesinde ismen sayılmış 13 ada ve bunlara bağlı adacıklar¹¹¹ İtalya'ya bırakılmıştır. Söz konusu adalar dışında İtalya'ya devredilen ada, adacık ve kayalık olmadığı gibi 15'inci madde ile sayılarak egemenliği devredilmemiş müstakil adalar ve bunlara bağlı adacıklar da mevcuttur. İsmi geçmeyen bu adalar arasında; Mandıraki, Nergiscik, Eşek Adası, Bulamaç, Keçi, Ardıçcık, Kocbaba, Kendiroz, Kızkardaşlar, Kandilli, Sirina, Safran Adaları, Üç Adalar ve İstakida Adaları gibi adalar mevcuttur.¹¹² Uluslararası hukuka göre egemenlik devrinin açık irade beyanıyla yapılması gerektiği hususunu göz önünde bulundurduğumuzda bu adaların Türkiye tarafından egemenliklerinin devredildiğine dair hiçbir uluslararası antlaşmada kesin bir hüküm yoktur. Bu sebeplerle Lozan Barış Antlaşması sonrasında hangi ada ve adacıkların kime ait olduğu meselesini çözmek ve deniz sınırını belirlemek adına Türkiye ve İtalya arasında önce 4 Ocak 1932 tarihinde "Anadolu Kıyısı ile Meis (Castellorize) Adası Arasında Karasularının Sınırlandırılması ve Bodrum Karşısındaki Kara Adanın Egemenliği Konusunda Sözleşme" konu başlıklı bir Türk-İtalyan Sözleşmesi imzalanmış, daha sonra ise

¹¹¹ Bağlı adacıkların hangileri olduğu veya nasıl tespit edileceği Lozan Antlaşması içerisinde belirtilmemiştir. Bu adaların tespit edilmesinde tarihi, coğrafi ve jeolojik veriler baz alınabileceği gibi ekonomik, sosyolojik ve güvenlik kriterleri de önem arz etmektedir.

¹¹² Kurumahmut, A., & Başeren, S. H. (2004). Ege'de Gri Bölgeler: Unutul (may) an Türk Adaları (Vol. 220). Turkish Historical Society Printing House. s. 60

Menteşe bölgesindeki aynı sorunların çözümü için tekrar masaya oturulmuş ve 28 Aralık tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Fakat 4 Ocak tarihli sözleşme İki ülke tarafından iç hukuk yollarından geçerek Milletler Cemiyeti Misakı madde 18’de belirtildiği gibi¹¹³ Milletler Cemiyeti’ne tescil ettirilmişken 28 Aralık tarihli Mutabakat Zaptı Türk iç hukuk yollarından geçmediği gibi Mutabakatı imzalayan kişiler bir antlaşmaya imza atmak üzere yetkilendirilmemiştir. Diğer yandan anılan Mutabakat Zaptı iki ülke tarafından Milletler Cemiyeti’ne de tescil ettirilmemiştir. Bu sebeplerle bu Mutabakat geçersizdir. Dolayısı ile Mentese bölgesindeki birtakım ada, adacık, kayalıkların İtalya’ya devri gerçekleştirilmemiş ve bu ada, adacık ve kayalıklar 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan’a da geçmemiştir. Zira Yunanistan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması için yapılan görüşmeler esnasında bu Antlaşma ile kendisine devredilecek adaların sınırlarının belirlenmesi kapsamında 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı’na atıfta bulunulmasını istemiştir. Fakat Yunanistan’ın bu talebi, hem Türkiye’nin söz konusu Mutabakat Zaptı’nın iç hukuk yollarından geçmediği gerekçesiyle itirazları hem de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin söz konusu mutabakatın Milletler Cemiyeti’ne tescil ettirilmediği gerekçesiyle geçersiz sayılmasına yönelik baskıları sebebiyle komisyon tarafından reddedilmiş ve 1947 Paris Barış Antlaşması metninde yer verilmemiştir. Ayrıca 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı Yunanistan’ın iddia ettiği gibi 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi’nin bir eki de değildir. Bir metnin uluslararası bir antlaşma veya protokolün eki sayılabilmesi için antlaşma ile aynı usullerle onaylanması gerekmektedir. TBMM 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmeyi 1924 Anayasası’nın 26’ncı maddesi gereği 14 Ocak 1933’te 2106 sayılı kanunla onaylarken 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakatı onaylamamıştır.¹¹⁴ Diğer yandan kendisinin de bu yönde şüpheleri olduğu için Yunanistan, Şubat 1950 tarihinden başlayarak Aralık 1962 tarihine kadar beş kez Türkiye ile İtalya arasında düzenlenen 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşme ile 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı’nın kendisi ile de mer-i olması için yazılı ve

¹¹³ Milletler Cemiyeti Misakı Madde 18: Cemiyet Üyelerinden birinin ileride yapacağı her antlaşma ya da uluslararası bağitlanma, Sekreterlikçe kütüğe yazılacak (tescil edilecek) ve olabilen en kısa süre içinde yayınlanacaktır. Bu antlaşma ya da uluslararası bağitlanmalardan hiçbiri, kütüğe yazılmadan önce bağlayıcı güçte olmayacaktır. Milletler Cemiyeti madde 18 için bkz.: Hukuk Ansiklopedisi. Milletler Cemiyeti Antlaşması. (2024, 16 Eylül). Erişim Adresi: (<https://hukukbook.com/milletler-cemiyeti-antlasmasi/>). Erişim Tarihi: 29.10.2023

¹¹⁴ Kurumahmut, A. (1998). *Ege’de temel sorun: egemenliği tartışmalı adalar* (Vol. 182). Turk Tarih Kurumu Basmevi., s. 114-115.

sözlü girişimlerde bulunmuştur. Bu kapsamda Yunanistan, sözleşmelerin geçerliliği için mektup teatisine hazır olduğunu; sahip olduğu adalar ile Türkiye arasındaki karasuları sınırını gösteren bir haritanın var olmadığını müşahade edildiğini; Karasularının belirlenmesinde karma komisyona gidilmesi hususunda bir toplantı tarihi telkin edilmesi gerektiğini; İki devletin Ege Denizi'ndeki kendilerine ait karasularını gösteren haritalarda farklılık olması sebebiyle bu haritaların karşılaştırması ve mutabık kaldıkları durumda karasularını gösteren bir haritanın çizilmesi gerektiğini yazılı veya sözlü beyanlarla birçok kez Türk tarafına bildirmiştir¹¹⁵. Dolayısı ile Ege Denizi'nde Yunanistan'a 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın ilgili maddelerinde sayılan adalar dışında hiçbir ada, adacık ve kayalığın devredilmediğini Yunanistan da kabul etmiş sayılmaktadır.

c.) Yunanistan'ın iddiasının aksine Lozan Barış Antlaşması'nın 6'ncı ve 12'nci maddeleri Türkiye'nin egemenlik haklarını 3 dm ile sınırlamamaktadır. 6'ncı madde geçen *"İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, deniz sınırları, sahilden üç milden daha yakın mesafede bulunan adaları ve adacıkları kapsar"* ifadesi ile 12'nci maddede geçen *"...Asya sahillerinden üç milden az uzaklıkta bulunan Adalar; işbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaktır"* ifadesi Anadolu sahillerine 3 dm'den az mesafede bulunan adalar üzerindeki Türk egemenliğini teyit etmektedir. Eğer Yunanistan'ın iddia ettiği gibi 6'ncı ve 12'nci madde geçen 3 dm ilkesi Türkiye'nin 3 dm dışında kalan diğer tüm ada ve adacıklardan vazgeçtiği anlamına gelseydi 12'nci ve 15'inci maddelerde devredilen adaların ismen sayılmasına gerek kalmazdı. 6'ncı ve 12'nci maddelerde geçen 3 mil ilkesinin bir toptan feragat olarak yorumlanması 12 ve 15'inci maddelerin lafzına aykırı bir durum teşkil etmektedir. Bu durum aynı zamanda uluslararası hukuk kurallarından olan 'egemenlik devrinin açık irade beyanı ile yapılması' ilkesine de aykırıdır. Türkiye'nin Lozan Barış Antlaşması'nın 12 ve 15'inci maddelerinde hangi adaların egemenliğini devrettiği özel hükümlerle düzenlenmiştir. Özel hükümlerin olduğu bir antlaşmada genel yargılar çıkarmak o antlaşmanın lafzına aykırıdır. Uluslararası hukukun yorum ilkesine göre uluslararası antlaşmalar, hükümleri ile bir

¹¹⁵ Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun*, s. 114-115,

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. Background Note on Aegean Dispute. Erişim Adresi: (<https://www.mfa.gov.tr/background-note-on-aegean-dispute.en.mfa>). Erişim tarihi: 10 Nisan 2024

anlam ifade etmeli ve bir bütün olarak yorumlanmalıdır. Bu açıdan bakıldığında 6'ncı maddenin 2'nci paragrafında geçen ifade tek başına Yunanistan için bir hak doğursaydı aynı antlaşmanın 12'nci maddesinde tekrar edilmesine de gerek kalmazdı.¹¹⁶

Diğer yandan 6'ncı maddede geçen “...deniz sınırları, sahilden üç milden daha yakın mesafede bulunan adaları ve adacıkları kapsar.” ifadesi egemenlik devrinden bahsetmemektedir. Kendisinden önceki antlaşma maddelerinden de anlaşılacağı üzere bir sınır tayin etmektedir. Antlaşmanın yapıldığı dönemde dünyada teamülen karasuları sınırının 3 dm olarak uygulanması¹¹⁷ bu çıkarımı desteklemektedir. Bu ifade ile adaların deniz sınırı hesaplanmasına katılmadığı, deniz sınırlarının belirlenmesinde temel unsurun kıyılar olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁸ Bu sebeplerle Yunanistan'ın, kendisine devredilen adalara 3 dm'den az uzaklıktaki ada ve adacıkları kendi egemenlik sınırları içerisine dahil etmesi de 6'ncı maddeye aykırı düşmektedir. Çünkü gerek 6'ncı maddede gerekse de 12'inci maddede Anadolu kıyılarına atıf yapılmaktadır ve adalar sınır belirlemede hesaba katılmamaktadır. Eğer bu durum Yunanistan'ın iddia ettiği gibi olsaydı 15'inci madde de İtalya'ya verilen adalar ismen sayıldıktan sonra “bağlı adacıklar” ifadesi eklenmesi yerine “3 dm içerisindeki ada ve adacıklar” ifadesi eklenirdi. Fakat hususi olarak “bağlı adacıklar” şeklinde eklenmiştir. Ayrıca 6'ncı ve 15'inci maddelerde “adacık” kavramları kullanılırken 12'nci maddede adacık kavramı hiçbir şekilde geçmemektedir. Yani 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nda Yunanistan'a ismi sayılanlar haricinde hiçbir ada veya adacık devredilmemiştir.

ç) Lozan Barış Antlaşması madde 16'daki “Türkiye işbu Antlaşmada belirlenen sınırları dışındaki tüm arazi ile bu arazilerden olup yine bu Antlaşma ile üzerinde kendi egemenlik hakkı tanınmış bulunanlar dışındaki Adalarda —ki bu arazi ve Adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiş ya da düzenlenecektir- her ne nitelikte olursa olsun, sahip olduğu tüm hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini beyan eder...”

¹¹⁶ Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun*, s. 84

¹¹⁷ Yazarın notu: Lozan Barış Antlaşması yapıldığı tarihte Yunanistan Karasuları 3 dm olarak uygulanıyordu. Daha Sonra Yunanistan 1936 yılında iç hukuk düzenlemesi ile karasuları mesafesini 6 dm'ne çıkararak Lozan Dengesini bozmuş ve yeni deniz alanları kazanmıştır. Bunun üzerine aynı şekilde Türkiye de 1964 yılında karasularını 6 dm'ne çıkarmıştır. Eğer Yunanistan 6'ncı maddeden hareketle adaların hukuki statüsünü karasuyu rejimine bağlıyorsa, yeni oluşan dengede 6 dm'lik karasuyu rejimi kabul edildiği için 6 dm içindeki adaları Türkiye'ye bırakmalıdır.

¹¹⁸ Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun*, s. 86

ifadesi, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi bir toptan feragat anlamına gelmemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi uluslararası hukukun temel ilkelerine göre egemenlik devri açık irade beyanı ile kesin olarak yapılmalıdır. Türkiye'nin 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 12 ve 15'inci maddeleriyle açık irade beyanı ile devrettiği adalar ismen sayılarak belirtilmiştir. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi Türkiye'nin sadece devrettiği adalar üzerindeki egemenlik haklarından vazgeçtiğini belirtmektedir. Ayrıca yine daha önce belirtildiği üzere özel hükümlerle düzenlenen haller genel hükümlerle bozulamaz. Bu sebeple 16'ncı maddenin toptan feragat olarak yorumlanması Lozan Barış Antlaşması'nın lafzına aykırı düşmektedir. Türkiye Lozan Barış Antlaşması'na Sevr Antlaşması'nı kabul etmeyerek gitmiştir. Sevr Antlaşması'nın 132'nci maddesi¹¹⁹ Türkiye'nin adalardan toptan feragat ettiği bir hüküm içermektedir. Yine Sevr Antlaşması'nın 84'üncü maddesinin 1'inci fıkrasında¹²⁰ Yunanistan lehine toptan feragatten söz edilmiştir. Fakat Türkiye savaşmak pahasına Sevr Antlaşması'nı reddetmiş ve İstiklal Savaşı'nı kazanarak Lozan Barış Antlaşması'na gitmiştir. Bu sebeple Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi, Sevr Antlaşması'nın 132'nci ve 84'üncü maddeleri gibi yorumlanamaz.¹²¹

1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesinin toptan feragat olarak yorumlanması, uluslararası antlaşmaların bir bütün olarak ve bir anlam ifade edecek şekilde yorumlanması ilkesine de aykırı düşmektedir. 12'nci ve 15'inci maddelerde düzenlenen özel hükümler 16'ncı maddeye eklenen bir genel hükümle bozulamaz. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması bir bütün olarak ele alındığında, eğer 16'ncı madde ile Türkiye kendisine verilen adalar dışında diğer tüm ada, adacık ve kayalıklardan vazgeçmiş olsaydı 12'nci ve 15'inci maddelerin Antlaşma metnine eklenmesine gerek olmazdı.¹²²

¹¹⁹ “Madde 132 — Türkiye bu muahedename ile tayin olunan hu dutları haricinde olup mezkûr muahedename ahkâmınca hiçbir daire-i nüfuza dahil bulunmayan ve Avrupa haricinde bulunan kâffe-i arazi üzerinde veya işbu araziye müteallik iddia edebileceği bilcümle hukuk ve tasarrufatından düvel-i müttetika lehine olarak feragat eylediğini beyan eyler. Türkiye işbu hükmün netayicini tanzim etmek üzere başlıca düvel-i müttetikanın ledelicap düvel-i saire ile müttetikan ittihaz ettiği veya edeceği ahkâmı kabul ve tasdik eylemeği taahhüt eyler.”, Sevr Antlaşması madde 132 için bkz.: Erim, N. (1953). *Devletlerarası hukuku ve siyasi tarih metinleri* (Vol. 4). Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.569

¹²⁰ “Madde 84/1 — 27 teşrinisani 1919 tarihinde Nöyi-sür-Sen (Neuilly-sur-Seine) de mumzi muahede mucibince Bulgaristan'a tahsis edilmiş olan hudut mahfuz kalmak üzere Türkiye eski Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa kıtasında ve işbu muahedename ile muayyen hudud-ı Osmaniye'nin ötesinde vaki arazisi üzerindeki bilcümle hukuk ve tasarrufatından Yunanistan lehine olarak feragat eder.”, Sevr Antlaşması madde 132 için bkz.: Erim, s.557

¹²¹ Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun*, s. 104

¹²² Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun*, s. 107-108

Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi kapsamına yalnızca adalar girmektedir. 6'ncı ve 15'inci maddeler de adacık kavramından bahsedilmesine rağmen 16'ncı maddede adacıklar ile ilgili herhangi bir düzenleme getirilmemiştir. Buradan da çıkarılacak sonuç Türkiye sadece devrettiği adalar üzerindeki haklarından vazgeçmiştir fakat adacık ve kayalıklardan böyle bir feragat söz konusu değildir.

5.1.4. EGAYDAAK Meselesine Dair Üçüncü Devletlerin Bakış Açıları ve Bazı Uluslararası Hukuk Yorumları

5.1.4.1. Üçüncü Devletlerin Bakış Açıları

EGAYDAAK meselesine dair Türk ve Yunan görüşlerine yukarıda değinilmiştir. Bu mesele incelenirken üçüncü devletlerin meseleye bakış açılarına değinmekte fayda vardır. Bu bakış açıları, iki ülkeden hangisinin tezlerinde daha haklı olduğunun anlaşılması açısından objektif bir görüş sağlayacaktır.

İlk olarak, her ne kadar İtalya 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'na bir taraf olsa da şu an da Ege Adaları üzerinde bir egemenliği yoktur. Bu sebeple İtalya'yı üçüncü ülke konumunda değerlendirebiliriz. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasında sonra İtalya, Ege Denizi'nde 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile devredilmeyen ada ve adacıklar olduğunu kabul ederek Türkiye ile önce 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'ni imzalama iradesini göstermiş ve ardından aynı sorunun Menteşe Bölgesi'nde de olduğunu düşünerek 28 Aralık 1932 Tarihli Mutabakat Zaptı'nı imzalama gayreti göstermiştir. İtalya tarafından yapılan söz konusu bu girişimler Lozan Barış Antlaşması ile devredilmeyen ada ve adacıklar olduğuna delil olarak yorumlanabilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın metni oluşturulurken Yunanistan daha önce de bahsedildiği gibi Türk iç hukuk sürecinden geçmeyen ve meclis tarafından onaylanmamış 28 Aralık Mutabakat Zaptı'na atıfta bulunulmasını istemiş, fakat SSCB (şimdiki Rusya Federasyonu) söz konusu Mutabakat metninin Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmediğini öne sürerek bu teklifin reddedilmesini istemiştir. Buradan hareketle SSCB'nin bakış açısına göre

Ege’de egemenliği devredilmemiş coğrafi formasyonların varlığı söz konusudur ve bu bir antlaşma ile çözümlenmemiştir.¹²³

Ege Denizi’nde egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıkların olduğunu ve bunların halef devlet sıfatıyla Türkiye’ye ait olduğunu doğrulayan diğer bir husus da İngiltere’nin İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman hakimiyetine geçen adaları Almanlar’dan alıp Yunanistan’a verene kadar 1943 ve 1944 yıllarına ait haritalarında Kardak Kayalıkları ve benzer diğer ada, adacık ve kayalıkların bulunduğu bölgeyi Türk hakimiyetinde göstermiş olmasıdır.¹²⁴ İngiltere’nin bu uygulaması, Yunanistan’ın 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın 6’ncı, 12’nci ve 16’ncı maddelerine yönelik yorumlarını ve 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı’na yönelik iddialarını çürütmektedir. Ayrıca, Kardak Kayalıkları’nı Türkiye’nin deniz sınırları içerisinde gösteren ve “Yunan haritaları temel alınarak ve Yunan hidrografi dairesinin izniyle” ibaresini taşıyan bir harita yine İngiltere’de Imray Tetra¹²⁵ tarafından yayımlanmıştır.¹²⁶

Son olarak, ABD Kongre Araştırma Servisi’nin 2023 yılında yayımlanan Amerikan-Türk ilişkileri hakkındaki raporunda Türk-Yunan ilişkilerindeki çatışmalardan bahsedilirken egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıkları gösteren bir harita yayımlamış ve “tartışmalı/ihtilaflı alanlar ve adalar” ifadelerini kullanmıştır.¹²⁷ Söz konusu haritaya göre:

“1) Girit bölgesindeki Gavda (Gavdos), Altınada (Chrysi), Koufonisi, Dia, Yeniçeri Adaları (Dragonada), Elasa (Elassa);

2) Kerpe (Karpathos) bölgesindeki İstakida (Astakida), Safran Adası (Zafora), Paçia (Pacheia), Makra, Stefania, Pondikonisi (Pontikousa), Sakarcılar (Giali), Kardak (Imia), Keçi (Pserimos), İlipsi (Lipsi), Bulamac (Farmakonisi), Nergizcik (Arkioi), Eşek (Agathonisi), Agrelus (Agrelousa), Hatapodia, Melabo (Melabioi), Hacılar (Donousa), Kalogeri, Anti İpsara (Antipsara), Koyun (Oinuses), Zürafa (Tzourafa), Çamada (Strogyli) ve Kına (Khina) adaları pembe renginde taranarak Yunan ve Türk egemenliği dışında gösterilmiştir.”¹²⁸

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s. 38,39

¹²⁴ Başeren, “Ege Sorunları”, s. 66

¹²⁵ İyonya ve Ege için Imray-Tetra haritaları, seyir denizcileri için mevcut en iyi haritalar olarak kabul edilmektedir.

¹²⁶ Başeren, “Ege Sorunları”, s. 66

¹²⁷ ABD Kongre Araştırma Servisi’nin ilgili raporu için bkz.: Congressional Research Service. Turkey (Türkiye): Background and U.S. Relations In Brief. (2023, 19 Ocak). Erişim Adresi: (<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44000/82>) Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

¹²⁸ Söz konusu haber kaynağı için bkz.: Yeni Akit. Cihat Yayıncı, ABD’nin kararı sonrası yetkililere seslendi: Bu fırsat kaçmamalı, artık seyretmeyelim golü atalım. (2024, 02 Mart). Erişim Adresi:

Söz konusu bu durum Türkiye'nin Gri Alanlar Tezini destekler niteliktedir. Zira bu durum Yunan medyasında da benzer şekilde yorumlanmıştır.¹²⁹ Ayrıca 1951 yılında Washington'da Ordu Harita Servisi tarafından yayınlanan Amerikan haritası da İngilizlerin yukarıda bahsedilen 1943 ve 1944 yıllarındaki haritaları ile benzerlik göstermektedir. Diğer yandan 27 Ocak 1996 tarihinde Amerikan Savunma Harita Kurumu tarafından yayınlanan harita ise Kardak Kayalıkları egemenliği belirlenmemiş (sovereignty undetermined) olarak göstermektedir.¹³⁰

5.1.4.2. Benzer İhtilaflara İlişkin Uluslararası Mahkeme Kararları

Yunanistan ve Türkiye arasında ihtilafa sebep olan adalar ile ilgili ileride yargı yoluna başvurulduğunda daha önceki benzer tartışmalara ilişkin uluslararası mahkeme kararları içtihat sayılacağı ve bu içtihatların olası davaya ilişkin karar aşamasında verilecek kararlara etki edebileceği için benzer uluslararası davaları ele almakta fayda vardır. Bu bize hangi tarafın görüşlerinin daha ağır bastığı hususunda da bir fikir verecektir. EGAYDAAK'a ilişkin Türk-Yunan ihtilafına içerik olarak benzer davalar şunlardır: Palmas Adası Davası (1928), Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü Davası (1933), Minquiers and Ecrehos Davası (1953), Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan Üzerinde Egemenlik Davası (2001), Nikaragua ve Honduras Arasındaki Kara ve Deniz Sınırları Davası (2007) ve en önemlisi 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesine atıfta bulunulan Eritre-Yemen İhtilafına ilişkin davadır.

5.1.4.2.1. Palmas Adası Tahkimi (1928)

Palmas Adası Tahkimi, ABD ve Hollanda arasında adanın egemenliği konusunda yaşanan ihtilafı çözmek için İsviçreli avukat ve diplomat Hans Max Huber'in hakemlik yaptığı bir uluslararası tahkimdir. İhtilafın temelinde, İspanya'nın Palmas Adası üzerindeki egemenliğinin geçerli olup olmadığı yatmaktadır. Eğer İspanya egemenliği tam olarak elde etmişse, 1898 Paris Antlaşması ile bu egemenliği

(<https://www.yeniakit.com.tr/foto-galeri/cihat-yayci-abdnin-karari-sonrasi-yetkililere-seslendi-bu-firsat-kacmamali-artik-seyretmeyelim-golu-atalim-77794/1>). Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

¹²⁹ Konu ile ilgili Yunan medyasında söylenenler için bkz.: NEWS BREAK. Κερκόπορτα Ηνωμένων Πολιτειών για το Αιγαίο! (2024, 25 Şubat). Erişim Adresi:

(<https://www.newsbreak.gr/politiki/566651/kerkoporta-inomenon-politeion-gia-to-aigaio>). Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

¹³⁰ Başeren, "Ege Sorunları", s. 66

ABD'ye devretmesi mümkün olabilecektir. Ancak, aksi durumda İspanya'nın bu devri gerçekleştiremeyeceği savunulmuştur.

ABD, Palmas Adası'nın egemenliğinin 1898 tarihli Paris Antlaşması ile İspanya'dan kendisine geçtiğini ve İspanya'nın ise bu adanın egemenliğini keşif yoluyla kazandığını iddia etmiştir. Hollanda ise ada üzerindeki egemenlik iddiasını 'devlet otoritesinin sürekli ve çekişmesiz bir biçimde kullanılması' usulüne dayandırmıştır. Max Huber'e göre Hollanda'nın iddiasının yeteri kadar delile dayanıp dayanmadığı ve eğer yeteri kadar delile dayanıyorsa bu otorite uygulamalarının hangi zaman diliminde gerçekleştiğinin belirlenmesi gerekmiştir. Bu kapsamda Hollanda şu vakıaları ispat etmiştir: a) Palmas Adası 1700 yılından beri aynı veya benzer isimlerle birbirini takip eden Sangi Adası Devleti'nin bir bölümünü oluşturan adayla aynı adadır; b) Söz konusu devletler 1677'den itibaren önce Doğu Hindistan Şirketleri'ne sonra da bir tabiiye anlaşması ile Hollanda'ya bağlanmıştır. Bu anlaşma ile sömürgeci Hollanda Devleti kendisine bağlanan bu devletleri kendi ülkesinin bir bölümü olarak kabul etmesini sağlayacak yetkiler vermiştir; c) Palmas Adası'na yönelik karakteristik devlet faaliyetleri Hollanda ve sömürgesi olan devletler tarafından 1700 ve 1898 yılları arasında farklı zamanlarda icra edildiği gibi 1898 ve 1906 yılları arasında da söz konusu faaliyetlere devam edilmiştir.¹³¹

Huber'e göre Hollanda'nın ada üzerindeki egemenlik faaliyetleri sürekli ve kesintisiz değildir. Fakat sadece yerlilerce iskân edilmiş uzak ve ufak bir adada egemenlik tezahürlerinin aralıksız olması beklenen bir şey değildir. Yine Huber'e göre 19'uncu yüzyılın yarısından sonraki dönemle alakalı kanıtlar, adanın Hollanda Hint Hükümeti tarafından açıkça ülkelerinin bir parçası gibi görüldüğünü ve 1898'e yakın yıllarda da egemenlik gösterisinde bir artış olduğunu göstermektedir. Ayrıca İspanya ve ABD tarafından, ABD'nin iddialarının başladığı 1906 yılına kadar ada üzerindeki Hollanda tarafından uygulanan egemenlik faaliyetlerine ilişkin bir itirazda bulunulduğu da görülmemiştir.¹³²

Max Huber, egemenlik iddialarını değerlendirirken etkin işgalin ve bunun süreklilik ve barışçıl bir şekilde uygulanmasının önemini vurgulamıştır. Kararında, İspanya'nın adadaki egemenliğini tamamlayamadığını ve Hollanda'nın sürekli ve

¹³¹ Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul, s. 184-186.

¹³² Gündüz, s. 187

barışçıl bir egemenlik sergilediğini belirtmiştir. Ayrıca, İspanya'nın Hollanda'nın bu durumu karşısında protesto etmemesi de dikkate alınmıştır.¹³³

Kararda, uluslararası hukukun önemli bir kavramı olan kritik tarih¹³⁴ ilkesi uygulanmıştır. Bu ilkeye göre, ihtilafın çözümü için belirlenen kritik tarihten sonraki davranışlar egemenlik oluşturmaz, yalnızca var olan durumu kanıtlayabilir. Bu davada kritik tarih olarak 1898 yılı, yani Paris Antlaşması'nın imzalandığı tarih seçilmiştir. ABD'nin 1906 yılında gerçekleştirdiği egemenlik faaliyetleri kritik tarih sonrasına denk geldiği için hak yaratıcı olarak kabul edilmemiştir. Sonuç olarak, Hollanda'nın egemenliği tanınmıştır.¹³⁵

5.1.4.2.2. Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü Davası (1933)

Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü Davası, Norveç ve Danimarka arasında Grönland'ın doğu bölgesinin egemenliği konusundaki anlaşmazlığı ele alan bir davadır. Norveç, 10 Temmuz 1931'de Grönland'ın sahipsiz topraklarını işgal ettiğini ilan etmiş ve bu tarih egemenlik iddialarının temelini oluşturmuştur. Davayı Uluslararası Daimî Adalet Divanı'na taşıyan taraflar, egemenlik iddialarını bu tarihten itibaren tartışmıştır.

Mahkeme, Danimarka lehine karar vererek, ülkenin uzun süreler boyunca egemenlik faaliyetlerinde eksiklikler olsa da Grönland üzerinde genel bir egemenlik oluşturduğunu ve bunu eylemleriyle desteklediğini belirtmiştir. Davanın kritik tarih kavramına dayalı bir örnek oluşturduğu vurgulanmıştır. Türkiye açısından bu dava, Kardak Krizi gibi kritik tarihlerde egemenlik iddialarının netleştirilmesi için bir referans teşkil edebilir.

5.1.4.2.3. Minquiers and Ecrehos Davası (1953)

Bu dava, Fransa ve Birleşik Krallık arasında Normandiya ile Jersey adaları arasındaki belirli adaların egemenliği konusunda yaşanan anlaşmazlığı ele almıştır. Uluslararası Adalet Divanı, tarafların iddialarını göreceli olarak değerlendirerek Birleşik Krallık lehine karar vermiştir.

¹³³ Gündüz, s. 183-185

¹³⁴ Uluslararası hukukta, bir uyuşmazlığın maddi olgularının meydana geldiği ve önemli olguların ortaya çıktığı döneme denk gelen zamana "kritik tarih" denmektedir. Aynı zamanda bu tarih, uyuşmazlığın taraflarının eylemlerinin bundan sonra konuyu etkileyemeyeceği tarih olarak kabul edilir.

¹³⁵ Gündüz, s. 183-187

Davada, kritik tarih kavramı belirleyici olmuştur. Fransa'nın 1839 Balıkçılık Antlaşması veya 1888 gibi erken tarihlerde egemenlik iddialarını öne sürmesine rağmen, mahkeme 1950 yılını kritik tarih olarak belirlemiştir. Çünkü mahkemeye göre 1839 Balıkçılık Konvansiyonu'nun yapıldığı tarihte Ecrehos ve Minquiers Adaları'na ilişkin bir egemenlik tartışması olmamıştır. Taraflar uzun bir süredir istiridye avlama hakkı konusunda anlaşmazlık içindedir. Ancak bu sorun söz konusu adalar ile ilgili egemenlik anlaşmazlığına ilişkin değildir. Bu adalara ilişkin egemenlik tartışması Fransa'nın ilk kez egemenlik iddiasında bulunduğu 1886-1888 yıllarında ortaya çıkmıştır. Mahkeme, feodal dönem iddialarını da egemenliği gösterecek nitelikte bulmamıştır.¹³⁶

Divan Ecrehos grubu adalar için 13'üncü yüzyılın başlarında İngiliz Kralı'na bağlı Manş Adaları grubunun bir parçası olarak kabul gördüğünü ve 14'üncü yüzyıl başlarında aynı Kral tarafından adalar üzerinde yargı yetkisinin kullanıldığını saptamıştır. Ayrıca Divan, aynı adalar üzerinde 19 ve 20'nci yüzyıllarda İngiliz yetkilileri tarafından devlet işlevlerinin yerine getirildiğini tespit etmiştir. Divan, Fransız hükümeti tarafından benzer faaliyetlerin yapıldığına dair herhangi bir delil bulamamıştır. Bu sebeple söz konusu adalar grubunun egemenliğinin İngiltere'ye ait olduğuna karar vermiştir.¹³⁷

UAD, Palmas Adası Tahkimi'ndeki gibi, kritik tarihten sonraki eylemlerin hak yaratıcı değil, sadece önceki iddiaların devamı niteliğinde değerlendirileceğini vurgulamıştır. Bu durum, tarihi haklara dayalı iddialar ve kristalleşme anı gibi kavramlarla şekillenmiştir. Sonuçta Birleşik Krallık, tarihi haklar ve süreklilik esasına dayalı olarak adaların egemeni ilan edilmiştir.¹³⁸

5.1.4.2.4. Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan Üzerinde Egemenlik Davası

Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan adaları üzerindeki egemenlik ihtilafında, Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Malezya ve Endonezya'nın iddialarını değerlendirmiştir. Her iki ülkenin de adalara antlaşma veya devir yoluyla sahip olmadığını belirten mahkeme, etkin kontrol ve egemenlik faaliyetlerini esas almıştır.

¹³⁶ Gündüz, s. 190

¹³⁷ Gündüz, s. 190-191.

¹³⁸ Gündüz, s. 190

Endonezya'nın iddiaları 1891 yılındaki Hollanda ve Büyük Britanya arasında imzalanan antlaşmaya dayanmaktadır. Söz konusu bu antlaşmaya göre Hollanda ve Büyük Britanya arasında sınırlar belirlenmiş ve 4 derece 10 dakika kuzey önlemenin güney kısmı Hollanda'ya bırakılmıştır. Dolayısıyla da bu alan şu anda Endonezya'ya aittir ve bu nedenle bahsedilen alan içerisinde kalan söz konusu 2 ada Endonezya'nın egemenliğindedir. Ayrıca Endonezya'ya göre bu adaların yakınında Hollanda'nın ve kendisinin donanmaları mevcuttur ve Endonezyalı balıkçılar bu adaların etrafındaki sularda geleneksel olarak avlanmaya devam etmektedir. Endonezya, mahkemenin kendisinin bu iddialara dayanan hakkını reddetmesi durumunda, egemenliği hala tartışmalı olan bu adalar üzerinde Bulungan Sultanı'nın halefi olması sebebiyle egemenlik iddiasında bulunabileceğini ileri sürmüştür.¹³⁹

Malezya ise bu adalar üzerindeki egemenlik iddialarını adaların ilk sahibi olan Sulu Sultanı'na ve sonrasında gerçekleşen bir dizi işleme dayandırmaktadır. Malezya'ya göre kendisinin adalar üzerindeki hak sahipliği halefiyet yoluyla Büyük Britanya'dan sonra kendisine geçmiştir. Egemenlik faaliyetleri kapsamında, Kuzey Borneo'lu yetkililerin adalar üzerindeki kaplumbağa yumurtalarının toplanmasına ilişkin oluşturduğu resmi düzenlemeleri ve yine aynı yetkililer tarafından söz konusu adalara inşa edilen deniz fenerlerinin Malezya yetkilileri tarafından idare edildiğini öne sürmüştür.¹⁴⁰

Divan öncelikle 1891 tarihli antlaşmanın Endonezya'nın iddia ettiği gibi bir sınır belirtilmediğine Hollanda'nın bu antlaşmalar sonrasındaki uygulamalarına da bakarak hükmetmiştir. Daha sonrasında ise halefiyet yoluyla egemenlik kazandığına dair bulgulara rastlamadığını belirtmiştir. Son olarak Divan, tarafların adalar üzerindeki etkinlikleri yönünden egemenlik iddialarını değerlendirmiştir. Divan burada kritik tarih olarak sorunun ortaya çıktığı kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin mektup teatisinin de yapıldığı 22 Mayıs 1969 tarihini benimsemiştir. Sonrasında Divan, kabul ettiği kritik tarih öncesi ve sonrasında iddiacı devletlerin adalar üzerindeki otoritelerini fiili ve sürekli olarak kullanıp kullanmadıklarını araştırmıştır. Bu kapsamda Divan, Endonezya'nın donanması ve balıkçıları üzerine oluşturduğu iddialarını egemenlik tesis ettiği yönünde kabul etmemiştir. Malezya'nın

¹³⁹ Ferudun, A. (2009). Ege'de, Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. S. 144

¹⁴⁰ Ferudun, s. 144-145.

ise deniz fenerlerine ilişkin faaliyetlerini yasama, yürütme ve yargı faaliyetleriyle benzer bulmuş ve söz konusu adaların egemenliğinin Malezya'da olduğuna hükmetmiştir. Divan ayrıca, Malezya'nın bu faaliyetleri yürütürken Hollanda ve Endonezya tarafından hiç protesto edilmediğini veya ihtilafı olarak belirtilmediğini bu sebeple etkinlik bakımından da adaların egemenliğinin Malezya'da olması gerektiğini belirtmiştir.¹⁴¹

Mahkeme, kritik tarihten sonraki davranışların yalnızca daha önceki yasal pozisyonları desteklemek amacıyla dikkate alınabileceğini ve yeni hak yaratamayacağını vurgulamıştır. Sonuç olarak, Malezya'nın adalar üzerinde egemen olduğuna karar verilmiştir.

Bu karar, Türkiye-Yunanistan kıta sahanlığı ve adalar sorununda 1976 yılının kristalleşme tarihi olarak değerlendirilmesine bir örnek oluşturabilir. Ancak UAD, bu konuda yetkisiz olduğunu ilan ettiği için, egemenlik iddialarının açıkça ilan edilmemesi nedeniyle kristalleşmenin sağlanması zor görülmektedir.

5.1.4.2.5. Nikaragua ve Honduras Arasında Kara ve Deniz Sınırları Davası (2007)

Bu dava, adalar üzerindeki egemenlik ve deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konularını kapsamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD), egemenlik ihtilafı için 2001 yılını kritik tarih olarak belirlemiş ve Nikaragua'nın bu tarihten önce ilgili adalar üzerinde egemenlik iddiasında bulunmadığını tespit etmiştir. Deniz yetki alanları tartışmasında, 1977'deki mektup değişimleri, karşılıklı iddialar içermediği için kritik tarih olarak kabul edilmemiştir. Mahkeme, deniz yetki ihtilafının 1982-1984 yıllarındaki protestolar ve gemi alıkoyma olayları ile başladığını belirtmiştir.¹⁴²

Sonuç olarak, mahkeme Honduras'ın adalar üzerindeki egemenliğini yasama yetkisi gibi faaliyetlerle kanıtladığını ifade etmiştir.

Bu dava, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde, deniz yetki alanları ve adalar egemenliği için farklı kritik tarihler belirlenmesi gerektiğine işaret edebilir. Özellikle

¹⁴¹ Ferudun, s. 145-150.

¹⁴² Ferudun, s. 121-137.

Yunanistan'ın 1976'daki başvurusunun kıta sahanlığı için kritik tarih oluşturduğu, ancak adalar sorunu için ayrı bir tarih belirlenebileceği vurgulanmaktadır.

5.1.4.2.6. Eritre ve Yemen Uyuşmazlığına İlişkin Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi Kararı

Eritre ve Yemen, Kızıl Deniz'de Osmanlı döneminden kalma bazı adalar, adacıklar ve kayalıklar üzerinde egemenlik anlaşmazlığı yaşamışlardır. Aralık 1995'te yaşanan küçük bir silahlı çatışmanın ardından, Eritre Büyük Haniş Adası'nı, Yemen ise Zukar Adası'nı ele geçirmiştir. Bu ihtilaf, iki ülkeyi silahlı çatışmaya sürükledi ve sonunda Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'ne taşınmıştır. Tarafların adalara yönelik tarihi hak iddiaları, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi ile ilişkilendirilmiştir. Mahkemenin kararında, bu tarihi hak iddiaları önemli bir yer tutmuştur. Mahkemenin Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi hakkındaki yorumları ve tespitleri, kararda önemli bir etken olmuş ve Ege'deki egemenlik anlaşmazlıklarında da benzer uygulamaların sonuçlarını ilginç kılacak potansiyel taşımaktadır.¹⁴³

Eritre'nin görüşüne göre, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi, Türkiye'nin Osmanlı dönemine ait toprak ve adalar üzerindeki tüm haklarından, ilgili tarafların gelecekteki durumlarını belirleme şartıyla tamamen feragat ettiğini belirtir. Eritre, bu maddenin adaların belirli bir devlete açıkça devredilmediğini ve hakimiyetin nasıl transfer edileceğine dair bir yöntem belirlenmediğini öne sürerek, adaların hakimiyetinin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, özellikle fetih, etkin işgal ve coğrafi konumlarına bağlı olarak belirlenmesi gerektiğini savunmuştur. Eritre, 1923'ten sonra İtalya'nın adalar üzerinde etkin bir işgal yoluyla egemenlik kurduğunu, kendisinin de İtalya'nın halefi olarak bu hakları devraldığını iddia etmiştir. Bu haklar önce Etiyopya'ya geçmiş ve 1993'te Eritre'nin bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte Eritre'ye aktarılmıştır. Buna Karşılık Yemen adalar üzerindeki haklarını 6'ncı yüzyıldan kalma köklü, tarihi ve geleneksel Yemen haklarına dayandırarak ileri sürmüştür. Yemen'in iddiasına göre, bu haklar Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olurken tanınmış ve İmparatorluğun yıkılmasından sonra, 1923'te Türkiye'nin haklarından feragat etmesiyle, adalar esas sahipleri olan Yemen'e geri dönmüştür. Yemen, 1923 tarihli Lozan Barış

¹⁴³ Kurumahmut/Başeren, Ege'de Gri Bölgeler, s. 67

Antlaşması'nın 16'ncı maddesi kapsamında adaların sahipsiz toprak "terra nullius" olmadığını, tersine egemenliği belirlenmemiş bir bölge olarak kaldığını savunmuştur. Ayrıca, Yemen, 16'ncı maddeyle ilgili olarak, adalar üzerindeki Yemen egemenliğini tanıyan ya da buna itiraz etmeyen ilgili taraflar ve üçüncü devletlerin uygulamaları nedeniyle bu maddenin artık etkisini yitirdiğini öne sürmüştür.¹⁴⁴

Mahkeme her iki tarafın da taleplerine karşılık söz konusu adaların egemenliğinin halefiyet üzerinden belirlenemeyeceği, 16'ncı madde ile Türkiye'nin söz konusu adalardan feragat ettiği ancak bu durumun adalara sahipsiz toprak statüsü kazandırmak yerine adaları "egemenliği belirlenmemiş toprak" statüsüne soktuğu yönünde bir karar almıştır. Bu karar neticesinde Ege'deki durumu göz önüne alındığında, Türkiye'nin Lozan barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesiyle 3 dm dışındaki adalardan feragat ettiği ve halefiyet yoluyla bu adalar üzerinde hak iddia edemeyeceği anlaşılmaktadır. Fakat aynı zamanda söz konusu karar, Yunanistan'ın Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve İtalya'ya verilen adaların sınırlı olarak sayıldığı ve geri kalan ada, adacık ve kayalıkların toplu olarak kendisine verildiği iddiasını da çürütmektedir. Ayrıca bu karar ile Yunanistan'ın söz konusu ada, adacık ve kayalıkları işgal yöntemi veya diğer tek taraflı uygulamalar¹⁴⁵ ile kazanması da mümkün değildir.

Türk Hukukçu Prof. Dr. Sertaç Hami Başeren'e göre mahkemenin 16'ncı madde yorumu Kızıl Deniz'deki anlaşmazlıkların çözümünde uygulandığı gibi Ege Denizi'nde uygulanamaz. Çünkü Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci ve 15'nci maddelerinde Ege'deki ada, adacık ve kayalıkların egemenliğine ilişkin özel hükümler bulunmaktadır ve bu sebeple 16'ncı maddedeki genel hükümle Türkiye Ege'de 3 dm dışındaki ada, adacık ve kayalıklardan toptan feragat etmiş sayılamaz.¹⁴⁶ Ayrıca mahkeme söz konusu bu kararında, 16'ncı maddedeki "...bu toprak ve Adaların geleceği ilgililerce saptanmış ya da saptanacaktır..." ifadesindeki

¹⁴⁴Kurumahmut/Başeren, Ege'de Gri Bölgeler, s. 68

¹⁴⁵ Yazarın notu: Yunanistan Ege'deki EGAYDAAK üzerinde egemenlik tesis etmek için buraları iskana açmaya çalışmaktadır. Türkiye tarafından bu durum işgal olarak değerlendirilmekte ve her ortamda itiraz edilmektedir. Son olarak Yunanistan'ın Nisan 2024 tarihinde Ege Denizi üzerinde Deniz Parkı ilan edeceğini duyurması üzerine T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından duruma itiraz eden bir açıklama yapılmış ve Yunanistan tarafından statüsü tartışmalı coğrafi formasyonlar üzerinde yaratılması muhtemel fiili durumların kabul edilmeyeceğine dikkat çekilmiştir. T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın resmî açıklaması için bkz.: Denizi'nde İlan Edeceğini Duyurduğu Deniz Parkı Hk. (2024, 09 Nisan) Erişim Adresi: (https://www.mfa.gov.tr/no_-58_-yunanistan-in-ege-denizi-nde-ilan-edecegini-duyurdugu-deniz-parki-hk.tr.mfa). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024

¹⁴⁶ Kurumahmut/Başeren. Ege'de Gri Bölgeler, s. 69

“ilgililer”in kimler olabileceği hakkında bir tanımlama yapmıştır. Karar metninin 158’ inci ve 165’inci paragraflarında¹⁴⁷ “*ilgililer*” için 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nda neyin kastedildiğinin tam olarak anlaşılmadığı; fakat bu ifade ile, Lozan Barış Antlaşması’nın yüksek akit tarafları olsun ya da olmasın halen veya gelecekte adalar üzerinde hukuki iddia sahibi olan veya yüksek siyasi çıkarları olan devletlerin kastedilmiş olabileceği değerlendirilmiştir. Buradan hareketle eğer Lozan Barış Antlaşması’nın 16’ncı maddesi, söz konusu mahkemenin Kızıl Deniz üzerinde yorumladığı gibi Ege Denizi’nde de yorumlanacak olursa şüphesiz burada “*ilgililer*”in arasında Türkiye’de olacaktır. Bu sebeplerle Adaların geleceği hakkında Türkiye’nin rızası olmadan bir karar verilemez.

5.1.5. Egemenliği Devredilmemiş Ege Adaları’na İlişkin Türk-Yunan Tezlerinin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

Söz konusu anlaşmazlık ile ilgili Türk-Yunan tezlerine yukarıda değinilmiştir. Görüldüğü üzere burada genel olarak Ege Adaları üzerinde yapılan atlaşmaların farklı yorumlanması meselenin temelini oluşturmaktadır. Tarafların tezlerinde 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın 6, 12, 15 ve 16’ncı maddelerinin; 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın 14’üncü maddesinin ve 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı’nın farklı yorumlandığı anlaşılmaktadır. Sırasıyla bahsi geçen Antlaşmalar ve maddeleri incelemekte fayda vardır.

Yunanistan’ın iddialarını dayandırdığı Lozan Barış Antlaşması’nın 6’ncı maddesinin üçüncü paragrafı şöyledir: “İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm olmadıkça, deniz sınırları, sahilden üç milden daha yakın mesafede bulunan adaları ve adacıkları kapsar.” Buradan anlaşıldığı üzere 6’ncı maddenin amacı aslında Türkiye’nin karasuları sınırını belirlemekte ve adalar ile ilgili bir egemenlik hükmü taşımamaktadır. Fakat Yunanistan 6’ncı maddeyi 16’ncı madde ile birlikte yorumlamakta ve Türkiye’nin karasuları dışındaki tüm ada, adacık ve kayalıklardan feragat ettiğini ileri sürmektedir.

Lozan Barış Antlaşması bir bütün olarak ele alındığında 6’ncı maddenin bahsi geçen diğer maddelerle ilişkilendirilmesi 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nin 31’inci maddesinin birinci paragrafına¹⁴⁸ aykırılık teşkil etmektedir.

¹⁴⁷ Karar Metni için bkz.: Permanent Court of Arbitration. Sovereignty and Maritime Delimitation in the Red Sea (Eritrea/Yemen). Erişim Adresi: (<https://pcacases.com/web/sendAttach/517>). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024

¹⁴⁸ Gündüz, s. 73

Söz konusu 31'inci maddeye göre antlaşmanın bütünü içinde konu ve amacına uygun olarak iyi niyetle yorumlanmalıdır. Lozan Barış Antlaşması'nın 2, 3, 4 ve 5'inci maddeleri Türkiye'nin kara sınırları hakkındadır. Madde 6 ise açık bir şekilde, uygulanacak karasuyu rejiminden bahsetmektedir. Bu Türkiye'nin karasuyu sınırları ile alakalıdır ve egemenlik devrinden bahsetmemektedir.

Yine Lozan Barış Antlaşması'nın 12, ve 15'inci maddelerinde Ege'de egemenlik devrine konu olan adalar ismen sayılmışken 16'ncı maddenin diğer bütün adalardan toptan feragat olarak yorumlanması da 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31'inci maddesine aykırı görünmektedir. Zira Lozan Barış Antlaşması bir bütün olarak ele alındığında 12 ve 15'inci maddelerle özel düzenlemeler getirilmiş bir meselede, sonra gelen 16'ncı madde ile genel düzenlemeye gidilmesi uygun değildir. Özel hükümlerin olduğu bir antlaşmada genel yargılar çıkarmak o antlaşmanın lafzına aykırıdır. Uluslararası hukukun yorum ilkesine göre uluslararası antlaşmalar, hükümleri ile bir anlam ifade etmeli ve bir bütün olarak yorumlanmalıdır. Eğer Lozan Barış Antlaşması'nda Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki adalar üzerinde egemenliği 3 km karasuları ile sınırlandırılmak istenseydi 12 ve 15'inci maddelere ihtiyaç duyulmazdı. Bu sebeple 16'ncı maddenin toptan feragat olarak yorumlanması Lozan Barış Antlaşması'nın lafzına aykırı düşmektedir. Diğer yandan 16'ncı madde Yunanistan'ın yorumladığı gibi olsaydı, Türkiye ve İtalya'nın 1932 yılında hangi adaların kime ait olduğunun tespiti için bir mutabakat imzalama yoluna gitmemeleri gerekirdi.

Meseleye Uluslararası Sürekli Hakem Mahkemesi'nin Eritre-Yemen Davası'na ilişkin kararını ele alarak yaklaşırsak, 16'ncı madde bir toptan feragat olarak yorumlansa bile Ege'deki tüm ada, adacık ve kayalıkların Yunan egemenliğine geçtiği yorumu yapılamaz. Daha önce bahsedildiği üzere Eritre-Yemen Davası'nda mahkeme 16'ncı maddeyi bir toptan feragat olarak yorumlamış fakat adaların statüsünü "sahipsiz toprak" olarak değil, "egemenliği belirlenmemiş toprak" olarak belirlemiştir. Mahkemeye göre bu kara parçalarının egemenliği işgal yoluyla veya halefiyet yoluyla belirlenmemektedir. Bu sebeplerle Yunanistan'ın 16'ncı madde üzerine iddiaları dayanaksız görünmektedir.

Diğer yandan Yunanistan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile İtalyan egemenliğindeki adaların kendi hakimiyetine geçtiğini, söz konusu bu adaların Lozan Barış Antlaşması'nın 15'inci maddesi, 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı ve 28 Aralık 1932 tarihli ek protokolü ile belirlenmiş

olduğunu iddia etmektedir. Türkiye ise Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesinde Yunanistan'a devredilen adaların ismen sayılmış olduğunu ve 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı ile sadece Meis'in çevresindeki adaların egemenliğinin belirlendiğini iddia etmektedir. Türkiye'ye göre 28 Aralık 1932 tarihli Mutabakat Zaptı 4 Ocak 1932 tarihli Mutabakat Zaptı'na ek bir protokol değildir ve bu Mutabakat Zaptı Türkiye'nin iç hukuk yollarından geçmemiştir. Yine Türkiye 28 Aralık 1932 tarihli metni imzalayan kişilerin, antlaşmaya imza atmak üzere yetkilendirilmediğini de belirtmektedir.

Söz konusu iddialar uluslararası hukuk açısından incelendiğinde Ege'de İtalyan egemenliğine devredilen adalar Lozan Barış Antlaşması'nın 15'inci maddesi ile ismen sayılmıştır. Fakat burada aynı zamanda ismen sayılan adalara bağlı adacıklarında devri söz konusudur. Türkiye ve İtalya bölgedeki ada ve adacıkların egemenliğinin kime ait olduğunu belirlemek üzere önce Meis çevresindeki ada ve adacıklar için 4 Ocak 1932 de masaya oturup bir mutabakata vardıktan sonra benzer bir mutabakat metnini 28 Aralık 1932'de Menteşe Adaları için hazırlamaya niyet etmişlerdir. Fakat Türkiye'nin belirttiği ve yukarıda bahsedildiği üzere SSCB'nin de dikkat çektiği gibi 28 Aralık 1932 tarihli Metin Türk iç hukuk yollarından geçmemiş ve Milletler Cemiyetine tescil ettirilmemiştir. Yunanistan'ın da imzacı olduğu 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 7'nci maddesinde belirtildiği üzere bir kişinin antlaşma yapmak üzere bir devleti temsil edebilmesi için şu koşullar gereklidir:

“1. Bir andlaşma metninin kabulü veya tevsiki amacıyla veya Devletin bir andlaşma ile bağlanma rızasını açıklaması amacıyla bir kişinin bir Devleti temsil ettiği şu hallerde kabul edilir:

a- uygun bir yetki belgesini gösterdiği zaman; veya

b- ilgili Devletlerin uygulamasından veya diğer şartlardan niyetlerinin o şahsın bu amaçlar için Devleti temsil ettiğini kabul etmek ve yetki belgesini bertaraf etmek olduğu ortaya çıktığı zaman;

2. Görevleri gereği ve yetki belgesine başvurmaksızın aşağıdaki kişilerin Devletlerini temsil ettikleri kabul edilir:

a- Devlet Başkanı, Hükümet Başkanı ve Dışişleri Bakanları, bir andlaşmanın akdi ile ilgili her türlü işlemin yapılması amacıyla;

b- Diplomatik misyon başkanları, kendilerini akredite eden Devletle akredite oldukları Devlet arasındaki bir andlaşmayı metin olarak kabul etmesi amacıyla;

c- Devletler tarafından bir milletlerarası konferans veya bir milletlerarası örgüt veya organlarından birine akredite olan temsilciler, o konferansta, örgütte veya organda bir anlaşma metnini kabul etmek amacıyla.”¹⁴⁹

Söz konusu metni imzalayanların yukarıdaki şartları sağlamadığı Türkiye tarafından belirtilmektedir. Kaldı ki kişilerin imza yetkisi olduğu kabul edilse bile yine Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nin 12’nci maddesinin ikinci paragrafındaki (b) bentine göre temsilci tarafından ad referendum imzalanan antlaşma ancak Devleti tarafından teyit edilirse antlaşmanın imzalandığı teşkil edilmiş sayılmaktadır. Türkiye ise tartışmalı mutabakatı iç hukuk yollarından geçirmeyerek teyit etmemiştir. Bu durumda Mutabakat geçersiz sayılmaktadır.

Yine 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 11’e göre, bir antlaşma ile bağlanma rızasını açıklama yolları “imza, bir antlaşma teşkil eden belgelerin teatisi, onay, kabul, tasvip veya katılma veya üzerinde mutabık kalındıysa diğer herhangi bir araçla”¹⁵⁰ açıklanabilir. Türkiye ve İtalya arasında 28 Aralık 1932 tarihinde imzalanan Mutabakat metninin tarafları bağlaması için yukarıda sayılan antlaşma ile bağlanma koşullarından hiçbirini yerine getirilmemiştir. Bu sebeple Türkiye tezlerinde haklı görünmektedir.

Önceki bölümlerde işlendiği üzere Palmas Adası Davası’nda Mahkeme, ABD’nin İspanya’dan Palmas Adası’nı devralabilmesi için söz konusu adanın İspanya egemenliğinde olduğunun kanıtlanmasını istemiştir. Çünkü Hakim Max Huber’in de belirttiği üzere kimse sahip olduğundan fazlasını devredemez. Türkiye ve İtalya arasında Menteşe Adaları üzerine bir mutabakat sağlanamadığı için 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın 14’üncü maddesinde ismi geçen adalar dışında hiçbir ada adacık ve kayalık Yunanistan’a devredilmemiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki EGAYDAAK meselesine benzer diğer anlaşmazlıklara ilişkin uluslararası mahkeme kararları yukarıda incelenmiştir. Genel itibari ile bakıldığında Mahkeme egemenliğin kime ait olduğunun belirlenmesi için bir kritik tarih belirlemiş ve bu tarihten önce yapıla gelmiş egemenliğe yönelik devlet faaliyetlerini incelemiştir. Türkiye ve Yunanistan söz konusu bu anlaşmazlık için mahkemeye başvurmamıştır. Yunanistan Ege’de kıta sahanlığı dışında bir sorun olduğunu da kabul etmemektedir. Fakat eğer ileri de bu konu uluslararası yargıya taşınırsa mahkemenin kritik tarih olarak, meselenin ilk olarak ortaya çıktığı Kardak

¹⁴⁹ Gündüz, s. 68

¹⁵⁰ Gündüz, s. 69

Krizi tarihini belirleme ihtimali yüksek görünmektedir.

5.2. Yunanistan Tarafından Ege'deki Adaları'nın Karasularını Tek Taraflı Artırılması Girişimi

Ege Denizi'ndeki karasuları rejimi daha önce de bahsedildiği üzere 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile 3 dm olarak belirlenmişti. Yunanistan Ege Denizi'ndeki karasularını 17 Eylül 1936 tarihinde 230 sayılı 'Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun' ile tek taraflı olarak 6 deniz mile çıkarmıştır.¹⁵¹ Türkiye ise bu duruma sessiz kalarak 1964 yılına kadar karasuları sınırını 3 dm olarak uygulamaya devam etmiştir. 1964 yılına gelindiğinde ise Türkiye de Ege'deki karasularını 476 sayılı Karasuları Kanunu ile 6 dm olarak belirlemiş, fakat 6 dm'ni aşacak bir karasuyu genişliği için de "fili mütekabiliyet" şartı konmuştur. Böylece Türkiye Ege'de 6 dm, Karadeniz ve Akdeniz'de ise 12 dm karasuyu genişliği belirlerken bir sonraki karasuyu sınırları düzenlemesini karşılıklılık esasına göre yapacaktır. Yani Yunanistan Ege Denizi'nde o dönem 12 dm karasuyu uygulamasına geçseydi, Türkiye de Ege'de 12 dm karasuyu uygulayacaktı. Nitekim bu maddenin getireceği tehlike fark edilerek 1982 yılında 2674 sayılı Karasuları Kanunu ile 1964 tarihli kanun yürürlükten kaldırılmış ve karasuları 6 dm olarak kalmakla birlikte 6 dm'nden daha uzun karasuyu belirleme yetkisi hakkaniyet ilkesine bağlı kalmak şartıyla bakanlar kuruluna devredilmiştir. Söz konusu 2674 sayılı kanun ilk 6 maddesi aynen şöyledir:

"Madde 1 – Türk karasuları Türkiye ülkesine dahildir. Türk karasularının genişliği altı deniz milidir. Bakanlar Kurulu, belirli denizler için, o denizlerle ilgili bütün özellikleri ve durumları göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, altı deniz milinin üstünde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir.

Madde 2 – Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları göz önünde bulundurularak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır.

Madde 3 – Karasularının genişliği, Bakanlar Kurulunca (günümüzde Cumhurbaşkanınca) tespit edilecek esas hatlardan itibaren ölçülür.

Madde 4 – Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimî liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir.

¹⁵¹ Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun, s. 19

Madde 5 – İç suların dış sınırını belirleyen ve karasularının genişliğini ölçmekte esas olan hatlar, bu amaçla hazırlanan büyük ölçekli deniz haritalarında gösterilir.

Madde 6 – 15/5/1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.”¹⁵²

Türkiye söz konusu bu kanun ile Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda görüşülen devletlere 12 dm’e kadar karasuyu belirleme yetkisi verilmesi hususunun Yunanistan tarafından uygulanmasının önüne geçmek istemiştir. Söz konusu Konferans sırasında 12 dm karasuyuna itiraz eden Türkiye, 2674 sayılı Karasuları Kanunu’nu yürürlüğe koyarak itirazlarını bir kez daha ortaya koymuştur. Söz konusu kanunun 1’inci maddesine dayanarak Bakanlar Kurulu 29 Mayıs 1982 tarihli ve 9/4742 sayılı kararı ile 2674 sayılı kanundan önce de uygulanan Karadeniz ve Akdeniz’de 12 millik karasuyu uygulamasının devamına ve Ege Denizi’nde karasuları uzunluğunun 6 mil olarak devam etmesine karar vermiştir.¹⁵³ Türkiye her ne kadar Ege Denizi’nde barışçıl yollarla bir karasuyu rejimi belirlenmesi yönünde adımlar atsa da Yunanistan, devletlere karasularını 12 dm’ne kadar çıkarabilme yetkisi veren 1982 tarihli BMDHS’yi 1 Haziran 1995 tarihinde parlamentosundan geçirerek sözleşmenin 3’üncü maddesinde bulunan karasularını 12 dm’ne çıkarma hakkını uygun bir zamanda ve ulusal stratejilerini göz önünde bulundurarak kullanabileceğini ilan etmiştir. Bunun üzerine 8 Haziran 1995 tarihinde Türkiye, Yunanistan’ın Ege Denizi’ndeki 6 dm olan karasularını 12 dm’ne çıkarması halinde bu durumun “casus belli (savaş nedeni)” sayılacağını ilan etmiştir. Böylece Ege Denizi’nde yeni bir anlaşmazlık konusu oluşmuştur.

5.2.1. 12 Deniz Mili Karasuyu Hakkında Yunan Tezleri

Yunanistan yukarıda bahsedildiği üzere 1982 tarihli BMDHS’yi parlamentosunda onaylattıktan sonra karasularını 12 dm’ne çıkarma hakkını ilan etmiştir. Türkiye’nin Ege’deki itirazlarını kabul etmeyen Yunanistan’ın tezleri şu görüşlere dayanmaktadır:

1) Türkiye Yunanistan’ın 1931 yılında ilan ettiği adalar üzerindeki 10 dm hava sahasına 50 yıl boyunca itiraz etmemiştir.

¹⁵²Kanun detayı için bkz: Karasuları Kanunu. (1982, 29 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 17708). Erişim Adresi: (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17708.pdf>). Erişim tarihi: 30.04.2024

¹⁵³Kurumahmut, Ege’de Temel Sorun, s. 19,20

2) 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesi, devletlere kendi karasularını belirleme ve karasularını 12 dm'ne kadar çıkarabilme hakkı tanımaktadır. Dolayısı ile bu sözleşmeyi onaylamış olan Yunanistan'ın da kendi karasularını belirleme hakkı vardır.

3) Yunanistan'ın karasuları konusu bir iç hukuk meselesi olup egemenlik hakkı ile ilgilidir. Bu sebeple bu konu hakkında yapacağı düzenlemelere diğer devletler müdahalede bulunamaz.

4) Gerek 1958 tarihli CKBBS gerekse 1982 tarihli BMDHS hükümleri aynı zamanda teamül kuralları değeri taşımaktadır. Bu sebeple Türkiye uluslararası hukuku oluşturan teamüllere saygılı olmalıdır.

5) Yunanistan'a göre Ege Denizi'ndeki Yunan adaları ile ülke kıtası arasında siyasi ve ekonomik bir bütünlük vardır. Yunanistan ülkesel bütünlük ilkesine ve BMDHS'nin 121'inci maddesine dayanarak adaların karasularının da kıta ülkesi karasuları gibi sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

6) Yunanistan'a göre deniz alanlarının sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesi genel kural olarak kabul edilmektedir ve eğer iki devlet arasında bir antlaşma yapılamıyorsa özel durumlar kural dışı kabul edilerek eşit uzaklık ilkesi uygulanmalıdır.

7) Türkiye'nin Karasuları 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile 3 dm olarak belirlenmiştir ve Türkiye karasularını 1964 yılından itibaren 6 dm'ne çıkararak uluslararası hukuku çiğnemektedir. Türkiye'nin karasularını 3 dm'nin ötesinde belirlemeye hakkı yoktur.

Yukarıda da görüldüğü gibi Yunanistan kendi tezlerini uluslararası sözleşmelere, antlaşmalara ve Ege Denizi'ndeki uzun yıllardır sürdürdüğü tek taraflı uygulamalara dayandırmaktadır. Bunları daha iyi anlamak adına sırasıyla tek tek açıklamakta fayda vardır.

Yunanistan 1931 tarihinde 5017 sayılı (5017/1931) "Sivil Havacılık Hakkında" yasası ile; kara kıtasının ve adalarının sahillерinden başlayarak ölçülen 10 dm uzunluğunda bir alanı kendisinin "hava sahası" olarak düzenlemiştir. Yine Yunanistan 1936 yılında karasularını 230 sayılı 'Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun' ile tek taraflı olarak 6 dm'ye çıkarmıştır. Yunanlı yazar

Mihail, 1984 yılında yazdığı eserinde Türkiye'nin o zamana kadar söz konusu bu iki uygulamaya hiç itiraz etmediğinden bahsetmektedir.¹⁵⁴ Yine farklı bir Yunanlı yazar olan *Rozakis*, 1931 tarihli 5017 sayılı yasanın Yunanistan'ın milli hava sahasından ziyade 10 dm'lik bir karasuyu mesafesi belirlediğini ve bunun yalnızca hava araçlarının seyrüseferlerinin kontrol edilmesini amaçladığını ve de Türkiye'nin ise, Yunanistan tarafından uygulanan 10 dm'lik (1931 tarihinden itibaren) ile 6 dm'lik (1936 tarihinden itibaren) ikili karasuyu uygulamasına itiraz etmediğini ifade etmektedir. Bir diğer Yunanlı yazar *İkonomidi* de tıpkı *Rozakis*'e benzer şekilde Yunanistan tarafından 1936 yılından itibaren uygulanan genel karaktere haiz 6 dm'lik karasuyu ve 1931 yılından itibaren uygulanan 10 dm'lik hava sahası uygulaması olduğunu ileri sürmektedir. *İkonomidis*'e göre söz konusu 10 dm'nden 6 dm dışında kalan 4 dm'lik alan da Yunanistan'ın deniz egemenlik alanına girmektedir ve Yunanistan bu alanda uçaklar ile polisiye tedbirler bakımından sorunlara dair yargı yetkisini kullanabilmektedir.¹⁵⁵ Yunanistan günümüzde dahi bu iddialarına dayanarak Ege'de Türk uçaklarının 10 dm hava sahasına her girişini bir ihlal olarak değerlendirmektedir. Yunanlılar, 1931 yılından itibaren uygulanan 10 dm hava sahasının aslında Yunan karasuları olduğunu ve Türkiye'nin ise bu uygulamaya 1974 yılına kadar itiraz etmemesinden dolayı söz konusu uygulamanın bölgesel bir teamül kuralı haline geldiğini iddia etmektedir.

Yunanistan'ın diğer bir iddiası ise 1982 tarihli BMDHS'ye dayanmaktadır. Bahsi geçen sözleşmenin 3'üncü maddesine¹⁵⁶ göre her devlet 12 mili geçmemesi şartı ile kendi karasularını tespit etme hakkına sahiptir. Üçüncü Deniz Konferansına katılarak karasuyu rejiminin 12 dm olarak uygulanması konusunda görüşler beyan eden Yunanistan, 1982 tarihli BMDHS'nin 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girmesinin üzerinden çok geçmeden karasuyu rejimini 12 dm olarak düzenleyen 1982 tarihli BMDHS'ni 1 Haziran 1995 tarihinde Yunan parlamentosunda onaylatmıştır.¹⁵⁷ Yunanistan'a göre ilgili sözleşmenin hükümleri teamül kurallarından oluşmaktadır ve uluslararası hukuku temsil etmektedir. Buradan

¹⁵⁴ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları s. 139,140

¹⁵⁵ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 140

¹⁵⁶ BMDHS Madde 3: "Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez.", BMDHS madde 3 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 223

¹⁵⁷ 1982 tarihli BMDHS Yunan parlamentosunda 1995 tarihli ve 2321 sayılı yasa ile onaylanmış ve 23 Haziran 1995 tarihli ve 136 sayılı Yunan Resmî Gazetesinde yayınlamıştır.

hareketle Yunanistan'ın karasularını 12 dm'e çıkarması uluslararası hukuktan kaynaklanmaktadır ve aynı zamanda egemenlik hakkıdır. Bu sebeplerden dolayı Yunanistan'a göre Türkiye'nin itirazları Yunanistan'ın egemenlik hakkıdır ve kabul edilemez.

Yine Yunanistan'a göre, bir kıyı devletinin karasuları sınırını belirleme yetkisi, kendi egemenlik haklarından türemiş bir yetkidir. Uluslararası hukuk, kıyı devletlerine bu hakkı vermiş olup, diğer devletler bu yetkiyi kısıtlayamaz. Her devlet, kendi ulusal yasaları çerçevesinde karasularının genişliğini belirleme ve karar verme hakkına/yetkisine sahiptir. Bu hak, yalnızca ilgili devleti ilgilendiren bir mesele olarak kabul edilir ve bu yetkinin diğer devletler tarafından sınırlandırılması, devletlerin egemenlik haklarına ve devletlerarası eşitlik ilkesine aykırıdır. Dolayısıyla, Yunanistan hem egemenlik haklarına dayanarak hem de 1982 tarihli BMDHS uyarınca kıyı devletine verilen yetkiler çerçevesinde, Ege Denizi'nde kendi karasularını serbestçe belirleme yetkisine sahiptir. Bu yetki başka devletlerle paylaşılmaz veya onlar tarafından kısıtlanamaz. Karasularını belirleme yetkisi, bir kıyı devletinin egemenliği altındaki bir konudur ve kendi iç hukukunu ilgilendirir.¹⁵⁸

Yunanistan'ın bir diğer iddiası ise, gerek 1958 tarihli CKBBS'nin gerekse 1982 tarihli BMDHS'nin hükümlerinin teamül hukukundan kaynaklandığı ve dolayısıyla BMDHS'nin 3'üncü maddesi gereğince karasuları genişliğinin 12 dm olarak belirlenebilmesinin bir genel kural olarak kabul edildiği ve karasuyu genişliğini belirleme takdir ve yetkisinin ise kıyı devletine ait olduğu üzerinedir. Böylece kıyı devleti bu takdir yetkisini istediği zamanda, dilediğinde kullanabilme hakkına sahiptir. Diğer devletler kıyı devletinin bu yetkilerini sınırlayamaz. Yunanistan'a göre Türkiye'nin bu konudaki itirazları teamüllere aykırılık teşkil etmektedir. Yunanlı yazar *Niko Jau*'ya göre, 12 dm kuralı Jamaika Konferansı'nda oy birliğiyle kabul edilmiştir ve Yunanistan eğer isterse kendi seçeceği bir tarihte bu kuralı uygulama hak ve özgürlüğüne sahiptir. Diğer bir Yunanlı yazar *Kozak*'a göre de Teamül Hukuku'na gereğince, devletler söz konusu uluslararası antlaşmaları kabul etmeseler dahi uygulamak zorundadır. Buradan hareketle *Kozak*, Yunanistan'ın karasuları genişliği olarak 12 dm kuralını uygulama hakkına sahip olduğunu iddia

¹⁵⁸ Kuran, S. (2006). *Uluslararası deniz hukuku*. Arıkan Basım Yayın Dağıtım Limited Şti, İstanbul, s.120

etmektedir.¹⁵⁹ Ayrıca yine Yunanlı yazar *Mihail*'e göre, 6 dm'lik karasuyu uygulamasının Yunanistan için geçmiş yıllardaki ihtiyaçlara cevap verse de günümüzdeki modern çağın ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. *Mihail*, karasularının koruyucu niteliğini öne sürerek, Yunanistan'ın gerek komşularına gerekse üçüncü devletlere karşı ulusal güvenliğini sağlayabilmesi için karasularını 12 dm olarak uygulaması gerektiğini iddia etmektedir.¹⁶⁰

Yine Yunanistan'a göre 1982 tarihli BMDHS'nin 121'inci maddesi¹⁶¹ adalara da kıta ülkesi ile aynı koşullarda karasuyu hakkı tanınmıştır. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adaları ile kıta ülkesi arasında siyasi ve ekonomik bir bütünlük vardır ve yabancı devletlere ait deniz alanlarının bu bütünlüğü bozmaması gerekir. Bunun yanında Yunanistan diğer ülkelerin zararsız geçiş hakkına ve uluslararası açık deniz alanlarında yapacakları balıkçılık faaliyetlerine saygı göstereceğini ileri sürmektedir.

Bir başka Yunan tezi ise sınırlandırmalarda eğer antlaşma yoksa eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğidir. Yunanistan 1958 tarihli CKBBS ile 1982 tarihli BMDHS'nin hükümlerinin teamül kuralı olduğunu ileri sürerek Ege Denizi'nde Türkiye ile arasında sınırlandırmaya ilişkin bir antlaşma olmaması sebebiyle bütün sınırlandırmaların eşit uzaklık ilkesi ile yapılması gerekmektedir. Burada asıl sorun Yunanistan karasuları sınırının doğudaki adalarının doğu kıyılarından başlatmak istemesidir. Yunanistan ve Türkiye arasındaki dar alanlarda, özellikle sahillerin 6 dm'den az mesafede olduğu yerlerde, deniz sınırının belirlenmesi için "eşit uzaklık" ilkesinin uygulanması gerektiği iddia edilmiştir. Bu ilkeye göre, Yunanistan'a ait Semendrek (Samothraki), İlmeli (Limnos), Midilli (Lesvos), Sakız (Hios), Susam veya Sisam (Samos), Agathonisi, Famiakonisi, Kilimli (Kalimnos), İstanköy (Kos), İncirli (Nisiros), Sömbeki Adası (Simi), Rodos, Meis (Kastelorizo) ve bu adaların yanında bulunan ada, adacık ve kayalıklar ile Türkiye'nin batı sahillerini oluşturan Küçük Asya kıyıları ile Gökçeada (İmroz), Bozcaada (Tenedos) ve bunların etrafındaki ada, adacık ve kayalıkların batı sahilleri arasında bir hat çizilmelidir. Yani,

¹⁵⁹ Başdemir, M. M. (2007). Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan İle Olan Karasuları Sorunu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(06), 93-122, s. 111-112.

¹⁶⁰ Birol, s.126

¹⁶¹ BMDHS madde 121/2: "3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.", madde 121 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 253

Yunan Adaları'nın doğu sahilleri ile Türkiye'nin batı sahillerinin deniz sınırının "eşit uzaklık" prensibine göre belirlenmesi gerektiği öne sürülmektedir.¹⁶² Ege Denizi'nde Yunan adaları Türkiye'nin ana kıtasına çok yakın mesafelerde konumlandığı için bu duruma Türkiye itiraz etmektedir.

Son olarak Yunanistan, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki karasuları sınırının 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1932 tarihli "Anadolu Kıyısı ile Meis (Castellorize) Adası Arasında Karasularının Sınırlandırılması ve Bodrum Karşısındaki Kara Adanın Egemenliği Konusunda Sözleşme" başlıklı Türkiye-İtalya Sözleşmesi ile 3 mil olarak belirlendiğini ve Türkiye'nin 3 mil üzerinde bir karasuyu genişliği belirleyen yasalarının (1964 tarihli ve 476 sayılı kanun ile 1982 tarihli 2674 sayılı kanun) söz konusu bu antlaşmalara aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Yunanistan'a göre Türkiye'nin karasuyu sınırları bahsi geçen antlaşmalarla belirlenmiştir ve Türkiye'nin bu sınırları aşma yetkisi yoktur.

5.2.2. 12 Deniz Mili Karasuyu Hakkında Türk Tezleri

Yunanistan'ın Ege Denizi'nde 12 dm karasuyu taleplerine karşılık Türkiye, Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olmasından kaynaklı özel bir durum teşkil ettiğini ileri sürerek, buradaki deniz alanı sınırlandırmalarının coğrafi şartlarına uygun olarak yapılması gerektiği temelinde tezlerini oluşturmaktadır. Yunan tezleri önceki başlıkta maddeler halinde tek tek açıklanmıştır. Türk tezlerinin dayandığı konuları ise şöyle maddeleyebiliriz:

1) Türkiye 1982 tarihli BMDHS'ye taraf değildir ve söz konusu sözleşme görüşülürken (Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda) 12 dm kuralına itiraz etmiştir. Bu sebeple söz konusu sözleşmenin hükümleri Türkiye açısından bağlayıcı değildir. 12 dm kuralı, bu kurala en başından beri "sürekli itirazcı (persistent objektör)" olmuş Türkiye'ye karşı teamül kuralı olarak öne sürülemez.

2) 1982 tarihli BMDHS'nin 70'inci ve 123'üncü maddesinde belirtildiği üzere yarı kapalı denizlerde özel durumlar geçerlidir ve 300'üncü maddede de belirtildiği üzere hakkaniyet ve iyi niyet ilkesi göz önünde bulundurularak devletler üzerlerine düşen yükümlülükleri işbirliği içinde yerine getirmelidir. Ege Denizi de yarı kapalı

¹⁶² Başeren, "Ege Sorunları", s. 136-137.

bir denizdir ve Yunanistan burada hakkaniyeti bozacak art niyetli adımlar atmamakla birlikte Türkiye ile de işbirliği içinde olmakla yükümlüdür.

3) Yunanistan'ın karasularını tek taraflı olarak 12 dm'ne çıkarması; Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanmış 1976 tarihli Bern Mutabakatı'na; 1982 tarihli BMDHS'nin 15'inci, 70'inci, 83'üncü, 89'uncu, 123'üncü ve 300'inci maddelerine ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile kurulan barış dengesine ters düşmektedir.

Türk tezleri yukarıda görüldüğü üzere kısaca maddelenmiştir. Bu maddeleri anlaşılması için tek tek açıklanmasında fayda vardır.

İlk olarak, Türkiye 1982 tarihli BMDHS'ye taraf değildir ve bu Sözleşme'nin Türkiye açısından bir bağlayıcılığı yoktur. Uluslararası hukuktaki "rıza doktrini" esas gereği hiçbir devletin, imzalamadığı bir antlaşma ile bağlanması beklenemez. Türk akademisyen *Prof. Dr. Sevin Toluner* bu konuda, *"antlaşmalar taraf olan devletler bakımından bağlayıcıdır; taraf olmayan devletler bakımından ne hak ne de borç yaratır. Bir kural ne kadar genellikle kabul edilirse edilsin, bu kuralın oluşumu aşamasından itibaren kendisinde uygulanmasına açıkça ve tutarlı bir şekilde itiraz etmiş olan bir devlete karşı ileri sürülemez"*¹⁶³ diye belirtmiştir. Dolayısı ile BMDHS'nin 3'üncü maddesi genel kabul görmüş olsa bile Türkiye daha ilgili Sözleşmenin çalışma aşamasında bu maddeye itirazda bulunduğu ve sürekli olarak itiraz ettiği için 3'üncü maddenin Türkiye açısından bir bağlayıcılığı yoktur. Eski Türk diplomat *Namık Kemal Yolga* bu konuda, 3'üncü maddenin bir teamül kuralı haline gelmeye pek müsait olmadığını, diğer yandan bir teamül kuralının, oluşumu aşamasında ona tutarlı ve devamlı bir şekilde itiraz etmiş bir devleti bağlamayacağını, Türkiye'nin, Deniz Yatağı Komitesinden başlayarak Sözleşmenin imzası safhasına kadar Konferansın bütün tarihçesi içerisindeki tutumunun Hükümet yetkililerinin kesin beyanları ile de sabit olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁴ Yine *Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı* da bu konuda şunları söylemektedir:

"Uygulanan hukukta evrensel yapılageliş kurallarının oluşumu için bütün devletlerin rızasının belirtilmiş olmasının aranmaması, bu tür bir yapılageliş kuralının oluşmasına kesinlikle ve sürekli karşı çıkan devletlere bunun uygulanabileceği anlamına da gelmemektedir. U.A.D. 18.12.1951 tarihli İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'na ilişkin kararında bir

¹⁶³ Toluner, S. (1989). Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi (Yer ve Kisiler Bakimından Çerçevesi ve Niteliği), İstanbul, s. 64 vd.

¹⁶⁴ Yolga, N.(1986). "Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları", Ege Deniz Sorunları Semineri, AÜSBF. Yayınları, Ankara, s. 38,39.

yapılageliş kuralına sürekli ve kuşkuyla yer vermeyecek biçimde karşı çıkan devletler bakımından bu kuralın geçerli olmayacağını açıkça kabul etmiştir. Böylece, uygulanan hukukta evrensel bir yapılageliş kuralının oluşması ve devletleri bağlaması için tüm devletlerin rızalarını bu yönde açıkça belirtmiş olmaları gerekmeyip genel bir uygulamanın yeterli olacağı kabul edilirken, aksine böyle bir oluşuma karşı çıkan devletler bakımından herhangi bir bağlayıcı yapılageliş kuralı doğmayacağı da ortaya çıkmaktadır.”¹⁶⁵

Bütün bu görüşlerden hareketle; Türkiye’nin en başından beri karasularında 12 dm kuralının tek taraflı uygulanabilirliğine itiraz etmesi ve 1982 tarihli BMDHS’yi imzalamaması ile Sözleşme’nin 3’üncü maddesinin Türkiye açısından bağlayıcı olmadığı; Buna karşılık Yunanistan’ın 12 dm kuralının teamül kuralı olduğuna yönelik iddiasının Türkiye açısından geçersiz olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye’nin tezlerini güçlendiren diğer bir dayanağı ise Ege Denizi’nin “yarı kapalı”¹⁶⁶ ve üzerinde barındırdığı irili ufaklı birçok ada ve adacıklara bağlı olarak özel bir deniz olmasıdır. Ege Denizi jeolojik oluşumu sebebi ile birçok bilimsel araştırmaya konu olmuş özel bir denizdir. Yapılan araştırmalarda özellikle Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Adaları’nın hemen hemen hepsinin Türkiye’nin kıtasından bir parça olduğu tespit edilmiş olsa da bu adaların büyük bir çoğunluğu günümüzde Yunanistan’a aittir. Birçoğu Türkiye anakarasına yakın olan bu adaların karasularının Yunanistan tarafından tek taraflı olarak 12 dm olarak uygulanması Türkiye’nin tarihi ve yaşamsal haklarını tehdit etmekle birlikte Yunanistan’ın teamül kuralı olarak öne sürdüğü 1982 tarihli BMDHS’nin 70’inci, 123’üncü ve 300’üncü maddelerini de görmezden gelmektir. Öyle ki; 70’inci maddede kapalı ve yarı kapalı denize sahildar olan devleti coğrafi bakımdan elverişsiz devlet olarak sınıflandırırken¹⁶⁷, 123’üncü madde ise, “*Kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletler; işbu sözleşme gereğince kendilerine ait olan hakların kullanılmasında ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında işbirliğinde bulunmalıdırlar*”¹⁶⁸ diyerek yarı kapalı denizlere sahildar devletler arasında işbirliği yapılması hususunda

¹⁶⁵ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.108.

¹⁶⁶ 1982 tarihli BMDHS madde 122’ye göre “kapalı ve yarı kapalı deniz” tanımı şu şekildedir: “İşbu Sözleşmenin amaçları uyarınca “kapalı veya yarı kapalı deniz”den, iki veya daha çok devlet tarafından çevrili ve diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunan veyahut da bütünüyle veya büyük bir bölümü ile, iki veya daha çok devletin kara sularından ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez, bir deniz havzası veya bir deniz anlaşılr.”, madde 122 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 254.

¹⁶⁷ 1982 tarihli BMDHS madde 70 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 241-242.

¹⁶⁸ 1982 tarihli BMDHS madde 123 bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 254

yükümlülükler getirmiştir. Yunanistan Ege Denizi'nin özel durumunu görmezden gelerek Türkiye ile işbirliği yapma yükümlülüklerini yerine getirmemektedir. Ayrıca Yunanistan Ege Denizi'ndeki adaların karasularını 12 dm çıkararak Türkiye'nin Ege'deki coğrafi zorluklarını artırma çabasıdadır. Bu 1982 tarihli BMDHS'nin 300'üncü maddesindeki *“Taraf Devletler işbu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar”*¹⁶⁹ hükmüne aykırıdır. Yunanistan'ın 12 dm kuralını Ege'deki adaları üzerinde uygulaması, Türkiye'nin Ege kıyılarından açık denizlere ulaşımını ve ekonomik ve ticari faaliyetlerini engellenmesi anlamına gelmektedir. Yunanistan bu hamleyle Türkiye ile işbirliğinden yana olmadığını ve 1982 tarihli BMDHS'nin 301'inci maddesindeki¹⁷⁰ “denizlerin barışçı amaçlarla kullanılması” ilkesine de uyma niyetinde olmadığını göstermektedir.

Yukarıda sayılan Türk tezlerinden 3'üncüsünü ele aldığımızda; Türkiye'ye göre Yunanistan'ın Ege Denizi'nde 12 dm karasuyu uygulaması, yapılan ikili antlaşmaları ve mutabakatları ihlal ettiği gibi 1982 tarihli BMDHS'nin de lafzına ters düşmektedir. İlk olarak 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ele alındığında ve antlaşma bir bütün olarak incelendiğinde Ege Denizi'nde bir barış dengesi tesis edilmesi amacı güdülmüş ve Türkiye'nin de çıkarları ile güvenliğini koruyan 3 dm karasuyu mesafesi uygun görülmüştür.¹⁷¹ Türkiye 3 dm kuralını 1964 yılına kadar uygularken Yunanistan 1936 yılında 6 dm'ne çıkarmıştır. Yunanistan karasularını 6 dm'ne çıkarmazdan önce Orta Ege'den Akdeniz'e açılan 'serbest geçiş rejimine' tabi iki su yolu varken, Yunanistan'ın Karasularını 6 dm'ne çıkarması sonucunda batı su yolundaki 'serbest geçiş' hakkı sona ermiştir.¹⁷² Ayrıca 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması sonrası Ege Denizi'nin %72'si serbest geçiş rejimine tabii açık deniz alanı iken, 6 dm karasuyu uygulamasından sonra bu oran %48,8'e düşmüştür ve eğer Ege'de 12 dm karasuyu rejimi uygulanmaya başlarsa açık deniz oranı %20'nin altına düşecektir. Bu durum Türkiye'nin Ege

¹⁶⁹ 1982 tarihli BMDHS madde 300 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 292

¹⁷⁰ 1982 tarihli BMDHS madde 301 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 292

¹⁷¹ 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nda Ege Denizi'ndeki karasuyu mesafelerini düzenleyen maddeler 6'ncı ve 12'nci maddelerdir.

¹⁷² Kurumahmut, Ege'de Temel Sorunlar, s. 21

Denizi'ndeki yaşamsal çıkarlarını ciddi boyutta kısıtladığı gibi bu denizi kullanan diğer devletlerin de çıkarlarını olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda 12 dm karasuyu talebi, Yunanistan'ın, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesi üzerinde genişlemesi, yani hak gaspı anlamına gelmektedir. Buradan hareketle 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın getirdiği barışçıl dengenin, karasularını daha da artırarak 12 dm'ne çıkarmayı amaçlayan Yunanistan tarafından bozulmaya çalışıldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Yunanistan'ın 12 dm karasuyu talebi Türkiye ile imzaladığı Ege kıta sahanlığına ilişkin 1976 tarihli Bern Mutabakatı'na¹⁷³ da aykırıdır. Söz konusu bu Mutabakat ile Türkiye ve Yunanistan Ege Denizi kıta sahanlığına yönelik her türlü girişim ve eylemden kaçınmayı üstlendikleri gibi Ege Denizi'nde 6 dm'lik karasuyu statüsü de yine bu Mutabakatla tescillenmiştir. Bern Mutabakatı 6 dm'lik karasuları haricinde kalan kıta sahanlıklarının sınırlandırılması hususunda takip edilecek usulleri öngörmektedir. Ege'de karasuların 6 dm üstüne çıkarılması, Türkiye'nin Ege Denizi üzerindeki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarının kısa yoldan gasp edilmesi ve dolayısı ile de Bern Mutabakatı'nın açıkça ihlali sayılmaktadır.¹⁷⁴

Diğer yandan Yunanistan'ın Ege Denizi'nde 12 dm'lik karasuyu talebi 1982 tarihli BMDHS'nin 15'inci, 70'inci, 89'uncu, 123'üncü, 279'uncu 300'üncü ve 301'inci maddelerine de ters düşmektedir. BMDHS'nin "*Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması*" konusunu düzenleyen 15'inci maddesinde "tarihi haklar¹⁷⁵ ve özel (coğrafi) durumların varlığı"¹⁷⁶ şartlarını göz önünde bulundurularak Yunanistan'ın iddiasının aksine hüküm yer almaktadır. 15'inci maddeye göre sınırlandırma, eğer varsa iki taraf arasındaki antlaşmaya göre; eğer antlaşma yoksa ve tarihi haklar ve özel durumlar mevcut değilse eşit uzaklık ilkesine göre yapılacaktır. Ege Denizi'nde özel bir durum

¹⁷³ Bern Mutabakatı il ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Türk-Yunan İlişkileri (Turkish Greek Relations). KITA SAHANLIĞI. (2017 17 Aralık). Erişim Adresi: (<http://www.turkishgreek.org/index.php/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/ege-denizi-ne-iliskin-uyusmazliklar/k-ta-sahanl-g-sorunu>). Erişim Tarihi: 05.06.2024

¹⁷⁴ Kurumahmut, Ege'de Temel Sorunlar, s. 22

¹⁷⁵ Pazarcı'ya göre tarihsel haklar kavramı, bir kıyı devletinin uzun süredir diğer devletlerin itiraz etmeksizin uyguladığı karasularının genişletilmesi pratiklerini tanımlamak için kullanılır ve bu uygulamaların zamanla kıyı devletinin haklarına dönüştüğü kabul edilir. Bkz: Pazarcı, H. (2014). *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, Turhan, Ankara. S.320

¹⁷⁶ BMDHS Madde 15/2: "...Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel durumların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka şekilde sınırlandırılmasını gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.", BMDHS madde 15 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 225

olduğu 1982 tarihli BMDHS “madde 122 ve madde 70”¹⁷⁷ ile anlaşılmaktadır. Yunanistan 15’inci maddeyi tümüyle değerlendirmek yerine sadece eşit uzaklık yöntemini Türkiye’ye dayatmaktadır. Yunanistan bu tavrıyla Türkiye’nin Ege Denizi’ndeki tarihi haklarını ve Ege Denizi’nin özel (coğrafi) durumunu görmezden gelmektedir. Oysa UAD’a göre, özel durumların varlığı halinde eşit uzaklık yönteminin kullanımı uygun değildir. UAD, Nikaragua ve Honduras arasında geçen deniz alanlarının sınırlandırılması davasında eşit uzaklık yönteminin deniz alanları sınırlandırmalarında çoğunlukla kullanıldığını belirttikten sonra, bu durumun, eşit uzaklık yöntemini otomatik olarak diğer yöntemlerden öncelikli kılmadığını belirtmiştir.¹⁷⁸ Ayrıca “*Açık denizler üzerinde egemenlik iddialarının geçersizliği*” konusunu düzenleyen madde 89’a göre: “*Hiçbir devlet, açık denizlerin herhangi bir kısmını kendi egemenliğine tabi tutmayı yasal olarak ileri süremez.*”¹⁷⁹ Yunanistan’ın Ege’de karasularını 12 dm’ne çıkarması açık deniz alanlarını işgal edeceği için madde 89’un ruhuna ters düşmektedir. Yine yukarıda bahsedildiği üzere madde 123 ise kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyıdaş olan devletler arasında işbirliği yükümlülüğü getirmiştir. Yunanistan’ın, Ege Denizi üzerindeki eylemleri ve talepleri ile işbirliğinden kaçınan bir tutum izlemesi madde 123’e de ters düşmektedir. Bütün bunlara ek olarak, Türkiye’nin bütün itirazlarına rağmen Yunanistan’ın tek taraflı olarak Ege’deki karasularını 12 dm’ne çıkarmak istemesi, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi yükümlülüğü getiren madde 279¹⁸⁰’a; İyi niyet ve hakkın

¹⁷⁷ BMDHS Madde 122’de “kapalı ve yarı kapalı” denizlerin tanımı yapılmıştır. Madde 70’de ise kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyıdaş devletler “coğrafi bakımdan elverişsiz devletler” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sebeple Ege Denizi yarı kapalı bir deniz olarak tanımlanabilmekte ve Türkiye de coğrafi bakımdan elverişsiz ülke sınıfına girmektedir. Böylece Ege Denizi’nde özel bir durumun varlığından bahsedilebilmektedir. Madde 70 ve madde 122 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S.241-242, 254.

¹⁷⁸ Akkutay, B. (2018). Ege Karasuları Sınırlandırmasında Adaların Etkisinin Uluslararası Hukuk Bakımından Değerlendirilmesi. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 0(33). s. 197.

¹⁷⁹ 1982 tarihli BMDHS madde 89 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 246

¹⁸⁰ BMDHS Madde 279:” Taraf Devletler, işbu Sözleşmenin yorumu veya uygulanması konusunda aralarında çıkan bütün uyuşmazlıkları, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 2. maddesinin 3. paragrafına uygun olarak barışçı yollarla çözümleyecekler ve bu amaçla Antlaşmanın 33. maddesinin 1. paragrafında belirtilen yollarla bir çözüm arayacaklardır. (Uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır. 2. Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.)”, BMDHS madde 279 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 285

kötüye kullanılmaması yükümlülüğü getiren madde 300¹⁸¹'e ve denizlerin barışçıl amaçlar kullanılması yükümlülüğü getiren madde 301¹⁸²'e ters düşmektedir.

Görüldüğü üzere Türkiye'nin Ege Denizi'nde yaşamsal çıkarları mevcuttur. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adaları Türkiye'nin sınırlarına çok yakındır ve Türkiye'nin kıta sahanlığının içerisinde. Bu sebeple Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adalarının karasularını 12 dm'ne çıkarması Türkiye'nin hem açık denizlere ulaşmasını engelleyecek hem de Ege'deki hava sahasını kapatacaktır. Aynı zamanda bu durum, Yunanistan'ın Türkiye'ye ait deniz alanları içerisinde genişlemesi demektir. Böyle bir durum hakkaniyetle ve iyi niyetle örtüşmemektedir. Öyle ki Yunanlı bazı yazarlar bile Ege Denizi'nde Yunan karasularının 12 dm'ne çıkarılmasını uluslararası hukuka aykırı bulmaktadır ve Türkiye'nin yaşamsal çıkarlarını olumsuz yönde etkilediğini dile getirmektedir. Misal Yunanlı bir yazar olan *Hristos Rozakis* ise *Kathimerini Gazetesi*'ndeki köşesinde 12 dm karasuyu meselesi için: “*Deniz Hukuku Sözleşmesi ve bu sözleşmeden kaynaklanan teamül hukuku karasularının 12 mil olması konusunda herhangi bir zorunluluk getirmemektedir*”¹⁸³ diyerek 12 dm kuralının her şartta uygulanamayacağını kabul etmektedir. Yine bir Yunanlı akademisyen *Prof. Aleksis Iraklidis*, 24 Ekim 2018 tarihli *Efimerida Ton Sintakton Gazetesi* 'nde yayımlanan makalesinde karasularının 12 dm'ne çıkartılması durumu için şunları söylemiştir:

“Türkiye açık denize çıkış imkanını kaybedecektir. Akdeniz'den Karadeniz'e geçiş için Yunan karasularında seyretmesi gerekecektir... Karasularının 12 mile çıkartılması halinde Ege kapalı bir Yunan denizi haline gelecektir...Yunan çıkarları 6 mille rahatça karşılanmaktadır...Karasularının 12 mile genişletilmesi Türkiye'yi Ege Bölgesinde tamamen mahsur bırakarak çıkarlarını ciddi anlamda etkileyecektir...Uluslararası hukuk ve uygulamalara bakıldığında, Ege gibi özel durumların olduğu coğrafyalarda karasularının tek taraflı genişletilmesi yerine iki ülke arasında anlaşma sağlanması veya yargı kurumuna başvurulması önerilmektedir...Komşu ülkenin veya diğer ülkelerin çıkarlarına zarar verecek bir genişlemenin Deniz Hukuku Sözleşmesinin öngördüğü işbirliği ilkesine ve BM Şartı'nın barış, güvenlik, ve dostluk

¹⁸¹ BMDHS Madde 300:” Taraf Devletler işbu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak biçimde kullanmalıdırlar.” Madde 300 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 292

¹⁸² BMDHS Madde 301:” İşbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırlarken ve yükümlülüklerini yerine getirirlerken, Taraf Devletler, herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya Birleşmiş Milletler Andlaşmasında belirtilen uluslararası hukuk ilkeleri ile bağdaşmayacak diğer herhangi bir şekilde, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınacaklardır.” Madde 301 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 292

¹⁸³ Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s.114

*ilişkileriyle ilgili genel ilkelerine karşı gelmektedir...6 milin üzerindeki her genişlemenin Türkiye'nin onayıyla ve Ege'yi Türk denizciliğine ve uluslararası denizciliğe kapatmayacak şekilde gerçekleşmesi gereklidir...Karasularının genişletilmesi halinde kıta sahanlığı sorunu bütünüyle Türkiye aleyhine çözümlenecektir...*¹⁸⁴

Yukarıda görüldüğü üzere Türkiye'nin itirazlarını haklı bulan Yunanlı yazarlar ve akademisyenler de vardır. Türkiye'nin Ege Denizi üzerinde yaşamsal çıkarları olduğu Yunanlı aydınlar tarafından da kabul edilmektedir. Bütün bunların yanı sıra Türkiye'nin tezlerini destekleyen uluslararası yargı kararları da mevcuttur.

5.2.3. Ege Denizi'ndeki Karasuları Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

Ege Denizi'nde karasuların sınırlandırılmasına ilişkin Türk-Yunan tezlerine yukarıda değinilmiştir. Söz konusu meseleyi uluslararası hukuk açısından değerlendirebilmek için uluslararası yargı organlarının kararlarına değinmek gerekmektedir.

Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olduğu BMDHS'nin 122'nci maddesi ile tescillendiğine yukarıda değinilmiştir. Bu sebeple BMDHS'nin "*Sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında karasularının sınırlandırılması*" konusunu düzenleyen 15'inci maddesi Ege Denizi'nde sınırlandırmaya ilişkin çözümde büyük önem arz etmektedir. Nitekim benzer uyuşmazlıklarda UAD, 15'inci maddeyi, yine 1982 tarihli BMDHS'nin 300'üncü maddesi ve BM Şartı'nın 33'üncü maddesi¹⁸⁵ ile birlikte ele almış ve bu doğrultuda kararlar vermiştir. Yani UAD için uyuşmazlıklar öncelikle ikili antlaşmalarla barışçıl bir şekilde çözümlenmelidir. Nitekim 1982 tarihli BMDHS'nin 283'üncü maddesi¹⁸⁶ de uyuşmazlık durumunda, önce görüş teatisi yükümlülüğü getirmektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, deniz alanları

¹⁸⁴ Yaycı, *Yunanistan talepleri (Ege sorunları)*, s.114,115,116

¹⁸⁵ BM Şartı Madde 33: "1.) Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdır. 2.) Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır.", Madde 33 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 115

¹⁸⁶ BMDHS Madde 283: "1.) Taraf devletler arasında, işbu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin bir uyuşmazlık çıktığı takdirde, uyuşmazlığa taraf olanlar vakit geçirmeden, uyuşmazlığın görüşmelerle veya diğer barışçı yollarla çözümüne ilişkin görüş teatisine başvuracaklardır. 2.) Taraflar, aynı şekilde, bir uyuşmazlık çözümlenmeden, bunun çözüm usulüne son verildiği her durumda veya çözüme ulaşıp da şartların bunun yürürlüğe konulması için görüşmeleri gerektirdiği her durumda, vakit geçirmeden görüş teatisine başvuracaklardır.", Madde 283 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S.286

sınırlandırmalarında müzakere ve antlaşma yöntemi diğer yöntemlerden öncelikli görülmektedir. Ayrıca UAD’a göre sınırlandırma işlemleri her ne kadar iç hukuk meselesi gibi görünse de uluslararası bir yönü de vardır ve üçüncü tarafları da ilgilendiren bir durumda tek taraflı olarak yapılamaz. Bu konuyla ilgili UAD, ABD ve Kanada arasında geçen Maine Körfezi Bölgesi’ndeki deniz sınırlarının tespitine ilişkin davada, komşu kıyıdaş devletler arasında sınırlandırma işleminin tek taraflı olarak yapılamayacağını vurgulamış ve sınırlandırmaya ilişkin uyuşmazlıkların olumlu bir şekilde çözülebilmesi için taraflar arasında iyi niyetle müzakere edilmesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁸⁷ Yine UAD, İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası’na ilişkin 8 Aralık 1951 tarihli kararı ile İngiltere ile İzlanda arasındaki Balıkçılık Davası’na ilişkin 25 Temmuz 1974 tarihli kararında sınırlandırma işleminin uluslararası bir boyutunun olduğunu ifade eden şu görüşü ortaya koymuştur:

*“Deniz alanlarının sınırlandırılmasının her zaman bir uluslararası yönü vardır; bu, yalnızca kıyıdaş devletin iç hukukunda açıklandığı biçimiyle onun iradesine bağlı olamaz. Her ne kadar, kıyı devletinin bunu gerçekleştirme vasfına sahip olması nedeniyle, sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem ise de buna karşılık, bu sınırlandırmanın üçüncü devletler bakımından geçerliliği, uluslararası hukuku ilgilendirmektedir.”*¹⁸⁸

Bu bakımdan Yunanistan’ın kıyı komşusu Türkiye’yi görmezden gelerek tek taraflı olarak karasularını 12 dm’ne genişletmek istemesinin, UAD’ın içtihatlarına uymadığı çıkarımına varılabilir. Bu durum aynı zamanda 1982 tarihli BMDHS’nin 283’üncü maddesine ve BM Şartı’nın 33’üncü maddesine de aykırılık teşkil etmektedir.

UAD, sınırlandırmaya ilişkin davalarda “hakkaniyet ilkesini” de dikkate alarak kararlar vermekte, deniz alanlarına ilişkin sınırlandırmaların “hakça” ve hakkaniyete uygun olarak yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Mesela 1969 tarihli Almanya, Hollanda ve Danimarka arasında görülen Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası’na ilişkin kararında UAD, sınırlandırma için: *“Hakça ilkelere uygun olarak ve bütün ilgili durumlar göz önünde tutularak, taraflardan her birine imkan nispetinde kendisinin doğal uzantısını verecek şekilde anlaşma ile yapılır”*¹⁸⁹ şeklinde yorum yapılmış ve sınırlandırmada hakkaniyet esasını vurgulamıştır. Ayrıca UAD, 24 Şubat

¹⁸⁷ Akkutay, s. 195.

¹⁸⁸ Kuran, s. 129

¹⁸⁹ Yolga, s.23, 35

1982 tarihli Libya-Tunus kararında: “*Hakça ilkelerin uygulanması, hakça bir çözüme vardır malıdır*”¹⁹⁰ demiştir.

Sınırlandırmalarda “eşit uzaklık ilkesi (orta hat)” çoğu zaman adil ve hakkaniyete uygun görünse de bazı özel durumlarda hakkaniyetten uzak olduğu yine UAD’ın kararlarından anlaşılmaktadır. 1958 tarihli CKBBS’nin 12’nci ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 15’inci maddelerindeki karasularının sınırlandırılmasına dair bu kural, günümüzde uluslararası örf ve âdet hukuku kuralı olarak da kabul görmektedir.¹⁹¹ Bu durum, Uluslararası Adalet Divanı’nın Katar/Bahreyn kararında da belirtilmiştir. Ancak burada vurgulanması gereken, antlaşma/orta hat/tarihi haklar/özel durumlar kuralının bir bütün olarak örf ve âdet hukuku kuralı niteliğinde olduğudur. Başka bir deyişle, bu kuralın tek bir unsuru olan orta hattın tek başına örf ve âdet hukuku kuralı oluşturması mümkün değildir. Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası’nda, Danimarka ve Hollanda’nın eşit uzaklık ilkesinin örf ve âdet hukuku kuralı oluşturduğu yönündeki iddiası, UAD tarafından kabul edilmemiştir.¹⁹² Diğer yandan Nikaragua ve Honduras arasında geçen deniz alanlarının sınırlandırılması davasında da UAD, kolaylığı nedeniyle orta hat yönteminin sınırlandırmalarda sıklıkla kullanıldığını belirtmiş fakat bu durumun, orta hat yöntemini doğrudan diğer yöntemlerden öncelikli kılmadığını ifade etmiştir. UAD’a göre, özel durumların varlığı halinde bu yöntemin kullanımı uygun değildir. Uluslararası mahkemeler, özel durumlar kuralını sınırlandırma uyuşmazlıklarını hakça bir çözüme kavuşturmak için uyguladığı görülmektedir.¹⁹³ UAD’ın söz konusu kararlarına bakarak, Ege Denizi’nde Yunanistan’ın 12 dm karasuları talep etmesi, kıyı komşusu Türkiye’nin ekonomik, siyasi ve askeri faaliyetlerine büyük oranda engel olacağı için hakkaniyete uygun bir sınırlandırma olmayacağı yorumu yapılabilmektedir. Çünkü Yunanistan’ın karasularını 12 dm’ne genişletmesi demek aynı zamanda Türkiye’nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgesinin büyük çoğunluğunu kendi egemenlik alanına geçirmesi anlamına gelmektedir. Yukarıda sayılan kararlara bakıldığında UAD, böyle bir sınırlandırma talebini hakça ve hakkaniyete uygun görmemektedir.

¹⁹⁰ Yolga, s.23, 35

¹⁹¹ Pazarıcı, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, s.320

¹⁹² Akkutay, s.197-198

¹⁹³ Akkutay, s.197

Yunanistan tarafından zikredilen 1958 CKBBS'nin ve 1982 tarihli BMDHS'nin hükümlerinin birer teamül kuralı olduğuna yönelik iddialara karşı Türkiye, 12 dm kuralına yönelik "sürekli itirazcı" (persistent objektor) konumunu vurgulamaktadır. UAD ise bu konuya ilişkin bakış açısını 18 Aralık 1951 tarihli İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'na ilişkin kararında ortaya koyarak¹⁹⁴ bir yapılageliş kuralına sürekli ve kuşkuyla yer vermeyecek biçimde karşı çıkan devletler bakımından bu kuralın geçerli olmayacağını açıkça kabul etmiştir.¹⁹⁵ Yine aynı şekilde UAD, Kolombiya ve Peru arasında geçen İltica Davasına ilişkin 20 Kasım 1950 tarihli kararında da bir devletin gelenek haline gelen bir kuralı ilk kez getiren bir sözleşmeye taraf olmaktan kaçınması durumunda, o devletin söz konusu örf ve adet hukuku kuralıyla bağlı olmadığını tespit etmiştir.¹⁹⁶ Bu bakımdan Türkiye, 1982 tarihli BMDHS görüşülürken 3'üncü maddeye sürekli karşı çıktığı ve Sözleşmeyi onaylamadığı için, söz konusu 12 dm karasuyu ile ilgili hükmü taşıyan 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesinin ve eşit uzaklık yöntemine ilişkin 15'inci maddesinin kendisine karşı teamül kuralı olarak ileri sürülemeyeceği konusunda haklı görünmektedir.

Ege Denizi'nde uyuşmazlığı yaratan esas unsur olan Yunan adalarıdır. Yunanistan'ın 1982 tarihli BMDHS'nin, adaların rejimini düzenleyen 121'inci maddesine dayanarak adalar için tıpkı kara ülkesi gibi karasuyu mesafesi istemesi uyuşmazlığın temel sebebidir. Genel itibarıyla sınırlandırmalara yönelik devletlerarası antlaşmalara baktığımızda adalara ya sınırlı etki tanınmış ya da hiç etki tanınmamıştır. Örneğin: *"Danimarka ile İsveç arasında 1930 yılında imzalanan antlaşmada Ven Adası'na; Arjantin ile Uruguay arasındaki 1973 tarihli antlaşmada orta hattın ters tarafındaki Martin Garcia Adası'na etki tanınmadığı, SSCB ile Finlandiya ve Avustralya ile Papua Yeni Gine arasındaki antlaşmalarda bazı adalara sınırlı etki tanındığı görülmektedir."*¹⁹⁷

¹⁹⁴Balıkçılık Davası'ndaki bahsi geçen hüküm için bkz.: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders/ Judgment of 18 December 1951. Fisheries (United Kingdom v. Norway). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-EN.pdf>), s. 131., Erişim Tarihi: 10.05.2024

¹⁹⁵ Pazarcı, Uluslararası Hukuk, s.108.

¹⁹⁶ İltica Davası'ndaki bahsi geçen hüküm için bkz.: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders/ Judgment of 20 November 1950 Asylum (Colombia/Peru). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>), s. 266,277). Erişim Tarihi: 10.05.2024,

¹⁹⁷ Akkutay, s. 197

Uluslararası yargı kararlarında da adaların karasuları etkisine yönelik bazı tespitler bulunmaktadır. Mesela UAD, Kamerun ve Nijerya arasında görülen sınırlandırma davasında, Kamerun egemenliğindeki Akwabana Adası ile Nijerya'nın ana karasından belirlediği karasuları sınırlandırmasında, eşit uzaklık yöntemini uygulamayarak, Akwabana Adası'na Nijerya ana karasından daha az bir karasuyu genişliği tanımıştır.¹⁹⁸ Yine Arjantin ve Şili arasındaki Beagle Kanalı Hakemliği'nde, karasuları sınırlandırmasında tarafların kendi karasularında serbestçe seyretmelerini sağlamak amacıyla alışılmış deniz yolunu izleyerek Gable Adası'na tam etki tanınmamıştır. Bunun yanı sıra, Arjantin'in seyrüsefer hakları göz önünde bulundurularak Picton Adası'nın doğusu ile Lepper ve Reparo Adaları sınırlandırmada esas nokta olarak değerlendirilmemiştir.¹⁹⁹ Bangladeş ve Myanmar arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması davasında ise Myanmar, Bangladeş'e ait St. Martin's Adası'nın orta hattın ters tarafında yer aldığı için özel durum teşkil ettiğini ve bu nedenle ada sınırlandırmasında tam etki verilmemesi gerektiğini savunmuştur. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, adanın Myanmar ve Bangladeş ana karasına hemen hemen eşit mesafede olduğunu belirterek, Sözleşme'nin 15'inci maddesi uyarınca St. Martin's Adası'nın özel durum oluşturmadığını ifade etmiştir. Mahkemenin bu tespitinden, adanın Myanmar kıyılarına belirgin bir şekilde daha yakın olması durumunda özel durum olarak değerlendirilebileceği sonucu çıkarılmaktadır.²⁰⁰ Ege Denizi'ndeki Yunan adalarının Türk ana karasına çok yakın mesafelerde konumlandığı göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu uyuşmazlığa ilişkin olası bir uluslararası mahkeme veya hakemlik kararında Ege Denizi'ndeki durumun özel bir durum oluşturduğu ve adalara sınırlı etki verilmesi gerektiği yönünde tespit yapılması mümkün görünmektedir.

5.3. Yunanistan'ın Ülkesini Takımada Devleti Olarak Tanıtma ve Ege Adaları'na Takımada Statüsü Kazandırma Girişimleri

Önceki bölümde belirtildiği gibi Yunanistan'ın bir iddiası da Yunan adaları ve kara ülkesi arasında siyasi ve ekonomik bir bütünlük olduğu ve bunun başkalarına ait deniz alanları ile bölünemeyeceğidir. Yunanistan bu iddiasını temellendirmek için 1982 tarihli BMDHS'deki "Takımada Devletleri" başlığı altından düzenlenen 46'ncı

¹⁹⁸ Bayıllıoğlu, 2011, s. 207.

¹⁹⁹ Akkutay, s. 199

²⁰⁰ Akkutay, s. 200

ve 54'üncü maddeler arasındaki hükümleri öne sürmektedir. Bu konuyu uluslararası hukuk açısından analiz etmeden önce Türk ve Yunan görüşlerine değinmekte fayda vardır.

5.3.1. Takımada Devleti İddiasına Dair Yunan Görüşü

Yunanlılara göre Yunanistan bir kıta devleti olduğu gibi aynı zamanda bir takımada devletidir. 1982 tarihli BMDHS'ye göre takımada devletinin sınırları en uçtaki adaların dış kenarlarının etrafından çizilen bir hat ile birleştirilerek belirlenir ve içerde kalan tüm sular ada devletinin egemenliğinde kalmaktadır. Yani diğer bir söylemle, Yunanistan, adaları ile beraber bir bütündür. İçerisinde kalan sulardan diğer bir ülkeye verilecek ödün, Yunan ülke bütünlüğünü bozmaktadır. Söz konusu bu iddia Yunanistan tarafından Türkiye'ye verilen 07 Şubat 1974 tarihli notada, 08 Temmuz 1974'te gerçekleşen Karakas Toplantısı'nda ve 25 Temmuz 1974 tarihli kanun teklifinde görülmektedir.²⁰¹ Aynı zamanda Yunanlı yazar *Theodoros Katsoufros*: “takımada kavramının, Ege Denizi'nin coğrafi gerçeklerinden kaynaklandığını, 1982 Sözleşmesi'nden çok daha önce okyanus takımadaları kavramının hem uygulamada hem doktrinde kabul gördüğünü belirtmek yerinde olacaktır”²⁰² diyerek Yunanistan'ın takımada tezini desteklemektedir. Aynı yazara göre birbirine sıkı sıkıya bağlı 3.000 Yunan adasının bir arada ve kesintisiz bağlılığı bölünmesi hukuk kurallarını hiçe saymak anlamına geldiği gibi; hakkaniyet eşitlik anlamına gelmemektedir ve doğanın eşitsiz olarak yarattığı bir şeyi, eşit hale getirmenin hakkaniyete aykırı olacaktır.²⁰³

Yunanistan'ın hem bir kara hem bir ada devleti olduğunu beyan eden bir başka Yunanlı yazar *Mihail*, takımada kavramının milli birliği, siyasi istikrarı, sosyal, ekonomik ve kültürel bağlılık ile devletin toprak bütünlüğünü ifade ettiğini dile getirmektedir. Yunanistan'ın durumunun tam anlamıyla kendine özgü bir durum olduğunu iddia eden yazar, Yunanistan'ın kıta ve adalarının özel coğrafi bir karaktere sahip olduğunu, Yunanistan'a ait ada gruplarının olağanüstü bir biçimde yan yana

²⁰¹ Yenigün, M. C. (1998). Türkiye ve Yunanistan Arasında Ege'deki Deniz Sorunları. *Türk Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu* (Ed.: A. Yalçınkaya), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

²⁰² Katsoufros, T. (1990). Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları. (Der. Semih Vaner), Türk-Yunan Uyuşmazlığı, İstanbul: Metis Yayınları, I. Basım, Ocak, s. 82.

²⁰³ Katsoufros, s. 93

serpiştirilmiş ve sınırlı bir kuşakta bulunduğunu, Yunan milletinin ayakta kalabilmesi için özel ihtiyaçlara cevap verebilecek kurallara ihtiyaç olduğunu iddia etmektedir.²⁰⁴

Yine Mihail, adaların bir veya daha fazla takım adaların ve bunları birbirine bağlaya suların bir doğal birlik oluşturduğunu ileri sürerek, Ege Denizi'nde, 1982 tarihli BMDHS'de kabul edilen ve Yunanistan'ın lehine hukuki sonuçlar doğuracak "takımadalar" rejiminin uygulanması vaktinin geldiğini iddia etmektedir. Yazar, Ege Denizi'nde 3500²⁰⁵ Yunan adası olduğunu, takımada tanımlamasını belirleyen ölçütlerin siyasi, hukuki, coğrafi ve ekonomik unsurlardan oluştuğunu ve bu durumun Ege Denizi'ndeki duruma uymakta olduğunu ileri sürerek "Adasal Yunanistan'ın" takımada olarak çok sayıda takımadadan oluştuğunu iddia etmektedir. *Mihail'e* göre Ege Denizi'nde Yunan adaları ve deniz bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Yazar, Yunan ada gruplarının, Yunanistan ülkesinin zorunlu bir uzantısı olduğunu öne sürmektedir. Aynı zamanda yazara göre bu adaların coğrafi, tarihi, siyasi, milli, kültürel ve biyolojik bir bütünlük oluşturduğunu ve bütünlüğün Yunanistan'a hiç çekinmeden karasularını 12 dm'ne çıkarma hakkı verdiğini iddia etmektedir.²⁰⁶

5.3.2. Takımada Devleti İddiasına Dair Türk Görüşü

Türkiye'ye göre, Yunanistan'ın bir kıta ülkesi olması sebebiyle her ne kadar Ege Denizi'nde kendisine ait grup adaları olsa da bir takımada devleti değildir. Türkiye bu tezini 1982 tarihli BMDHS'nin 46'ncı maddesinin (a) ve (b) bentlerine dayandırmaktadır. Madde 46'nın (a) ve (b) bentleri şu şekildedir:

"a) Takımada Devleti'nden, bütünüyle bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet;

*b) "Takımada"dan, birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır."*²⁰⁷

²⁰⁴ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 155

²⁰⁵ Yazarın notu: Burada belirtmek gerekirse, Ege Denizi özelinde, Yazar Katsoufros 3000 Yunan adası bulunduğunu iddia ederken diğer bir yazar Mihail ise 3500 Yunan adası olduğundan bahsetmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere Yunanlılar arasında Ege Denizi'nde kaç adet Yunan adası olduğuna dair ortak bir görüş yoktur. İddialar tahmini bilgilere dayanmaktadır.

²⁰⁶ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 1156

²⁰⁷ BMDHS Madde 46 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S.232-233.

Madde 46'dan anlaşıldığı üzere uluslararası hukuka göre bir devletin "takımada devleti" sayılabilmesi için söz konusu devlet, bütünüyle bir veya birden çok adadan oluşmalıdır. Pazarcı bu konuda şöyle demektedir:

*"Takımada devleti, tümüyle bir ya da birkaç takımda ile, gereğinde, başka bireysel adalardan oluşan bir ada devletini belirtmektedir (madde 46/a). Başka bir deyişle, bir devletin "takımada devleti" statüsünden yararlanabilmesi için hiçbir kara ülkesine sahip bulunmaması gerekmektedir. Böylece, örneğin Ege'de kimi takımadalara sahip olan Yunanistan takımada devleti statüsünden yararlanamamaktadır."*²⁰⁸

Diğer bir yandan da Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı'nda Türkiye, ülkesinde kıtasal karalara sahip olan devletlerin takımada devleti olamayacağını ve takımada suları rejiminden faydalanamayacağını savunmuş ve de bu yönde öneriler vermiştir. 1982 tarihli BMDHS'deki düzenleme de Türkiye'nin itirazları yönünde olmuştur.²⁰⁹ Ayrıca Yunanistan'ın kıta ülkesi ile bazı adaları arasında açık deniz alanları yer alması sebebiyle Yunanistan'ın ana kıtasına uygulanacak kurallar adaları için uygulanmaması gerekmektedir.²¹⁰ Bu sebeplerle Yunanistan'ın, ülkesel bütünlük tezini ileri sürerek Ege Denizi'ndeki adalarına uygulamak istediği takımada rejimi Türkiye'ye karşı ileri sürülemez.

5.3.3. Yunanistan'ın Takımada Devleti Olduğu İddiasının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

Yunanistan, takımada devleti olduğu iddiasını ülkesel bütünlük tezine dayandırmaktadır. Yunanistan'a göre adalar ve ana kıtası arasında kalan deniz alanları Yunanistan'ın bir parçasıdır ve yabancı devletlere ait deniz alanlarıyla bölünmemelidir. Fakat daha önce de belirtildiği üzere 1982 tarihli BMDHS'nin takımadalar rejimini düzenleyen 46'ncı maddenin (a) ve (b) bentlerinde sadece adalardan ibaret olan ve kıta ülkesi olmayan devletlere bu tanım yapılmaktadır. Esasen Yunanistan'ın bu talebi 46'ncı maddeyle çelişmektedir. Yunanistan'ın bir takımada gibi deniz alanlarına sahip olması mümkün görünmemektedir.

Diğer yandan Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki bazı adaları ile kıta ülkesi arasındaki mesafeler çok uzun olmak birlikte aralarında açık deniz alanları mevcuttur. Yunanistan'ın Ege Denizi gibi yarı kapalı bir denizde bütün suları takımada suları olarak egemenliğine katmaya çalışması, kıyı komşusu Türkiye dahil

²⁰⁸ Pazarcı, II.Kitap,1989, s.

²⁰⁹ Başeren, "Ege Sorunları", s.126

²¹⁰ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s.157

olmak üzere, Karadeniz'den Akdeniz'e çıkacak birçok ülkenin de açık denizlere ulaşımını zorlaştıracakı gözardı edilmemelidir. 1982 tarihli BMDHS'nin 89'uncu maddesi, *"Hiçbir devlet, açık denizlerin herhangi bir kısmını kendi egemenliğine tabi tutmayı yasal olarak ileri süremez"*²¹¹ diyerek açık denizlere egemenlik iddiasını yasaklamıştır.

Diğer yandan Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta ülkesi olan devletlerin takımda sayılamayacağını ve böylelikle takımda suları rejimini uygulayamayacağını savunmuştur. Türkiye böyle bir kurala en başından itirazını koyarak görüşlerinden hiç sapmamıştır. Bu sebeple Türkiye'ye karşı söz konusu Yunan tezi uluslararası hukuk açısından dayanaksız görünmektedir.

5.4. Yunanistan'ın, Ege Adaları için Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Talebi

Daha önce ikinci bölümde de belirtildiği üzere Kıta sahanlığı kavramının uluslararası hukuk nezdinde ortaya çıkışı ABD Başkanı Truman'ın 1945 yılında yaptığı bir bildiri ile olmuştur. Daha sonra ilk olarak 1958 tarihli CKSS'de kıta sahanlığına ilişkin bir çerçeve çizilmiş ve esas hattan itibaren başlayan 200 m derinlik ölçüsü esas alınmıştır. Daha sonra bu tanım, 1982 tarihli BMDHS'nin 76'ncı maddesi ile değiştirilerek yine esas hattan itibaren 200 dm'lik bir mesafe esas alınmıştır. 1982 tarihli BMDHS 76'ncı madde aynen şöyledir:

"1-Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.

2-Kıta sahanlığı 4. ila 6. paragraflarda öngörülen sınırların ötesine uzamayacaktır.

*3-Kıta kenarı sahildar devletin toprak kitlesinin su altındaki uzantısıdır; kıta kenarı, kıta sahanlığının, yamacının ve yüksekliğinin deniz yatağı ve toprak altından oluşur. Kıta kenarı ne sıradağları ile birlikte derin okyanus tabanlarını ve ne de bunların toprak altlarını içerir."*²¹²

Görüldüğü üzere kıta sahanlığı sahildar devlete deniz tabanında ve toprak altındaki doğal kaynakların işletilmesi hakkını tanıyan bir deniz alanıdır. Münhasır

²¹¹ BMDHS Madde 89 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S.246

²¹² BMDHS madde 76 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S.243-244.

Ekonomik Bölge (MEB) kavramı ise 1982 tarihli BMDHS ile daha önce tartışmalı bir kavram olan Balıkçılık Bölgesi yerine getirilmiş bir kavramdır. MEB, bir kıyı devletinin karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlarından başlayarak en çok 200 dm'ne kadar uzanan ve bu bölgede kıyı devletine gerek deniz yatağının üstündeki su tabakasında gerekse deniz yatağının toprak altı bölümünde bulunan canlı veya cansız tüm kaynaklardan yararlanma hak ve yetkisi tanınan bir deniz alanıdır. 1982 tarihli BMDHS kıyı devletine MEB alanlarında egemen haklar tanımış ve kıyı devletine MEB alanlarında birtakım hak, yetki ve yükümlülükler getirmiştir. Bu hak, yetki ve yükümlülükler 1982 tarihli BMDHS'de madde 56'dan madde 75'e kadar düzenlenmektedir.

Asıl konuya dönmek gerekirse, Yunanistan ve Türkiye arasında kıta sahanlığı sorunu, Yunanistan'ın 1972 yılında "Petrol Kanunu'nu" çıkararak Ege Denizi'nde uluslararası şirketlere araştırma ve işletme ruhsatı vermesine karşılık 18 Ekim 1973 tarihinde Türkiye'nin, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO)'ya Ege Denizi'nde Türk karasuları dışında ve anakaralar esas alınarak belirlenen ortay hattın doğusunda faaliyet göstermesi amacıyla 27 adet petrol arama ruhsatı vermesinin ardından Yunanistan'ın konuya ilişkin itirazını bildiren 7 Şubat 1974 tarihli protesto notası ile başlamıştır. Daha sonrasında karşılıklı notalar ile taraflar Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı paylaşımına ilişkin birbirlerinin tezlerini öğrenmişlerdir. Yunanistan 10 Ağustos 1976 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ni olağan üstü toplantıya çağırdığı gibi aynı anda UAD'a tek taraflı olarak başvurmuştur. Yetkisizlik nedeniyle başvuruyu reddeden UAD, tarafları müzakereye yönlendirmiştir.

İki taraf arasında yapılan müzakereler sonucunda 11 Kasım 1976 tarihinde Bern Mutabakatı imzalanmıştır. Bu mutabakat kapsamında taraflar, aralarındaki kıta sahanlığı uyuşmazlığını karşılıklı rızaya dayanan bir sınırlandırma antlaşması ile çözeceklerini taahhüt etmişlerdir. Fakat 1981 yılına gelindiğinde Yunanistan, Türkiye'nin tavizsiz tutumunu ve sürekli gerilim yarattığını ileri sürerek Mutabakatın geçerliliğini yitirdiği yönünde beyanlarda bulunmuştur. Yunanistan'ın özellikle 1982 yılı itibariyle Ege'de artırarak devam ettirdiği sismik çalışmalar kendi karasuları dışına da taşmaya başlamış ve 1987 yılına gelindiğinde iki ülke arasında gerginlik tırmanarak sıcak çatışma riski oluşmaya başlamıştır. Bu durum üzerine Türkiye, Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı davranışlarını BM Güvenlik Konseyi'ne, NATO'ya ve Avrupa Ekonomik Topluluğuna bildirmiştir. Milli Güvenlik Kurulu tarafından 25 Mart 1987 tarihinde yapılan toplantıda alınan karar neticesinde

Yunanistan'ın emrivakilerine karşı çıkmak üzere "Sismik I" adlı gemi Ege'ye açılmıştır. Bu olay akabinde tırmanan gerginlik sonrası iki ülke yeniden kendi karasuları dışında ihtilaflı bölgelerde araştırma yapılmaması konusunda karşılıklı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu olaydan sonra Yunanistan tarafı, Ege Denizi'nde iki ülke arasındaki tek sorunun kıta sahanlığı sınırlandırılması meselesinin olduğunu ve bu sorunun ancak yargı yolu ile çözülebileceğini söylemeye başlamıştır.²¹³ Yunanistan'ın bu tutumu günümüzde de devam etmektedir.

MEB konusu ise 1982 tarihli BMDHS ile gündeme gelmesi ve kıta sahanlığı ile aynı deniz alanlarını kapsaması sebebiyle Ege Denizi'nde arka planda kalmıştır. Çünkü zaten 1982 tarihli BMDHS'nin yürürlüğe girmesinden bu yana sınırlandırma antlaşmalarının kıta sahanlığı ile birlikte MEB konusunu da kapsadığı görülmektedir. Yine Lahey'deki UAD'a yapılan başvurularda her devletin, kıta sahanlığı ile birlikte MEB sınırlandırması için de başvurduğu gözlemlenmektedir. Mahkemenin bugüne kadarki kararlarının hemen hepsinde iki deniz alanının da sınırlandırılmasının dikkate alındığı görülmektedir.²¹⁴ Bu sebeple Ege'de, Kıta sahanlığı sınırlandırması için öne sürülen tarafların tezleri MEB için de geçerli olmaktadır.

5.4.1. Ege Denizi'nde Kıta Sahanlığı ve MEB'e İlişkin Yunan Tezleri

Bu konu hakkında Yunan görüşleri daha önce karasuları meselesinde de bahsedildiği gibi şu 3 başlıkta toplanmaktadır: a) Yunan kıta ülkesi ile Yunan adaları bölünmez bir bütündür ve başkalarına ait deniz alanları ile bu bütünlük bozulamaz; b) gerek 1958 tarihli CKSS'ye, gerekse 1982 tarihli BMDHS'ye göre adaların da kıta ülkeleri gibi kıta sahanlığı ve MEB hakları vardır; c) Yunanistan takımda gruplarından oluşan bir takım ada devletidir ve bu sebeple kıta sahanlığı ve aynı zamanda MEB sınırlandırması Türkiye kıyısına en yakın Yunan adaları ile Türk ana karası arasında "eşit uzaklık ilkesine" dayanarak yapılmalıdır.²¹⁵

Yunanistan, daha önce karasuları sorunları kısmında da değinildiği üzere ana karası ile Yunan adalarının tarihi, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan bölünmez bir bütün olduğunu ileri sürmektedir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın görüşüldüğü sırada sık sık ülkesel bütünlük tezini ileri süren Yunanistan, her ne kadar

²¹³ Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s.142-143.

²¹⁴ Çin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s.178

²¹⁵ Yazan, Y. (2012). Türk-Yunan Ege Denizi sorunlarının avrupa birliği komisyonunun ve parlamentosunun bakış açıları çerçevesinde incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 197

takımada devleti sayılma konusunda başarılı olamadıysa da ülkesel bütünlük tezinden vazgeçmemiştir.²¹⁶ Yunanistan’a göre kendi ülkesel bütünlüğü başkalarına ait deniz alanları ile bozulmamalıdır. Nitekim Yunanistan bu tezini Türkiye’ye verdiği 7 Şubat 1974 tarihli notasında da ileri sürmektedir.²¹⁷

Yunanistan’ın bir diğer iddiası ise, 1958 tarihli CKBBS’nin 1’inci maddesinin (b) fıkrasında ve 1982 tarihli BMDHS’nin 121’inci maddesinin 2’nci paragrafında adalara da kıta ülkesi ile aynı deniz alanı sınırlandırma koşulları öngörüldüğüdür. Yunanistan’a göre Yunan adalarının, tıpkı kıta ülkesi gibi karasuları, kıta sahanlığı ve MEB hakkı olması uluslararası hukuka uygundur. Yunanistan bu iddiasını yine 7 Şubat 1974 tarihli notasından başlayarak bütün uluslararası formlarda ileri sürmüştür. Yunan temsilcileri tarafından Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sırasında yapılan konuşmalarda, Yunanistan tarafından aynı Konferansta önerilen madde taslaklarında, 1976 yılındaki Birinci Berne görüşmelerinde ve Yunanistan’ın 10 Ağustos 1976 tarihli UAD’a tek-taraflı yaptığı başvurusunda söz konusu iddiaya rastlanmaktadır.²¹⁸

Son olarak Yunanistan, ülkesel bütünlük tezinden de yola çıkarak, Ege Denizi’nde takımada gruplarına sahip olduğunu ve bu sebeple takımada suları rejimine tabi olarak Türkiye sahillerine en yakın adalarının uçtan uca birleştirilerek çizilecek bir sınır ile Türk kıyıları arasında, eşit uzaklık yöntemi uygulanarak bir sınırlandırma yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yunanistan söz konusu bu iddiasını, uluslararası teamül kuralı niteliği kazandığını ileri sürdüğü 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesinin 6’ncı maddesine dayandırmaktadır. Yine Yunanistan bu tezlerini önceki paragrafta sayılan tüm uluslararası platformlarda dile getirmiştir.²¹⁹

5.4.2. Ege Denizi’nde Kıta Sahanlığı ve MEB’e İlişkin Türk Tezleri

Türkiye, daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere, Ege Denizi’nde çok fazla ada gruplarının olması ve Ege’nin yarı kapalı bir deniz olmasından dolayı burada bir “özel durum” olduğunu öne sürerek yapılacak deniz alanı sınırlandırmalarının ikili görüşmelerle hakkaniyet ilkesi çerçevesinde anlaşma ile yapılması gerektiğini savunmaktadır. Türkiye’ye göre kıta sahanlığı

²¹⁶ 1982 tarihli BMDHS Madde 46’da, sadece adalardan oluşan devletler takımada devleti sayılmıştır. Kıta karası olan ülkeler takımada devleti sayılmamıştır.

²¹⁷ Pazarıcı, H. (1986). “Ege’deki Başlıca Deniz Sorunları”, Ege Deniz Sorunları Semineri, AÜSBF. Yayınları, Ankara, s. 80

²¹⁸ Pazarıcı, Ege Deniz Sorunları Semineri, s. 82-83.

²¹⁹ Pazarıcı, Ege Deniz Sorunları Semineri, s. 84

sınırlandırılmalarında esas olan doğal uzantıdır.²²⁰ Buradan hareketle Türk tezlerinin şu üç noktada toplandığını söyleyebiliriz: a) Sınırlandırmada doğal uzantı esas alınmalıdır; b) sınırlandırma, hakkaniyet ilkesine bağlı kalarak ikili anlaşma ile yapılmalıdır; c) sınırlandırma, Ege’de 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile kurulan Lozan dengesi gözetilerek yapılmalıdır.

Diğer yandan Türkiye, Yunanistan’ın ülkesel bütünlük tezini her türlü uluslararası platformlarda reddetmiştir. Türkiye’ye göre takimada devleti olmanın koşulları 1982 tarihli BMDHS’nin 44’üncü maddesinin (a) ve (b) bentlerinde belirtilmiştir ve Yunanistan söz konusu maddedeki özellikleri taşımadığı için bir takimada devleti değildir. Ayrıca Ege Denizi gibi dar ve yarı kapalı bir denizde, adalara kıta sahanlığı ve MEB alanı talep edilmesi, 1982 tarihli BMDHS’de vurgulanan hakkaniyet ilkesine aykırı düşmektedir. Ege Denizi’nde bu kadar uzun bir kıyıya sahip olan Türkiye’nin kıta sahanlığı ve MEB alanlarının, birçoğu yaşama elverişli dahi olmayan ada ve adacıklar ile sınırlandırılması büyük bir adaletsizliktir. Aynı zamanda bu durum, Lozan Barış Antlaşması ile kurulan ve Ege Denizi’nin Türk ve Yunan taraflarınca adil ve barışçıl bir şekilde kullanılmasını sağlayan Lozan dengesini de bozmaktadır.

Türk tezlerinin temelini oluşturan doğal uzantı ilkesi; Türkiye tarafından Yunanistan’a verilen 27 Şubat 1974 tarihli cevabi notada, Anadolu Yarımadası’nın doğal uzantısının jeomorfolojik özellikler sebebiyle Türk kıyıları ötesine kadar uzandığı ve Ege Deniz yatağının da büyük bir bölümünü oluşturduğu gibi Türk kıta sahanlığını da oluşturduğu, bu sebeplerle Türk kıyılarının yakınlarındaki Yunan adalarının tek başlarına kıta sahanlıklarının olamayacağını bildirilmesi ile öne sürülmüştür.²²¹

Türkiye’ye göre, Ege’deki deniz dibi kuzeyden güneye doğru “Ege Oluğu” adı verilen ve “S” şekline benzer bir doğal kesintiyle ikiye bölünmüştür. Bu kesinti Yunanistan’a nispeten daha yakın bir eksenle olmakla birlikte her iki devletin de ana kıtalarının deniz altındaki doğal uzantısını oluşturmaktadır. Yunan Adaları bu doğal uzantıların su üzerinde kalmış çıkıntılarından ibarettir ve kıta sahanlığı haklarının olmaması gerekir. Türkiye’nin bu görüşleri, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda

²²⁰ Yayıcı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s. 146

²²¹ Başeren, “Ege Sorunları”, s.151

da hem sunduğu önerilerinde hem de temsilcilerinin yaptığı konuşmalarında görülmektedir.²²²

Türkiye bu görüşünü ise UAD'nın 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'na ilişkin verdiği kararın 85'inci paragrafına dayandırmaktadır. Söz konusu bu paragrafta, devletlerin kıta sahanlıklarının onların ülkesinin doğal uzantısı olması gerektiği ve başka devletlerin ülkesinin doğal uzantısına girmemesi gerektiği belirtilmiştir.²²³ Nitekim Yunanistan, 9 Haziran 2020 tarihinde İtalya ile imzaladığı MEB anlaşması ile kendi tezlerine ters düşmüştür. İyon Denizi'nde iki taraf arasındaki MEB sınırını belirleyen bu anlaşmada belirtilen sınırların, aynı iki devlet arasında 1977 yılında imzalanan kıta sahanlığı sınırlarını belirleyen anlaşmadaki kıta sahanlığı sınırları ile büyük oranda örtüştüğü görülmektedir. Antlaşma metninde yazmasa da sınırlandırmanın eşit uzaklık yöntemi ile yapıldığı ve hesaplamada ana kıtaların baz alındığı değerlendirilmektedir. Aradaki ufak farklılıkların ise İyon Denizi'ndeki Yunan adalarına (Othoni Adası, Kefalonya Adası ve Strafodes Adaları) verilen sınırlı etkiden kaynaklandığı düşünülmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki Yunanistan da adaların her zaman tam etkiye sahip olmadığını kabul etmektedir. Aynı duruma bir diğer örnek ise Yunanistan'ın Mısır ile 6 Ağustos 2020 tarihinde imzaladığı MEB sınırlandırma Antlaşması'dır. Söz konusu bu Antlaşma incelendiğinde, Yunan adalarından Girit, Rodos, Kaşot ve Kerpe adalarına daha sınırlı etki tanındığı ve Meis'in ise sınırlandırmaya dahil edilmediği görülmektedir. Yunanistan'ın söz konusu antlaşmadaki bu tutumu, Türkiye tarafından ileri sürülen bazı Yunan adalarının büyüklükleri ve konumları sebebiyle deniz alanı sınırlandırmalarında kısmen ya da tamamen ihmal edilmesi gerektiği tezini güçlendirmektedir.²²⁴

Türkiye, Yunanistan'ın eşit uzaklık ilkesine göre sınırlandırma talebini reddederken, bunun Ege Denizi'nin ve adalarının özel durumunu görmezden gelinerek tasarlandığı ve hakkaniyet ilkesine ters düştüğünü ileri sürmektedir. Nitekim Türkiye, bu konudaki görüşlerini 27 Şubat 1974 tarihli notasında belirtirken, aynı zamanda Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda da deniz alanları sınırlandırılmasına ilişkin konularda eşit uzaklık ilkesini reddederek hakkaniyet

²²² Başeren, "Ege Sorunları", s.151-152.

²²³ Pazarıcı, Ege Sorunları Semineri, s.86-87.

²²⁴ Sali, Ö. M. (2022). Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz Adaları. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 5(1), 38-61. s.53

ilkelerinde bahsetmiştir.²²⁵ Türkiye’ye göre hakkaniyet ilkesi, uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında çokça kabul edilmiş (UAD’nın 1969 tarihli Kuzey Denizi, 1982 tarihli Tunus-Libya, 1984 tarihli ABD-Kanada davaları ve 1977 tarihli İngiltere-Fransa davasında olduğu gibi) ve 1982 tarihli BMDHS’nin 83’üncü maddesinde de düzenlenmiş olması sebebiyle²²⁶ deniz alanı sınırlandırmalarında göz önünde bulundurulması gereken bir ilkedir. Ayrıca Yunanistan’ın Mısır ile imzaladığı MEB Sınırlandırma Antlaşması’nda, “*sınır çizgisi tarafların sınırlandırmaya esas kıyıları arasındaki 9/11 oran doğrultusunda Mısır lehine belirlenmesi, Türkiye’nin savunmuş olduğu hakça ilkelere uygun olduğundan Türkiye’nin hakça ilkelere uygun sınırlama tezini destekler niteliktedir.*”²²⁷

Türkiye, Ege Denizi’ndeki deniz alanlarının paylaşımı konusunda 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile kurulan barış dengesinin sürdürülmesini sağlayacak bir hakça paylaşımdan yanadır. “Lozan dengesi” olarak belirtilen barış hali, her iki tarafın da Ege Denizi’nden eşit ve adil bir şekilde yararlanmasını sağlamaktadır. Antlaşma yapılırken Yunanistan’ın, Ege Denizi’nde o dönem standart olarak uygulanan 3 dm karasuyu uygulaması üzerine Türkiye’nin de Ege kıyılarındaki karasuları 3 dm olarak belirlenmiştir. Böylece 3 dm dışında kalan tüm deniz alanları uluslararası su konumunda olmuştur ve iki ülke Ege Denizi’nden adil bir şekilde faydalanmaya başlamıştır. Fakat daha sonra Yunanistan karasularını tek taraflı olarak 6 dm’ne çıkarması ile Ege Denizi’ndeki uluslararası su alanları azalmıştır. Böylece Yunanistan adaları sayesinde Türkiye’ye oranla çok daha yüksek oranda deniz alanına sahip olmuştur. Kıta sahanlığı ve MEB kavramlarının deniz hukukuna girmesi ile birlikte Yunanistan’ın adalarına kıta sahanlığı ve MEB alanları istemesi, 1923 yılında Lozan Barış Antlaşması ile kurulan barış dengesini bozmaktadır. Türkiye’nin burada hayati çıkarları olduğu Türkiye tarafından her platformda ortaya konmuştur. Yunanistan’ın ısrarla Ege Denizi’ni kendi iç denizi haline getirmeye çalışması bir barışı sağlayan Lozan dengesini bozmaya yönelik adımlardır.

5.4.3. Ege Denizi’ndeki Kıta Sahanlığı ve MEB Anlaşmazlıklarının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

Daha önce yukarıda belirtildiği üzere kıta sahanlığı konusu hem 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nde (CKSS) hem de 1982 tarihli BMDHS’nde

²²⁵ Pazarcı, Ege Sorunları Semineri, s.87

²²⁶ Pazarcı, Ege Sorunları Semineri, s.87

²²⁷ Sali, 38-61. s.53-54

düzenlenmiştir. Fakat ne 1958 tarihli CKSS’de ne de 1982 tarihli BMDHS’nde devletler için yargı yoluna başvurma zorunluluğu yoktur. Bu durum uluslararası hukukun kendisine dayanır. Devletler, egemen olmaları sebebiyle kendi iradeleri ile verdikleri kararlar dışında hiçbir yargı merciinin yetkisine tabii değildirler. Diğer yandan devletler, kıta sahanlığı ve diğer deniz alanları sınırlandırmalarını antlaşmalar yoluyla yapılması için ciddi ve anlamlı görüşmeler yapmakla yükümlüdürler.²²⁸ Nitekim 1958 tarihli CKSS’nin 6’ncı maddesinin 1’inci paragrafı²²⁹ ve 1982 tarihli BMDHS’nin 83’üncü maddesinin 1’inci paragrafı²³⁰ karşılıklı kıyıları olan devletler için sınırlandırmaların antlaşmalar yoluyla ve barışçıl bir şekilde yapılması gerektiğini belirtmektedir. Diğer yandan görüşmelerin önemini vurgulayan UAD, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Davası’nda şöyle demektedir:

“Taraflar, sadece anlaşmaya varılamadığı takdirde belli bir sınırlandırma metodunu otomatikman uygulamak için bir çeşit ön koşul olarak formaliteyi yerine getirmek üzere değil bir anlaşmaya varmak amacıyla görüşmelere girme yükümlülüğü altındadırlar; taraflar görüşmeleri anlamlı kılacak şekilde samimi olmak yükümlülüğü altındadırlar. Bu taraflardan her birisinin herhangi bir değişiklik düşünmeden kendi pozisyonu üzerinde ısrar ettiği durum olmayacaktır (para. 87)”²³¹

Aynı UAD, Main Körfezi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı Davasında da *“sınırlandırmanın iyi niyet ve gerçekten olumlu bir sonuç alma niyeti ile yürütülen görüşmeleri izleyen bir anlaşma yoluyla yapılması gerektiğini bildirmiştir.”²³²* Nitekim bu konuda Yunanlı yazar *Hristos Rozakis*’in 11 Kasım 2018’de *Kathimerini Gazetesi*’nde yayımlanan görüşleri de şöyledir: *“Yunanistan’ı 4001 sayılı yasasına dayanarak Yunan deniz yetki alanı sınırlarının ortaya hatta dayandırılması mümkün değildir. Bunun için önce iyi niyetle anlaşma çabasına girişilmesi gerekir.”²³³* Türkiye Ege’deki kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi için 27 Şubat 1974 tarihinde

²²⁸ Başeren, “Ege Sorunları”, s.154

²²⁹ 1958 tarihli C.K.S.S., madde 6/1: “Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.”, madde 6 için bkz: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S. 206

²³⁰ 1982 tarihli BMDHS madde 83/1: “Kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça bir çözüm bulmak üzere, Milletlerarası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde zikredilen milletlerarası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.”, madde 83 için bkz: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. *Baskı, Beta, İstanbul*. S.245

²³¹ Başeren, “Ege Sorunları”, s.157

²³² Başeren, “Ege Sorunları”, s.157

²³³ Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s.148

komşusu Yunanistan'a verdiği ilk cevabi notasından itibaren her platformda Yunanistan'ı sınırların belirlenmesi için görüşmelere davet etmiştir. Yunanistan ise kısmen görüşmeleri kabul etse de bu görüşmelerde Türkiye'yi, ya kendi tezi olan eşit uzaklık yönteminin uygulanması konusunda ikna etmeye çalışmış ya da uyuşmazlık mahkemelerine gitmeyi kabul etmesi konusunda zorlamıştır. Bu konuya en iyi örnek 1986 tarihli Bern Deklarasyonu'dur. Yunanistan söz konusu Bern görüşmelerinde bir anlaşmaya varıncaya kadar görüşmelerin devam edeceğini onaylasa da bu uzun sürmemiş ve Yunanistan 1987 yılında Bern Deklarasyonu'nun geçersiz olduğunu ileri sürmeye başlamıştır. Tarafların söz konusu tutumları kıyaslandığında, Türkiye'nin, deniz sınırlarını belirlemek için görüşmeler yapılarak bir anlaşmaya varmak hususundaki istekli ve ısrarlı tavrı 1958 tarihli CKSS ve 1982 tarihli BMDHS'ye uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Yunanistan'ın ülkesel bütünlük tezinin hakkında ise deniz hukukunda yeri olmadığı söylenebilir. Nitekim Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı esnasında Yunan katılımcılar tarafından ülkesel bütünlük tezi hakkında görüş ve madde taslakları ileri sürüldüyse de Konferans'ta kabul edilmemiş ve maddeleşmemiştir. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adaları ile kendi kıta ülkesi arasında bir bütünlük olduğunu ilan etmesi ve Türkiye ile kıta sahanlığı paylaşımının ancak en doğudaki adaları arasında olabileceğini iddia etmesi, deniz hukukunda bir başka kıyı devletinin doğal uzantısının kapatılmaması anlamına gelen “kapatmama/kesmememe ilkesine” aykırılık teşkil etmektedir. İçtihat hukuku ile zemin bulmuş ve daha sonra alanını genişletmiş olan kapatmama ilkesi, ilk defa 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda “kıyı devletinin doğal uzantısının kapatılmaması” manasında kullanılmıştır. Sonrasında, 1984 Maine Körfezi Davası'nda da “deniz uzantısının kapatılmaması, devletlerin kıyı projeksiyonlarının kesilmemesi” şeklinde yer almıştır.²³⁴ Yunanistan'ın Türkiye ana kıtasının doğal uzantısı üzerindeki ada ve adacıkları için kıta sahanlığı ve MEB talebi, kapatmama ilkesini görmezden geldiği anlamına gelmekte ve uluslararası içtihat hukukuna²³⁵ uygun düşmemektedir.

²³⁴ Singil, N. (2020). Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında orantılılık ilkesinin rolü. *İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık*. s.45

²³⁵ Kapatmama ilkesinin gözetildiği davalar: 1985 tarihli Libya/Malta Davası, 1992 tarihli Fransa/Kanada Davası, 2006 tarihli Trinidad-Tobago/Barbados Davası, 2007 tarihli Nikaragua/Honduras Davası, 2018 tarihli Kosta Rika/Nikaragua Davası. Ayrıntılı bilgi için bkz: Singil, s.46

Yunanistan'ın bu talepleri aynı zamanda “coğrafyanın üstünlüğü ilkesine” ve bu ilke ile bağlantılı olan “hakkaniyet ilkesine” de ters düşmektedir. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesinde "coğrafya" ifadesi, iki devlet arasındaki sınır anlaşmazlıklarında anakara coğrafyasını işaret eder. Bu bağlamda, ada veya takımda devleti olmayan bir ülke açısından, herhangi bir ada, adacık ya da kayalık ile diğer ülkenin anakarası arasında yapılacak bir sınırlandırma, bu ilkeye aykırı olacaktır. Ülkenin en önemli unsurlarından biri anakara kıyılarının uzunluğudur ve bu uzunluğun deniz alanını belirleyen en önemli coğrafi faktör olduğu söylenmektedir. Ayrıca kıyı hattındaki kıvrımlar, girinti ve çıkıntılar da diğer önemli coğrafi unsurlardır. 1969 Kuzey Denizi Davaları'nda, coğrafi unsurların bölgenin yapısı göz önüne alındığında göz ardı edilemeyecek derecede önemli olduğu vurgulanmıştır. Katar/Bahreyn Davası'nda ise Uluslararası Adalet Divanı, iki ülkenin kuzey kıyılarının uzunluk ve biçim bakımından birbirine benzer olduğunu belirtmiştir. Fasht al Jarim'in, Bahreyn kıyılarında denize doğru bir çıkıntı oluşturduğu ancak bölgenin genel coğrafyasında bu çıkıntının önemsiz olduğu ve dikkate alınmaması gerektiği ifade edilmiştir.²³⁶

1969 Kuzey Denizi Davaları'nda, sınırlandırma yapılırken hukuksal olarak bağlayıcı bir sınır bulunmadığı ifade edilmiştir. Ancak, daha sonraki uluslararası yargı kararlarında dikkate alınması gereken unsurların sadece kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge (MEB) kavramlarıyla sınırlı olduğu kabul edilmiştir. Bu davada kıta sahanlığına ilişkin olarak, “*su altı alanları, kıyı devletine, gerçekte, ona yakın olduğu için veya sadece yakın olduğu için tabi kılınmaz. Doğaldır ki, bunlar ona yakındır; fakat bu husus, bu hakkı bahsetmek için yeterli olmaz, nasıl ki ... sadece yakınlık kara ülkesi üzerinde kendiliğinden bir hak bahsetmez*”²³⁷ şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Divan, bu kararda kıta sahanlığının belirlenmesinde sadece yakınlığın değil, coğrafi ve jeolojik verilerin esas alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu ilke, Maine Körfezi Davası'nda “*ilgili alanda çizilecek sınır hattı kıyıların şekline*

²³⁶ Singil, s.35

²³⁷ 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları, para.43, karar metni için bkz.: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders. Judgment of 20 February 1969/ North Sea Continental Shelf. Erişim Adresi: (https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf?__cf_chl_rt_tk=kDBWk62MA7j8TCar6cbGyXygc1P5prX9PoDnVtgdHz8-1728691616-1.0.1.1-qJn2IGgH.SNSUVxa1_LBEMnhm8VC0F3a.LsamPSdV5M). Erişim Tarihi:15.05.2024

bağlı olacaktır”²³⁸ ve Libya/Malta Davası’nda ise “ *tarafların kıyıları başlangıç hattını oluşturur*”²³⁹ şeklinde dile getirilmiştir.²⁴⁰

Deniz alanları sınırlandırmalarında ele alınan ve aslında diğer tüm ilkelerle iç içe bağlantılı kabul edebileceğimiz bir diğer önemli ilke “hakkaniyet ilkesidir”. Kıyıdaş devletler arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda, gerek 1958 tarihli CKSS, gerek 1982 tarihli BMDHS ve de bu sözleşmelerle beraber uluslararası örf ve âdet hukuku kuralları, söz konusu bölgenin tüm özel durumlarının dikkate alınmasıyla birlikte hakkaniyet ilkesi esas alınarak, hakça/hakkaniyete uygun bir paylaşım yapılması gerektiğini öngörmektedir. Ayrıca 1969 tarihli Kuzey Denizi Davaları’nda hakkaniyet ile ilgili, aynı koşullar içerisinde bulunanlar arasında eşitliğin sağlanması manasına geldiği belirtilmiştir. Aynı Davalar’da UAD, BMDHS’nin 83’üncü maddesine yönelik hazırlık çalışmalarına ve kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda akdedilen farklı antlaşmalara değinerek, eşit uzaklık ilkesi için eğer hakkaniyete uygun bir çözüme götürüyorsa uygulanabilir bir yöntem olduğu yorumunu yapmıştır. Yine Divan’a göre, söz konusu ilke, mecburi olarak uygulanması gereken emredici bir ilke olmadığı gibi diğer yöntemlere görece bir önceliği de yoktur.²⁴¹

Sınırlandırma, hakkaniyet ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmelidir ve somut olayın tüm özellikleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Bu süreçte, diğer tarafın kara parçasının doğal uzantısı üzerindeki haklarına zarar verilmeden, ilgili devletlere kara parçalarının deniz altındaki doğal uzantılarını kapsayan alanlar tahsis edilmelidir.²⁴²

UAD’ın söz konusu bu kararları, Türkiye’nin hakkaniyete dayalı bir çözüme yönelik tezlerini güçlendirmektedir. Yunanistan’ın ise “anlaşma yoksa eşit uzaklık yöntemi uygulanır” tezini zayıflatmaktadır. Üstelik yukarıda belirtildiği üzere

²³⁸ 1984 tarihli Maine Körfezi Davası, para. 205, karar metni için bkz.: INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders. Judgment of 12 October 1984/Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-EN.pdf>), Erişim Tarihi: 15.05.2024

²³⁹ 1985 tarihli Libya/Malta Davası, para. 47, karar metni için bkz.: “<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/68/068-19850603-JUD-01-00-EN.pdf>”, Erişim Tarihi: 15.05.2024

²⁴⁰ Singil, s.36

²⁴¹ Singil, s.38-39

²⁴² Kuran, S. (2016) *Uluslararası Deniz Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta, s. 232

Yunanistan'ın, Türkiye ile arasında kıta sahanlığı ve MEB alanları belirlenmesinde Ege'nin en doğusundaki Yunan adalarının doğu sahillerinin başlangıç sınırı olarak kabul edilmesine yönelik tezleri ne hakkaniyet ilkesine ne de coğrafyanın üstünlüğü ilkesine uymamaktadır. Dolayısıyla Yunanistan'ın, adalarının deniz alanlarına yönelik tezleri, CKSS, BMDHS ve uluslararası örf ve âdet hukuku kuralları ile uyuşmamaktadır. Nitekim 1984 tarihli Maine Körfezi Davası'nda, *“sınırlandırmanın ‘bölgenin coğrafi biçimi ve diğer ilgili durumlar çerçevesinde hakkaniyete uygun bir sonucu gerçekleştirecek şekilde, hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve pratik metotlar kullanılarak yapılması’ gerektiği beyan edilmiştir.”*²⁴³ Buradan hareketle Divan'ın, hakkaniyet ilkesini sınırlandırma işlemlerinde temel norm olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır ve Yunanistan'ın talepleri söz konusu ilkeyi yok saymaktadır.

Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adalarına tam etki istemesi de yine hakkaniyet ilkesine ters düşen bir durum olarak değerlendirilebilir. Çünkü uluslararası yargı süreçleri incelendiğinde adalara her koşulda tam etki verilmediği görülmektedir. Uluslararası mahkeme ve hakemlik kararlarında, sınırlandırmaya etki eden adaların, konumları, büyüklükleri ve üzerinde yaşayan nüfusları dikkate alınarak etkilerinin anakara kütleleri gibi değerlendirilmediği ve duruma göre adalara bazen sınırlı etki, bazen de hiç etki verilmediği görülmektedir. Mahkemeler bunu hakkaniyete uygun bir çözüm bulmak adına yapmaktadır. Örneğin 1977 tarihli İngiltere ve Fransa arasında görülen Manş Denizi Davası'nda Mahkeme Fransa kıyılarına yakın olan İngiliz adalarına tam etki vermek yerine söz konusu adaların Manş Denizi'ne bakan kısımlarına 12 dm genişliğinde bir cep bölgesi vererek sınırlandırmaya ilişkin esas noktaları iki ülkenin ana kara kıyılarından başlatmış ve bu noktalardan itibaren eşit uzaklık ilkesi baz alınarak bir sınırlandırma yoluna gitmiştir. Yine aynı Mahkeme'ye göre, sınırlandırma işleminde temel alınması gereken, hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde uyuşmazlığın kendine özgü coğrafi ve diğer koşullarının bu işleme yansıtılmasıdır. Bu nedenle ne eşit uzaklık ne de başka bir sınırlandırma yöntemi, ilgili özel koşullar göz ardı edilerek uygulanamaz. Uyuşmazlık, ister 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi hükümlerine göre ister teamül hukuku kurallarına göre ele

²⁴³ Singil, s. 40

alınsın, takip edilmesi gereken yol hakkaniyet ilkelerine dayanan normlardır.²⁴⁴ Söz konusu karara benzer kararlar 2009 tarihli Romanya/Ukrayna Davası'nda ve 2012 tarihli Nikaragua/Kolombiya Davası'nda da görülmektedir. Mahkeme bu davalarda da adalara sadece 12 dm genişliğinde bir cep bölgesi tanımıştır.²⁴⁵

Uluslararası mahkeme kararlarında adalara hiçbir etki tanınmayan durumlarda vardır. Tunus/Libya Davası'nda anakaradan uzakta bulunan Cerbe Adası, Gine/Gine-Bissau Davası'nda Bijagos ve Güney Adaları ile Katar/Bahreyn Davası'nda Quit'at Jaradah ve Fasht al Jarim Adaları sınırlandırmada dikkate alınmamış ve hiçbir etki tanınmamıştır.²⁴⁶ Libya/Malta Davası'nda Divan, hakkaniyet ilkesi gereği geçici eşit uzaklık hattının hesaplanmasında Malta'ya ait Filfa Adası'nı dikkate almamış ve bu adaya herhangi bir etki tanımamıştır. Eritre/Yemen Davası'nda Dahlak Adaları'na önemli bir etki tanınırken, daha güneyde bulunan kıyı adaları tamamen göz ardı edilmiştir. Yemen'e ait olan Jabal al-Tayr ve Zubayr Adaları ise kuraklık ve sosyal hayata elverişsiz olmaları nedeniyle dikkate alınmamıştır. Ayrıca bu davada, devletlerin balıkçılık faaliyetleri ve balıkçılık üzerindeki tarihi hakların korunması, Mahkemenin kararında belirleyici bir rol oynamıştır. Katar/Bahreyn Davası'nda ise, Bahreyn'e ait Qit'at Jadarah Adası'nın küçük ve sosyal yaşam için elverişsiz olduğu belirtilmiş ve Mahkeme, bu adalara etki tanınmanın hakkaniyete uygun olmayacağını vurgulayarak, bu adaları kararında göz önüne almamıştır.

Yine devlet uygulamalarına bakıldığında 1975-1976 tarihli Tanzanya-Kenya Antlaşması ile 1978 tarihli Arjantin-Şili Antlaşması gibi antlaşmalarda kıyıları bitişik olan devletlerin kendi aralarında yaptıkları deniz alanı sınırlandırmalarında adalara ya azalan etki ya da hiçbir etki verilmediği görülmektedir. Bunun yanında eğer sınırlandırılmaya konu alanın üzerinde egemenliği tartışmalı adaların varlığı söz konusuysa bu adalara hiçbir etki tanınmadığı (1969 tarihli İran/Katar arasındaki sınırlandırmada Halul Adası'nın ihmal edilmesi gibi) görülmektedir.²⁴⁷ Söz konusu bu kararlara bakıldığında, Ege Denizi için görülmesi muhtemel bir davada Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olmasından kaynaklı özel durumuna binaen Yunan

²⁴⁴ Behçet, M. (2021). Birleşmiş Milletler deniz hukuku sözleşmeleri çerçevesinde uluslararası hukukta deniz alanlarının sınırlandırılması, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne, s. 15-19

²⁴⁵ Singil, s. 49

²⁴⁶ Tanaka, Y. (2015). The International Law of the Sea, Second Edition, United Kingdom, Cambridge University Press, s. 216.

²⁴⁷ Singil, s.50

adalarına yukarıda örneklerde belirtildiği gibi ya sınırlı bir etki tanınması ya da tamamen ihmal edilmesi daha olası görünmektedir. Türkiye'nin tezleri uluslararası mahkeme kararları ve devlet uygulamaları baz alındığında hakkaniyet ilkeleri ile daha uyumlu durmaktadır.

5.5. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Yunanistan Tarafından Silahlandırılması Meselesi

Bu meselenin detaylarına girmeden önce “gayri askeri” (demilitarized) statünün ne anlama geldiğine değinmekte fayda vardır. “Gayri askeri” sadece silahsızlandırma anlamı taşımamaktadır. “Gayri askeri statü, Kara Deniz ve Hava kuvvetlerine ilişkin tahkimat/istihkam/üs tesis, her türlü silah konuşlanmasını, tatbikat/eğitim dahil askeri uçakların değişik amaçlı her türlü uçuşunu, transit geçişini, daimî/geçici konuşlanmasını yasaklamakta, yalnızca iç güvenlik kuvvetlerine izin vermektedir.”²⁴⁸ Söz konusu bu terim, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nda İngilizce karşılığı olan “demilitarized” kelimesiyle ifade edilmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde Yunanistan'a devredilen adalar sayılırken, söz konusu adalarla ilgili 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı'na²⁴⁹ atıfta bulunulmuş, ardından 13'üncü madde ile adaların gayri askeri statüsünün koşulları sayılmıştır. Söz konusu iki madde şöyledir:

“Madde 12: İmroz ve Bozca adalar ile Tavşan adalarından gayri şarkî Bahrisefit adaları ve bilhassa Limni , Semendirek , Midilli, Sakız , Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan hakimiyetine dair 17/30 mayıs 1913 tarihli Londra Muahedenamesinin beşinci ve 1/14 teşrinisani 1913 tarihli Atina Muahedenamesinin on beşinci maddeleri ahkamına tebaan 13 şubat 1914 tarihli Londra Konferansında ittihaz edilip 13 şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar, işbu Muahedenamenin İtalyanın hakimiyeti altına vaz'edilen ve on beşinci maddede mezkûr olan adalara müteallik ahkâmı mahfuz kalmak şartile, teyit edilmiştir. Asya sahilinden üç milden dun mesafede kâin adalar, işbu Muahedede hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyeti altında kalacaklardır.

²⁴⁸ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s.221

²⁴⁹ Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci maddesinde Yunanistan'a verilen adaların hepsi ismen sayılmamıştır. Bunun yerine 1913 tarihli Londra ve Atina Antlaşmaları'nın sırasıyla 5'inci ve 15'inci maddelerine atıfta bulunulmuştur. Bu maddelerde İmroz, Bozcaada ve Tavşan Adaları Osmanlı'da kalmak üzere, Yunanistan'ın I. Balkan Savaşı'nda işgal ettiği diğer tüm adalar, gayri askeri statüde kalmaları şartı ile Yunanistan'a 13 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet kararı ile verilmiştir. Lozan Barış Antlaşması madde 12'nin bahsi geçen karara yönelik yaptığı atıf Yunanistan'a devredilen adaları belirlediği gibi o adaların gayri askeri statüde olduğunu da belirlemiştir. Lozan Barış Antlaşması madde 12 için bkz.: “Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 25”

Madde 13: Sulhun muhafazasını temin zımnında Yunan hükümeti Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında atideki tedabire riayet etmeği taahhüt eyler:

Evvelâ- Mezkûr adalarda hiçbir Üssübahri, hiçbir istihkâm tesis ve inşa edilmeyecektir.

Saniyen- Yunan askerî tayyarelerinin ve sair merakibi havaiyesinin Anadolu sahili arazisi üzerinde tayaran etmesi menedilecektir.

Mukabeleten Türkiye Hükümeti dahi askerî tayyarelerinin vesair merakibi havaiyesinin mezkûr adalar üzerinde tayaranını menedecektir.

Salisen- Mezkûr adalarda Yunan kuvayi askeriyesi, tahtı silâha alınıp mahallinde talim ve terbiye edilebilecek olan esnan erbabının miktarı mutadına ve bütün Yunan arazisinde mevcut bulunan jandarma ve polis miktarı ile mütenasip olacak jandarma ve polis miktarına münhasır kalacaktır.”²⁵⁰

Yine Lozan Barış Antlaşması’nın 15’inci maddesi ile İtalya’ya devredilen adalar İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947 Paris Barış Antlaşması’nın 14’üncü maddesi ile Yunanistan’a devredilmiştir. Fakat madde 14’ün 2’nci paragrafında söz konusu adaların askersizleştirilerek (demilitarised) kalacağı şartı koyulmuştur. Söz konusu madde şöyledir:

“Madde 14: 1.) İtalya işbu Antlaşma ile aşağıda listelenen Oniki Adalar’ı tüm egemenliği ile Yunanistan’a devreder: Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Cassos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisiros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos), ve Catellorizo ve bitişik adacıklar.

2.) Bu adalar askerden arındırılacak ve öyle kalacaktır.

3.) Bu adaların Yunanistan’a devri ile ilgili formaliteler ve teknik şartlar, Yunanistan ve Birleşik Krallık Hükümetleri arasındaki anlaşmayla belirlenecek ve Antlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içerisinde yabancı birliklerin çekilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.”²⁵¹

Paris Barış Antlaşması’nda “demilitarised/demilitarisation” terimleri ile anlatılmak istenen husus ise Antlaşma’nın XIII’üncü ekinin D paragrafında şöyle açıklanmıştır:

“Bu anlaşma bakımından askersizleştirme ve askersizleştirilmiş terimlerinin ilgili ülkede ve karasularında bütün deniz, kara ve askeri hava tesislerini, tahkimlerini ve silahlarını, yapay kara, deniz ve hava engellerini; kara, deniz ve hava birliklerinin konuşlandırılması, sürekli ve geçici olarak konaklamalarını; herhangi bir biçimde askeri eğitimi ve savaş malzemelerinin üretimini yasakladığı kabul edilecektir. Bu (hüküm), sayı itibariyle iç görevleri yapmakla sınıflandırılmış ve bir kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen

²⁵⁰ 1923 Lozan Antlaşması madde 12 ve 13 için bkz.: “Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 25-26”

²⁵¹ 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın Fransızca orjinal tam metni için bkz: “<https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2049/v49.pdf>”, Erişim Tarihi: 16.08.2024

silahlarla donatılmış iç güvenlik personelini ve bu personelin gerekli askeri eğitimini yasaklamaz.”²⁵²

Böylece yukarıdaki bilgiler ışığında hangi adaların hangi antlaşmalarla gayri askeri statü kazandığını özetleyecek olursak:

Taşoz, Bozbaba ve İpsara Adaları 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması madde 12 ile;

Semadirek ve Limni Adaları 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması madde 12 ve Lozan Boğazlar Sözleşmesi Madde 6 ile;

Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya Adaları 1914 tarihli Altı Büyük Devlet Kararı ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması madde 12 ve madde 13 ile;

Lipso, Batnoz, İleryoz, Kelemez, İstanköy, Sömbeki, İstanbulya, İncirli, İleki, Herke, Çoban, Kerpe, Rodos ve Meis Adaları 1947 Paris Barış Antlaşması madde 14/2 Ek XIII D Paragrafı ile gayri askeri statü kazanmıştır.

Yunanistan’a ait Doğu Ege Adaları’nın söz konusu gayri askeri statüsü, 23 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması ve 1947 Paris Barış Antlaşması ile nihai olarak belirlendikten sonra, 1960'lara kadar uyuşmazlık konusu haline gelmemiştir.²⁵³ Yunanistan daha öncesinde gizli olarak silahlandırmaya başladıysa da *“Türkiye ilk kez 1964’te Rodos ve İstanköy adalarında asker yığma ve tahkimat yapıldığını belirtmiş ve Yunanistan’a bir protesto notası vermiştir. Yunanistan ise 1 Temmuz 1964’te verdiği cevabi notasında böyle bir girişimde olmadığını antlaşmalara riayet ettiğini belirtmiştir.”*²⁵⁴ O tarihlerde adaların silahlandırıldığı Atina tarafından inkâr edilse de neredeyse yirmi yıl sonra, 1964 yılındaki G. Papandreou Hükümeti ’nin uyguladığı Doğu Ege Adaları’nı silahlandırma politikası, zamanın Yunan Savunma Bakanı Petros Garaufalias tarafından üç sayfalık rapor ile ifşa edilmiştir.²⁵⁵

İkinci bir nota ise 1969 yılında yine Türkiye tarafından Yunanistan’a, Limni adasını silahlandırıldığı ve bunun antlaşmalara aykırı olduğu gerekçesiyle verilmiştir. Yunanistan ise cevaben, Limni ’deki faaliyetlerinin asayişin sağlanması amacıyla alınan tedbirler olduğunu, ticari ve turistik limanlarının genişletilmesi amacıyla

²⁵² Yaycı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s.128

²⁵³ Başeren, “Ege Sorunları”, s. 75

²⁵⁴ Yazan, Türk-Yunan Ege Denizi sorunlarının, s. 202

²⁵⁵ Başeren, “Ege Sorunları”, s. 75

faaliyetlerde bulunduğunu ve Limni 'deki radar tesislerinin ise NATO ile ilişkili olduğunu belirterek kendini savunma yoluna gitmiştir.²⁵⁶ Türkiye, Nisan 1975 tarihinde BM Genel Sekreterliği'ne bir nota göndererek Yunanistan tarafından Menteşe Adalan, Sakız, Sisam, Midilli, İcaria gibi adaların silahlandırılmasını protesto ederek bu durumun Türkiye'nin güvenliği açısından tehdit teşkil ettiğini bildirmiştir. Bu olaydan birkaç gün sonra Yunan Başbakanı Konstantin Karamanlis ilk kez, söz konusu adalarda bazı savunma tedbirleri aldıklarını açıklamıştır.²⁵⁷ Sonrasında ise Yunanistan, açıktan açığa adaları silahlandırmaya devam etmiş ve bu faaliyetlerinin, Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkması akabinde Ege Bölgesi kıyılarında kurduğu Ege Ordu Komutanlığı'na karşı meşru müdafaa eylemi olduğunu ileri sürmüştür. Türkiye ise 1974'ten önce de gayri askeri olması gereken adalara tahkimatlarla birlikte saldırı silahlarının da konuşlandırıldığını vurgulamaktadır.²⁵⁸

Hali hazırda ilk kez Sisam Adası'nın gayri askeri statüsü İkinci Dünya Savaşından hemen önce Yunanistan tarafından askeri birlikler yerleştirilerek bozulmuş ve ardından 1952 yılında İleryöz Adası silahlandırılmış ve askerileştirilmiştir. Günümüzde İleryöz Adası'nda Yunanistan'a ait askeri radarlar ve donanma üssü olduğu bilinmektedir.²⁵⁹

Günümüze gelindiğinde sorunlar hala devam etmektedir. 2021 yılında Türkiye'nin BM Daimi Temsilcisi Ferudun Sinirlioğlu imzasıyla BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'e hitaben adaların silahlandırılması konusuna ilişkin bir mektup yazılmış ve mektupta Yunanistan'ın Ege ve Akdeniz'deki adaların silahsızlandırılmasına ilişkin antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğini, böyle devam ederlerse ilgili antlaşmalardan doğan egemenlik haklarını öne süremeyeceklerini vurgulamıştır. Aylar sonra bu konuya ilişkin dönemin Yunan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias şöyle demiştir: *"Oniki Ada'nın silahsızlandırılmasına ilişkin anlaşma Türkiye ile değil, o zamanki Sovyetler Birliği'nin kaygılarıyla ilgiliydi. Sovyetler Birliği bundan yararlandı, Türkiye, anlaşmayı imzalayan taraf değil, bu nedenle anlaşmadan hiçbir hak elde etmez."*²⁶⁰

²⁵⁶ Yazan, Türk-Yunan Ege Denizi sorunlarının, s. 202,203.

²⁵⁷ Başeren, "Ege Sorunları", s. 76

²⁵⁸ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s.222

²⁵⁹ Yayıncı, Paksüt, s. 60, s. 49,50,51

²⁶⁰ Söz konusu konuşma metni için bkz.: Euronews. Yunan Dışişleri Bakanı Dendias: Adaların silahsızlandırılmasında Türkiye'nin söz hakkı yok. (2022, 20 Şubat) Erişim Adresi:

Yine 2022 yılında, Midilli ve Sisam Adaları'na ABD ve Yunanistan tarafından ABD menşeli zırhlı araçlar konuşlandırılması üzerine Türkiye iki ülkenin büyükelçileri bakanlığa davet ederek birer protesto Notası vermiş ve adaların 1923 Lozan ve 1947 Paris Barış Antlaşmaları'ndan doğan gayri askeri statülerine saygı gösterilmesi istenmiştir. Görüldüğü üzere 1964 itibari ile başlayan anlaşmazlık hala devam etmektedir. Bu konu ile ilgili hukuki analiz yapabilmek için Türk ve Yunan görüşlerine detaylıca değinmekte fayda vardır.

5.5.1. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılmasına İlişkin Yunan Görüşü

Yunanistan'ın silahlandığı adalar Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Asaları (Oniki Adalar) olmak üzere 3 gruba ayrılmaktadır. Yunanistan'ın söz konusu bu adaları silahlandırmasının arkasında şu tezler bulunmaktadır: a) adaların silahsızlandırılmasını düzenleyen antlaşma koşullarının değiştiği ve silahsızlandırmaya dair hükümlerin geçerliliğini yitirdiği; b) Boğazönü Adaları grubuna ait Limni ve Semadirek Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsünü belirleyen 1923 tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin aldığı ve adaların silahlandırılmasına müsaade ettiği; c) Oniki Adalar'ın 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a geçtiği ve Türkiye'nin Antlaşmaya taraf olmadığı için Antlaşma maddelerini Yunanistan'a karşı ileri süremeyeceği; d) 1974'te Türkiye'nin sözde Kıbrıs'ı "işgali" sonrasında oluşan tehditlere karşı Yunanistan'ın BM Şartı'nın 51'inci maddesindeki meşru savunma hakkını kullanarak adalarında askeri tedbirler aldığıdır.

Yukarıda sayılan Yunan tezlerinden ilkinin ele aldığımızda, Yunanlı bazı yazarlara göre 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın imzalandığı zamanki var olan koşulların günümüzde köklü değişikliğe uğramışlardır. Uluslararası hukukta "Rebus sic stantibus" olarak bilinen bu ilke Yunan tezinin temelini oluşturmaktadır. Bu ilkeye göre; bir antlaşma yapılırken mevcut olan koşullar köklü bir değişikliğe uğramışsa söz konusu antlaşma geçerliliğini yitirmiş demektir. Böylece Yunanlı akademisyen *Philippe Drakidis*' e göre, Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen süre içerisinde meydana gelen değişiklikler sebebiyle 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması

(<https://tr.euronews.com/2022/02/20/yunan-d-sisleri-bakan-dendias-adalar-n-silahs-zland-r-lmas-nda-turkiye-nin-soz-hakk-yok>). Erişim Tarihi: 27.08.2024

ile gayri askeri statü verilen adaların bu statülerini devam ettirmelerini gerektiren koşullar ortadan kalkmıştır.²⁶¹ Savaştan çıkan bu iki devlet arasında 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 13'üncü maddesinin de işaret ettiği gibi barışın sürekliliği amaçlandığı için adaların silahsızlandırılmasını sağlamıştır fakat sonrasında Türkiye ile Yunanistan arasında 1930'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Antlaşması, 1933'te Samimi Anlaşma Misakı ve 1934'te Balkan Antantı'nın imzalanması iki devlet arasında dostluğu tesis etmiş ve böylece Lozan Barış Antlaşması'nın hükümlerine gerek kalmamıştır.²⁶² Yine *Drakidis*'e göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Atlantik Şartı ve BM Bildirisi'nin kabul edilmesi ve sonrasında ise Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya taraf olarak müttefik safta bulunmaları, 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları'nın adalar için gayri askeri statü düzenleyen hükümlerini ortadan kaldırmıştır.²⁶³ *Drakis*'e göre BM Bildirisini imzalayan devletler kapsamlı ve sürekli bir genel güvenlik sistemi kurmayı hedeflemiş ve böyle bir sistem kuruluncaya kadar bazı devletlerin silahsızlandırılmasına karar vermişlerdir. NATO Antlaşması ile de Batılı Devletler arasında sürekli ve ortak bir güvenlik sistemi kurulmuş olup, söz konusu bu Antlaşma'dan itibaren de devletler arasındaki askersizleştirmeye ilişkin bütün hükümler de otomatikman ortadan kalkmıştır. Ayrıca, zaten NATO'ya üye devletlerin NATO Antlaşması'nın hükümlerine aykırı olan hiçbir yükümlülüğe giremeyeceği söz konusu antlaşma metninde öngörülmektedir.²⁶⁴

İkinci bir Yunan tezi ise, Limni ve Semadirek Adaları'nın gayri askeri statüsünü düzenleyen Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ortadan kalktığı ve yeni sözleşmede adaların silahsızlandırılacağına dair hüküm bulunmaması sebebiyle o tarih itibarıyla adaların silahlandırılabilmesi iddiasına dayanmaktadır. Yunanistan'a göre, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalandığı dönemdeki Türk Dışişleri Bakanı *Tevfik Rüştü Aras*'ın TBMM'de yaptığı açıklamalarındaki kullandığı ifadeler de Yunan tezlerini destekler niteliktedir. Söz konusu Sözleşme'nin TBMM tarafından onaylanmasına yönelik müzakerelerde T.R. Aras şu ifadeleri kullanmıştır: "*Lozan mukavelenesiyle gayri*

²⁶¹ Pazarcı, H. (1986). *Doğu Ege Adalarının askerden arındırılmış statüsü* (Vol. 2). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, s.32.

²⁶² Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın, s.33

²⁶³ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın, s.32

²⁶⁴ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın, s. 34

askeri hale ifrağ edilmiş olan, komşumuz ve dostumuz Yunanistan 'a ait Limni ve Semadirek Adaları 'na dair olan hüküm de Montrö Mukavelenamesi ile kalkmış bulunuyor demektir ki bundan da ayrıca memnunuz.”²⁶⁵ Yunanistan, 25 Mayıs 2022 tarihli Türkiye’ye cevabi notasında, “...bir Devletin tek başına hareket eden ve iradesini ifade eden tek taraflı eylemlerinin bile uluslararası hukukta bağlayıcı yasal sonuçlar doğurabileceğinin... UAD içtihatlarında belirlenen kriterler doğrultusunda yukarıda belirtilen Türk beyanları, Türkiye’nin hukuken bağlayıcı bir taahhüdünü oluşturmaktadır”²⁶⁶ diyerek T.R. Aras’ın sözlerinin Türkiye açısından bağlayıcılığı olduğunu iddia etmiştir. Yine bir başka Yunan iddiasına göre 6 Mayıs 1936 tarihinde Türkiye’nin o dönemki Atina Büyükelçisi *Ruşen Eşref* tarafından, Türk hükümetinin talimatları doğrultusunda yazılmış ve Yunanistan Başbakanı’na hitap eden bir mektubu sunmuştur. Bahsi geçen mektup ile Yunanistan’ın Limni ve Semadirek adalarını askerleştirme ve silahlandırma hakkının Türkiye tarafından tanındığı iddia edilmektedir.²⁶⁷

Yine Yunanistan’a göre Oniki Adalar’ın gayri askeri statüsü 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile belirlenmiştir ve Türkiye bu antlaşmaya taraf değildir. Yunanistan’ın 25 Mayıs 2022 tarihli Türkiye’ye cevabi notasında, 1947 Paris Antlaşması’nın askersizleştirme ile ilgili hükümleri de dahil olmak üzere tüm hükümlerinin “res inter alios acta” olduğu ve bu antlaşmaya taraf olmayan Türkiye tarafından ileri sürülemeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca bu durum söz konusu Antlaşmanın 86’ncı maddesinde de teyit edilmiş olup, söz konusu Antlaşma hükümlerinin imzacısı olmayan Devletler için bir hak veya fayda sağlamayacağı da belirtilmiştir.²⁶⁸ Son olarak bu konuda 2022 yılında Yunan Dışişleri Bakanı *Nikos Dendias*, Moskova’da düzenlenen Rusya Dışişleri Bakanı *Sergey Lavrov* ile birlikte bulunduğu ortak basın toplantısında, “Oniki Adalar’ın silahsızlandırılmasına ilişkin anlaşma Türkiye ile değil, o zamanki Sovyetler Birliği’nin kaygılarıyla ilgiliydi. Sovyetler Birliği bundan yararlandı, Türkiye, anlaşmayı imzalayan taraf değil, bu nedenle anlaşmadan hiçbir hak elde etmez”²⁶⁹ demiştir.

²⁶⁵ Başeren“Ege Sorunları”, s. 98

²⁶⁶ Yaycı, Paksüt, s. 228

²⁶⁷ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan’ın İddiaları, s. 225

²⁶⁸ Yaycı, Paksüt, s.229

²⁶⁹ Söz konusu konuşma için bkz.: Euronews. Yunan Dışişleri Bakanı Dendias: Adaların silahsızlandırılmasında Türkiye’nin söz hakkı yok. (2022, 20 Şubat) Erişim Adresi:

Yunanistan'ın bir başka iddiasına göre İtalya, 8 Aralık 1951'de 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'na taraf olan 20 devlete bir nota göndererek şartların değiştiğini ve Antlaşma'nın yeniden gözden geçirilmesini talep ettiğinde, SSCB, Polonya ve Macaristan dışındaki tüm devletler tarafından bu nota olumlu karşılanmıştır. Bu durum, bir fikir birliği olduğunu ortaya koyduğu gibi İtalya için geçerli olan bu koşullar, Yunanistan için de geçerlidir. Varşova Paktı ve NATO'nun kurulmasıyla da silahsızlanma artık anlamını yitirmiştir. İtalya, 1951'den itibaren yeniden silahlanmaya başladığı için de söz konusu Antlaşmadaki askerden arındırma ile ilgili maddeler önemini kaybetmiştir.²⁷⁰

Son olarak Yunanistan Doğu Ege Adaları'nı silahlandırırken bunun BM Şartı'nın 51'inci maddesine uygun olarak meşru savunma hakkı kapsamında yaptığını iddia etmektedir. Yunanistan'a göre Türkiye 1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekatı'ndan sonra Yunan adaları için bir tehdit haline gelmiştir. Ege kıyılarında kurulan 4'üncü Ordu, diğer adıyla Ege Ordusu, Ege Denizi'nde sürekli tatbikatlar yaparak bölgedeki barış ve istikrar ortamını bozmaktadır. Bu sebeple Yunanistan'ın adalarını savunma hakkı vardır ve tedbir amaçlı bu adaları silahlandırabilir. Bu konu hakkında Yunanlı Yazar *Pavlos*, Kıbrıs'ın "Türkiye tarafından işgali" sonrasında 1974 yılından itibaren Ege Ordusu'nun Türk Kıyılarına konuşlandırılması sebebiyle Midilli, Sakız, Susam ve Ahikerya Adaları'nın gayri askeri statüsünün ortadan kalktığını iddia etmektedir.²⁷¹

5.5.2. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılmasına İlişkin Türk Görüşü

Yunanistan'ın Doğu Ege Adaları'nı silahlandırmasını kendi güvenliğine tehdit olarak gören Türkiye, Adaların gayri askeri statüde kalması gerektiğini şu tezlerle savunmaktadır: a) Yunanistan'ın iddiasının aksine, söz konusu adaların gayri askeri statüsünü düzenleyen 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları'nın ilgili hükümlerini ortadan kaldıracak köklü bir değişiklik meydana gelmemiştir; b) Montrö Boğazlar Sözleşmesi sadece Türk adalarının askerleştirilmesine ilişkin düzenleme getirmiştir, Yunan adalarını kapsayan bir düzenleme yoktur; c) Oniki Adalar Yunanistan'a 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile askersizleştirilmiş

(<https://tr.euronews.com/2022/02/20/yunan-d-sisleri-bakan-dendias-adalar-n-silahs-zland-r-lmas-nda-turkiye-nin-soz-hakk-yok>). Erişim Tarihi: 30.08.2024

²⁷⁰ Yazan, Türk-Yunan Ege Denizi sorunlarının, s. 203, 204.

²⁷¹ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 224, 225.

kalması şartı ile devredilmiştir ve bu Türkiye'nin güvenliği sebebiyle yapıldığı için Türkiye'nin Antlaşma hükümlerinin yerine getirilmesini talep etme hakkı vardır; d) Türkiye Yunanistan'ın toprakları üzerinde hak iddia etmediği gibi bugüne kadar Yunan topraklarına saldırmadığı için Yunanistan'ın, adalar üzerinde tehdit hissettiğini ileri sürerek meşru savunma hakkını kullandığına dair iddiası asılsızdır.

Öncelikle Türkiye'ye göre Yunanistan'ın, Doğu Ege Adaları'nın gayri askeri statüsünü düzenleyen antlaşma hükümlerinin, antlaşmaların imzalandığı koşullardaki köklü değişiklik sebebiyle geçerliliğini yitirdiği iddiası tamamen uluslararası hukukla bağdaşmayan bir iddiadır. Yunanistan'ın Rebus sic stantibus ilkesine dayandığı bu iddianın gerçek olabilmesi için, söz konusu değişikliğin köklü bir değişiklik olması gerekmektedir. Fakat 1930'lu yıllardaki Türk-Yunan dostluğu çerçevesinde yürütülen dostane ilişkiler, adaların silahsızlandırılmasının sağladığı fiili güvencenin yerini alabilecek bir köklü değişiklik olarak sayılmamaktadır. Diğer yandan söz konusu dostane ilişkiler sebebiyle Yunanistan'ın, adaları askerileştirmesine daha az gereksinim duymasını sağlamış olmalıdır.²⁷²

Antlaşmaların köklü değişiklikler sebebiyle sona erdirilmesini sağlayan diğer bir koşul ise, köklü değişikliklerden zarar gören tarafın diğer tarafa bu durumunu bildirmesi akabinde antlaşmanın geçersizliğinin uluslararası yargı veya hakemlik yoluyla saptanması gerektiğidir. Örneğin Türkiye 10 Nisan 1936'da bir nota ile ilgili devletlere ve Milletler Cemiyetine, Lozan Boğazlar Sözleşmesinin değişmesi gerektiğini iletmış ve onların desteğini alarak Türk Boğazları'nın askerileştirilmesini sağlayan Montrö Boğazlar Sözleşmesinin, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini almasını sağlamıştır. Yunanistan'ın ise şimdiye kadar böyle bir girişimi olmamıştır.²⁷³

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olması da koşullarda köklü değişiklik olduğu anlamına gelmemektedir. Bu durum Yunanistan'ın iddiasının aksine gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılabilceğini onaylamamaktadır.²⁷⁴ Nitekim NATO Antlaşması'nın 8'inci maddesi şöyle söylemektedir: *“Her bir Taraf, kendisi ile diğer Taraflar ya da üçüncü bir devlet arasında şu an yürürlükte olan uluslararası sözleşmelerin, bu Antlaşma'nın hükümleri ile çelişmediğini beyan eder ve Antlaşma*

²⁷² Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 34

²⁷³ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 34,35.

²⁷⁴ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 37

*ile çelişen uluslararası sözleşmelere girmemeyi taahhüt eder.”*²⁷⁵ Söz konusu maddeden de anlaşıldığı üzere Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’da müttefik olması Lozan Barış Antlaşması’nın hükümlerini ortadan kaldırmak yerine bu hükümleri teyit etmektedir. Diğer yandan Yunanistan NATO’ya katıldığı esnada adaların silahsızlandırılması ile ilgili hükümlerin aksine hiçbir açıklama yapmamış veya herhangi bir kuşku da belirtmemiştir. NATO Antlaşması’nın hükümleri içerisinde de NATO üyesi ülkelerin askerden arındırılmış olmasının Antlaşmanın amaç ve hükümlerine aykırılık teşkil ettiğine dair bir ibare yoktur. Ayrıca Yunanistan’ın, BM Bildirisi’nin genel güvenlik sistemi oluşturmayı hedeflediği iddiası doğru olmakla birlikte bu güvenliğin sağlanması silahlanmayı değil silahsızlanmayı gerektirmiştir. Bu sebeple adaların silahlandırılması için koşullarda ciddi bir değişiklik oluşmamıştır, aksine gayri askeri statünün devamını gerektiren koşullar mevcuttur.²⁷⁶ Nitekim Yunanistan’ın, Türkiye tarafından Sakız, Midilli, Nikerya ve Susam Adaları’ndaki Yunan jandarma kuvvetleri sayısının Lozan Antlaşması’nın 13’üncü maddesinde öngörülen miktarı aştığına dair verilen 2 Nisan 1969 tarihli notasına karşı verdiği 10 Mayıs 1969 tarihli cevabi notada, 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmalarından doğan yükümlülüklerin Yunanistan tarafından yerine getirildiği, söz konusu adaların silahlandırılmadığı ve yürütülen çalışmaların askeri çalışmalar olmadığı bildirilmiştir²⁷⁷. Bu durum Yunanistan’ın 1969’da söz konusu adaların gayri askeri statüsünü kabul ederek bu hukuksal statüyü sürdürdüğünün göstergesidir.²⁷⁸

Türkiye’nin karşı çıktığı diğer bir Yunan tezi ise Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin imzalanması ile Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nin hükümlerinin ortadan kalktığı ve dolayısıyla da Limni ve Semadirek adalarının gayri askeri statüsünün de sona erdiği iddiasıdır. Türkiye’ye göre Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin amacı Türkiye’nin ve Boğazların güvenliğini sağlamak ve Boğazlardan geçişi yeniden düzenlemektir. Ayrıca Montrö Karadeniz’e kıyıdaş devletlerin de güvenliğini sağlayan bir sözleşmedir. Her ne kadar 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın eki olan Lozan Boğazlar Sözleşmesi’ni kaldırsa da Lozan Barış

²⁷⁵ NATO Antlaşması Madde 8 için bkz.: NATO. Kuzey Atlantik Antlaşması. (2008, 9 Aralık) Erişim Adresi: (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr). Erişim Tarihi: 11.09.2024

²⁷⁶ Pazarcı, Doğu Ege Adaları’nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 37

²⁷⁷ Bahsi geçen notaların Türkçe çevirisi için bkz.: Yayıncı, Paksüt, s.s.194-197.

²⁷⁸ Pazarcı, Doğu Ege Adaları’nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 38

Antlaşması'nın hükümlerini kaldırmamıştır. Böylece söz konusu adaların gayri askeri statüsünü belirleyen 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 12'inci maddesi geçerliliğini sürdürmektedir.²⁷⁹

Diğer yandan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin amacı Türkiye'nin ve Boğazlar'ın güvenliğini sağlamak ise Yunanistan'ın Limni ve Semadirek Adaları'nı askerleştirmesi sadece Yunanistan'ın güvenliği ile alakalı olduğu gibi bu durum Türkiye ve Boğazlar için de birer tehdit oluşturmaktadır.²⁸⁰ Bu sebeplerle, İtalya'nın 1951 yılında 20 Devlete gönderdiği, koşulların değişmesi sebebiyle Paris Barış Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi için gönderdiği notanın Doğu Ege Adaları için de geçerli olduğuna dair Yunan tezi de hatalı görünmektedir. Çünkü Paris Barış Antlaşması'nda İtalya'nın silahsızlandırılması, onun düşman devlet olması hasebiyle cezalandırmak ve denetimini kolaylaştırmak için kararlaştırılmıştır. Oysa söz konusu adaların gayri askeri statüde düzenlenmesi, Türkiye'nin güvenliği için alınan bir önlemdir.²⁸¹

Yunanistan aynı zamanda, Montrö Boğazlar Sözleşmesinin imzalanmasından sonra dönemin Türk Dışişleri Bakanı *Tevfik Rüştü Aras*'ın 31 Temmuz 1936 tarihinde TBMM'de yaptığı açıklamaları öne sürerek Türkiye'nin de Yunanistan'ın adaları askerleştirebileceği hakkını tanıdığını iddia etmektedir. Emekli Büyükelçi *Osman Paksüt*'e göre Bakan *Aras*'ın bahsi geçen konuşmasının devamı²⁸² “tamamen siyasi nitelikte bir mesaj olup, Lozan Antlaşması'nın 12'nci ve 13'üncü maddelerinin de etkilendiğine dair en ufak bir yorum veya ibareyi içermemektedir. Hukuken de tüm taraflar ve TBMM tarafından onaylanmış bir antlaşmanın bir ülkenin Dışişleri Bakanının beyanıyla değişmesi mümkün değildir.”²⁸³ Yine *Paksüt* bu konu ile ilgili şunları da söylemektedir:

“Tevfik Rüştü Aras'ın beyanları, o günkü siyasi ve askeri şartlarda Türkiye'nin, adı geçen adalardaki gayri askeri statünün Boğazların güvenliği bağlamında

²⁷⁹ Yayıncı, Paksüt, s. 238,239.

²⁸⁰ Pazarıcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 41

²⁸¹ Pazarıcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 61,62.

²⁸² Tevfik Rüştü Aras'ın bahsi geçen konuşması şöyledir: “1924 Lozan Mukavelesi ile gayri askeri hale ifrağ edilmiş olan komşumuz ve dostumuz Yunanistan'a ait Limni ve Samotra adalarına dair olan hüküm de Montreux mukavelesi ile kalkmış oluyor 'demektir ki bundan da ayrıca memnunuz. Bu münasebetle yeni Türkiye siyasetinin, bir vasfını da tekrar kaydetmek isterim. Kendimiz için iyi gördüğümüzü dostlarımız için de iyi görmek ve hakkımızda nareva telakki ettiğimiz herşeyi yalnız dostlarımız için değil, fakat hiçbir devlet hakkında temenni etmemek.”, Ayrıntılı bilgi için bkz.: Pazarıcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s.49, 50.

²⁸³ Yayıncı, Paksüt, s. 239

değişmesine, doğabilecek ortak güvenlik ihtiyaçları nedeniyle ve bu amaç doğrultusunda, Yunanistan lehine izin verdiğini açık bir şekilde göstermektedir. Bu siyasi beyanın özü, Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostane ilişkilerdir. Dostane ilişkiler devam ettiği sürece Türkiye'nin Lozan Antlaşması'na dayanarak bu adaların gayri askeri hale getirilmesini istememiş olması, Lozan Antlaşması'ndaki hakkından tümüyle feragat ettiği anlamına gelmemektedir. Bu halin devamının koşulu, "dostluk"tur. Dostane ilişki Yunanistan tarafından bozulduğunda yani ortak çıkar ve gayri askeri statünün ihlali Türkiye için tehdit oluşturmaya başladığında Türkiye'nin Lozan Antlaşması'nın 13'üncü maddesine başvurması hem hukuken hem siyasi bakımdan en doğal hakkı olup, Yunan iddialarının kabul edilmesi için hiçbir neden bulunmamaktadır. Nitekim 1960'lardan itibaren ilişkiler farklı bir maceraya sürüklenmeye başladıktan sonra Türkiye, bahse konu adaların silahlandırılmasına istikrarlı biçimde itiraz etmiştir."²⁸⁴

Prf. Dr. Hüseyin Pazarcı ise Yunanistan'ın, *Tevfik Rüştü Aras*'ın açıklamalarına yönelik iddiası hakkında şunları söylemektedir:

"...bir andlaşmanın yorumunun, Yunan Hükümeti'nin bu olayda ileri sürdüğü gibi, bütün tarafları bağlayıcı nitelikteki gerçek yorum (authentic interpretation) olarak kabul edilmesi için bunun bu andlaşmanın taraflarının hepsince yapılması ya da kabul edilmesi gerekmektedir. Oysa, T.R. Aras'ın sözleri Montreux Sözleşmesine ilişkin olarak Türkiye'nin resmi yorumunu oluştursa idi bile, bu yorumun Sözleşmenin bütün öteki taraflarınca kabul edildiğini gösteren hiçbir veri yoktur. Dolayısıyla da böyle bir yorumun Montreux Sözleşmesinin bütün taraflarınca uyulması zorunlu bir sonuç doğurması söz konusu değildir."²⁸⁵

Oniki Adalar'ın askerleştirilmesi ile ilgili Yunan tezlerinin, 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın tüm hükümlerinin "res inter alios acta" olması sebebiyle Antlaşmaya taraf olmayan Türkiye'nin Antlaşma hükümlerini Yunanistan'a karşı ileri süremeyeceği temellerine dayandığına daha önce değinilmiştir. Türkiye bu konuda, 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın silahsızlandırma ile ilgili hükümlerinin bölge devletleri açısından bir "objektif statü" oluşturduğunu savunmaktadır. Buna göre Türkiye, Yunanistan'dan, Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile gayri askeri statüde Yunan egemenliğine verilen 14 adet ada ve onlara bitişik adacıkların statüsünü bozmamasını ve söz konusu antlaşma hükümlerine uymasını isteyebilir.

Birçok Batılı yazar da 1947 tarihli Paris Barış Anlaşması ile Oniki Adalar'ın askersizleştirilmesini ve silahsızlandırılmasını bilimsel olarak analiz ettiklerinde "objektif statü" altında bir durum olarak tespit etmişlerdir. Mesela, hukukçu ve akademisyen *Ferenc Albert Vali*, hem 1923 tarihli Lozan hem de 1947 tarihli Paris

²⁸⁴ Yaycı, Paksüt, s. 239, 240.

²⁸⁵ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 52

Barış Antlaşmaları ile söz konusu adalara getirilen askersizleştirme hükümlerinin irtifak hakkı niteliğinde olduğunu ve bir “objektif statü” oluşturduğunu kabul etmektedir.²⁸⁶ Diğer yandan, 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması’nın 14’üncü maddesinin oluşmasında önerileri ile katkı sahibi olan ABD’li temsilci *Byrnes* tarafından da adaların silahsızlandırılırken Türkiye’nin güvenliğinin dikkate alındığı farklı çerçevelerde dile getirilmiştir. Nitekim *Byrnes*, Müttefik Devletler Konseyi’nin bir oturumunda, söz konusu adaların Yunan egemenliğine devri konuşulurken, bu adaların 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nın hükümleri kapsamında askersizleştirilmesi gerektiğini hatırlatarak dolaylı bir şekilde Lozan’da genellikle adalar konusunda kabul gören “Türkiye’nin güvenliği” amacını tanıdığı söylenebilir.²⁸⁷

*O. Paksüt’e göre, Yunanistan’ın 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması için “res inter alios acta” iddiası çelişkili bir durum yaratmaktadır. Nitekim Yunan aklına göre söz konusu adalar, Paris Barış Antlaşması’na imza koyan devletler için gayri askeri, fakat Türkiye’ye karşı askerleştirilmiş olabilir. Yani adalar aynı anda hem askerleştirilmiş hem de gayri askeri durumda olmaktadır.*²⁸⁸ Yine *Paksüt*, aynı Yunan tezi hakkında şöyle söylemektedir:

*“Yunanistan, Türkiye’nin Paris Antlaşması’nın tarafı olmadığı için herhangi hakkı doğmadığı görüşünde ise Türkiye’nin bu antlaşma ile Yunanistan’a verilen egemenliği tanıma yükümlülüğü de olmadığını kabul etmiş demektir. Böyle bir durumda Türkiye, sırf hukuki durum itibarıyla (ipso jure), adaların gayri askeri statüsünün devam edip etmediğini sorgulamaya dahi gerek kalmaksızın, Yunan egemenliğini tanımama hakkını kazanmaktadır. Yunanistan tarafı Türkiye’nin Paris Barış Antlaşması’ndan doğan bir hakkı olmadığında “res inter alios acta” tezine dayanarak ısrar edecek ise Türkiye, adaların Yunanistan’a devrini tanımadığını hiç tereddütsüz ilan etme hakkını kazanacaktır. Kuşkusuz, Yunanistan her konuda olduğu gibi hukuk kurallarını da sadece kendi işine geldiği kısmıyla kabul edip işine gelmeyen gerçekleri yok saymakta, adalet, hakkaniyet, iyi niyet, ahde vefa gibi hususları ve barışın temeli olan değerleri göz ardı etmektedir.”*²⁸⁹

Son olarak Türkiye, Yunanistan’ın Türkiye’den tehdit hissettiği gerekçesiyle meşru savunma kapsamında adaları silahlandırdığı iddiasını kabul etmemektedir. Türkiye tarafından 1974’te icra edilen Kıbrıs Barış Harekatı Türkiye’nin garantörlük statüsüne dayanmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Adası Yunanistan’a ait bir ada da değildir, hiç

²⁸⁶ Pazarcı, Doğu Ege Adaları’nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 63

²⁸⁷ Pazarcı, Doğu Ege Adaları’nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 62

²⁸⁸ Yaycı, Paksüt, s. 242

²⁸⁹ Yaycı, Paksüt, s. 244-245

de olmamıştır. Oysa meşru savunma hakkı hem uluslararası hukuktaki anlamına hem de BM Antlaşması'ndaki anlamına bakıldığında, silahlı saldırıya maruz kalan bir devletin aynı şekilde karşılık vererek kendisini savunması anlamında kullanılmıştır. Diğer yandan Yunanlıların öne sürdüğü BM Antlaşmasının 51'inci maddesinin ilk cümlesi şöyledir: *“Bu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez.”*²⁹⁰ Buradan anlaşılacağı üzere meşru savunma hakkının ilk koşulu üye devletin silahlı bir saldırıya hedef olmuş olmasıdır. Diğer yandan 14 Aralık 1974 tarihli ve 3314 (XXIX) sayılı BM Genel Kurulu kararına göre şu eylemler saldırı olarak sayılmaktadır:

*“i) bir devlet ülkesinin silahlı istilası, askeri işgali; ii) ülkenin bombardımanı; iii) limanların ablukası; iv) bir devletin kara, deniz, hava kuvvetlerine ve ticaret gemilerine, uçaklarına saldırılması; v) ülkede bulunan yabancı askeri kuvvetlerin antlaşmalara aykırı olarak kullanılması; vi) bir ülkedeki yabancı kuvvetlerin başka bir devlet ülkesine karşı saldırmasına izin verme; vii) bir başka devlete karşı çeteler, silahlı guruplar ya da paralı askerler gönderme.”*²⁹¹

Yukarıdaki maddeler ele alındığında Türkiye'den Yunanistan'a yukarıdaki saldırı çeşitlerindeki gibi bir saldırı hiç gerçekleşmemiştir. Ayrıca meşru savunma hakkının sürekli kullanılması diye bir şey söz konusu değildir. BM Antlaşması 51'inci maddeden de anlaşılacağı üzere saldırıya uğrayan devlet Güvenlik Konseyi'ne bilgi verdikten sonra, Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alana kadar kendisini silahla koruyabilir. Bu sebeplerle, Yunanistan'ın bu iddiası uluslararası hukuka uymamaktadır diyebiliriz.

Diğer yandan Yunanistan Kıbrıs Barış Harekatı sonrası Ege'deki gayri askeri statüdeki adalarını açıkça silahlandırmaya başlamıştır ve Limni Adası'nda büyük bir hava üssü kurmuştur. Türkiye ise bunun üzerine 20 Temmuz 1975 tarihinde Ege Ordusu'nu bölgeye konuşlandırmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere, 1962 yılında başlayarak adaların gayri askeri statüsünün korunmasına yönelik verilen karşılıklı notalara baktığımızda, Yunanistan'ın zaten 1960'lı yıllardan itibaren adaları silahlandırmaya ve askerileştirmeye başladığı anlaşılmaktadır. Burada asıl tehdit altında olan Türkiye'dir ve bunun gereği olarak Ege Ordusu'nu bölgeye

²⁹⁰ BM Antlaşma metni için bkz.: GÜNDÜZ, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 110-129

²⁹¹ Pazarıcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 65

konuslandırmıştır. Çünkü söz konusu adalar 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları ile Türkiye'nin güvenliği için gayri askeri statüde kalmak şartı ile Yunanistan'a verilmiştir. Yunanistan ise adaları askerileştirerek Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmiştir.

Sonuç olarak Yunanistan'ın BM Antlaşması'nın 51'inci maddesindeki meşru savunma hakkına yönelik iddiaları asılsız ve uluslararası hukuktan uzaktır. Türkiye'nin güvenliği açısından gayri askeri statüdeki adaların statüsünün korunması ve devamlılığı elzemdir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği gibi tarih boyunca, Türkiye kıyılarına çok yakın olan Doğu Ege Adaları, Anadolu kıtasına yapılacak olası bir taarruzda bir basamak/sıçrama tahtası olarak kullanılmıştır. Bu sebeple Yunanistan'ın bu adaları gayri askeri statüde kalması şartıyla almasına rağmen askerileştirmeye devam etmesi Türkiye açısından ciddi bir tehdit oluşturduğu gibi, adaların egemenlik devir şartını da ortadan kaldırmaktadır.

Diğer yandan son zamanlarda Yunanlı yazarların kendi görüşlerini ispat etmek için öne sürdüğü 1969 Antlaşmalar Hukukuna Dair Viyana Sözleşmesi'nin 44'üncü maddesinin 1'inci paragrafına göre, bir antlaşmanın taraflarından biri, antlaşmadan tamamen çekildiğini, askıya aldığını ya da feshettiğini bildirmediği, antlaşmada bu duruma dair açık bir hüküm olmadıkça ya da tüm taraflarca kabul edilmedikçe, antlaşmanın yalnızca bir maddesinden çekilemez veya feshedemez. Bu çerçevede, Yunanistan, Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesinin 1'inci paragrafındaki egemenliğin Yunanistan'a devredildiğini öngören hükme uyarken, aynı maddenin 2'nci paragrafındaki gayri askeri statüye ilişkin hükmü ihlal edemez, askıya alamaz ya da bu yükümlülükten muaf olduğunu öne süremez.²⁹² Görüldüğü üzere Türkiye lehine de hükümler içeren 1969 Viyana Sözleşmesine Yunanistan tarafken Türkiye taraf değildir. Fakat Yunanistan bu antlaşmanın da kendi işine gelen kısımlarını öne çıkarmakta aleyhine olan hükümleri görmezden gelmektedir.

5.5.3. Gayri Askeri Statüdeki Adaların Silahlandırılması Meselesine İlişkin Türk ve Yunan Görüşlerinin Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

İlk olarak, Yunanlıların iddiası olan, 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları'nın imzalandığı tarihteki koşulların değiştiği yönündeki Rebus

²⁹² Yayıncı, Paksüt, s. 244

sic stantibus ilkesine dayanan tezinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığına değinelim. Yukarıda belirtildiği üzere Yunanlı akademisyen *Philippe Drakidis*’ e göre, hem Lozan Antlaşması’ndan sonra İkinci Dünya Savaşına kadar olan süreçte Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan bazı antlaşmalarla da desteklenen dostluk ve müttefiklik ortamı hem de 1947 tarihli Paris Antlaşması sonrası iki ülkenin de BM Antlaşmasını onayladıkları ve NATO’ya katılarak da müttefik oldukları gerekçesiyle eski koşullar ortadan kalkmış ve antlaşmalarla gayri askeri statüye sokulan adaların askerileştirilmesinin önünde bir engel kalmamıştır.

Diğer Yandan, Türk akademisyen *Hüseyin Pazarcı*’ya göre ise Lozan ve Paris Barış Antlaşmaları’yla adaların gayri askeri statüde kalma şartı ile Yunanistan’a verilmesi Türkiye’nin güvenliği içindir ve her ne kadar sonrasında iki ülke arasındaki dostluk ve müttefiklik ilişkileri oluştuysa da bu durum Türkiye açısından, adaların askerden arındırılmış halinin sağladığı güven kadar bir güven sağlamamaktadır. Dolayısı ile Rebus sic stantibus için ilk koşul olan, koşullarda köklü bir değişiklik yoktur. Ayrıca Rebus sic stantibus gereği bir antlaşmanın sona ermesi için, değişen koşullardan zarar gören devletin bu durumunu diğer taraflara bildirmesi sonrasında uluslararası yargı veya hakemlik yoluyla antlaşmanın geçersizliğinin saptanması gerekmektedir.

Son olarak 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nde düzenlenen rebus sic stantibus ilkesi, Sözleşmenin 62’nci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“1. Bir andlaşmanın akdedilmesi sırasında mevcut olan koşullarda meydana gelen ve taraflarca öngörülmeven esaslı bir değişikliğe, aşağıdaki koşullar yerine gelmedikçe, andlaşmayı sona erdirmeye veya andlaşmadan çekilme için bir gerekçe olarak başvurulamaz:

bu koşulların mevcudiyeti, tarafların andlaşma ile bağlanma rızalarının esaslı bir temelini teşkil etmedikçe; ve

değişiklik andlaşmaya göre hala icra edilecek yükümlülüklerin kapsamını köklü bir şekilde değiştirme etkisini haiz olmadıkça.

Koşullarda meydana gelen esaslı bir değişikliğe bir andlaşmayı sona erdirmek veya ondan çekilmek için bir gerekçe olarak şu hallerde başvurulamaz.

andlaşma bir sınırı tesis ediyor ise; veya

b- esaslı değişiklik ona başvuran tarafın ya andlaşmadan doğan bir yükümlülüğünü ihlâl etmesinin ya da andlaşmanın diğer herhangi bir tarafına karşı herhangi bir milletlerarası yükümlülüğünü ihlâl etmesinin neticesi ise.

*Yukarıdaki fıkralara göre bir taraf esaslı bir koşul değişikliğine bir andlaşmayı sona erdirmeye veya ondan çekilme gerekçesi olarak başvurabiliyorsa, değişikliğe, andlaşmayı askıya almanın bir gerekçesi olarak da başvurabilir.*²⁹³

Yukarıdaki 62'inci madde hükümlerinden hareketle, taraflardan biri rebus sic stantibus ilkesine dayanarak bir antlaşmanın sadece belirli hükümlerinin geçersizliğini öne sürememektedir, antlaşmadan ya tamamen çekilmek veya antlaşmanın kendisi için sona ermesini talep edebilmektedir. Oysa Yunan tarafı 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları'nın tamamen sona ermesini talep etmemekte, sadece adalarına gayri askeri statü şartı getiren antlaşma hükümlerinin geçersizliğini ileri sürmektedir. Bu da söz konusu ilke ile bağdaşmamaktadır. Yunanistan eğer rebus sic stantibus ilkesince adaların gayri askeri statüsünü sona erdiğini iddia ediyorsa o zaman adaların kendisine devredildiği hükümlerin de geçersizliğini ya da sona erdiğini kabul ediyor demektir.

Diğer yandan, antlaşmanın değişen koşullar sebebiyle geçersiz sayılabilmesi için Viyana Sözleşmesinin 62'nci maddesinin 1'inci paragrafında belirtildiği gibi koşullarda öngörülemeyen ve köklü değişiklikler olması gerekmektedir. UAD, Birleşik Krallık ve İzlanda arasında görülen Balıkçılık Bölgesi Uyuşmazlığı'na ilişkin 1973 tarihli kararında İzlanda'nın iddia ettiği gibi Antlaşma'nın imzalandığı koşullarında köklü bir değişiklik olmadığını belirterek İzlanda'nın yorumunu reddetmiştir.²⁹⁴ Yunan iddialarına bakıldığında, Antlaşmaların imzalandığı 1923 ve 1947 tarihlerinden bu yana tarafları antlaşma ile bağlanmaya götüren koşullarda öngörülemeyen ve köklü bir değişiklik yoktur. Türkiye'nin adalar ile ilgili güvenlik kaygılarını sona erdirecek öngörülemeyen hiçbir gelişme yaşanmadığı gibi, Yunanistan 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmalarından doğan yükümlülüklerini yerine getirmeyerek antlaşma koşullarında değişiklik olmadığını, düşmanca niyetlerinin devam ettiğini düşündürmektedir. Nitekim Limni'deki hava üssü ortadır.

Diğer bir anlaşmazlık ise Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Boğazönü Adaları'nın gayri askeri statüsünü kaldırıp, kaldırmadığına ilişkindir. Yunan tarafı bu adaların statüsünün 1923 tarihli Lozan Boğazlar Sözleşmesi ile düzenlendiğini ancak

²⁹³ Pirim, C. Z. (2022). Uluslararası Andlaşmalar Hukukunda Değişim, İstikrar ve Değişim Yoluyla İstikrar: Rebus Sic Stantibus. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (51), s.54

²⁹⁴ Pirim, s. 63

1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini alarak Boğazönü Adaları'nın askerleştirilmesine izin verildiğini iddia etmektedir. Bu iddialarını dönemin Türk Dışişleri Bakanı *Tevfik Rüştü Aras*'ın TBMM de yaptığı açıklamalara dayandırmaktadır. Türk tarafı ise söz konusu adaların gayri askeri statüsünü belirleyen asıl antlaşma hükümlerinin Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci ve 13'üncü maddeleri olduğunu, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin Türkiye'nin talebi üzerine yapıldığını ve amacının Türk Boğazları'nın ve Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin güvenliğini sağlamak olduğunu, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin adaların silahlandırılmasına dair bir düzenleme getirmediğini, *Tevfik Rüştü Aras*'ın konuşmalarının iyi niyet göstergesi olduğu fakat hukuken bir şeyi değiştirmediyi iddia etmektedir.

Yunan tarafının iddia ettiği gibi Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin başlangıç bölümünde Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin yerini aldığına dair açıklamalar mevcuttur. Söz konusu açıklamalar şöyledir:

“Boğazlar umumî tabiri altında ifade edilen Çanakkale Boğazı, Marmara denizi ve Karadeniz Boğazından geçişi ve seyri-sefaini Lozan'da 24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilmiş olan Sulh Muahadenamesinin 23'üncü maddesi ile tespit edilen prensibi, Türkiye'nin emniyeti ve Karadeniz sahildarı Devletlelerin Karadeniz'deki emniyeti çerçevesi dahilinde, koruyacak tarzda tanzim etmek arzusu ile mütehassis olarak;

İşbu Mukavelenameyi 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imza edilmiş olan Mukavelenamenin yerine ikameye karar vermişler ve murahhas olarak atideki zevatı tayin etmişlerdir.”²⁹⁵

Görüldüğü üzere açıklamanın son paragrafında Montrö Sözleşmesi'nin, 24 Temmuz 1923'te Lozan'da imzalanan Sözleşmenin yerine ikame edileceğine karar verildiği belirtilmiştir. Ancak, Söz konusu bu ifade olsa bile Montrö Sözleşmesi'nde adalara ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Yunanistan'ın bu durumu adaların gayri askeri statüsünün ortadan kaldırdığına yorması uluslararası hukukta geçerli değildir. Çünkü Montrö Sözleşmesi'ne ilişkin Konferansın yapılma amacı başlangıç metninde belirtildiği gibi Türkiye ve Karadeniz'e kıyıdaş diğer devletlerin güvenliğini sağlamaktır. Eğer adaların gayri askeri statüsünün kaldırılması istense idi bu sözleşme maddelerinde açıkça belirtilebilirdi. Çünkü adaların gayri askeri statüsünü düzenleyen bir diğer antlaşma olan 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın

²⁹⁵ Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin tam metni için bkz.: Boğazlar rejimi hakkında Montreux'de 20 temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename.(1936, 05 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 3374). Erişim Adresi: (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3374.pdf>). Erişim Tarihi: 14.09.2024

hükümleri halen geçerliliğini korumaktadır. Ayrıca Montrö boğazlar sözleşmesi ile aynı gün imza edilen, Türkiye'nin Boğazlar bölgesini askerileştirmesini düzenleyen sözleşmeye ek bir protokol'ün imzalanması ve bu protokolda Yunan adalarına yer verilmemesi ya da Yunanistan ile Yunan adalarına ilişkin ek bir protokol imzalanmaması Türk tarafının tezlerini destekler niteliktedir.²⁹⁶ Türkiye ile imzalanan söz konusu ek protokol aynen şöyledir:

“Bugünkü tarihli mukavelenameyi imza ettikleri sırada, zirde vaziülümza Murahhaslar; Hükümetlerini taahhüd altına alarak aşağıdaki ahkâmı kabul ettiklerini beyan ederler:

- 1. Türkiye, mezkûr mukavelenamenin mukaddemesinde tarif edilen Boğazlar muntakasını derhal yeniden askerileştirebilecektir.*
- 2. 15 Ağustos 1936 tarihinden itibaren Türkiye Hükümeti, mezkûr mukavelenamede tasrih edilen rejimi muvakkaten tatbik edecektir.*
- 3. İşbu Protokol bugünkü tarihten itibaren muteber olacaktır.”²⁹⁷*

Diğer yandan Türkiye'nin, Limni ve Semadirek Adaları'nın gayri askeri statüsünün bozulduğuna ilişkin Yunanistan'a verdiği 2 Nisan 1969 tarihli notasına karşılık Yunanistan, 10 Mayıs 1969 tarihinde verdiği cevabi notasında 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'ndan yükümlülüklerini yerine getirmeye devam ettiğini, Limni adasında yürütülen çalışmaların sivil havacılık ihtiyaçlarını giderme kapsamında yapıldığını ve askeri nitelikte olmadığını bildirme gereği duyması Türk tezlerini güçlendirmektedir. Neticede uygulanan uluslararası hukukta bir antlaşmaya taraf olan devletlerin daha sonraki uygulamaları ve tutumları, bu devletlerin antlaşmaya yönelik iradelerinin kanıtını ortaya koyduğu kabul edilmektedir.²⁹⁸ Yunanistan, söz konusu verdiği cevabi notada da görüldüğü üzere, 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandıktan sonra bile yıllarca 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile gelen yükümlülüklerini yerine getirmeye devam ettiğini belirtmektedir. Uluslararası hukukta, bir devlet istikrarlı davranışları ile iradesini ortaya koyduğu kabul edilmektedir. Örneğin, *“Uluslararası Adalet Divanı, Ambatielos (Ön Sorunlar) Davası'na ilişkin kararında tarafların bir bildirisi ile birlikte "istikrarlı irade"lerini yorumuna temel olarak almıştır.”²⁹⁹* Türk Dışişleri

²⁹⁶ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 48

²⁹⁷ Söz konusu protokol metninin tamamı için bkz.: Boğazlar rejimi hakkında Montreux'de 20 temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename.(1936, 05 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 3374). Erişim Adresi: (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3374.pdf>). Erişim Tarihi: 14.09.2024

²⁹⁸ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 52-53.

²⁹⁹ Pazarcı, Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü, s. 54

Bakan *Tevfik Rüştü Aras*'ın açıklamalarını da bu kapsamda inceleyecek olursak, söz konusu açıklamayı yapan her ne kadar resmi devlet adamı olsa da yaptığı açıklamanın, TBMM tarafından imzalanan antlaşmaların yerini alması ve bu antlaşmaların hükümlerini ortadan kaldırması mümkün görünmemektedir. Nitekim Türkiye'nin, daha sonraki yıllarda Yunanistan'dan 1923 tarihli Lozan ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşmaları hükümlerini uygulamasını istemesi Yunanistan'ın da bunları uygulama yükümlülüklerini kabul ederek uygulamaya devam edeceğini beyan etmesi, Türkiye'nin istikrarlı iradesini gösterdiği gibi, Yunanistan'ın tutumlarını çelişkili göstermektedir.

Başka bir anlaşmazlık konusu ise 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın "res inter alios acta" mı, yoksa objektif statü yaratan bir antlaşma mı olduğudur. Yunan tarafı söz konusu antlaşmayı res inter alios acta olarak nitelendirmekte ve Türkiye'nin bu antlaşma hükümlerini Yunanistan'a karşı ileri süremeyeceğini iddia etmektedir. Diğer yandan Türk tarafı ise Antlaşmanın Ege Denizi'nde objektif bir statü oluşturduğunu, 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile Oniki Adalar'ın Yunanistan'a gayri askeri statüde kalmak şartı ile verilmesinin nedeninin "Türkiye'nin güvenliği" olduğunu ve böylece bu antlaşmanın hükümlerinin uygulanmasını Yunanistan'dan isteyebileceğini iddia etmektedir.

1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin "Antlaşmalar ve Üçüncü Devletler" başlığı altında düzenlenen hükümlere göre bazı antlaşmalar ile üçüncü devletlere de hak ve yükümlülükler doğabilir. Üçüncü devletler, kendi lehlerine doğan hak ve yükümlülükler açıktan itiraz etmedikleri müddetçe onları kabul etmiş sayılırlar ve antlaşma metinlerinden bu hak ve yükümlülüklerin geri alınabileceği açıkça belirtilmemişse, rızası olmadan üçüncü devletlerden bu hak ve yükümlülükler alınamaz.³⁰⁰ 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Türkiye'ye de haklar doğmuştur. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile İtalya'ya verilen Oniki Adalar'ın 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile Yunanistan'a verilmesi ve Türkiye'nin güvenliği için söz konusu adaların gayri askeri statüde kalma şartının Antlaşmanın aynı maddesinin 2' nci paragrafında düzenlenmesi, Antlaşmanın objektif bir statü yarattığını göstermektedir. Yunanistan'ın Oniki Adalar'ı almasından en çok etkilenen ülke, komşusu olan Türkiye'dir. Çünkü söz

³⁰⁰ 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi tam metni için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 66-87.

konusu adalar, Türkiye ana karasına Yunanistan ana karasından daha yakın bir konumdadır. Diğer yandan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması res inter alios acta olsaydı bile, söz konusu antlaşmanın diğer taraflarınca adaların gayri askeri statüsünün sonlandırılabilmesine dair yazılı bir beyan veya başvuru olmadan Yunanistan'ın adaları askerileştirmesi yine uluslararası hukuka aykırı düştüğü değerlendirilmektedir.

Son olarak Yunanistan'ın, Kıbrıs meselesini ileri sürerek Doğu Ege Adaları'nı askerileştirmesinin BM Antlaşması'nın 51'inci maddesinde düzenlenen “meşru savunma hakkına” girip girmediği hususu diğer bir tartışma konusudur. Söz konusu 51'inci madde şöyledir:

“Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiçbir biçimde etkilemez.”³⁰¹

Yukarıda görüldüğü üzere madde 51, meşru savunma hakkını fiili bir silahlı saldırının varlığına bağlanmıştır. Ayrıca saldırıya uğrayan üyenin bunu Güvenlik Konseyi'ne bildirmesi ve o önlemleri alana kadar savunma hakkını kullanması gerekmektedir. Yunan tarafının iddiaları ele alındığında ortada Yunanistan topraklarına karşı bir silahlı saldırı yoktur ve Yunanistan böyle bir saldırı olduğuna dair Güvenlik Konseyi'ne bilgi de vermemiştir. Öyleyse Yunanistan, söz konusu adaları askerileştirerek meşru savunma hakkını kullandığını ileri süremez. Ayrıca Türkiye'nin Yunan adalarına karşı bir tehdit olarak görülebilmesi için Türkiye tarafından adalara uygulanan herhangi bir yaptırım veya düşmanca uygulamaya da rastlanılmamaktadır. Türkiye'den adalara gidiş, adalardan Türkiye'ye geliş serbesttir. Öyleyse silahlı bir tehdit söz konusu değildir. Yunan tarafının öne sürdüğü Ege Ordu'su ise bir eğitim ordusu olup, bölgede eğitim tatbikatları icra etmektedir. Ayrıca Türkiye'nin kendi ana karasında herhangi bir bölgeyi askerileştirilmesini yasaklayan bir antlaşma yoktur. Bu sebeplerle bu konudaki Türk tezleri Yunan tezlerine göre daha güçlü görünmektedir.

³⁰¹ BM Antlaşması madde 51 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S. 118

5.6. Yunanistan'ın 6 Deniz Mili Karasuyuna Sahip Ege Adaları İçin 10 Deniz Mili Hava Sahası Talebi Meselesi

Başlıktan da anlaşılacağı üzere bu konu karasuları meselesine paralel bir meseledir. Yunanistan, daha önce karasuları anlaşmazlıklarının anlatıldığı bölümde de belirtildiği üzere, 6/18 Eylül 1931 tarihli “havacılık ve karasularının kontrolü amacıyla karasularının kapsamının belirlenmesi” hakkında çıkardığı Kraliyet kararnamesi ile karasularını ve hava sahasını 10 dm olarak belirlemiştir.³⁰² Söz konusu bu kararname 13 Haziran 1931 Tarihli 5017 sayılı Sivil Havacılık Yasası’nda belirtilen “Hava Seyrüseferinin Tanzimi ile Polisliği” amaçlarına atıfta bulunmaktadır. Daha sonra ise Yunanistan, 1931 yılında çıkardığı söz konusu kararnamenin hükümleri saklı kalmak şartı ile 17 Eylül 1936 tarihli 230 sayılı ‘Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun’ ile 6 dm olarak belirlemiştir. Bu tarihten sonra Yunanistan, Ege Denizi’nde 6 dm karasuları uygularken 10 dm hava sahası iddiasına devam etmiştir. Yunanistan 1975 yılında, 1931 tarihli Kararnamesini ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü) aracılığıyla dünyaya ilan ettiğinde ise Türkiye vakit kaybetmeksizin itiraz etmiştir.³⁰³ Öyle ki Türkiye, Yunanistan’ın iddia ettiği hava sahasını “sözde 10 dm’lik hava sahası (so-called 10 miles National air space)” şeklinde ifade ederek bu uygulamayı tanımadığını ortaya koymaktadır.³⁰⁴ Türkiye tarafından planlanan 14 Mayıs 1975 tarihli Deniz Harekatı Taktik Hava Desteği (Tactical Air Support of Maritime Operation- TASMO) tatbikatı için, Yunan kıyılarına 6-8 dm uzaklıkta sahalar belirlenmiş ve ardından Yunanistan’a da tatbikat ile ilgili havacılar için uyarı (notice to airmen-NOTAM) yayınlanması isteği iletilmiştir. Yunanistan ise yayınladığı NOTAM’a (LGAT, 14 Mayıs 1975), 1931 tarihli Kararnamesi ve Yunan Hava Bilgilendirme Yayını’na atıfta bulunarak hava araçlarının Yunan kıyılarına 10 dm’den fazla yaklaşmalarını gerektiğini bildiren bir madde eklemiştir. Türkiye ise Yunanistan’ın bu NOTAM’ına karşılık, 15 Nisan 1975 tarihinde ICAO’ya, Ege Denizi’nde gerçekleştireceği söz konusu tatbikatta uçaklarının Yunan kıyılarından 6 dm mesafeye kadar yaklaşacağını bir mesaj ile bildirmiştir. Sonuç olarak Türkiye, 10

³⁰² İlgili kararname için bkz.: United Nations. Decree of 6/18 September 1931 to define the extent of the territorial waters for the purposes of aviation and the control thereof. Erişim Adresi: (https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_1931_Decree.pdf) . Erişim Tarihi:20.09.2024

³⁰³ Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s. 167

³⁰⁴ Yayıncı, Yunanistan talepleri (Ege sorunları), s. 164

dm'lik Yunan hava sahası iddiasına olan itirazını ICAO nezdinde ortaya koymuştur. 14 Mayıs 1975 tarihinde icra ettiği tatbikatta Türk uçakları, Yunan Adaları'na 6 deniz mile kadar yaklaşmıştır.³⁰⁵

Türkiye'nin, Yunanistan'ın iddia ettiği 10 dm hava sahasını tanımaması ve Türk uçaklarının Ege Denizi üzerinde sürekli olarak Yunan adalarının 6 dm hava sahası sınırına kadar girmesi üzerine Yunanistan ve Türkiye arasında anlaşmazlıklar derinleşerek devam etmiştir.

5.6.1. 10 Deniz Mili Hava Sahasına İlişkin Yunan Görüşleri

Yukarıda da bahsedildiği üzere Yunanistan 6/8 Eylül 1931 yılında çıkardığı Kraliyet Kararnamesi ile ulusal hava sahasını 10 dm olarak belirlemiştir. Yunanistan'a göre, diğer ülkeler bu duruma itiraz etmediği gibi Türkiye de bu duruma 1970'li yıllara kadar itiraz etmemiştir. Bu sebeplerle Yunanistan, ilan ettiği hava sahasının artık kurumsallaşmış hale geldiğini ve uluslararası toplumun da oluşan bu özel statüye rıza gösterdiğini, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Ege hava sahasını ve ICAO kurulduktan sonra da Atina FIR'ını kullanan devletlerin Yunan ulusal hava sahasına saygı göstererek Yunan kara sınırlarına 10 dm'den fazla yaklaşmadıklarını öne sürmektedir.³⁰⁶ Yine Yunanistan, iddiasını kanıtlamak için, Yunan ulusal hava sahasını 10 dm olarak gösteren ICAO'nun havacılık haritalarının ve hem Türkçe hem de Yunanca basılmış havacılık haritalarının olduğunu ileri sürmektedir.³⁰⁷

Yunanistan, 1931 tarihinden bu yana ulusal hava sahası için izlediği tutumunun ve uluslararası uygulamaların süreklilik ve yeknesaklık göstererek opinio juris oluşturduğunu ileri sürmektedir. Yunanistan'a göre Türkiye bu konudaki itirazlarını çok geç ileri sürmüştür ve söz konusu bu özel uygulama Ege'de on yıllar boyunca uygulanarak istikrar bulmuştur. Böylece Yunanistan, Türkiye'nin de Yunan ulusal hava sahasını 10 dm olarak zımnen tanıdığını iddia etmektedir. Türkiye'nin daha önceki on yıllarca süren davranışına aykırı bir tutum izlemeye başlaması karşısında ise Yunanlılar estoppel ilkesine (önceki davranışlara aykırı tasarruf yasağı)³⁰⁸ başvurulabileceğini değerlendirmektedir.³⁰⁹

³⁰⁵ Başeren, "Ege Sorunları", s. 174

³⁰⁶ Başeren, "Ege Sorunları", s. 174-175.

³⁰⁷ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 236

³⁰⁸ Estoppel kavramı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Boz, S. S. (2018). Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 34, ss. 231-5.

³⁰⁹ Başeren, "Ege Sorunları", s. 175

Başka bir Yunan iddiası ise; 1982 tarihli BMDHS'yi onaylayan 2321/1995 sayı ve tarihli Yasanın 2'nci maddesinde belirtildiği gibi, Yunanistan'ın, BMDHS'nin 3'üncü maddesi hükmüne dayanarak karasularını istediği bir zamanda bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile 12 dm'ne kadar belirleyebilme hak ve yetkisine sahip olduğudur.³¹⁰ Böylece Yunanistan 12 dm hava sahasına da sahip olabilecektir. Yunanistan'ın hakkı saklıdır ve istediği zaman kullanabilir.

5.6.2. 10 Deniz Mili Hava Sahasına İlişkin Türk Görüşleri

Türkiye, Yunanistan'ın 10 dm hava sahasına ilişkin iddialarına, yukarıda da bahsedildiği üzere ilk olarak 1975 yılında itiraz etmiş ve bunu ICAO nezdinde dile getirmiştir. Türkiye, Yunanistan'ın 1931 yılında belirlediği 10 dm hava sahasına iyi komşuluk ve dostane ilişkiler sebepleriyle 40 yılı aşkın bir süre sessiz kalsa da sonrasında bu duruma her türlü platformda itiraz etmiş ve Yunanistan'ın uluslararası hukuku ihlal ettiğini dile getirmiştir. Türkiye'ye göre, 1944 tarihli Chicahö Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin 1'inci ve 2'nci maddeleri³¹¹ ve 1982 tarihli BMDHS'nin 2'nci maddesi³¹², bir devletin ulusal hava sahası sınırını kara toprağı ve karasuları sınırı ile aynı olarak düzenlemiştir.³¹³ Yunanistan bu iki sözleşmeye taraf olmasına rağmen ve karasularını 1936 yılında 6 dm olarak ilan etmesi ve uygulamasına rağmen, 10 dm ulusal hava sahası ilan ederek sözleşme hükümlerine uymamakta ve uluslararası hukuku çiğnemektedir. Yine NATO üyesi olan Yunanistan, NATO Terimler ve Tanımlar Sözlüğü (AAP-6) içerisinde yapılan hava sahası tanımını³¹⁴ da kabul etmiş olmasına rağmen gerektiği gibi

³¹⁰ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 237

³¹¹ Söz konusu Sözleşmenin 1'nci ve 2'nci maddeleri şöyledir: "**Article 1:** The contracting States recognize that every State has complete and exclusive sovereignty over the airspace above its territory. **Article 2:** For the purposes of this Convention the territory of a State shall be deemed to be the land areas and territorial waters adjacent thereto under the sovereignty, suzerainty, protection or mandate of such State." Sözleşme ana metni için bkz.: ICAO. Convention on International Civil Aviation - Doc 7300/ Convention on International Civil Aviation. Erişim Adresi: (https://www.icao.int/publications/Documents/7300_cons.pdf). Erişim Tarihi: 01.10.2024

³¹² BMDHS Madde 2'nin 1'inci ve 2'nci paragrafı şöyledir: "*1) Bir kıyı devletinin egemenliğı kara ülkesinin ve iç sularının ötesinde ve bir Takımda Devleti söz konusu olduğunda, takımda sularının ötesinde karasuları denilen bir bitişik bir deniz kuşağını kapsar. 2) Bu egemenlik, karasularının deniz yatağını ve toprak altını olduğu kadar karasuları üzerindeki hava sahasını da kapsar.*" Madde 2 için bkz.: Gündüz, A., & Hukuk, M. (2013). Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul. S.222-223.

³¹³ Cin, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları, s. 236

³¹⁴ İlgili dokümanda hava sahası tanımı şöyledir: "NATO Airspace: The airspace above any NATO nation and its territorial waters." Söz konusu Dokümanın tamamı için bkz.: "NATO Centre of Excellence for Military Medicine. NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS. Erişim

uygulamamakta ve NATO müttefiki Türkiye'ye karşı Yunan karasularından 4 dm daha uzun hava sahası iddia etmektedir.

Ayrıca, Ege'yi hayati bir çıkar alanı olarak değerlendiren Türkiye, Yunanistan'ın 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesine dayanarak Yunan karasularını ve dolayısı ile de hava sahasını 12 dm'ne kadar genişletme hakkının saklı olduğuna ilişkin iddiasına karşılık şu tezleri savunmaktadır: a) 12 dm karasularının uluslararası teamül hukukunun bir kuralını teşkil etmemektedir; b) Alışılmış nitelikte olsa bile, 12 dm karasularına izin veren kural, özel koşullar ve yarı kapalı deniz niteliği göz önüne alındığında, Ege Denizi'nde uygulanamaz ve c) Yunan ve Türk karasularının (dolayısı ile hava sahasının) sınırlandırması hakkaniyet ilkelerine göre yapılmalıdır.

5.6.3. 10 Deniz Mili Hava Sahasına İlişkin Üçüncü Tarafların Görüşleri

Bir devletin karasuyundan daha fazla hava sahası olabileceği fikri ilk olarak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1923 yılında Savaş Kurallarının gözden geçirilmesini değerlendirmek ve rapor etmek üzere Lahey'de toplanan Hukukçular Komisyonu toplantısında, İtalya heyeti tarafından sunuldu. Heyet, havacılık amaçları için her devletin kara sınırlarından itibaren karasularından bağımsız olarak 10 dm genişliğinde bir hava kemeri/kuşağı (air-belt) kurulması lehine komisyona bir öneri sundu fakat bu diğer ülkeler tarafından uygulanması mümkün olamayacağı gerekçesiyle doğrudan reddedilmiştir.³¹⁵

ABD de Türkiye gibi, Yunan hava sahasının 10 deniz mili sınırını tanımadığı gibi bunu, karasuları hava sahası sınırlarının karasuları sınırlarına karşılık gelmesi gerektiğini öngören uluslararası teamül ve konvansiyonel hukuk kurallarına aykırı olarak görmektedir. ABD görüşüne göre, Yunanistan karasuları için belirlenen 6 dm sınırının ötesine geçemez. ABD bu konudaki görüşlerini, ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından düzenlenen birçok basın toplantısında duyurmuştur. 13 Haziran 1994'te ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü şu açıklamayı yapmıştır: “Yunanistan, Ege adaları çevresinde 10 deniz mili hava sahası talep ediyor. ABD de dâhil olmak üzere çoğu

Adresi: (https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2019_EF.pdf). Erişim Tarihi: 01.10.2024”

³¹⁵ Assonitis, G. (1997). *The Greek airspace: The legality of a paradox*. USAF Acad. J. Legal Stud.,8, 159. S.4

*ülke on deniz mili hava sahasını tanımıyor. ABD ile birlikte çoğu ülkenin kabul ettiği genel kural, hava sahasının karasularına eşit olması gerektirir.*³¹⁶ Yine 4 Aralık 1996 tarihinde Yunan gazeteci *Lambros Papantoniou* 'nun sorusuna yanıt veren ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü' nün yanıtı şöyledir:

*“Uluslararası Hukuk ve Uygulama kapsamında yaygın olarak kabul edildiği gibi, Amerika Birleşik Devletleri bir ülkenin ulusal hava sahası sınırları ile karasularının sınırlarını örtüşüyor olarak görmektedir. Yunanistan'ın 6 Aralık 1931 tarihli 10 deniz mili hava sahası sınırına ilişkin Başkanlık Kararnamesi'ne rağmen, Birleşik Devletler Yunanistan'ın ulusal hava sahasının karasularının 6 deniz milinin ötesine uzandığını hiçbir zaman kabul etmedi, çünkü, bakın, biz karasuları ile hava sahasını birleştiriyoruz ve bunu düşünmeyi seviyoruz, aslında, uluslararası hukuka göre eşit olduklarında ısrar ediyoruz; Onlar aynı. 1931 tarihli Yunan kararnamesi, uluslararası hukukun bu yönüyle tutarsız... ABD, 6 Aralık 1931'den bir süre sonra Yunanistan'ın iddiasını protesto etti, ancak tarihi tam olarak belirleyemedim.”*³¹⁷

Bu konuda benzer bir tutum ABD Savunma Bakanlığı Savunma Enformasyon Müdürlüğü tarafından da dile getirilmiştir. Aynı Yunan gazeteci tarafından yöneltilen yazılı bir soruya yanıt veren Savunma Bakanlığı Sözcüsü, ABD'nin Yunan hava sahasını 6 dm'ne kadar tanıdığını ve ABD uçaklarının bu 6 dm sınırı içinde uçup uçmayacağını Atina'ya bildireceğini belirtmiştir. ABD uçakları, Yunan veya Türk topraklarından 6 dm'nin ötesinde uçuyorsa, uluslararası hava sahasındadır ve bildirimde bulunma zorunluluğu yoktur.³¹⁸

ICAO Paris temsilciliği de Yunan Havacılık Enformasyon Yayını'nda (AIP) yer alan karasuları tanımı hakkında, Şikago Sözleşmesi'nin 1'inci ve 2'nci maddelerindeki hükümlere ve diğer sözleşmelerin ilgili hükümlerine açıkça aykırı olduğu gerekçesiyle Yunanistan'ı uyarmıştır. ICAO Yunanistan'dan AIP'sindeki söz konusu tanımla birlikte 548 sayılı NOTAM'ın (f) maddesinin 10 dm yerine öngörüldüğü gibi 6 dm olarak düzeltilmesi istenmiştir.³¹⁹

Yunanistan tarafından iddia edilen 10 dm hava sahasını resmi olarak tanıyan herhangi bir ülke ya da uluslararası kuruluş henüz mevcut değildir. NATO da dolaylı olarak Yunanistan'ın 10 dm hava sahası iddiasını ve uygulamasını tanımadığını Ege'de yapmış olduğu tatbikatlarda göstermiştir. Söz konusu bu tatbikatlarda NATO

³¹⁶ Assonitis, s. 4

³¹⁷ Assonitis, George, s. 6

³¹⁸ Assonitis, George, s.5-6.

³¹⁹ Başeren, “Ege Sorunları”, s.177

uçuşları 6 dm hava sahası baz alınarak yapılmaktadır. Yunanistan ise bu tatbikatlara katılmayarak tutumunu ortaya koymaktadır.

5.6.4. 10 Deniz Mili Hava Sahası İddiasının Uluslararası Hukuk Açısından Analizi

Öncelikle, uluslararası hukukun hiçbir kaynağında, farklı amaçlara yönelik değişik mesafelerde karasuyu ve hava sahası uygulamasını öngören bir uluslararası hukuk kuralı olmadığı gibi Yunanistan dışında böyle bir iddiaya sahip başka bir devlet de yoktur. Söz konusu bu iddia diğer devletler tarafından da kabul edilmemektedir ve uygulanmamaktadır. NATO dahi 10 dm hava sahası uygulamasını kabul etmemekte ve tatbikatlarda Yunan karasularına eşit olan 6 dm hava sahası dikkate alınmaktadır. Diğer yandan bu iddianın tam aksine 1982 tarihli BMDHS'nin 2'nci maddesi ve 1944 tarihli Chicahö Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi'nin 1'inci ve 2'nci maddeleri her devletin hava sahası sınırlarının karasuları sınırı ile örtüşmesi gerektiği hükmüne yer vermiştir. Söz konusu bu iki Sözleşmeye Yunanistan da imzacı olup onaylamıştır. Yunanistan ayrıca NATO üyesi olup, NATO'nun Ege'deki tatbikatlarında 6 dm hava sahasına göre uçuşlarını gerçekleştirmesine 1974 yılına kadar³²⁰ itiraz etmemiştir. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda Yunanistan'ın 1931 yılındaki 10 dm hava sahasını kabul eden iç hukuk düzenlemeleri uluslararası hukuka aykırıdır. İç hukuk düzenlemeleri uluslararası hukuka aykırı olamaz. Yunanistan yukarıda bahsedilen sözleşmelere taraf olarak kendisini uluslararası hukuk kurallarına bağlamışsa da söz konusu sözleşmelerin ilgili maddelerindeki hükümlere aykırı davranmaktadır. Ayrıca 1931 tarihli kararnamede geçen "hava polisiyesi" teriminin de uluslararası hukukta geçerli bir tanımı yoktur.³²¹

Diğer bir Yunan iddiası ise 10 dm ulusal hava sahasının Ege'de opinio juris oluşturduğudur. Yunanistan'a göre Türkiye 1931 yılından 1970'lere kadar 10 dm Yunan hava sahasına itiraz etmemiştir ve diğer ülkelerde 10 dm hava sahasına rıza göstermiştir. Böylece Ege'de Yunan hava sahası 10 dm olarak uygulanmaya gelmiştir ve statüko oluşmuştur. Türkiye ise bu duruma itiraz ederek 1944 yılı itibariyle Yunanistan'ın, karasuları genişliği kadar hava sahası genişliği hükmü taşıyan uluslararası sözleşmelere taraf olduğunu ve böylece Yunanistan'ın kendi iç hukuk

³²⁰ 1974 yılında Yunanistan NATO'nun askeri kanadından ayrılmıştır.

³²¹ Başeren, "Ege Sorunları", s. 178

düzenlemelerinden vazgeçtiğini ileri sürmektedir. Türkiye'ye göre, Yunanistan gerek 1944 tarihli Chicahö Uluslararası Sivil Havacılık Sözleşmesi gerekse 1982 tarihli BMDHS'ye taraf olarak 10 deniz mil hava sahası yerine Yunan karasuları genişliği olan 6 deniz mil genişliğinde hava sahasını onaylamıştır. Uluslararası hukuka göre bir durumun opinio juris sayılabilmesi için ilgili ülkelerin tutumunun sürekli ve değişmez olması gerektiği gibi yine aynı devletler tarafından bunun bir hukuk kuralı/yasal yükümlülük olduğuna inanılarak yapılması da gerekmektedir. UAD, 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları'na ilişkin verdiği kararda devlet uygulamalarının opinio juris oluşturması için söz konusu bu iki şartın yerine gelmesi gerektiğine hükmetmiştir.³²² Yunanistan söz konusu uluslararası sözleşmelere taraf olarak kendi iç hukuku ile çelişkili davranmıştır. Bu durumda Türkiye'nin söz konusu Yunan iç hukuk düzenlemesini tanıdığı ileri sürülemez. Diğer yandan hava sahası ya da karasuları mesafesi uygulamada farklı devletlere karşı farklı sınırlarda ileri sürülemez. Yunanistan'ın 10 deniz mil hava sahası iddiasını hiçbir devlet kabul etmemiştir. Yukarıda üçüncü tarafların konuya bakış açısına değinilmiştir. 10 deniz mil hava sahası iddiası, Ege de uluslararası hava sahasını kullanan diğer devletlerin haklarını ihlal etmektedir. Diğer devletlerce de tanınmamış bir durumun, 1970'li yıllardan beri Yunanistan'ın uygulamalarına itiraz eden ve uymayan Türkiye'ye karşı ileri sürülmesi uluslararası hukuka aykırı düşmektedir.

Son olarak Yunanistan 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesine atıfta bulunarak kara sularını ve dolayısı ile de hava sahasını 12 deniz mil'e kadar çıkarabileceğini ve bu hakkının saklı olduğunu ileri sürmektedir. Türkiye'ye göre ise Ege Denizi yarı kapalı bir denizdir ve BMDHS'nin 15'inci maddesi gereğince kapalı ve yarı kapalı denizlerde karşılıklı kıyıları olan devletler öncelikle bir antlaşma yoluna giderek karasularını sınırlandırmalıdır. Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki tarihi hakları ve hayati çıkarları söz konusudur. Bu sebeplerle Türkiye'ye göre Yunanistan tek taraflı olarak karasularını 12 deniz mile çıkarmak istemesi hakkaniyete de aykırıdır ve BMDHS'nin 3'üncü maddesi sözleşmeye taraf olmayan Türkiye'ye karşı ileri sürülemez.

³²² North Sea Continental Shelf, Judgment, I.C.J. Reports 1969, p.3, s.43. İlgili karar metni için bkz.: "<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>", Erişim Tarihi: 10.10.2024.

Yunanistan'ın 12 dm karasuyu iddiası hakkında Türk ve Yunan tezlerinin uluslararası hukuk açısından değerlendirmesi daha önce karasuları sorununa değindiğimiz bölümde yapılmıştır. Kısaca özetlemek gerekirse UAD karasuları anlaşmazlıklarında çoğunlukla önce iki tarafın antlaşma yolu ile meseleyi çözmesini istemektedir. Çözüm olmadığında ise Divan'a başvurulması üzerine meseleyi hakkaniyet ilkesini göz önünde bulundurarak çözümlediği söylenebilir. Yunanistan Türkiye ile müzakere masasına oturmamaktadır. Türkiye ise meseleyi görüşmeler yapılmadan UAD'a götürme konusunda istekli değildir.

SONUÇ

Bu tez oluşturulurken şu sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır: Denizlerin önemi ve kullanım alanları nelerdir; denizlerin paylaşılmasını ve kullanım alanlarını düzenleyen hukuk kuralları nelerdir; Türk-Yunan anlaşmazlıklarının kaynağı olan Ege Denizi'nin ve Ege Adaları'nın özellikleri nelerdir ve neden bu deniz ve adalar Türkiye ve Yunanistan için büyük öneme sahiptir; Ege Denizi'nde statükoyu oluşturan antlaşmalar nelerdir ve bunların adalar üzerindeki Türk-Yunan anlaşmazlıklarında oynadığı roller nelerdir; Ege Adaları üzerindeki Türk-Yunan anlaşmazlıkları nelerdir ve bu anlaşmazlıklar üzerine öne sürülen Türk-Yunan tezleri uluslararası hukuk açısından uygun mudur?

İlk bölümde değerlendirildiği üzere denizlerin dünya üzerinde kullanım alanları çeşitlenmiş ve bu durum denizleri devletler açısından giderek daha da önemli bir konuma getirmiştir. Denizler artık sadece ulaşım ve ticaret için kullanılmamaktadır. Hidrokarbon yataklarına sahip olan denizlerin önemi, enerji kaynaklarını deniz yatağından çıkarıp işlenebilmesini sağlayabilen gelişen teknoloji sayesinde giderek daha da artmaktadır. Aynı zamanda denizler, enerji transferi ve iletişim için sağladığı kolaylıklar sayesinde de önemli bir konumdadır. Bu durum da Ege Denizi gibi hem dünya ticaretine katkısı bakımından hem de sahip olduğu hidrokarbon yatakları açısından önemli denizleri çıkar mücadelesi alanına dönüştürmektedir.

Denizlerin bu kadar çok kullanım alanı olması onların kullanımına ilişkin bazı düzenlemelere ihtiyaç doğurmuştur. Bu ihtiyaçlar üzerine önce 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri (Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, Açık Deniz Sözleşmesi, Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Sözleşmeleri) sonrasında ise 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ortaya çıkmıştır. Bu Sözleşmeler yeni kurallar getirdiği gibi yeni kavramları da (kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge, Takımada Devleti... gibi) beraberinde getirmiştir. Bütün bu kural ve kavramlardan ikinci bölümde bahsedilmiştir. Bu kavram ve kuralların oluşumunda güçlü devletlerin daha etkin rol oynadığı görülmüştür. Kıta sahanlığı kavramının ilk kez ABD tarafından ortaya atılması bu duruma bir örnektir.

Türkiye'nin batı kıyıları ile Yunanistan ana karasının doğu kıyıları arasında kalan Ege Denizi gerek jeopolitik gerekse jeostratejik açıdan çok önemli bir denizdir. Türk Boğazları ile Karadeniz'e olan bağlantısı ve güneyde Akdeniz'e oradan da Süveyş Kanalı ve Cebelitarık Boğazı ile büyük okyanuslara olan bağlantısı bu denizi çok önemli bir konuma koymaktadır. Üzerinde irili ufaklı serpiştirilmiş birçok ada, adacık ve kayalık olması ise bu denizi coğrafi olarak özel bir deniz haline getirmektedir. Ege Denizi'nin sadece dar geçitlerle okyanusa bağlantısı olması ve sadece Türk ve Yunan kıyıları ile çevrili olması onu yarı kapalı³²³ bir deniz yapmaktadır. Bu durum Ege Adaları'nın da önemini artırmaktadır. Söz konusu adalar tüm denize dağılmış vaziyettedir ve büyük çoğunluğu Yunanistan egemenliğindedir. Ege Denizi'nin yukarıda sayılan özel durumları Türkiye ile Yunanistan arasındaki çıkar mücadelesini derinleştirmektedir.

Ege Adaları 5 gruba ayrılmaktadır. Bunlar: Kuzey Sporad Adaları, Kiklad Adaları, Böğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Adaları'dır. Boğazönü, Saruhan ve Menteşe Adaları Türkiye'nin batı kıyılarına yakınlığı ile öne çıkmaktadır. Yunanistan'ın bu adalar grubundaki kendi adaları için olan talepleri, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki yaşamsal çıkarlarını tehdit etmekte ve aynı zamanda güvenlik kaygılarına yol açmaktadır. Çünkü tarih boyunca bu adalar, denizden Anadolu karasına çıkarma yapmak için bir sıçrama tahtası olarak kullanılmıştır. Bu durum, hem Türkiye hem de Yunanistan için adaların jeostratejik önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca Ege Denizi'nde hidrokarbon yataklarının olduğu düşünüldüğünde bu adaların önemi daha da artmaktadır. Her bir adanın karasuları vardır ve bu karasuları mesafesi kıyıdaş iki ülke tarafından 6 dm olarak belirlenmiştir. Bu 6 dm deniz alanı ülke egemenlik alanı olarak tanımlanmıştır ve bu egemenlik alanında devletler her türlü ekonomik faaliyette (balıkçılık, deniz madenciliği ve hidrokarbon enerji kaynaklarını arama, çıkarma ve kullanma...gibi) bulunabilmektedir. Bu sebeple Yunanistan kendi adaları için 12 dm karasuyu talep etmektedir. Böylece tüm Ege Denizi Yunan egemenliğine dahil olacak ve Ege Denizi bir "Yunan gölü" haline gelecektir. Türkiye ise böyle bir eylemi "casus belli" sayacağını ilan etmiştir.

³²³ 1982 tarihli BMDHS madde 122'ye göre Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olarak değerlendirilmektedir.

Ege Denizi 1669'da Girit Adası'nın fethi ve 1718'de İstendil Adası'nın fethi ile Osmanlı Devleti'nin iç denizi haline gelmiştir. 1830 yılına kadar tüm Ege Adaları Türk hakimiyetinde kalmıştır. Fakat adalar üzerindeki bu durum şu olay ve antlaşmalar ile değişmiştir; a) Mora'da çıkan isyanlar sonrası 1830 tarihli Londra Protokolü ile Yunanistan'ın kurulması ve Kuzey Sporad Adaları ve Kiklad Adaları'nın Yunan egemenliğine verilmesi; b) 1911'de Osmanlı-İtalya arasında Trablusgarp Savaşı'nın başlaması ve 1912 tarihli Uşi Antlaşması ile Menteşe Adaları'nın (Oniki Adalar) İtalya tarafından geçici işgali; c) 1912 tarihli Birinci Balkan Savaşı'nda Boğazönü ve Saruhan Adaları'nın Yunanistan tarafından işgali; d) Birinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile 12'inci maddede sayılan adaların Yunanistan'a, 15'inci maddede sayılan adaların İtalya'ya verilmesi; e) İkinci Dünya Savaşı sonrası imzalanan 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile Ege Denizi'ndeki İtalya'ya ait adaların Yunanistan egemenliğine devredilmesidir. Yani sonuç olarak günümüzde Ege Denizi'ndeki statükoyu 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması oluşturmaktadır. Özellikle Lozan Barış Antlaşması sonrasında Türkiye ve Yunanistan arasında bir barış dengesi oluşmuştur. Fakat Yunanistan'ın kuruluşundan beri devam ettirdiği genişlemeci politikaları bu barış dengesinin çok uzun sürmemesine sebep olmuştur. Söz konusu bu politikalar Ege Denizi'nde yeni sorunlara yol açmıştır.

1830 yılında Londra Protokolü ile Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız bir devlet olan Yunanistan, o tarihten sonra da Osmanlı Devleti toprakları üzerinde genişlemeye devam etmiştir. Mora yarımadasında kurulan Yunan devleti genişlemeye devam ederek günümüz sınırlarına kadar gelmiş ve hatta I. Dünya Savaşı sonrası İngiltere'nin de desteğiyle Türkiye'yi işgal etmeye kalkmıştır. Yunan ordusu Anadolu topraklarında bozguna uğratılarak Yunanistan'a geri gönderildiyse de Yunanistan'ın genişlemeci politikaları son bulmamıştır. 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile İtalya'nın egemenliğindeki Menteşe Adaları ile Meis Adası Yunanistan egemenliğine verilmiştir. Sonrasında Kıbrıs'taki Rumlar'ı ayaklandırarak İngiltere'den ayırmaya ve Enosis³²⁴ ile Kıbrıs'ı kendi hakimiyeti altına almaya

³²⁴ Enosis: Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bağlanması anlamında kullanılan terimdir. Bu terim ilk olarak Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhaki sırasında kullanılmıştır. Kıbrıslı Rumlar tarafından Enosis için yapılan ilk hamleler 1925 yılında başlamıştır. Günümüzde ise halen devam etmektedir.

alışan Yunanistan'ın, Kıbrıslı Türkleri soykırım yaparak yok etme pahasına giriştiği politikanın hedefi Megalo İdea'nın ta kendisidir.

Yunanistan'ın söz konusu bu emellerinin yanında daha önce yüzyıllarca Türk egemenliği altında yaşayan halklardan oluşmasından kaynaklı travması vardır. Yunanistan söz konusu bu travmayı kullanarak yaklaşık 200 yıldır kendisine Batı dünyasında müttefik bulmaktadır. Bu müttefiklik ilişkileri Yunanistan'ın Türk toprakları üzerinde genişlemesine destek vermektedir. Bu durum, yukarıda anlatıldığı üzere 1830 tarihli Londra Antlaşması'ndan başlayarak daha yakın tarihlerde imzalanmış 1914 tarihli Atina Antlaşması, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nda görülmektedir. Türkiye'ye yüzme mesafesi kadar yakın olan Ege Adaları'nın egemenliği hakkındaki düzenlemelerin bir şekilde Yunanistan egemenliğine bırakılacak şekilde yapılmasının başka bir anlamı yoktur. Aynı durum deniz hukuku düzenlemelerinde de görülmektedir. 1982 tarihli BMDHS'de yer alan takımda devletine ait deniz alanlarının belirlenmesi hakkındaki düzenlemelerde de Yunanistan'ın girdileri ve Türkiye'nin itirazları etkili olmuştur. Yunanistan her uluslararası platformu kendi lehine kararlar çıkarılması için etkilemeye çalışmış ve çoğu zaman destek bulmuştur. Zira nc Deniz Hukuku Konferansı'nda 12 dm karasuyu ile ilgili BMDHS düzenlemesini de Yunanistan sıkı sıkıya sahiplenmiş ve destek vermiştir. Türkiye ise itirazcı olup söz konusu sözleşmeyi imzalamamıştır.

Görüldüğü üzere tarihten bugüne Türkiye ve Yunanistan arasında bir g mücadelesi vardır. 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile her ne kadar sulh olduysa da g ve çıkar maksimizasyonu iki ülkeyi Ege Denizi'nde yeni çatışmalara sürüklemiştir. Uluslararası hukuk kuralları ise Yunanlılar tarafından bu hedeflere yönelik kullanılmaya çalışılmaktadır. Türkiye ise Ege ve Akdeniz'deki kendi çıkarlarını yine uluslararası hukuk kuralları ile korumaya çalışmaktadır. Fakat iki devlet çıkarlarını korumak için güçlenmeyi de ihmal etmemektedir. Nitekim ekonomik olarak iyi durumda olmayan Yunanistan hala silahlanmaya büyük harcamalar yapmaktadır. Son yıllarda Fransa ve ABD'den temin edilen Rafale ve F-16 Viper savaş uçakları bu durumu ispatlar niteliktedir. Üstelik Yunanistan yüksek maliyetli F-35 savaş uçağını da satın alma niyetini ABD kongresine iletmiştir. Türkiye ise kendi yerli ve milli savunma sanayisini (yerli İHA, SİHA, Savaş Uçağı, Hava Savunma Sistemleri ve Savaş Gemileri) geliştirmeye devam etmektedir. Aynı

zamanda Türkiye, Rusya'dan S-400 hava savunma sistemini temin etmiş; ABD'den de F-16 Viper savaş uçağını almak ve elindeki mevcut F-16 savaş uçaklarını modernize ettirmek konusundaki niyetini kongreye sunmuştur. Diğer yandan Türkiye Avrupalı ortaklardan Eurofighter Typhoon savaş uçağını almayı da hedeflemektedir. Bütün bu silahlanma yarışı iki devleti güçlendirdiği gibi aynı zamanda iki devlet arasında bir 'güvenlik ikilemi'³²⁵ yaratmıştır.

Ege'deki bu çıkar ve güvenlik mücadelesi bu çalışmada ele alınan anlaşmazlıkların oluşumunda büyük rol oynamıştır. Yunanistan revizyonist taleplerle Türkiye'nin çıkarlarını tehdit etmekte ve bunu uluslararası kamuoyuna meşru göstermek için uluslararası hukuk kurallarını da kendi çıkarları lehine yorumlayarak tüm uluslararası platformlarda kendi propagandasını yapmaktadır. Türkiye ise Ege'de kendi çıkarlarını korumak ve statükoyu bozacak durumların önüne geçmek adına öncelikle 'sert güç'³²⁶ kullanarak casus belli ilan etmiştir. Diğer yandan Türkiye, Yunanistan'ın taleplerini uluslararası hukuka ve ikili antlaşmalara aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmekte ve uluslararası platformlara sunduğu kendi tezlerinin de buna göre şekillendirmektedir.

Ege'de söz konusu anlaşmazlıklar ve bunlara yönelik tarafların tezleri ile bu tezlerin uluslararası hukuk açısından analizi bu tezde detaylıca ele alınmıştır. Bir sonuç değerlendirmesi yapmak için bunları özetle tekrar hatırlamakta fayda olduğu inancındayım.

Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklardan birisi Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar (EGAYDAAK) meselesidir. Yunanistan, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın 6'ncı, 12'nci, 15'inci ve 16'ncı maddelerine dayanarak Türkiye'nin Ege Denizi'nde 3 dm dışındaki tüm hak ve sıfatlarından vazgeçtiğini ileri sürmektedir. Yunanistan'a göre Ege Denizi'ndeki tüm ada, adacık ve kayalıklar Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci ve 16'ncı maddeleri ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın 14'üncü maddesi ile Yunan egemenliğine girmiştir. Türkiye ise, Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı

³²⁵ Güvenlik ikilemi (security dilemma) kavramı, bir devletin diğer devleti tehdit olarak algılayıp silahlanması durumunda, diğer devletin de bu durumu kendisine tehdit olarak algılayıp silahlanmasını ifade etmektedir. Bu kavram ilk kez John Herz'in yazdığı "Politik Realizm ve Politik İdealizm" adlı kitapta geçmiştir.

³²⁶ Sert Güç (Hard Power) kavramı, farklı siyasi organları istenilen bir şeyi yapma ya da yapmamaya ikna etmek için askeri gücün kullanılmasını ifade etmektedir.

maddesinin bir toptan feragat olmadığını; Türkiye tarafından egemenliği devredilen adaların Lozan Barış Antlaşması'nın 12'nci ve 15'inci maddelerde ismen sayılarak devredildiğini; bu durumda Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesinin bir toptan feragat olarak yorumlanmasının Antlaşmanın lafzına aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Yunanistan söz konusu bu adaların kendi egemenliği altında olduğunu ispatlamak için bu adalara bayrak dikmek, kilise ve deniz feneri gibi yapılar inşa etmek ve Yunanca isim koymak gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Türkiye ise bu adaları gri bölgeler olarak tanıtan haritalar basıp uluslararası platformlarda adalar üzerindeki Yunan iddialarını reddetmektedir.

Uluslararası hukuka göre ise egemenlik devri antlaşmalarla ve açık hükümlerle gerçekleştirilmelidir. Diğer yandan Uluslararası Sürekli Hakemlik Mahkemesi'nin (USHM) Kızıldeniz'deki adaların aidiyeti konusunda Eritre-Yemen Uyuşmazlığına ilişkin verdiği karara göre Türkiye 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesi ile adalardan feragat etmiştir. Fakat bu durum adalara sahipsiz toprak statüsü yerine 'egemenliği belirlenmemiş' toprak statüsü kazandırmıştır. Ayrıca USHM söz konusu adaların egemenliğinin halefiyet ya da işgal yoluyla kazanılamayacağını da hükmetmiştir. Bu durumda Yunanistan'ın EGAYDAAK ile ilgili iddiaları uluslararası hukuka dayanmamaktadır. Ayrıca Ege Denizi'ndeki durum Kızıldeniz'den farklıdır. Çünkü Ege Denizi'ndeki adaların egemenliği 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile ismen sayılarak devredilmiştir. Bu sebeple bu Antlaşmalar ile devredilmeyen adalar sahipsiz değil Türkiye'nindir.

EGAYDAAK ile ilgili Türk tezlerini destekleyen üçüncü tarafların uygulamaları da mevcuttur. Örneğin; ABD Dışişleri Bakanlığı'nca 2023 yılında kongreye sunulan ABD-Türkiye raporunda Ege Denizi'ndeki EGAYDAAK, Türk tezlerine uygun olarak gri bölge olarak ele alınmıştır. Bu durum Yunan tezlerinin ABD tarafından da tanınmadığı anlamına gelmektedir.

Diğer bir tartışma konusu ise, Ege Denizi'ndeki karasuları meselesidir. Yunanistan Ege Denizi'ndeki karasularını 12 dm olarak belirlemek istemektedir. Söz konusu bu iddiasını ise bunun bir iç hukuk meselesi olduğuna ve 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesine dayandırmaktadır. Yunanistan uluslararası antlaşmaların bir teamül kuralı oluşturduğunu fakat Türkiye'nin buna aykırı davranarak uluslararası hukuku çiğnediğini iddia etmektedir. Türkiye is 1982

tarihli BMDHS'ye taraf olmadığını ve 12 dm kuralına başından beri itiraz ederek 'itirazcı devlet' konumunda olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca Türkiye, söz konusu Sözleşme'nin 3'üncü maddesinin teamül kuralı olarak kendisine karşı ileri sürlemeyeceğini; BMDHS'nin 70'inci ve 123'üncü maddelerinde belirtildiği gibi Ege Denizi'nin yarı-kapalı bir deniz olduğunu ve burada özel durumların geçerli olduğunu iddia etmektedir.

Diğer yandan 1982 tarihli BMDHS'nin 300'üncü maddesi gereği hakkaniyet ve iyi niyet ilkeleri de deniz alanı sınırları belirlenirken göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye, BMDHS'nin 15'inci maddesine dayanarak kıyıları karşılıklı olan devletlerin deniz alanları sınırlandırması durumunda eğer özel durumlar ve tarihi haklar söz konusu ise antlaşma yoluna gidilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Ege Denizi'nin coğrafi yapısı bu denizde özel durumların var olduğunu göstermektedir. Ayrıca Türkiye'nin Ege Denizi'nde geçmişten gelen tarihi hakları ve yaşamsal çıkarları söz konusudur. Yunanistan ise bu durumu kabul etmeyerek söz konusu sınırlandırmanın Türkiye'ye yakın olan Yunan adalarının doğu sınırları ile Türkiye'nin en batı sahilleri arasında eşit uzaklık ilkesi gereğince yapılmasını ve diğer adaların ise 12 deniz mili karasuyuna sahip olması gerektiğini iddia etmektedir. Oysa bu durum, Türkiye'nin açık denizlere ulaşmasını kısıtlayacak, Türk balıkçılarının Ege Denizi'nde avlanması engelleyecek ve Ege'deki yeraltı kaynakları zenginliklerinden Türkiye'nin de yararlanmasını önleyecektir. Türkiye'ye göre Yunanistan'ın bu talepleri birleşmiş milletler deniz hukuku Sözleşmesi 70'inci, 15'inci, 83'üncü, 89'uncu, 123'üncü, 283'üncü, 300'üncü ve 301'inci maddelerine aykırılık teşkil etmektedir.

UAD ise 1982 tarihli BMDHS'nin 15'inci maddesini, yine BMDHS'nin 300'üncü maddesi ve BM Şartı'nın 33'üncü maddesi ile birlikte ele almaktadır. UAD, kıyıları karşılıklı olan devletler arasında sınırlandırma işleminin tek taraflı olamayacağını Maine Körfezi bölgesindeki deniz sınırlarının tespitine ilişkin davada verdiği kararla belirtmiştir. UAD bu gibi davalarda genel olarak tarafları iyi niyetle müzakere etmeye çağırır ve baktığı davalarda ise hakkaniyet ilkesine göre karar vermeye büyük önem vermiştir. Nitekim 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası'nda ve 1982 tarihli Libya-Tunus arasındaki davaya ilişkin verdiği kararında hakça ilkelerin göz önünde bulundurulmasının gerektiğini söylemektedir. Diğer yandan UAD'ın 1951 tarihli İngiltere ve Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda bir

teamül kuralına sürekli ve kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde itiraz eden devletler için o teamül kuralının geçerli olmadığı yönünde hükmü vardır. Bu durum, Türkiye'nin 12 dm kuralına karşı sürekli 'itirazcı devlet' olduğunu ve bu kuralın Türkiye'ye karşı ileri sürülemeyeceğini destekler niteliktedir.

Yine Katar-Bahreyn kararında UAD, eşit uzaklık ilkesinin her zaman adil olmayacağını belirterek Yunanistan'ın Ege Denizi'nde deniz alanı sınırlandırmasına ilişkin orta hat-eşit uzaklık tezini çürütmektedir. Ege Denizi'nde sorunların temeli olan adalar söz konusu ise UAD bazı özel durumların varlığında adalara tam etki yerine ya sınırlı etki vererek ya da hiç etki vermeyerek adil bir paylaşım yoluna durumlar vardır. Kamerun- Nijerya Davası'nda Akwabana Adası hakkında ve Arjantin-Şili arasındaki Beagle Kanalı Davası'nda Gable Adası hakkında verilen kararlar bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Türkiye Yunanistan arasındaki başka bir anlaşmazlık konusu ise Yunanistan'ın kendisini takımda devleti olarak tanıtmak istemesi ve bu sayede Ege Denizi'ndeki adalarına takımda statüsü kazandırma girişimi ile ilgilidir. Yunanistan bu iddiasını adalar ile kara ülkesi arasında ekonomik ve siyasi bütünlük olduğu ve bunun başkalarına ait deniz alanları ile bölünemeyeceği tezi ile desteklemektedir. Yunanistan, bu tezini 1982 tarihli BMDHS'deki madde 46'dan madde 54'e kadar olan hükümlere dayandırmaktadır.

Türkiye ise Yunanistan'ın takımda devleti olduğu iddiasını kabul etmemektedir. Nitekim BMDHS'nin 46. Maddesinin (a) bentine göre takımda devleti bütünüyle bir veya birden çok takım ada gruplarından oluşmalıdır. Yunanistan'ın ise kıta ülkesi mevcuttur. Ege Denizi'ndeki Yunan adaları Yunanistan'ı bir takımda devleti yapmaz. Ayrıca Türkiye, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta ülkesi olan devletlerin takımda sayılmasına itiraz etmiş ve bu itirazından hiç şaşmamıştır. Dolayısıyla bu durum, Türkiye'ye karşı ileri sürülemez. Ayrıca Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki birçok adası kendi kara ülkesine çok uzaktır ve bu alanlarda açık deniz alanları mevcuttur. 1982 tarihli BMDHS'nin 89'uncu maddesine göre ise hiçbir devlet açık deniz alanlarında kendi egemenliğini yasal olarak ileri süremez. Yunanistan'ın takımda suyu uygulamasına gitmesi Ege Denizi'ni 'Yunan gölü' haline dönüştürmenin bir başka yöntemidir. Bu Ege Denizi'ndeki uluslararası suları kullanarak açık denizlere açılan tüm devletlerin yaşamsal çıkarlarına etkilemektedir.

Bu çalışmada ele alınan diğer bir anlaşmazlık konusu ise Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki adaları için kıta sahanlığı ve MEB alanları talebidir. Yunanistan 1958 tarihli CKSS'ye ve 1982 tarihli BMDHS'ye göre, adaların da kıta ülkeleri gibi kıta sahanlığı ve MEB alanına sahip olduğunu ve Ege Denizi'nde bu alanların sınırlandırılmasına yine karasuları sınırlarına ilişkin tezlerinde olduğu gibi en doğudaki Yunan adaları ile Türkiye'nin batı sahilleri arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Yunanistan, adaları ile birlikte ülkesel bütünlüğü olduğunu ve başka ülkelere ait deniz alanları ile bu bütünlüğünün bozulamayacağını iddia etmektedir. Yunanistan bu iddiasını Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, Birinci Bern Görüşmeleri'nde ve 1976 tarihinde tek taraflı olarak yaptığı UAD başvurusunda dile getirmiştir.

Türkiye ise Ege Denizi'nin yarı kapalı olması sebebiyle burada özel durumu varlığını öne sürerek buradaki tüm deniz alanları sınırlandırmalarını ikili görüşmelerle hakkaniyet ilkesine göre yapılması gerektiğini iddia etmektedir. Türkiye'ye göre Ege Denizi'nde deniz alanları ile ilgili sınırlandırma işlemlerinde doğal uzantı esas alınmalı ve 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'nın getirdiği 'Lozan dengesi' gözetilerek, hakkaniyet ilkelerine uygun olarak ikili anlaşma ile bir sınırlandırma işlemi gerçekleştirilmelidir.

Uluslararası hukuk açısından karşılaştırıldığında Türk tezleri UAD'ın verdiği kararlar açısından daha tutarlıdır. Çünkü UAD, komşu devletleri müzakere ve antlaşma yoluna yönlendirmektedir. Nitekim Maine Körfezi kıta sahanlığı uyuşmazlığına ilişkin davada bu tutumu ortaya koymuştur. Ayrıca UAD sınırlandırma davalarında hakkaniyet ilkesini gözeterek bazı durumlarda adalar için tam etki yerine sınırlı etki vermekte veya hiç etki vermemektedir. Örneğin; İngiltere ve Fransa arasında görülen 1977 tarihli Manş Denizi Davası'nda UAD, Fransız kıyılarına yakın İngiliz adaları için Manş Denizi'ne doğru bakan kısımlarına 12 dm genişliğinde bir cep bölgesi tanımlamış ve sonrasında sınırlandırma için iki ülkenin ana kararlarını baz almış ve eşit uzaklık ilkesi göz önünde bulundurarak sınırlandırma yoluna gitmiştir. Diğer yandan mahkemece Tunus-Libya Davası'nda Cerbe Adası'na ve Katar-Bahreyn Davası'nda ise Quit'at Jaradah ve Fasht al Jarim Adaları'na hiç etki tanınmamıştır. Ege Denizi'nin özel durumu ve coğrafi şartlara dikkate alındığında, mahkeme muhtemelen Yunan adaları içinde ya sınırlı etki tanıyacak ya da sınırlandırmada hiç etki tanımayacaktır denilebilir.

Üzerine Durulan diğer bir anlaşmazlık konusu ise Yunanistan tarafından gayri askeri statüdeki adaların silahlandırılması olmuştur. Yukarıdaki bölümlerde değinildiği üzere 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile bazı adalar silahsızlandırılması ve askersizleştirilmesi şartı ile Yunan egemenliğine devredilmiştir. Fakat Yunanistan 1960'lara gelindiğinde söz konusu gayri askeri statüdeki adaların statüsünü bozmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Türkiye ise bu durumu öğrendiği anda itiraz etmiş ve 1964 yılında ilk kez Yunanistan'a adaların gayri askeri statüsünü bozduğu sebebiyle protesto notası vermiştir. Yunanistan ilk zamanlar adaları silahlandırıldığını inkar etse de sonrasında 1923 ve 1947'deki şartların değiştiğini ve adaların gayri askeri statüsünün sona erdiğini iddia etmektedir. Yunanistan'a göre Türkiye'nin 1974 tarihli Kıbrıs Barış Harekatı bir işgal hareketidir. Bu sebeple kendi adalarını korumak için adaları silahlandırmakta ve İzmir'de bulunan Ege Ordu Komutanlığı'nı da buna sebep olarak göstermektedir. Yine Yunanistan'a göre Limni ve Semadirek Adaları'nın gayri askeri statüsü Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile sona ermiştir. Menteşe Adaları ise 1947 Paris Barış Antlaşması ile Yunanistan'a devredilmiştir ve Yunanistan'a göre, Türkiye Paris Barış Antlaşması'na taraf olmadığı için Yunanistan'a Menteşe Adaları ile ilgi tasarrufları hakkında Antlaşma maddelerini ileri sürerek itiraz etmeye yetkili değildir.

Türkiye ise Yunanistan'ın GASA'ya yönelik her silahlandırma faaliyetini 1964 yılından bu yana her uluslararası platformda protesto etmiştir. Türkiye'nin itirazlarına yönelik notalara yukarıdaki bölümlerde değinilmiştir. Türkiye'ye göre Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Yunan adalarının değil Türk adalarının silahlandırılmasına izin vermektedir. Buradaki amaç Türk Boğazları'nın güvenliğini sağlamaktır. Türkiye, Menteşe Adaları hariç diğer tüm adaların gayri askeri statüsünü 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'na dayandırmaktadır. Menteşe Adaları ise 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması ile İtalya'dan Yunanistan'a gayri askeri statüde kalması şartı ile verilmiştir. Türkiye'nin Paris Barış Antlaşması'na taraf olmaması, bu antlaşmanın Türkiye ve diğer üçüncü tarafların lehine olan hükümlerini Yunanistan'a karşı ileri süremeyeceği anlamına gelmemektedir. Türkiye, Paris Barış Antlaşması'ndaki Menteşe Adaları'nın silahsızlandırılmasına ilişkin hükümlerin bir 'objektif statü' oluşturduğunu savunmaktadır. Birçok Batılı yazar da Türkiye'nin bu tezini desteklemektedir. Öte yandan Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi ilgili antlaşmalar dönemindeki şartlarda köklü değişim olduğunu ve bu sebeple adaların

gayri askeri statüsünün sona erdiğini kabul etmemektedir. Türkiye'ye göre adaların silahsızlandırılmasının amacı Türkiye'nin güvenliği açısından ve uluslararası güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Türkiye ve Yunanistan NATO'da ortak olsalar da bu, Yunanistan'ın Türkiye üzerindeki emellerinden vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Mademki Yunanlılara göre Türkiye ve Yunanistan müttefiktir o zaman Yunan Adaları'nın da silahlandırılmasına gerek yoktur.

Uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde, Yunanistan'ın 'rebus sic stantibus' ilkesine dayanarak, 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ile 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'daki adaların gayri askeri statülerini düzenleyen hükümleri sonlandırmak istemesi, 1969 Viyana Antlamalar Hukuku Sözleşmesi'ne uymamaktadır. Çünkü bu Sözleşme'nin 62'nci maddesine göre rebus sic stantibus iddia eden devlet antlaşmanın sadece bir bölümündeki hükümlerin sonlanması talep edemez. Rebus sic stantibus iddiasıyla değişikliğe başvuran devletler antlaşmanın kendisi için sona ermesini ya da tamamen tüm antlaşmadan çekilmeyi talep edebilir. Ayrıca rebus sic stantibus gereği bir antlaşmanın sona ermesi için antlaşmadan zarar gören devletin bunu antlaşmanın diğer taraflarına bildirmesi sonrasında uluslararası yargı ve hakemlik yoluyla antlaşmanın geçersizliği saptanmalıdır. Bu durumda Yunanistan'ın 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması ve 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması'nın geçersizliği için başvurması, söz konusu Yunan adalarının kendisine devredildiği antlaşma hükümlerinin de geçersiz olacağı anlamına gelmektedir.

Yine Montrö Boğazlar Sözleşmesi incelendiğinde Yunan adalarının gayri askeri statüsünün ortadan kalktığına dair bir hüküm yoktur. Türk adalarının silahlandırılmasına müsaade edilmesi ise Sözleşme'ye ek bir protokol ile gerçekleşmiştir. Oysa Yunanistan ile böyle bir protokol yapılmamıştır. Ayrıca Yunanistan'ın iddia ettiği gibi Montrö Boğazlar Sözleşmesi adaların gayri askeri statüsünü kaldırmış olsaydı o zaman Türkiye ile ek protokol yapılmasına da ihtiyaç kalmamış olmalıydı. Bunun yanında Türkiye Yunanistan'a Libya ve Semadirek Adaları'nın gayri askeri statüsünü bozduğuna ilişkin 2 Nisan 1969 tarihinde bir nota vermiştir. Yunanistan ise Türkiye'nin söz konusu noktasına cevaben 10 Mayıs 1969 tarihinde verdiği nota da 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması'ndan gelen yükümlülüklerine uyduğunu iletmiştir. Yunanistan'ın 1969'daki bu tutumu Türkiye'nin tezlerini uluslararası hukuk açısından güçlendirmektedir.

Uluslararası hukuk açısından incelendiğinde, Yunanistan'ın 1947 tarihli Paris antlaşması hükümlerinin 'res Internetli alios acta' olduğu yönündeki iddiaları ise 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 'Antlaşmalar ve Üçüncü Devletler' başlığı altında düzenlenen hükümlere aykırıdır. Söz konusu hükümlere göre üçüncü devletler kendilerine doğan hak ve yükümlülüklerle açıktan itiraz etmediği müddetçe onları kabul etmiş sayılırlar. 1947 tarihli Paris Barış Antlaşması Türkiye lehine haklar doğurmuştur ve Türkiye buna itiraz etmemiştir. Bu yüzden Yunanistan'ın bu iddiası hukuken geçersizdir.

Yunanistan'ın adalarını silahlandırma konusundaki bir diğer iddiası ise bu hakkın BM Antlaşması'nın 51'inci maddesinde düzenlenen meşru savunma hakkından kaynaklandığıdır. Söz Konusu madde hükümleri incelendiğinde meşru savunma hakkının fiili bir silahlı saldırının varlığı durumunda oluşabileceği görülmektedir. Yunanistan'ın bu iddiasının görüldüğü üzere hukuki bir dayanağı yoktur. Türkiye tarafından Yunan adalarına karşı herhangi bir saldırı olmamıştır.

Yunanistan ve Türkiye arasındaki bir başka anlaşmazlık konusu ise Yunanistan'ın Ege'de 6 dm karasuyuna sahip adaları için 10 dm hava sahası uygulaması meselesidir. Yunanistan'a göre Türkiye, Yunanistan'ın 6/8 Eylül 1931 yılında çıkardığı Yunan ulusal hava sahasını 10 dm olarak belirleyen Kraliyet Kararnamesi'ne 1970'lere kadar itiraz etmemiştir. Bu sebeple Yunanistan, Türkiye'in 10 dm Yunan ulusal hava sahasını zımnen tanımış olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan'a göre 1931 tarihinden itibaren ulusal hava sahası için izlediği tutum ve uluslararası uygulamalar süreklilik ve yeknesaklık göstererek 'opinio juris' oluşturmuştur. Hiçbir devlet de 10 dm hava sahasına itiraz etmemiştir.

Diğer yandan Yunanistan 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesine dayanarak karasularını dilediği zaman 12 dm çıkarma yetkisine sahiptir. Böylece Yunanistan karasularını 12 dm çıkardığında aynı genişlikte hava sahasına da sahip olabilecektir.

Türkiye, Yunanistan'ın 10 dm hava sahasına ilişkin iddialarına kaşı çıkmaktadır. Türkiye'ye göre Yunanistan 1944 tarihli Chicago Uluslararası Sivil Havacılık Konvansiyonu ve 1982 tarihli BMDHS'ye taraftır. Her iki sözleşmenin ilgili maddelerine göre bir ülkenin hava sahası sınırı karasuları sınırı ile aynıdır. Ayrıca Yunanistan NATO üyesi bir devlettir ve NATO Tanımlar ve Terimler Sözlüğü

(AAP-6) içerisinde geçen ve karasuları kadar hava sahası öngören hava sahası tanımını da kabul etmiş ve itiraz etmemiştir. Bu sebeple Yunanistan uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerine uymamaktadır. Ayrıca Türkiye Yunanistan'a istediği zaman karasularını 12 dm'ne çıkarabileceği tezini de kabul etmemektedir. Türkiye'ye göre 1982 tarihli BMDHS'nin 3'üncü maddesi teamül hukukunun bir kuralını teşkil etmemektedir. Türkiye, 12 dm karasularına izin veren kuralın, özel koşullar ve yarı-kapalı deniz niteliği göz önünde bulundurulduğunda Ege Denizi'nde uygulanamayacağını iddia etmektedir. Türkiye, Ege Denizi'nde karasuları genişliğinin iki tarafın müzakeresi sonucunda yapacağı bir antlaşma ile belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Yunanistan'ın 10 dm hava sahasını ABD, ICAO ve NATO da kabul etmemekte ve uygulamaya itiraz etmektedir. NATO uçuşları Ege'de 6 dm hava sahası baz alınarak yapılmaktadır. Türkiye ise Yunanistan'ın 10 dm ulusal hava sahası sınırını 1975'te ICAO aracılığı ile tüm dünyaya ilan etmesi sonrasında her uluslararası platformda bu uygulamaya itiraz etmiş ve bu uygulamayı kabul etmediğini gösteren uçuşlar yapmıştır.

Yunanistan'ın 10 dm hava sahası uygulaması uluslararası hukuk açısından değerlendirildiğinde; uluslararası hukukun hiçbir kaynağında farklı amaçlara yönelik değişik mesafelerde karasuyu ve hava sahası uygulamasını ön gören bir hukuk kuralı yoktur. Yunanistan dışında dünyada benzer uygulamaya giden bir devlet de yoktur. 1982 tarihli BMDHS'nin 2'nci maddesi ve 1944 tarihli Chicago Konvansiyonu'nun 1'inci ve 2'nci maddeleri, her devletin hava sahası sınırlarının karasuyu sınırları ile aynı olduğuna hükmetmektedir. Yunanistan bu sözleşmeler taraf bir devlet olarak ve aynı zamanda NATO üyesi olarak sözleşmelerden doğan yükümlülüklerine aykırı hareket ederek kendisini bağladığı uluslararası hukuk kurallarına uymamaktadır. Ayrıca Yunanistan ilgili sözleşmelere taraf olduktan sonra kendi iç hukuk düzenlemelerinden vazgeçmiş sayılmaktadır.

UAD'ın, 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası'nda belirttiği üzere, devlet uygulamalarının opinio juris oluşturması için ülkelerin tutumunun sürekli ve değişmez olması ve aynı zamanda devletler tarafından söz konusu uygulamanın bir hukuk kuralı/yasal yükümlülük olduğuna inanılarak uyulması gerekmektedir. Fakat Yunanistan'ın 10 dm hava sahası hiçbir devlet tarafından kabul edilmemiştir. Bu

sebeple Yunanistan'ın opinio juris ile ilgili iddiası uluslararası hukuk açısından temelsizdir.

Yine UAD'a göre deniz alanları sınırlandırma işlemlerinin her zaman bir uluslararası yönü vardır. Karasuları bölümünde de değinildiği üzere Ege Denizi'nin yarı-kapalı bir deniz olması ve diğer coğrafi özellikleri sebebiyle Yunanistan'ın burada karasularını tek taraflı olarak belirleme girişimi, UAD kararları ve 1982 tarihli BMDHS'nin 15'inci maddesi ile çelişmektedir. Burada yapılması gereken tarafların müzakere yoluna gitmesi ve eğer anlaşamazlarsa uluslararası yargı yoluna başvurmalarıdır. Dolayısı ile Türkiye tezlerinde haklıdır. Fakat Yunanistan müzakere yolunu tercih etmemekte ve Ege'de bir 'oldu bitti' ile deniz sınırlarını Türkiye'ye kabul ettirmeye çalışmaktadır. Türkiye de buna karşılık 8 Haziran 1995 tarihinde çıkardığı bir karar ile Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasularını 12 dm'ne çıkarmasını 'casus belli' sayacağını duyurmuştur.

Türk ve Yunan tezleri yukarıda özetlenmiştir. Türkiye'nin uluslararası hukuk açısından tezlerinde tutarlı olduğu görülmektedir. Fakat uluslararası hukuk açısından haklı olmanın karşı tarafa getirdiği bir yaptırım yoktur. İki taraf da uyuşmazlıklarını uluslararası yargı kurumlarına götürme konusunda anlaşamamaktadır. Yunanistan sadece kıta sahanlığı konusunda uluslararası yargı kurumlarını işaret etmektedir. Oysa Türkiye'nin o konuya gelmeden önce çözmek istediği bazı sorunlar (EGAYDAAK vb.) vardır. Fakat Yunanistan Ege'de kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi dışında başka bir sorunun olduğunu kabul etmemekte ve müzakere etmemektedir. Bu durumda Türkiye'nin kendi tezlerini hem Yunanistan'a hem de uluslararası kamuoyuna anlatabilmesi ve kabul ettirebilmesi için askeri, ekonomi ve diplomasi alanlarında bazı caydırıcı kabiliyetlerini kullanması gerekmektedir. Türkiye'nin Ege'deki sorunları kendi lehine çözümlemesi için yapabileceği askeri, ekonomik ve diplomatik hamlelerin neler olabileceğine değinmek gerekirse sırasıyla şu şekilde açıklanabilir:

1.) Askeri güç caydırıcılık açısından en önemli unsurdur. Türkiye, 1974 Kıbrıs Harekatı sonrasında kendisine uygulanan ambargolar nedeniyle yerli savunma sanayinde büyük atılımlar yapmayı başarmıştır. Günümüzde savunma sanayinde yerlilik oranı yaklaşık %80'leri bulmaktadır. Öyleki Türk üretimi İHA ve SİHA'lar artık tüm dünyada rağbet görmektedir. 2020 yılındaki Karabağ Savaşı'nda ve 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı'nda kullanılan Türk SİHA'ları dünya

kamuoyunda gündeme oturmuş ve müşterileri artmıştır. Yerli savunma sanayisinin ilerlemesi askeri güçte bir kapasite artışı getirdiği gibi müttefiklik ilişkilerini de geliştirmektedir. Bugün ihraç edilen silah sistemleri aynı zamanda ülkeler arasında askeri iş birliklerini de beraberinde getirmekte ve bağımlılıklar yaratmaktadır. Günümüzde Türkiye, Körfez (Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt...gibi) ülkelere, Kuzey Afrika (Libya ve Fas) ve Sahra Altı Afrika (Etiyopya, Nijer, Nijerya, Somali, Togo...gibi) ülkelere, Doğu Avrupa ülkelere (Arnavutluk, Polonya, Ukrayna...gibi), Asya ülkelere (Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan...gibi) ve daha birçok ülkeye İHA-SİHA sistemleri ve mühimmatlarını ihraç etmektedir. Bu ihracatlar askeri iş birliklerine dönüştürülerek yaratılan müttefiklikler, Yunanistan'a karşı uluslararası baskı oluşturmada kullanılabilir.

Yunanistan'ın bugün birçok Balkan devleti ile de sorunları vardır. Düne kadar Kuzey Makedonya ile isim sorunu³²⁷ yaşayan Yunanistan hala Arnavutluk ile azınlık ve deniz yetki alanları³²⁸ sorunları; Bulgaristan ile Yunanistan'daki Bulgar azınlık hakları konusunda sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Türkiye bu ülkeler ile askeri iş birlikleri kurarak hem Yunanistan'ın kendisine karşı oluşturmaya çalıştığı Ortodoks Hristiyan cephesini bozabilir hem de Ege'deki Türk tezlerine destekçi bulabilir. Nitekim Arnavut-Yunan uyuşmazlıkları ile Türk-Yunan uyuşmazlıkları yapısı itibari ile benzerlik göstermektedir.

Askeri güçteki kapasite artışı ve bunun sonucunda varılan iş birlikleri sistemdeki güçlü devletleri de ikna etme konusunda yardımcı olabilmektedir. Bugün Türkiye'nin karşısında ve Yunanistan'ın yanında duran bazı güçlü devletler (özellikle ABD, Fransa ve Almanya) ile yapılacak savunma ve iş birliği anlaşmaları onları tutumundan vazgeçirebilir. Türkiye NATO'da askeri gücünü ispatlamış bir devlettir ve askeri bakımdan giderek güçlenen bölgesel bir güç halini almıştır. Bölgesinde sözü dinlenen bir ülke pozisyonuna gelen Türkiye'nin bu konumu onu gerek ABD

³²⁷ Yugoslavya 1991'de dağıldıktan sonra bağımsızlığını ilan eden Makedonya, Yunanistan'ın kendi içindeki Makedonya bölgesine dayanarak oluşturduğu itirazları sebebiyle 2018'de Prespa Antlaşması ile Kuzey Makedonya olarak ismini değiştirmiş ve sorun çözülmüştür. Fakat Yunanistan'ın bu ülke üzerinde tarihi ve coğrafi iddiaları devam etmektedir.

³²⁸ Arnavutluk ve Yunanistan arasında İyon Denizi'nde karasuları ve MEB alanları açısından sorunlar vardır. Yunanistan'ın İyon Denizindeki Arnavutluk kıyılarına yakın olan adalarına 12 dm karasuyu ve MEB talebi Arnavutluk tarafından itiraz görmekte ve uyuşmazlık yaratmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Anadolu Ajansı, Fatjon Cuka, 01 Şubat 2021 tarihli köşe yazısı, Erişim Adresi: (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/arnavutluk-ve-yunanistan-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi-sorununu-laheye-tasiyor/2129720>), Erişim Tarihi: 20.10.2024

gerek AB ülkeleri açısından vazgeçilmesi zor bir müttefik yapmaktadır. Yunanistan'ın ise böyle bir gücü yoktur. Türkiye söz konusu bu gücünü kullanarak diğer büyük güçlerle askeri iş birliklerini derinleştirebilir ve Yunanistan'ın bu güçleri kullanarak Türkiye'yi yalnızlaştırma politikasını tersine çevirebilir. Nitekim Türkiye'nin Eurofighter savaş uçaklarını satın alması konusunda engel çıkaran Almanya'nın, Rusya'nın Ukrayna'daki ilerleyişinden sonra bu tutumunu değiştirdiği görülmektedir. Çünkü Avrupa'nın güvenliği açısından Türkiye vazgeçilmez bir müttefiktir. Türkiye bu pozisyonunu elde ettiği askeri güce borçludur ve bunu Yunanistan'a bir baskı aracı olarak kullanabilir.

2.) Ekonomik güç diğer önemli bir caydırıcılık aracıdır. Türkiye kendi bölgesinde büyüyen ekonomik bir güç haline gelmektedir. Dünya Bankası'nın verilerine göre Türkiye'de gayrisafi yurtiçi hasıla 2023 yılında 1,024 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir.³²⁹ Bu birçok balkan ülkesine göre yüksek bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bu değer Bulgaristan için yaklaşık 101 milyar dolar, Yunanistan için yaklaşık 238 milyar dolar, Arnavutluk için yaklaşık 23 milyar dolar, Romanya için 351 milyar dolar, Sırbistan için yaklaşık 75 milyar dolar, Bosna-Hersek için yaklaşık 27 milyar dolar olarak görülmektedir.³³⁰ Türkiye tıpkı askeri iş birliğinde olduğu gibi ekonomik iş birliği ve yatırımlar ile söz konusu bu ülkeleri etkisi altına alabilir ve hatta bu ülkeler enerji ihtiyaçları üzerinden de Türkiye'ye bağımlı hale gelirse Türkiye Balkanlar'da Yunanistan'a karşı müttefik sayısını artırmış olur ve tezlerine destekçi bulma imkanına erişir.

Ekonomik güç küçük ülkelerde olduğu gibi büyük güçleri ikna etme yolu olarak da etkilidir. Bugün Batılı büyük güçlerin Türkiye'de yatırımları mevcuttur. Türkiye yaklaşık 86 milyon nüfusu ile bu tür güçler için aynı zamanda büyük bir tüketim pazarıdır. Türkiye'nin bu büyük pazar olma avantajını lehine kullanması gerekmektedir. Özellikle Avrasya için büyük bir köprü olma özelliğini taşıyan Türkiye, ticari açıdan Avrupalı büyük devletler (Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere...gibi) için Asya ve Orta Doğu'ya karadan açılan bir kapıdır. Türkiye'nin genç ve dinamik bir nüfusa sahip olması, jeostratejik konumu, enerji arz güvenliğini

³²⁹Ayrıntılı bilgi için bkz.: Dünya Bankası, Türkiye Genel Bakış (2024), Erişim Adresi: (<https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview#:~:text=Türkiye%2C%20IMF'ye%20göre%202023,önem%20kazanan%20bir%20donör%20ülkedir.>), Erişim Tarihi: 20.10.2024

³³⁰Bu değerler Dünya Bankası verilerine dayanmaktadır. Ayrıntılar için bkz.: Dünya Bankası Resmi internet Sitesi, Erişim Adresi: (<https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>), Erişim Tarihi: 20.10.2024

destekleyen enerji koridorlarına sahip olması, onu Avrupalı büyük devletler için cazibeli hale getirmektedir. Türkiye bu cazipliği kullanarak Avrupalı büyük güçlerin çıkarlarına uygun ekonomik iş birlikleri teklif edebilir ve bu güçlerden büyük yatırımlar çekebilir. Böylece kurulan ticari ortaklıklar aracılığıyla diplomatik ilişkiler geliştirilebilir ve Yunanistan'ın söz konusu bu büyük devletleri Türkiye ile olan anlaşmazlıklarında baskı aracı olarak kullanması önlenir. Neticede söz konusu Avrupalı büyük devletler önce kendi çıkarlarına odaklanacaktır ve Yunanistan tezlerini savunurken yalnız kalacaktır.

3.) Askeri ve ekonomik güçler diplomatik ilişkiler ve etki alanları kullanılarak etkili hale gelebilirler. Türkiye'nin özellikle Batı kamuoyunda oluşturacağı etki diplomasi araçlarını kullanması ile mümkündür. Askeri ve Ekonomik Diplomasi araçlarının devletler üzerindeki etkilerinden yukarıda bahsedilmiştir. Fakat uluslararası kamuoyunun rızasını kazanmak için Kültürel Diplomasi (eğitim ve kültür programları, dil eğitimi ve yazılımı, spor diplomasisi...gibi) ve Kamu Diplomasisi (medya ve propaganda, yumuşak güç, halkla ilişkiler...gibi) kullanılması gerekmektedir. Şüphesiz Yunanlıların 200 yıldır en iyi yaptığı şey budur.

Bugün Türk dizileri dünyada geniş izleyici kitlesine ulaşmıştır. Fakat Türkiye'nin bu dizi ve film sektörünü kullanarak özellikle Batı dünyasına kendi dilini, kültürünü ve propagandasını yayma konusunda çabaları yetersiz kalmaktadır. Söz konusu yapımlar Türk-Yunan uyuşmazlıkları konusunda Türkiye'nin haklılıklarına değinmekte yetersiz kalmışlardır. Oysa Yunanistan'ın elinde böyle bir fırsat olsa şüphesiz Türk nefretini yayma aracı olarak kullanmaktan kaçınmayacaktır. Türkiye'nin yerli dizi ve film yapımcıları ile iletişime geçip bu konuda önce bilinçlendirme sonra yönlendirme yapması gerekmektedir.

Yine Türkiye, yabancı halklarla doğrudan iletişime geçerek Yunanistan ile olan uyuşmazlıklarındaki hukuki haklılığını ortaya koyan platformlar oluşturmakta da yetersiz kalmıştır. Yabancı dillerde yayım ve yayın kanalları kullanılarak Türk-Yunan uyuşmazlıklarına dair Türk tezlerinin uluslararası hukuk açısından tutarlılığını anlatan sanal ve fiziksel (medya kanalları, sosyal medya, gazete, dergi, kitap, konferanslar, sempozyumlar...vs) ortamlar oluşturulması yine Türkiye lehine kamuoyu oluşturulmasında faydalı olacaktır.

Diğer yandan Türkiye yabancı ülkelerdeki tüm temsilcilerine Türk-Yunan uyuşmazlıklarına dair Türk tezlerini uluslararası hukuk bağlamında geçerliliğini anlatan eğitimler vermeli ve diplomasi yetkililerini birer propagandacı olarak kullanmalıdır. Özellikle BM, AB ve NATO gibi uluslararası örgütlerde görev alan yetkililerin söz konusu uyuşmazlıklara ilişkin karşı tarafın ve Türkiye'nin tezlerini bilmesi ve diğer ülke temsilcilerine Türk tezlerinin propagandasını uluslararası hukuk bağlamında (uluslararası antlaşmalar, ikili antlaşmalar, mahkeme kararları ve devlet uygulamalarından örnekler vererek) yapabilmesi de Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda destek bulmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak bu çalışmada Ege Denizi'nde bulunan adalar ile ilgili Türk-Yunan anlaşmazlıkları uluslararası hukuk açısından incelenmiş ve Türk tezlerinin uluslararası hukuk açısından daha tutarlı olduğu görülmüştür. Yunanistan'ın kurulduğu tarihten bu yana iki taraf arasında süregelen çatışma hali bugün de Ege Adaları üzerinde devam etmektedir. Türkiye'nin yukarıda incelenen anlaşmazlıklar üzerine olan tezleri güçlüdür. Fakat Türkiye'nin dünya kamuoyunda Yunanistan kadar destekçisi yoktur. Türkiye bugün, Ege ve Akdeniz'de meşru haklarını savunurken dahi çoğunlukla Batı dünyasından (ABD, AB, AP...gibi) baskı görmektedir. Yunanlılar kendi propagandalarını batılı ülkelerde rahatlıkla yapabiliyorken Türkiye bu konuda yetersiz kalmaktadır. Bugün hiçbir mantığı oturmayan Sevilla Haritası uluslararası kamuoyuna Yunanistan'ın meşru deniz alanları olarak tanıtmaktadır. Sevilla Haritası Türkiye'nin egemenlik haklarını ihlal eden revizyonist bir haritadır. Bu haritanın haksızlığının, önce Türk kamuoyuna sonra uluslararası kamuoyuna anlatılması şarttır. Türkiye tüm uluslararası platformlarda kendi tezlerinin uluslararası hukuka uygun olduğunu anlatmalıdır. Yunanistan'ın revizyonist politikaları Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmektedir. Megalo İdea'yı gerçekleştirmek isteyen Yunanistan almış olduğu Batı desteğiyle Türkiye'nin egemenlik alanlarında genişlemek istemektedir. Yunanistan'ın bu politikalarının sonlanması için Türkiye'nin diplomatik, askeri ve ekonomik caydırıcılıklar elde etmesi gerekmektedir. Büyüyen askeri gücüyle bölgesel bir güç haline gelen Türkiye, ekonomi ve diplomasi alanlarında da caydırıcı bir güç haline gelirse Ege ve Akdeniz'deki çıkarlarını korumakta zorluk çekmeyecektir. Caydırıcı nitelikte bir askeri ve ekonomik güç Türkiye'yi uluslararası çekim merkezi haline getirecek ve böylece uluslararası arenada destekçisi artacaktır. Çünkü uluslararası

sistemin anarşik yapısı sebebiyle güçsüz devletler güçlü devletlerin arkasında olmayı tercih etmektedir. Fakat uluslararası sistemdeki büyük güçleri etkilemek için diplomasinin etkin kullanılması da gerekmektedir. Çünkü sistemin başat güçleri eğer Türkiye'yi kendilerine rakip olarak algıarlarsa Türkiye'nin haklı tezlerine karşı uluslararası platformlarda direnç göstereceklerdir. Türkiye bulunduğu jeopolitik konumu gereği askeri, ekonomi ve diplomasi alanlarında güçlü olmak zorundadır. Bugünkü dünya sisteminde ancak güçlü bir devlet kendi meselelerini uluslararası platformlarda dinletebilir ve haklılığını diğer devletlere kabul ettirebilir.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

- Belen, N. (1995). *Ege denizi ve ege adaları*. Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul
- Cin, T.(2022), *BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, Adalar Denizi Hakkında Yunanistan'ın İddiaları ve Türkiye'nin Yaşamsal Çıkarları*, İzmir, Ege Üniversitesi Basım ve Yayınevi,
- ERTÜRK, Y. (2007). *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul,
- PAZARCI, H. (2012). *Uluslararası Hukuk*, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Koçak, İ. H. (2012). *Dünyada ve Türkiye’de ekonomik gelişmeler ve deniz ticaretine yansımaları*. TC Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü.
- Yaycı, C. (2020). *Doğu Akdeniz'in paylaşım mücadelesi ve Türkiye*. Kırmızı Kedi.
- Gündüz, A. (2003). *Milletlerarası hukuk: temel belgeler, örnek kararlar*. Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Toluner, S. (1979). *Milletlerarası hukuk dersleri: devletin yetkisi:(yer ve kişiler bakımından çevresi ve niteliği)*. İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi.
- Yolga, N.(1986). *“Ege’deki Başlıca Deniz Sorunları”*, Ege Deniz Sorunları Semineri, AÜSBF. Yayınları, Ankara,
- Kurumahmut, A., & Başeren, S. H. (2004). *Ege’de Gri Bölgeler: Unutul (may) an Türk Adaları (Vol. 220)*. Turkish Historical Society Printing House.
- Başeren, S. H. (2003). *Ege sorunları (Vol. 15)*. Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul
- Doğru, S. (2003). *Uluslararası hukukta kıta sahanlığı ve Ege denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğu*. Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Stavrinos, M. H.(1986), *“To Provlima Tis İfalokripidas Tu Egeu” (Ege Kıt’a Sahanlığı Problemi)*, Atina-Gümölcine,
- Yaycı, C., Paksüt, O.(2022), *Soru ve Cevaplarla Gayri Askeri Statüdeki Adalar Meselesi “Nedir, Ne Değildir?”*. Girdap Kitap,
- Erinç, S., & Yücel, T. (1978). *Ege denizi: Türkiye ile komşu Ege adaları*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Küçük, C. (1998). *Ege Adalarında Türk Egemenliği Dönemi. Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*,(Yayına Hazırlayan, KURUMAHMUT, Ali), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 33-80.
- Işıklar, H. C. (2005). *Ege’de casus belli (Vol. 185)*. Ümit Yayıncılık.

- Taşkıran, C. (2007). *Ürkek bir siyasetin tarih önündeki ağır vebali: Oniki ada: hatalı kararlar, acı kayıplar* (Vol. 17). Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Başeren, S. H., & Kurumahmut, A. (2003). *Ege'de egemenliği devredilmemiş adalar* (Vol. 1). SAEMK Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi.
- Ertan, T. F., Aysal, N., Bakacak, A., Dinçer, H., Unat, K., & Ertan, T. F. (2020). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Siyasal Publications,
- Yaycı, C. (2020). *Yunanistan talepleri (Ege sorunları): soru ve cevaplarla*. Türk Tarih Kurumu,
- Kurumahmut, A. (1998). *Ege'de temel sorun: egemenliği tartışmalı adalar* (Vol. 182). Türk Tarih Kurumu Basmevi
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası hukuku ve siyasi tarih metinleri* (Vol. 4). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kuran, S. (2006). *Uluslararası deniz hukuku*. Arıkan Basım Yayın Dağıtım Limited Şti..
- PAZARCI, H. (2014). *Uluslararası Hukuk Dersleri*, II. Kitap, Turhan, Ankara.
- YENİGÜN, M. C. (1998). *Türkiye ve Yunanistan Arasında Ege'deki Deniz Sorunları. Türk Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu* (Ed.: A. Yalçınkaya), Sakarya Üniversitesi, Sakarya
- Katsoufros, T. (1990). *Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları. Der.) Semih Vaner, Türk-Yunan Uyuşmazlığı, stanbul: Metis Yayınları, I. Basım, Ocak.*
- Pazarcı, H. (1986). *“Ege'deki Başlıca Deniz Sorunları”*, Ege Deniz Sorunları Semineri, AÜSBF. Yayınları, Ankara
- Singil, N. (2020). *Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında orantılılık ilkesinin rolü*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık
- Kuran, S. (2016) *Uluslararası Deniz Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, İstanbul, Beta,
- Tanaka, Y. (2015). *The International Law of the Sea, Second Edition, United Kingdom, Cambridge University Press, s. 216.*
- Pazarcı, H. (1986). *Doğu Ege Adalarının askerden arındırılmış statüsü* (Vol. 2). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Erinç, S., Yücel, T. (1998) *“Ege Denizi, Türkiye İle Komşu Ege Adaları”*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Düstur, Üçüncü Tertib, V. Cilt, İstanbul 1931, Necmi İstiklal Matbaası, s. 13-357.
- GÜNDÜZ, A., & Hukuk, M. (2013). *Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul.*

B. MAKALELER

Çetintaş, E. (2007). Doğu Akdeniz Politikaları Çerçevesinde Avrupalı Devletlerin Yunan İsyanına Desteği; Kamuoyu Desteği, Diplomatik Destek, Silahlı Destek. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 22(22), 83-108.

Toprak, S. (2015). 19. Yüzyıl milliyetçilik çıkmazında Rumlar. *Yeni Türkiye Dergisi*, 68, 2840-2884.

Başdemir, M. M. (2007). Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan İle Olan Karasuları Sorunu. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3(06), 93-122.

Yazan, Y. (2012). Türk-Yunan Ege Denizi Sorunlarının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun Bakış Açıları Çerçevesinde İncelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 197

Pirim, C. Z. (2022). Uluslararası Andlaşmalar Hukukunda Değişim, İstikrar ve Değişim Yoluyla İstikrar: Rebus Sic Stantibus. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (51),

Boz, S. S. (2018). Türk İdare Hukukunda Estoppel Kuramının Uygulanabilirliği, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, sy. 34, ss. 231-5

Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 68(02), 149-179.

Ertekin, E. (2011). Akdeniz Dünyasının Bilinen İlk Denizcilik Kanunu: Rodos Avarya Kanunu. *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu III Bildiriler Kitabı*, 93-104.

Sali, Ö. M. (2022). Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Doğu Akdeniz Adaları. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 5(1), 38-61.

C. TEZLER

Önder, A.(2008). *Türk Yunan İlişkileri Kıta Sahaneliği Meselesi*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Edirne

Birol, R. İ. (2002). *Ege'de Mevcut Ada, Adacık ve Kayalıklara İlişkin Hukuki Gelişmelerin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi*, Muğla Üniv. S.B.E., Yüksek Lisans Tezi, Muğla,

Kamalov, R. (2007). *Ege Sorunları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara,

Behçet, M. (2021). *Birleşmiş Milletler deniz hukuku sözleşmeleri çerçevesinde uluslararası hukukta deniz alanlarının sınırlandırılması*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Edirne

Assonitis, G. (1997). *The Greek airspace: The legality of a paradox*. USAF Acad. J. Legal Stud., 8, 159.

Akkutay, B. L. (2012). *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde uyuşmazlıkların çözüm yolları*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara

D. RAPORLAR

COM (92) 569 final, Greek Islands in the Aegean Sea. Final Commission report. Proposals for a Council Regulation (EEC) introducing specific measures for the smaller Aegean Islands concerning certain agricultural products., 23 Aralık 1992, s.2 (çevrimiçi), <http://aei.pitt.edu/5884/1/5884.pdf>, 30 Kasım 2023.

E. İNTERNET KAYNAKLARI

Jurislitis. CABLES SOUS MARINS – QUEL DROIT APPLICABLE? (2018, 24 Ekim). Erişim Adresi: (<http://www.delplanqueparis.fr/fr/nos-publications/cables-marins-droit-applicable/>). Erişim Tarihi: 20.10.2023

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. Gemi İstatistikleri. Erişim Adresi: (<https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/gemi-istatistikleri>). Erişim Tarihi: 28.11.2023

Hellenic Air Force. 130 Combat Group. Erişim Adresi: (<https://www.haf.gr/en/structure/htaf/130-combat-group/>). Erişim Tarihi: 03.12.2023

Gökçeada Belediyesi. Gökçeada Tarihi. Erişim Adresi: (<https://www.gokceada.bel.tr/tarihce-2/>). Erişim Tarihi: 03.12.2023

Bozcaada Belediyesi. Bozcaada Hakkında. Erişim Adresi: (<http://www.bozcaada.bel.tr/bozcaada/bozcaada-hakkinda>). Erişim tarihi: 03.12.2023

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Yunanistan'daki Türk Varlığı. Erişim Adresi: (<https://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa>). Erişim Tarihi: 16.01.2024

Euronews. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dendias: Türkiye, Lozan Antlaşması'nı iyi incelemeli. (2020, 07 Haziran). Erişim Adresi: (<https://tr.euronews.com/2020/06/07/yunanistan-d-sisleri-bakan-dendias-turkiye-lozan-antlasmas-n-iyi-incelelemeli>). Erişim Tarihi: 13.03.2024

Aydınlık. Dendias'tan kriz yaratacak açıklama: 3 milin ötesindeki her şey Yunanistan'ın. (2024, 25 Şubat). Erişim Adresi: (<https://www.aydinlik.com.tr/haber/yunan-savunma-bakani-dendiastan-kriz-yaratacak-aciklama-3-milin-otesindeki-her-sey-yunanistanin-455857>). Erişim Tarihi: 13.03.2024.

Hukuk Ansiklopedisi. Milletler Cemiyeti Antlaşması. (2024, 16 Eylül). Erişim Adresi: (<https://hukukbook.com/milletler-cemiyeti-antlasmasi/>). Erişim Tarihi: 29.10.2023

Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. Background Note on Aegean Dispute. Erişim Adresi: (<https://www.mfa.gov.tr/background-note-on-aegean-dispute.en.mfa>). Erişim tarihi: 10 Nisan 2024

Congressional Research Service. Turkey (Türkiye): Background and U.S. Relations In Brief. (2023, 19 Ocak). Erişim Adresi: (<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44000/82>) Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Yeni Akit. Cihat Yaycı, ABD'nin kararı sonrası yetkililere seslendi: Bu fırsat kaçmamalı, artık seyretmeyelim golü atalım. (2024, 02 Mart). Erişim Adresi: (<https://www.yeniakit.com.tr/foto-galeri/cihat-yayci-abdnin-karari-sonrasi-yetkililere-seslendi-bu-firsat-kacmamali-artik-seyretmeyelim-golu-atalim-77794/1>). Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

NEWS BREAK. Κερκόπορτα Ηνωμένων Πολιτειών για το Αιγαίο! (2024, 25 Şubat). Erişim Adresi: (<https://www.newsbreak.gr/politiki/566651/kerkoporta-inomenon-politeion-gia-to-aigaio>). Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. No: 58, 9 Nisan 2024, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde İlan Edeceğini Duyurduğu Deniz Parkı Hk. (2024, 09 Nisan) Erişim Adresi: (https://www.mfa.gov.tr/no_-58_-yunanistan-in-ege-denizi-nde-ilan-edecegini-duyurdugu-deniz-parki-hk.tr.mfa). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024

Permanent Court of Arbitration. Sovereignty and Maritime Delimitation in the Red Sea (Eritrea/Yemen). Erişim Adresi: (<https://pcacases.com/web/sendAttach/517>). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024

Kararları Kanunu. (1982, 29 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 17708). Erişim Adresi: (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17708.pdf>). Erişim tarihi: 30.04.2024

Türk-Yunan İlişkileri (Turkish Greek Relations). KITA SAHANLIĞI. (2017 17 Aralık). Erişim Adresi: (<http://www.turkishgreek.org/index.php/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/ege-denizi-ne-iliskin-uyusmazliklar/k-ta-sahanl-g-sorunu>). Erişim Tarihi: 05.06.2024

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders/ Judgment of 18 December 1951. Fisheries (United Kingdom v. Norway). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/5/005-19511218-JUD-01-00-EN.pdf>) Erişim Tarihi: 10.05.2024

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders/ Judgment of 20 November 1950 Asylum (Colombia/Peru). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/7/007-19501120-JUD-01-00-EN.pdf>). Erişim Tarihi: 10.05.2024

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders. Judgment of 12 October 1984/Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America). Erişim Adresi: (<https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/67/067-19841012-JUD-01-00-EN.pdf>), Erişim Tarihi: 15.05.2024

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE. Judgments, Advisory Opinions and Orders. Judgment of 20 February 1969/ North Sea Continental Shelf. Erişim Adresi: (https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/52/052-19690220-JUD-01-00-EN.pdf?__cf_chl_rt_tk=kDBWk62MA7j8TCar6cbGyXygc1P5prX9PoDnVtgdHz8-1728691616-1.0.1.1-qJn2IGgH.SNSUVxa1_LBEMnhm8VC0F3a.LsamPSdV5M). Erişim Tarihi: 15.05.2024

Euronews. Yunan Dışışleri Bakanı Dendias: Adaların silaırsızlandırılmasında Türkiye'nin söz hakkı yok. (2022, 20 şubat) Erişim Adresi: (<https://tr.euronews.com/2022/02/20/yunan-d-sisleri-bakan-dendias-adalar-n-silahs-zland-r-lmas-nda-turkiye-nin-soz-hakk-yok>). Erişim Tarihi: 27.08.2024

NATO. Kuzey Atlantik Antlaşması. (2008, 9 Aralık) Erişim Adresi: (https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr). Erişim Tarihi: 11.09.2024

Boğazlar rejimi hakkında Montreux'de 20 temmuz 1936 tarihinde imza edilen mukavelename.(1936, 05 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 3374). Erişim Adresi: (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3374.pdf>). Erişim Tarihi: 14.09.2024

United Nations. Decree of 6/18 September 1931 to define the extent of the territorial waters for the purposes of aviation and the control thereof. Erişim Adresi: (https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/GRC_1931_Decree.pdf). Erişim Tarihi: 20.09.2024

ICAO. Convention on International Civil Aviation - Doc 7300/ Convention on International Civil Aviation. Erişim Adresi: (https://www.icao.int/publications/Documents/7300_cons.pdf). Erişim Tarihi: 01.10.2024

NATO Centre of Excellence for Military Medicine. NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS. Erişim Adresi: (https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2019_EF.pdf). Erişim Tarihi: 01.10.2024

Anadolu Ajansı, Fatjon Cuka, 01 şubat 2021 tarihli köşe yazısı, Erişim Adresi: (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/arnavutluk-ve-yunanistan-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi-sorununu-laheye-tasiyor/2129720>). Erişim Tarihi: 20.10.2024

Dünya Bankası, Türkiye Genel Bakış (2024), Erişim Adresi: (<https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/overview#:~:text=Türkiye%2C%20IMF'ye%20göre%202023,önem%20kazanan%20bir%20donör%20ülkedir.>), Erişim Tarihi: 20.10.2024

Dünya Bankası Resmi internet Sitesi, Erişim Adresi: (<https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>), Erişim Tarihi: 20.10.2024

TEŞEKKÜRLER

Bu tezi hazırlarken geçirdiğim tüm süreçlerde desteğini esirgemeyen, her zaman yanımda olduğunu hissettiğim ve kendisine sonsuz saygı duyduğum kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Turgay CİN'e teşekkürlerimi sunarım. Bu yoğun ve stresli süreçte başaracağıma inandığı ve yüksek bilgi ve tecrübesiyle çalışmamı desteklediği için kendisine müteşekkirim. Aynı zamanda yüksek lisans eğitimime daha hazırlanma aşamasındayken bana yol gösteren, yüksek lisans eğitimi sürecimde ve tezimi hazırlama aşamasında da her konuda yardımcı olan, moral ve motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan ve desteğini hep yanımda hissettiğim kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Zerrin Ayşe Öztürk'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak bu süreçte destekleriyle yanımda olan sevgili annem ve kıymetli kardeşlerime de teşekkürlerimi sunarım.

ÖZGEÇMİŞ

Lisans eğitimime 2009 yılında Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde başladım. Lisans eğitimi 2014 yılında tamamladıktan sonra çeşitli özel sektör kurumlarında çalıştım. Son olarak ise 2017 yılında katıldığım Türk Hava Kuvvetleri'nde onurlu bir Türk Subayı olarak çalışma hayatıma devam etmekteyim. Aynı zamanda şu anda Eylül 2021 tarihinde başladığım Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans eğitimime devam etmekteyim.

